

İMAMIN AZYAŞLI ƏSGƏRİ

Fatimə Düstkami

Kitabın adı:.....İmamın azyaşlı əsgəri
Qələmə alan:.....Fatimə Dustkami
Tərcümə edən:.....Zeynəb Hüseynzadə
Çap tarixi:.....2021
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....1000

«Издательство Полипресс»
Тверь, Комсомольский проспект, дом 19.
Тел.: (4822) 55-18-77, 500-249,

ISBN 26-21-024518-9

Mündəricat

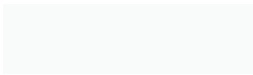
BİRİNCİ HİSSƏ.....	6
Birinci fəsil.....	7
Uşaq illərimin xatirələri.....	7
İkinci fəsil.....	20
Xalis bir inqilabçı.....	20
İKİNCİ HİSSƏ.....	39
Üçüncü fəsil.....	40
Ən gənc Kərbəla yolçusu.....	40
Dördüncü fəsil.....	69
Karun çayının dalğalarına qonaq.....	69
Beşinci fəsil.....	77
Şəhadət arzusunda.....	77
Altıncı fəsil.....	161
Xürrəmşəhr adlı xarabalıq.....	161
ÜÇÜNCÜ HİSSƏ.....	203
Yeddinci fəsil.....	204
Ənbər, yaşam yeri.....	204
Səkkizinci fəsil.....	225
Əsarət, yeni təcrübələr dünyası.....	225
Doqquzuncu fəsil.....	247
Hamısı mənim bacılarım.....	247

Onuncu fəsil	269
Qəlbimiz Kərbəla üçün darıxır.....	269
On birinci fəsil.....	299
Kimsəsizlərin dadına çatan.....	299
DÖRDÜNCÜ HİSSƏ.....	315
On ikinci fəsil	316
Xudahafiz Ənbər	316
On üçüncü fəsil	341
Yarı yolda qoyan dostlar	Error! Bookmark not defined.
BEŞİNCİ HİSSƏ	349
On dördüncü fəsil.....	350
Uçmaq üçün qəfəs	350
On beşinci fəsil.....	353
Düşərgədən qaçmağa cəhd	353
On altıncı fəsil	358
Çarəsizlikdən yaradıcılıq	358
On yeddinci fəsil.....	362
Uşaqlar məktəbi	362
On səkkizinci fəsil.....	375
Bir hadisənin başağrıları	375
On doqquzuncu fəsil.....	394
Əl-Hüseyn raketi	394
İyirminci fəsil	401

Kərbəla-Kərbəla, biz gəlirik.....	401
ALTINCI HİSSƏ	437
İyirmi birinci fəsil	438
Əsirliklə vidalaşma	438

BİRİNCİ HİSSƏ

Birinci fəsil

Uşaqılıq illərimin xatirələri

Artıq bezmişdim. Əllərimi yuduqca daha sürüşkən hal alırdı. Get-gedə əlimin qızarmış dərisi də dırnaqlarımın ətrafında qabıq verib qanayırdı. Bilirdim ki, babam quyruq tikəsini qıyığa salıb qızdıran kimi yardıma gələcək, amma yenə də əllərimi yumağı dayandırmırdım. Pilləkənin ağzında oturan Höccət isə məndən fərqli olaraq əllərini yumağı düşünmürdü. O, özünü inandırmışdı ki, əhəngli suyun yağlılığı getməyəcək.

–Mehdi, Höccət, əllərinizi uzadın.

Əllərimizi ona tərəf uzatdıq. Ərinmiş quyruq od üzərinə tökülən su kimi əllərimizi toxtadırdı. Hövsələ ilə quyruğun üzərində olan yağ barmaqlarımızın hər

tərəfinə yaydıq. Dərinin çatlayıb göynəməsi əziyyət versə də, bir neçə gün əhəngli suda qalan tükələri, kiçik əllərimizlə təmizlənen quyruğu gördükdə ağrı-acı canımızdan çıxırdı.

Atam beşinci sinfə qədər də olsa, təhsil almışdı. Ailəni dolandırmaq üçün Ərdistanda bənnalıqla məşğul idi. O usta olsa da, öz şəhərimizdə yox, çox vaxt Tehran, Simnan, Qəzvin və Gərmsarda işləyirdi.

Tehranda işlədiyi müddətdə orada torpaq sahəsi almışdı. Amma babamın maddi durumuna görə iflic və yatalaq olan yazıq Həmidə nənənin dava-dərmanı üçün onu satmaq məcburiyyətində qalmışdı.

Həmən günlərdə Yadullah Təhaniyan ustanın bütün qəm-kədəri anası idi. O, Ərdistana az-az gəlsə də, anasını ayaq üstə və sağlam görmək üçün əlindən gələni əsirgəmədi. Amma bu zəhmətlərin heç bir faydası olmadı.

Dəcəlliyimin daimi yoldaşı olan Höccətlə 1967-ci ildə, İmam Zamanın (ə.f.) mövlud bayramında dünyaya gəldik. Buna görə də mənə Mehdi, ona isə Höccət adını verdilər. Məndən bir il yarım öncə bacım Zəhra və bir il sonra qardaşım Mürtəza dünyaya gəldi. Beş il sonra isə Allah Fatimə bacımı bizə verdi. Dörd kiçik uşağa diqqət yetirmək, tərbiyə etmək anam üçün asan deyildi. Atam altı ayda bir dəfə, bəzən də ildə bir dəfə Ərdistana gəlirdi. Buna görə də, bütün çətinliklərimiz anamızın öhdəsində idi.

Anam zəhmətkeş qadın idi. O bizə həm ana, həm də ata idi. Uşaq olsam da, ona çox acıyırdım. Yazıq uşaqlıq çağlarından işləməyə başlamışdı. O, körpə ikən atası rəhmətə getmişdi. Atasının ölümü ilə yanaşı, ondan yadigar qalan dəyirmanının da öz çətinliyi var idi. Suğra nənənin bir əli dəyirmanda, digər əli də yetim qalan uşaqlarının üzərində idi. Beləliklə, yavaş-yavaş dəyirman işini və müştəriləri yola salmağı anam öhdəsinə almışdı.

-Mehdi, oğlum, gəl bu paltarı geyin, əyninə necə qaldığını görək.

Atamın səsi idi. Tehrandan təzə qayıtmışdı. Tünd göy cızıqları olan kül rəngli kostyum almışdı. Bu il məktəbə getməli idim. Paltarımı geyindim. Anam paltarın qolunu və balağını bir neçə dəfə qatladıqdan sonra bir təhər əynimə oldu. Uzun balağı vecimə almadan, özümü tam görə biləcəyim bir güzgü axtarırdım. Çox şad idim. Mürtəza gözünü kostyumuma zilləmişdi. Yəqin ki, ürəyində: "Kaş ki, mən də Mehdi kimi məktəbə gedərdim" – deyirdi. Zəhra sevinərək dedi: "Qaqaş, çox yaraşdı, mübarəkdir!"

Sevincimdən uçurdum. Əslində şəxsiyyət vəsiqəmdə doğum günüm yaşımdan bir il artıq qeyd olunmuşdu. Buna görə də məktəbə getməyə hələ vaxtım var idi. Sentyabrın tez gəlməsinə və məktəbə də tez getməyə can atırdım. Amma Tehrandan gəlməmişdən qabaq

anam məni məktəbdə qeydiyyatdan keçirmişdi. Məktəbimin adı "Mustəfəvi İbtidayi Məktəbi" idi. O zamankı məktəblərin hamısında qız-oğlan qarışıq olmasına baxmayaraq, bizim şəhərin əhalisi oğlanlarla qızların birgə oturmasına razı olmamışdılar. Məhz buna görə də "Mustəfəvi İbtidayi Məktəbi"ndə oğlanlar, "Hişmət əlac" məktəbində isə qızlar təhsil alırdı. Zəhra "Hişmət əlac" məktəbinə gedirdi.

Dərs ilinin ilk günü məhəlləmizin uşaqları ilə birgə məktəbə getdim. Bir neçə dəqiqə sonra zəng çalındı və cərgəyə düzüldük. Məktəbin direktoru Maliki adlı orta yaşlı bir kişi idi. O, qarşıya çıxıb uşaqlarla salamlaşdı, ardınca dərs oxumağın əhəmiyyəti barədə danışdı. Direktorun müavini Cəlali şagirdlərin adını səsləyərək onları öz siniflərinə yönləndirdi.

Müəllimimizin adı Füzuzanfər idi. O, bizdən bir-bir özümüzü təqdim etməyimizi istədi. İlk günün necə keçdiyini xatırlamıram. Yadımda qalan budur ki, dərs bitdikdə həbsdən azad olanlar kimi məktəbdən çıxıb evə doğru qaçmağa başladım. Bir neçə dəqiqə keçdikdən sonra yad bir küçədə olduğumu hiss etdim. Şəhər məktəbə uşaqlarla gəlmişdim, indi isə tək idim...

Yolu azmışdım, özümə yazığım gəlirdi. Ürəyimdə deyirdim: "Xoş Höccətin halına, hələ məktəbə getmir". Yaşd idik, amma şəxsiyyət vəsiqəsini vaxtında aldıklarına görə onun məktəbə getməyinə hələ bir il var idi. Nə edəcəyimi bilmirdim. Eləcə nigaran

dayanıb səhər gəldiyim yolu xatırlamağa çalışırdım ki, birdən gözüm Məmməd əmiyə sataşdı. O, atamın əmisi oğlu idi, yaşıl cipi ilə mənə doğru gəlirdi. Onun gəlişi ilə sanki dünyanı mənə verdilər. Yaxınlaşıb geyimimə və rəng-ruhuma baxdıqda nələr olduğunu anladı. Məni utandırmamaq üçün mehribanlıqla dedi: "Min maşına, Mehdi bəy!" Məmməd əmi məni evin önünədək çatdırdıqdan sonra öz işinin ardınca getdi. Məktəbi çox istəyirdim, amma səhərdən axşama kimi etdiyim dəcəlliklərdən əl çəkmək asan deyildi. Bir yerə bənd ola bilmirdim...

Hər səhər dəftər-kitabımı bir rezinlə bağlayıb məktəbə doğru yola düşürdüm. Heç inanmazdım ki, birinci sinifdə qalam. Atam bilirdi ki, mən sinif yoldaşlarımdan bir yaş yarım balacayam. Buna görə də sinifdə qaldığımı öyrəndikdə əsəbləşmədən dedi: "Mehdi can, mən sizi xoşbəxt görmək üçün gecəgündüz Tehranda işləyirəm. Atanızın gecələr harada yatdığını və hansı vəziyyətdə yaşadığını görsəniz, dərstdə səhlənkarlıq etməyi özünüzə rəva bilməzsiz. Böyüyəndə mənim kimi olmaq istəmirsə, dərslər oxuyun. Heç istəməyəm ki, gələcəkdə çətinliklərə düşüb acınacaqlı həyat yaşayasız. Allaha and olsun ki, bu haqsızlıqdır".

Haqlı idi, deyəcək bir söz tapa bilmirdim. Atam həqiqətən zəhmətkeş insan idi. Mən evin böyük oğlu idim və nə isə etməli idim ki, onu sevindirə bilim.

Qeyrətimə toxunmuşdu, elə o gün özümə söz verdim ki, bir daha belə bir şey təkrarlanmasın.

Yeni təhsil ilində dəcəlliyim əsla azalmamışdı, lakin artıq dərşə diqqətlə yanaşırdım. 1974-cü il idi, mən ikinci dəfə olaraq birinci sinfə gedirdim. Məktəbdən qayıdanda artıq sinif yoldaşım olan Höccətlə dəftər-kitabımızı götürüb babamın evinin damına, oradan da küçəmizdə olan məscidin üstünə gedirdik.

Evimiz çox vaxt soyuq olurdu, mənşə tapşırıqları məscidin isti günbəzində yazmaq istəyirdim. Heç kim bizə mane olmurdu. Tapşırıqları yazdıqdan sonra dəftər-kitabımızı evdə qoyub oynamağa gedirdik.

Bir gün səhər məktəbə getməzdən öncə Höccətə dedim: "Cəld kitablarını götür, arıların yanına gedək!" Arıları qəzəbləndirmək çoxdankı əyləncəmiz idi. Pətəklərin yanına gedib qapılarına uzun çomaqla möhkəm vururduq. Sinirlənən arılar bayıra çıxdıqda qaçırıdılar. Qaçarkən yarpaq dolu budaqları başımızın üzərində yelləyirdilər. Əsəbi arılar bizi qabaqlarına qatdıqda budaqlara dəyib çıxardıqları vızıltı səsləri xoşumuza gəlirdi. Əlimizdə tutduğumuz budağı başımız üstündə o qədər fırladıb qaçırıdılar ki, axırda bezib bizdən əl çəkirdilər. Bəzən onlardan bir neçəsi digərlərindən daha inadlı olur və asanlıqla geri dönmürdü. Onlar zorla başımızın üstünə oturub sancmaq istəyirdilər, amma mənim saçlarım qalın olduğu üçün çox nadir hallarda arı saçlarımın dibinə

qədər çata bilirdi. Höccət də onlara rüsxət verməyib dərhal başına cırmaq ataraq onları qoparıb yerə atırdı.

Bəzən arılar qulaqlarımızı və əllərimizi sancırdı. Öncədən görmüşdük ki, arı çalan yerə, zəhərini çıxarmaq üçün əncir ağacının şirəsini yaxırlar. Belə vəziyyətdə ya tez kal bir əncir dərib ağ şirəsini arının çaldığı yerə sürtürdük, ya da evə yaxın olsaydıq, göynəməməsi üçün qatıq yaxırdıq.

Höccətlə arıların yanına getdiyimiz səhər əlimdə bir boru var idi və sürətlə addımlayırdım. Höccət də heç bir şey soruşmadan ardımca gəlirdi. Arı yuvasına yaxınlaşdıqda dedim:

–Höccət, bir az palçıq düzəlt!

–Neyləyirsən?

–Arıların yuvasının ağzını bağlamaq istəyirəm!

Höccətin gözləri həyəcandan parıldadı. Təklifimdən xoşu gəlmişdi. Bir neçə gün olardı ki, arıların var-gəl etməsini izləyirdim və bilirdim ki, bir saat sonra yuvalarından çıxacaqlar.

Arıların yuvası bir divar ayrıcının içində idi. Borunu ayrıcın içinə qoyub dərhal ətrafını palçıqla bağlamağa başladım. Borunun ağzını da palçıqla tutdum və arılar boğulmasın deyə bir neçə xırda nəfəslik deşik açdım. İşim bitdikdə əllərimi yuyub Höccətə dedim: "Daha bəsdir, gedək məktəbə!"

Arı yuvası bir an belə ağımdan çıxmırdı. Üç gün sonra yenə arıların yuvasına baş vurmağa getdik.

Yuvalarının bacası bağlandığından çölə çıxma bilməyib əsəbiləşmiş arıları görməyə səbirsizləndim. Günorta radələrində Höccətilə getdim ki, yuvanın açılışında o da iştirak etsin. Yuvaya yaxınlaşdıq. Görünürdü ki, bu bir neçə gündə xüsusi bir hadisə baş verməyib və hər şey öz qaydasındadır. Düşünürdüm ki, arılardan qaça bilmək üçün borunu necə götürməliyik. Bu anda Höccət mənə heç nə demədən əlini boruya uzadıb çevik hərəkətlə onu dartıb yerə atdı.

Günəş yuvanı olduqca qızdırmışdı. Pətəyin içində yaranmış rütubətli isti hava az qala arıları öldürəcəkdi. Bunu vəhşicəsinə uçuşan arıların hücumundan anlamaq olurdu.

Başımı qaldırıb Höccətə yerə uzanmasını demək istəyəndə gördüm ki, Höccət düzənlikdə qaçır, əsəbi arılar da onun ardınca. Dərhal yerə uzandım. Tərpənmədən gözümü ona doğru çevirdim. Yazıq qaça-qaça qışqırırdı: “Yandım... Yandım”.

Heç bir şəkildə yardım edə bilməzdim. Ona yazığım gəlirdi. Zavallı saçına, üzünə, boynuna və qulaqlarına cırmaq ataraq arıları özündən uzaqlaşdırmaq istəyirdi. Arılar onun üz-başını və bədənini o qədər sancdılar ki, təqribən 100 metr irəlidə halsız halda yerə yıxıldı. Bir neçə dəqiqədən sonra ətrafımda arıların olmadığını görüb ayağa qalxdım və Höccətə doğru qaçdım. Üzgözünü gördükdə təəccübdən bir addım geriye çəkildim. Dodağı, gözünün üstü, burnu, alını,

yanaqları, qulağı və boynu olduqca qızarıb şişmişdi. Çöhrəsi özündən başqa hər şeyə bənzəyirdi! Çox qorxdum. "Vay, indicə öləcək!"– deyə tez babamın yanına qaçdım.

Ləhləyə-ləhləyə macəranı babama danışdım. O da cəld qatıq qabını götürüb ardımca yola düşdü. Höccət həmin halsız vəziyyətdə yerdə qalmışdı. Babam onu tez soyundurub bədəninə qatıq yaxmağa başladı. Onu tərədən dırnağa qatığa bürüdü. O, bir qədər sonra özünə gəlib yenə də ah-nalə etməyə başladı. Gözləri açılmırdı. Babam onun paltarını geyindirib qucağına aldı ki, öz evlərinə aparsın, əmiyoldaşı uşağını bu vəziyyətdə görüb qorxmasın. Arılar Höccəti elə bir hala salmışdılar ki, onun özünə gəlməsi 4-5 gün çəkdi. Həmən müddətdə hər gün ona baş çəkib halını soruşurdum. Eynilə balon kimi hər tərəfi şişmişdi. Gözləri açılmırdı. Sir-sifətini gördükdə məni həm gülmək tuturdu, həm də ona yazığım gəlirdi. Vicdan əzabından qurtarmaq üçün onun əvəzinə də ev tapşırıqlarını yazırdım. Əslində mən müqəssir deyildim, hamısı öz günahı idi. Özbaşınalıq etməməli idi.

"Mustəfəvi İbtidayi Məktəbi"nin proqramı Ərdistanın digər məktəbləri kimi idi. Səhərdən günorta saat 12:30-a kimi uşaqlar dərstdə olur, zəng çalındıqda nahar yeməyi üçün evə gedir, bir saat sonra yenə məktəbə qayıdır və günortadan sonra 4-ə kimi

məktəbdə olurdular. Çox vaxt evə getməmək üçün özümlə bir tikə çörək aparıb nahar əvəzinə onu yeyirdim. Bəzən də evə gedib nahar yedikdən sonra qayıdırdım. Evə gedib-gəlmək üçün verilən bir saatlıq istirahətdə doyunca oynamaq üçün evə çatdıqda dərhal qayıtmalı olurdum. Buna görə də yemək üçün məktəbə bir şey aparmaq daha sərfəli idi.

Ərdistanda bir neçə çörəxana var idi, amma həmən vaxtlarda evlərin bəzisində təndir olduğu üçün ev çörəyi də bişirilirdi. Çörək bişirəcəyimiz gün Suğra nənə anama kömək etmək üçün bizə gəlirdi. Çörək bişirmək üçün öncə babanın yanına gedərdik. Babanın iş yerində hündürlüyü təxminən iki metr olan iri bir çəllək var idi. Bu çəllək kiçik bir anbara bənzəyirdi və baba öz əli ilə əkdiiyi buğdaları orada saxlayırdı. Çəlləyin içindəki buğda azalanda babamın əli ona çatmayanda mənə deyirdi: "Mehdi, gir çəlləyin içərisinə və buğda götür". Sonra isə buğdanı dəyirmanı aparıb onun üyüdülməsini gözləyərdim. Təzə unu anama verdikdən sonra bir küncdə oturub həvəslə çörək bişirmənin bütün mərhələlərini diqqətlə izləyirdim.

Adətən, hər dəfə bir həftəlik yumşaq çörək və bir neçə aylıq quru çörək bişirirdik. Yumşaq çörəkləri özünəməxsus bir qabda saxlayır, quru çörəkləri isə qutuya düzüb evin bir küncündə qoyurduq.

Dadını daha çox bəyəndiyim quru çörəyi bozbaş və ayran üçün istifadə edirdilər. Bəzən də onu kartofəzənlə əzərək doğranmış tərəvəz əlavə edib yeyirdilər. Amma mən daha çox ona ətirli bitki yağı vurduqda yeməyi sevirdim. Bəzən anam təzə tərəvəz topladıqda onun içərisindən reyhanları ayırıb çörəklə yeyirdim. Bu çörəklərlə yanaşı, Ərdistanda başqa yerli çörəklər də bişirilirdi. Bəzi çörəklər külçəyə bənzəyirdi, içində də tərəvəz və göy soğan olurdu, o çörəklərə soğanlı çörək deyirdik.

Dəyirmanın yaxınlığında, axar çayın bir küçəyə girdiyi yerdə çörək bişirən Suğra adlı qoca qadın yaşayırdı. Ondan başqa Şahrux və Gülrux adlı iki qonşumuz da çörək bişirirdilər. Onların müştəriləri daha çox olsa da və çörəklərini xalis buğda unundan bişirsələr də, mən Suğranın çörəklərini bəyənidim. Suğra una arpa da əlavə etdiyindən, çörəyi turşməzə və ucuz olurdu.

Günortadan sonra məktəbdən qayıtdıqda Suğra qapıya gələrək bizi səsləyib deyirdi: "Uşaqlar, gəlin, anbardan mənə bir az odun çıxarın, mənim gücüm çatmır". Düzdür o çox yaşlı idi, amma özünü əldən-ayaqdan salmamışdı. Biz də gedib anbardan odunlarını çıxararaq təndirin yanına qoyurduq. Qayıtmaq istədikdə bizə öz aramızda bölüb yemək üçün dadlı çörəklərindən birini verirdi. Zəhmət haqqı olaraq aldığımız çörək çox ləzzətli idi. Həmən vaxt

öyrəndik ki, evdə olmayan bir şeyi istədikdə özümüz əziyyət çəkib onu əldə etməliyik.

Axşam olanda qonşular Kərəmpur əminin evinə yığışardılar. Qonşumuz Kərəmpur əmi bələdiyyə işçisi idi. Onun evində televizor var idi. Atamın televizordan zəhləsi gedirdi və onu "Yezid qutusu" adlandırmışdı. O deyirdi ki, bu nakişinin (şahın) televizoruna baxmamalıyıq. Lakin mən bəzi film və seriyalları çox bəyənidim. "6 milyon dollarlıq adam", "Tarzan", "Tüstüsüz od", "Partizan döyüşləri", dünya müharibələrindən bəhs edən film və seriyallar xoşuma gəlirdi. Bəzi axşamlar anamdan icazə alıb Mürtəzayla birlikdə Kərəmpur əminin evinə gedirdik. Onun yekə bir iti var idi. O it həmişə evin qabağında uzanırdı. Axşamlar küçədə işıq olmadığı üçün itin əl-ayağını tapdalamayaq deyə çox ehtiyatlı olmalı idik. Kərəmpur əminin iti bizi tanıyırdı, ona görə də bizə dəyib-dolaşmırdı. Amma bir özgə şəxsi gördükdə, onun gəlişindən hamını xəbərdar edənədək hürərdi.

Tarzan filminin səhnələri bir-bir beynimdə həkk olurdu. Onların od qalayıb kabab bişirmələri çox xoşuma gəlirdi. Həmin vaxtlarda yalnız bir qazan su qaynadıb, içinə bir neçə şəlgəm atıb, bişirdikdən sonra duzlayıb yeməyi bacarırdım. Tarzanı görəndə balıq tutub kabab etmək üçün ağızımın suyu axardı. Bunu bir neçə dəfə etdim, çox ləzzətli alındı. Bəzən anamdan

gizlin Mürtəza ilə evdən duz, bıçaq götürüb gedər,
balıq tutub təmizlədikdən sonra bişirib yeyərdik.

İkinci fəsil

Xalis bir inqilabçı

Balıq ovu asan deyildi, özü də cəld və zirək balıqları ovlamaq. Xırda balıqları tutmaq rahat olurdu. Böyüklərimiz deyirdilər ki, onlar sarılıq xəstəliyinə faydalıdır. Eşitmişdik ki, şiddətli sarılığı olan xəstə adam bu balığı diri-diri yesə, sağalar. Mən də məhz buna görə, axar çayın içinə girib nazik sapa bənzəyən, təkcə iki gözü görünən balıqları tutub udurdum. Xırda balıqların dadı yox idi. O qədər kiçik idilər ki, dadı damağıma gəlmədən mədəmdə əriyib gedirdi...

İkinci sinif xüsusi bir hadisə baş vermədən keçdi. Allaha şükürlər olsun ki, sinifdə qalmadım. Qiymətlərim də pis deyildi. 1976-cı ildə artıq üçüncü sinifdə oxuyurdum. Məktəbdə də sakitçilik idi, yəni

məktəb inqilab səs-küyündən uzaq idi. Lakin qəlbimdə narahatlıq var idi. Bir neçə gün öncə məktəbin direktoru bizə "Yaşasın şah" deməyi dəfələrlə tapşırırsa da, Mürtəza, Höccət və uşaqlardan bir neçəsi ilə birlikdə: "Gəbərsin şah!" – dedik. Direktor da əsəbiləşib bizi cərgədən çıxararaq danlamağa başladı: "Bu dəfə sizə yazığım gəlir, lakin bir daha təkrarlasanız, polis idarəsinə zəng edəcəyəm ki, gəlib sizi aparsınlar. Bilirsiniz ki, işiniz polis idarəsinə getsə, dərinizi soyacaqlar?!" Vecimizə də almadıq. Bir neçə gün sonra cərgədə şaha, xanımına və şahzadənin can sağlığına dua ediləndə biz yenə: "Gəbərsin şah!" – deyər qışqırdıq. Məktəbin direktoru bizim nə dediyimizi anlamadığımızı düşünüb deyirdi:

-Bu axmaqlar küçədə etiraz edənləri yamsılayır, əslində heç nə qanmırlar!"

Bədbəxtlərin xəbəri yox idi ki, bu kiçik etirazlar Hacı Seyid Abbas, Hacı Nurullah və Hacı Təbatəbayi Nejadın söhbətlərinə qulaq asmağın səmərəsi idi.

1977-ci ildə artıq dördüncü sinifdə oxuyurdum. Bir gün əmək müəllimi olan Mömünzadə bizə ev tapşırığı verdi. Gözümü kağıza və xalçaya zilləmişdim, amma fikrim başqa yerdə idi. Öncə sadə bir şey düzəldib aparmaq istədim, lakin ağılımdakı fikir məni narahat edirdi. Mömünzadə müəllimi tanıyırdım. Məktəbimizə yeni gəlmişdi və digər müəllimlərdən fərqlənirdi. Biz məktəbdə bir qrup idik, şahpərəstlərlə davamlı

mübahisələrimiz olurdu. Çox vaxt görürdük ki, Mömünzadə müəllim ehtiyatla bizim tərəfimizi saxlayır. Yenə də özlüyümdə düşünürdüm ki, bəlkə, yanılmışam, o, şah rejiminə qarşı deyil...

Hər şeyi göz önünə alıb Zəhranın məktəbindən verilən məşğələ kağızlarını götürdüm. Zəhradan icazə alıb üzərində bir it şəkili olan kağızı diqqətlə qayçılayıb başını bədənindən ayırdım. İtin bədənini bir ağ kağıza yapışdırdım. Sonra bütün kitabların ilk səhifəsində olan şahın iri şəkildən onun başını kəsib həmin itin bədəninə yapışdırdım. Çox səliqəli alındı. Tez-tez ona baxıb bütün varlığım ilə zövq alırdım.

Ertəsi günün səhəri əl işimi kitablardan birinin arasına qoyub məktəbə yollandım. Birinci zəng əmək dərsi idi. Müəllim sinfə girdi. Özümlə gətirdiyim əl işinin həyəcanından bədənimi soyuq tər basdı. Özlüyümdə dua edirdim ki, reaksiyası istədiyim kimi olsun. Müəllim dedi: "Uşaqlar, əl işlərinizi partanın üstünə qoyun, bir-bir yanına gəlin ki, baxıb qiymət verim".

Hamı əl işlərini partanın üstünə qoydu. Mən də kitabımı çıxarıb əlimdə tutdum. Həyəcandan kitab əlimdə tərləmişdi. Müəllim bir-bir uşaqların əl işlərini gördükdən sonra, mənə çatıb dedi: "Mehdi, əl işini gətir baxım". Kitabımı götürüb ona tərəf getdim. Sonra ondan başqa heç kimin görə bilməyəcəyi bir tərzdə kitabı açdım. O, düzəltdiyim əl işini gördükdə gözləri

parıldadı və üzündə mülayim təbəssüm yarandı. Onun bu işə uzun-uzadı baxması ilə simasındakı razılıq uşaqlarda maraq yaratdı. Çünki kitabı elə tutmuşdum ki, onu müəllimdən başqa heç kim görə bilmirdi. Buna görə də uşaqlar əl işimi görməyə daha çox səy göstərirdilər. Mömünzadə müəllim mənə baxıb dedi: "Əhsən, oğlum! Çox səliqəli işləmişən. Maraqlı alınıb. Çox xoşuma gəldi! Get, otur, həm də diqqətli ol". Uşaqlardan bir neçəsi nə düzəltdiyimi soruşurdu, mən isə sonra göstərəcəyimi söylədim.

Əmək müəllimini həmin gün dərsin sonunadək çox fikirli gördüm, amma gözüm gözünə sataşanda təbəssümünü əsirgəmirdi.

Bu il də nadincliyimdən geri qalmırdım. Məktəbdə şiltaqlıq edib bir hadisə törətmədiyim gün olmurdu. Hər dəfə də əlimdən cana doymuş direktor və müəllimlər mənimlə birlikdə günahsız olan bir-iki nəfəri də tənbeh etməyə aparırdılar.

Günlər bir-birinin ardınca gəlib keçirdi. Həmin ilin məhərrəm ayının ilk 10 günü, ötən illərdən fərqli olaraq, daha təmtəraqlı və səs-küylü idi.

Hacı Abbas minbərdə İmam Xomeyninin axırını bəyanatı barədə söhbət edirdi. Bu zaman jandarma qüvvələri Cümə məscidini mühasirəyə alıb məscidin həyətinə daxil oldular. Məscidin ağsaqqalları dərhal işıqları söndürüb bir göz qırpımında arxadakı gizli qapıdan Hacı Abbası çölə çıxardılar. Sonra hamımız

"Allahu Əkbər", "Yaşasın Xomeyni", "Ölüm olsun şaha" şüarları altında məsciddən çölə çıxdıq.

Jandarma qüvvələri adını yeni öyrəndiyimiz G-3¹ silahları ilə göyə atəş açırdılar. Bununla camaati qorxudub onları dağılışmağa məcbur etmək istəyirdilər.

1978-ci ildə şəhərdə qarışıqlıq var idi. Digər şəhərlərdə olan etiraz aksiyaları və şahın törətdiyi kütləvi qırğınların xəbəri hər tərəfdə yayılmışdı. Bu günlərdə Ayətullah Xomeyninin adı heç kəsin dilindən düşmürdü. Heç nədən qorxmayaaraq jandarma qüvvələrini daşıyan polis maşınına hücum çəkdik. İçindəkilər maşından düşüb havaya atəş açmağa başladılar. Biz də onların maşınını böyrü üstə çevirdik. Qarşıdurmanın səngiməsi bir neçə saat çəkdi və həmin axşam sabahkı aksiyanın vaxtını da təyin etdik.

1978-ci ilin sentyabrında artıq "Mustəfəvi İbtidayi Məktəb"inin son dərslərini oxuyurduq. Biz, təlim-tərbiyə və davranışımızla, digər uşaqlara örnək olmalı idik.

Bir neçə ay olardı ki, cəmiyyətimizdə inqilab əhval-ruhiyyəsi yüksəlmişdi. Sanki kimsə onlara qələbənin yaxınlaşdığını söyləmişdi. Getdikcə şəhərdə həbs edilənlərin sayı çoxalırdı. Jandarmaya sərəncam verilmişdi ki, hər hansı bir inqilabi və ya şübhəli

¹ Gewehr-3.

hərəkətlə rastlaşsalar, heç bir şeyi mülahizə etmədən onunla amansız davransınlar.

Təhsil ilinin ilk aylarında İbn Sina orta məktəbinin şagirdləri tətillər elan olunması üçün çalışırdılar. Onların iradə və birliyinə həsəd aparırdım. Bir gün məktəbdən qayıdanda Höccətə dedim:

-Bir iş görmək istəyirəm, mənimpləsən?

-Nə iş?

-Vaxtı gələndə bilərsən. Nə deyirsən, kömək edəcəksənmi?

-Axı sən cavabımı bilirsən, niyə soruşursan? Əlbəttə, kömək edəcəyəm!

"Bu şəhərəst məktəb mütləq bağlanmalıdır!"-deyə dodaqaltı bir neçə dəfə öz-özümə pıçıldadım. Qorxurdum ki, planım istədiyim kimi alınmasın və kimsə bizi vaxtından qabaq yaxalasin.

Həmidə nənə rəhmətə gedəndə dəfn mərasimi şaha qarşı kiçik etiraz aksiyasına çevrilmişdi. Artıq sakit dayana bilmirdim. Camaat babamın evindən məzarlığa qədər olan bir neçə metrlik məsafədə, "La ilahə illallah" sözü ilə yanaşı davamlı olaraq "Ölüm olsun şaha" - şüarını səsləndirirdilər.

Cümə axşamı idi. Maşallah əminin evinə gedib Höccəti səslədim. Azandan qabaq məhəlləmizdə olan Həzrət Əbəlfəzl (ə) məscidinə çatdıq. Namazdan sonra ona dedim: "Səhər tezdən hazır ol, dalınca gələcəyəm bir yerə gedək!"

-Hara?!

-Məktəbə!

-Məktəbə?! Axı sabah cümədir, məktəb bağlı olacaq.

-Bilirəm, sənə demişdim ki, işim var.

-Hə, yadıma düşdü... Yaxşı, gəl, hazır olacağam.

Ertəsi gün, səhər saat yeddi radələrində evdən çıxdım. Qarajdan bir neçə təkər qırığı götürüb özümlə aparmaq üçün sellofana atdım. Əmingilə çatdıqda, qapını döyən kimi, Höccət çölə çıxdı. Tez məktəbə doğru qaçdıq.

Məktəbin həyət qapısı qıfıllı idi. Məktəbdə heç kimin olmadığını bilirdik, amma yenə də əmin olmaq üçün ehtiyat edirdik. Əkin ərazisinə tərəf olan divara dırmanıb həyətə tullandıq. Heç kim yox idi. İşçilər qapıları qıfıllayıb evlərinə getmişdilər. Ehtiyatla həyətə göz gəzdirdik və heç kimin olmadığından əmin olduqdan sonra, giriş qapısına doğru getdik. Şüşəni qırdıqdan sonra, qapını açıb içəri girdik. İlk olaraq haradan başlayacağımı bilmirdim. Soruşdum:

-Höccət, siniflərə gedək?

-Gedək.

Lövhələrin üstündə olan şahın portretlərini qırmaq çox çəkmədi. Höccət əlini bir-birinə keçirdi, mən də üstünə çıxıb divardan çərçivələri götürüb sinfin ortasına atdım. Şahın təmtəraqlı tablosunun hər bir tikəsi padşahlıq izzəti və hörməti ilə birgə sinfin bir tərəfinə düşdü! Sınmayan çərçivələri də ayaqla əzdik.

Özümlə gətirdiyim sellofandan təkər qırığı çıxarıb yandırdım. Təkər alovlandıqda onu qara lövhənin altına qoydum. Lövhə yavaş-yavaş yandı və tüstüsü sinfə doldu. Sınıfdən çıxmaq istədikdə də bacardığımız qədər partaları və müəllimin masasını bir-birinə vurduq. Bütün sinifləri darmadağın etdiyimizdən əmin olduqdan sonra direktorun otağına getdik. Öncə şahın şəkilini və "tanrı, şah, vətən" lövhəsini divardan götürüb sındırdıq, sonra isə bütün qarderob və komodları açıb içindəki sənəd və kağızları otağın ortasına töküüb yandırdıq. Daha sonra masa və oturacağı çevirib otağın şüşələrini qırdıq. Oradan da məktəbin mətbəxinə getdik. Çay və samovar dəm-dəsgahını da bir-birinə vurub həyətə doğru qaçdıq.

Allaha şükür ki, əmin-amanlıq idi. Həyətin ortasında əllərimi açıb yanmış taxta qoxusunu dərin bir nəfəslə sinəmə çəkdim. Məhv olmayan yeganə yer məktəbin ərzaq anbarı idi. Anbarın qıfılı çox böyük və möhkəm idi. Əvvəl nə qədər çalışsaq da açılmadı. Məktəbin divarına söykənən uzun dəmiri ona dirəyib o qədər sallandıq ki, nəhayət, qıfıl qırıldı. Biz ilk dəfə idi ki, məktəbin anbarına girirdik. Uşaqların anbara girişi qadağan idi. Püstə, külçə və peçenye qutuları arasında gəzib onları anbardan çölə atdıq, çox qısa müddətdə hər şeyi alt-üst etdik. Anbar şumlanmış əkin ərazisinə bənzəyirdi. Qutuları əzib yararsız vəziyyətə salmaq istəyirdik. Höccətə dedim:

-Aradan çıxacaq?

-Hə - deyə razılığını bildirdi.

Düzənliyə tərəf olan divardan çıxıb evə kimi qaçdıq. Səhərə kimi göz qırpmadım. Davamlı olaraq direktor və müavinin əsəbi və qorxunc simaları gözümün önündə canlanırdı. İstəyirdim ki, səhər tez açılsın və məktəbə gedim. Özlüyümdə fikirləşirdim: "Bu dəfə artıq vəziyyət başqadır! Bu tezliyə məktəbin özünə gəlməsi mümkün deyil". Ertəsi günün səhəri məktəbin həyatində vəlvələ idi. Heç kim keçidə doğru getməməli idi. Uşaqlar həyətdə dayanıb baş verən təxribatdan danışdılar. Məktəbin direktoru ilə müavinini o tərəf-bu tərəfə gedib-gəlirdilər. Arada da uşaqlara hiddətlə baxıb dodaqaltı nəsə deyirdilər. Hamı yasa batmışdı. Uşaqların səsləri bir-birinə qarışmışdı:

-Görəsən, bu iş qəsdən törədilib, yoxsa məktəb öz-özünə yanıb?

-Hər nə olubsa, vayımızdır. Hamımız bədbəxt olduq.

"Tez cərgəyə düzülün" - deyə işçilərdən biri qışqırdı. Cərgəyə düzüldük. Direktor əsəbi halda qışqıraraq deyirdi: "Biz yaxşı bilirik ki, bu hadisəni kim törədib! Yalnız istəyirik ki, özü öz ayaqları ilə gəlib etiraf etsin. Həmin şagird özünü təqdim etsə, söz veririk ki, onunla işimiz olmayacaq, əks təqdirdə onun haqqında elə qərar çıxaraçağıq ki, anadan olmasına peşman olacaq".

Əslində yalan deyirdi. Kimin işi olduğunu bilmirdilər, həm də kimsə gedib etiraf etsə, onu buraxmayacaqdılar. Zənnimcə, məktəb uşaqlarının bunu etdiklərinə belə şübhələri var idi. İnanmırdılar ki, onların şəhpərəst məktəblərində kimsə bu səviyyədə cürətli olub “əlahəzrət” şahın şəkillərini od vurub yandırсын! Bu kimi hadisələrdə həmişə ilk şübhəli şagird mən idim, amma həqiqətən də yazıq çöhrəmə heç yaraşmırdı ki, bu işi görmüş olam. Direktor sükutu pozub dedi:

-Bu gündən etibarən məktəb tətıl elan olunur. Bu neçə gündə hadisəni törədənləri tapıb jandarmaya təhvil vermək istəyirik. İşimiz qurtardıqda və məktəbin təmir işləri bitdikdən sonra dərsin başlanmasını elan edəcəyik.

-Şükür sənə, İlahi! Nəhayət arzuma çatdım. İndi rahat şəkildə etiraz aksiyalarında iştirak edə, hətta uşaqlardan bir neçəsini də özümlə apar bilərəm - deyə, yeni planlar haqqında fikirləşməyə başladım.

Bu xəbərdən sevinən uşaqlar dəftər-kitablarını göyə atıb baş verən hadisənin sevincini yaşayırdılar. Məktəbin qapısında Höccətlə Mürtəzanı gözləyirdim. Höccət çatdıqda, mənəli gülüslə əlini havaya qaldırıb əlimin içinə vurdu. Heç nə danışmadan yola düşdük. Bilirdik ki, uşaqların arasında heç nə danışmamalıyıq. Şər-xəta gözlərimizlə yanmış məktəbi nəzərdən keçirib sevincdən qanad açıb uçmaq istəyirdik. Heç birimiz

bilmirdik ki, bir neçə günlük elan olunan bu tətillərlə uzanacaq və sonu inqilabın qələbəsilə başa çatacaq.

Yanvar ayı idi və məktəbin bağlanması iki ay keçirdi. Bu müddətdə bir neçə dəfə məktəbin önündən keçmişdim, qapının hələ də qıfıllı olduğunu görmüşdüm.

Şəhərdə vəziyyət normal deyildi. Bir neçə dövlət idarəsindən başqa bütün idarə və müəssisələr bağlanmışdı. Üç ay olardı ki, Ərdistanın kəndlərindən orta məktəbdə təhsil almaq üçün, bir neçə inqilabçı şagird şəhərə gəlmişdi. İlk dəfə onlarla cümə məscidində və Hacı Abbasın moizələrində tanış olmuşdum. Kiçik yaşlarımdan inqilabçıların sırasına daxil olub Hacı Abbasın çıxışını dinləməyim onların diqqətini cəlb etmişdi. Məni evlərinə dəvət etdilər. Onların evində İmam Xomeyninin bəyanatını ilk dəfə olaraq yaxından gördüm. Onların bir araya yığılıb xalq aksiyaları və şəhidlərdən danışdığını gördükdə, sevincdən gözlərim yaşarırdı. Onların vasitəsilə İmam Xomeyninin özü və inqilabi fəaliyyətləri ilə daha yaxından tanış oldum. Bir gün yenə də onların evində oturub sabahkı aksiyaya barədə söhbət edirdik. Dostların dediyinə görə, sabah hamı şəhərin əsas meydanına yığılırdı. İmam Xomeyninin son bəyanatını qatlayıb köynəyimin altında gizlətdim ki, evə aparıb anamla

Zəhraya oxuyum. Dostlarla sağollaşıb ayrıldıq. Sabah səhər şəhərin əsas meydanında görüşəcəkdik.

Ertəsi günün səhəri artıq meydanın ətrafına toplaşmışdıq. Jandarma qüvvələri heç nə etmədən bizi mühasirəyə almışdılar. Meydanın ortasında hündürlüyü beş metr olan qalın bir dirəyin üstündə yazılı daş lövhə var idi. Bu lövhə Pəhləvi rejiminin nizamnaməsi idi. Dirəyin üstünə də simvolik olaraq böyük bir tac yapışdırmışdılar. Şüar səsləndirən zaman, qonşu uşaqlardan santexnik Məhəmməd Sənəti adlı birini gördüm. Bir neçə nəfərin köməyi ilə dirəyin üstünə çıxıb əlindəki çəkilə şahın tacını qırırdı. Jandarma qüvvələri onu gördükdə xəbərdarlıq verib havaya atəş açmağa başladılar. Camaat da tacın hələ qoparılmadığını gördükdə, Məhəmmədə işini davam etdirməkdə dəstək olmaq üçün polislərin üzərinə yeridilər. Polisin silahdan istifadə etməsi qarşıdurmaya çevrildi. Atəş nəticəsində məhəllə dostlarımızdan olan Əmir Faid elə oradaca şəhid oldu. Qonşumuz Mehdi Şəfiq və digər bir neçə nəfər isə yaralandılar. Nəhayət, şahın tacını qoparıb yerə atdılar.

Camaat arasında xəbər yayılmışdı ki, bir neçə günə İmam Xomeyni Fransadan İrana qayıdacaq. Hamımız nigaran idik. Xəbər düzdürsə, bəs onun təhlükəsizliyini qorumaq kimin öhdəsinə olacaqdı?! Şahla xanımı bir neçə gün öncə İrandan qaçsalar da, hələ də rejim öz yerində idi. Aydın idi ki, müvəqqəti

hökumət olan baş nazir Bəxtiyar və onun adamlarının İmam Xomeynini görəcək gözləri yox idi. Buna görə də hamıda dərin nigarənçilik hissi var idi və arzuolunmaz hadisənin baş verməməsi üçün dua edirdik.

Yanvarın 31-i, qonşularla bir nəfərin evinə yığışıb, televizordan İmam Xomeyninin gəlişini səbirsizliklə gözləyirdik. Kərəmpur əmi bizim məhəllədən köçdüyünə görə, başqa bir qonşunun evində televizora baxırdıq. Televizor güllərlə bəzədilmiş, təmizlənmiş və yuyulmuş prospektləri göstərirdi. Sanki qış deyildi. Camaat "şahın acığına, qış yaz olubdur" şüarını səsləndirirdilər.

Bir neçə dəqiqə sonra İmam Xomeyninin təyyarəsi Tehranın Mehrabad aeroportuna endi. Ürəyim şiddətlə döyünürdü. Onu görə biləcəyimə inanmırdım. Bir az sonra televizor ağanın nurlu simasını göstərdi. Dəyanətli və zəhimli bir ruhani şəxsiyyət təyyarənin pillələrini düşürdü. Göz qırpmadan izləyirdim. Bütün vücudum gözlərimdə cəmlənmişdi. Ata-anam ağlayırdı. Bədənimin hərarəti çoxalmışdı. İlk baxışdan ona aşiq olmuşdum. Bilmirdim, gülməliyəm, yoxsa ağlamalı? Ayətullah Xomeyninin üzü nur saçırdı. Elə bil həyatımın ilk baharını yaşayırdım...

Yeni təhsil ili başladı. Məktəblər tətillərdən sonra yenə beşinci sinfə getməli idim. Təhsil Nazirliyinin Ərdistan şöbəsi məktəbdə kifayət qədər təmir işləri aparmışdı. Məktəbin ilk günü yazı taxtasının üstündə

şahın əvəzinə İmam Xomeyninin təbəssümlü şəklini görəndə, sevincimdən qanad açıb uçmaq istəyirdim. Məktəbin müəllimlərindən kimsə dəyişilməmişdi.

İnqilabın qələbəsindən sonra, ölkədə bəzən xoşagəlməz hadisələr də baş verirdi. “Furqan”, Peykər və “Xalq mücahidləri” kimi təşkilatlar qrup şəklində şəhərlərdə daim təxribat törədirdilər. İzdihamlı yerlərdə bomba yerləşdirmək və şəhid Mürtəza Mütəhhəri kimi önəmli inqilabçı alimlərə qarşı terror törətmək onların əsas fəaliyyətlərindən sayılırdı. İnqilabdan bir müddət sonra, İmam Xomeyninin sərəncamı ilə təşkil olunan “İnqilab Komitəsi” qüvvələri daim münafıqların fəaliyyətlərini zərərsizləşdirməklə məşğul idi. Onlara yardım etmək istəsəm də, bu iş mümkün deyildi. Axı mən yaşda bir yeniyetmənin komitədə nə işi ola bilərdi? Özümə təsəlli verirdim. Axır ki nə vaxtsa, haradasa mənə də iş tapılacaqdı. Özümdə böyük potensial görürdüm.

Atam yay tətildə evi söküb, yenidən tikmək istəyirdi. Köhnə evimiz 70 kvadrat metrədən də kiçik idi. Beləliklə, Kərəmpur əminin oradan köçdüüyü evi bir neçə aylığa icarə edib əşyalarımızı oraya daşdıq. Mən də ev tikmək üçün, bütün peşələri bacaran atamın dəstəkçisi oldum. O, evin layihəsini hazırlayıb bünövrədən axıra qədər bütün işləri bacaran məharətli usta idi.

Sentyabr ayının axırlarınadək evin divar hörgüsü işilə məşğul idik. Ayın 21-i idi, əlimin arxası ilə alnımın tərəni silib son kərpicini atama verdim. Gedib bir stəkan su gətirmək istədikdə gördüm ki, küçədə qonşular iztirabla bir-biri ilə danışırlar. Diqqətlə qulaq asdıqda eşitdim ki, müharibə başlayıb, Səddam rejimi bir neçə aeroporta hücum edib və onları darmadağın edib. Müharibə haqqında anlayışım, Kərəmpur əminin evində dünya müharibəsi haqda baxdığım bəzi filmlər idi.

Axşam xəbərlərində İraq təyyarələrinin bombardman etdiyi məntəqələri göstərdilər. Sonra da İmam Xomeyninin çıxışı yayımlandı. Onun sözləri həmişəki kimi təskinlik və ümid bəxş edirdi. Amma nə olursa olsun, böyüklərin üzündə yaranan iztirabı görməzlikdən gəlmək mümkün deyildi. Sanki hamı şoka düşmüşdü.

Məktəblər açılanda altıncı sinfə keçdim. Artıq Cədəli adlı orta məktəbdə təhsil alacaqdım.

Müharibə olsa da, dərs proqramlarımız yerində idi. Dərs oxumaqla yanaşı cəbhə xəbərlərini də izləyirdim. Noyabrın ilk günlərində Xürrəmşəhr işğal olundu. Xəbərlərdən eşitdiyimizə və oxuduqlarımıza əsasən, Xürrəmşəhrin müdafiəçiləri korpus və ordu qüvvələri ilə birgə 34 gün silah-sursatsız vəziyyətdə şəhəri qorusalar da, onu axıra qədər müdafiə etmək mümkün olmamışdı. Buna görə də, Xürrəmşəhrin süqutundan

sonra, Səddam sinəsini önə verib demişdi: "Bu gün Xürrəmşəhr, sabah isə Tehran!"

Həyəcan siqnalları ilə vaxtlı-vaxtsız səssizlik rejimləri davam edirdi. Yavaş-yavaş müharibə özünün çirkin simasını göstərirdi. İlk günlərdə müharibənin tez bir zamanda qurtaracağını düşünürdük, lakin bir neçə aydan sonra vəziyyətin necə də mürəkkəb olduğunu başa düşdük. Bir müddət öncə İmam Xomeyni 20 milyonluq könüllü qoşunun təşkil olunması üçün sərəncam vermişdi. Buna görə də korpusun içindən Bəsic adlı könüllü xalq təşkilatı ərsəyə gəldi.

Bir gün məktəbimizə korpus işçiləri gəlib söhbət etdilər. Axırda dedilər ki, Bəsic təşkilatı orta məktəb uşaqlarını həftə sonu tətilində şəhərdən kənara aparıb onlara təlim keçir. Anama bu təlimlərdə iştirak etmək fikrimi bildirdikdə, dedi: "Eybi yoxdur, getmək istəsən, get, amma dərslərindən geri qalma". Gedib qeydiyyatdan keçdim. Səfər üçün günləri sayırdım. Bəsic barədə heç nə bilməsəm də, onlarla birgə olmaq arzusundaydım. Cədəli məktəbindən bir neçə nəfər də bu təlimlərdə iştirak etmək üçün ad yazdırmışdılar. Digər məktəblərdən də yazılanlar var idi. Çərşənbə günü axşamçağı, korpusun İmam meydanında yerləşən təbliğat ofisinin önündə toplaşacaqdıq. Özümüzlə ailəmizin razılıq kağızından başqa heç nə aparmamalı idik.

Tədbirin ilk iki günü sürətlə keçdi. Təlimatçılar vəziyyəti mümkün qədər müharibəyə bənzətməyə çalışırdılar. Özləri ilə bəzi təchizat gətirmişdilər ki, uşaqlara müharibənin çətinliklərini aydın şəkildə göstərsinlər. Axşamlar hərbi hücum, səhərlər isə praktiki təlim dərsləri olurdu. Axırncı gün səhər proqramından sonra, Ərdistanın korpus təlim rəhbəri Həsən Zarei bizimlə söhbət etdi. Zarei bəy uca boylu, yaraşıqlı bir gənc idi. Uzun və qara saqqalı simasını daha da cazibədar göstərirdi. Elə səmimi danışdı ki, sözlərində qərq olmuşdum: "Xahiş edirəm, Bəsic təşkilatını özünüzk hesab edin. Bizim mədəni işlər üçün, həqiqətən, sizin köməyinizə ehtiyacımız var. Təşkilata gəlib özünüz Bəsicin işlərini idarə etməlisiz. Orada nə varsa, hamısı sizindir. Biz ilk addımı atdıq, gerisi öz iradəyinizə və qeyrətinizə qalıb".

Çox şad idim, elə bil qəlbimdəki boşluq yavaş-yavaş dolmağa başlayırdı. Belə işlər üçün can atırdım, müharibə həyatı yaşayan bir ölkənin mədəni və cihad işlərini həyata keçirmək mənə ruhi ləzzət bəxş edirdi. Korpus üzvlərinin bu qədər təkid etdiyini görüb, işin nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu başa düşürdüm. Ən önəmlisi də bu idi ki, Bəsic üçün yaş məhdudiyəti yox idi.

Təlim kursundan qayıtdıq. Axşam yatmadan qabaq anama dedim ki, sabah məktəbdən sonra işim var və evə gec gələcəyəm. Ertəsi gün məktəbdə zəngin

çalınmasını səbirsizliklə gözləyirdim. Bəsicin ofisi İmam meydanında icarə edilmiş bir binada yerləşirdi. Ora bizim evimizə çox yaxın idi.

Zarei bəy ofisdə idi. Məni gördükdə, dərhal yerindən qalxıb qapıya gəldi. Görüşüb hal-əhval tutduq. Onun və orada olan digər üç korpus keşikçisinin davranışları çox səmimi idi. Kiçik cüssəli olduğum üçün, adım və simam yadında qalmışdı. Həmkarlarına baxıb dedi: "Dostlar, Mehdi ilə tanış olun, məşallah, bu kişi özünə görə bir keşikçidir. Bu gündən etibarən burada bizə yardım edəcək". Sonra da onları mənə təqdim etdi: Musa Zairi və Səid Muniri.

Yerləşdiyimiz otaq çox tör-töküntülü idi. Bir tərəfə çox sayda afişə, digər tərəfə də çoxlu parça plakatlar atılmışdı. Aydın idi ki, işləri çox, işçiləri isə az idi. Otağın tör-töküntüsünü yığışdırmaq fikrinə düşdüm. Soruşdum:

-Bunları səliqəyə salmağımıza icazə verirsiniz?

-Əlbəttə, Mehdi bəy, icazə almağa ehtiyac yoxdur. Adam öz evində icazə almaz.

-Çox sağ olun, minnətdaram.

İşə başladım. Şəhidlərin afişələrini bir-birindən ayırdım. İmamın moizələri olan plakatları da ayıraraq bir tərəfə yığdım. Bir neçə saatdan sonra otaq səliqəyə düşdü. Zarei bəydən soruşdum:

-Bu afişələrdən bir neçəsini götürə bilərəmmi? Şəhərin divarlarına yapışdırmaq istəyirəm.

-Əlbəttə, əslində bu işi görməyə adam axtarırdıq. Ərdistanın idarələrinə göndərmək üçün bir neçəsi qalsın, qalanlarını apar.

Əlimdəki afişaları çörəxana və marketdən tutmuş, şəhərin bütün boş divarlarına qədər hər yərə yapışdırdım.

Həmin gündən sonra nahar yeməyi yemədən, məktəbdən birbaşa Bəsicə doğru yola düşər, yolda bir şey yeyib cəld ofisə gedərdim. Artıq ofisin işlərinə alışmışdım. Orada olduğum müddətdə bir dəqiqəm də boş keçməzdi. Zarei bəyə kişi sözü vermişdim ki, dərslərimə ciddi yanaşım.

İKİNCİ HISSƏ

Üçüncü fəsil

Ən gənc Kərbəla yolçusu

Müharibədən bir il, bir ay keçirdi. Bu müddət ərzində hərbi təlim baxımından çox inkişaf etmişdim. Cəbhəyə getməyə can atsam da, bunu kiməsə deməyə cəsarət etmirdim.

Zarei bəylə Bəsicü uşaqların var-gəl etməsindən anlaşılırdı ki, gec, ya tez cəbhəyə döyüşçü göndəriləcək. Təbii ki, yeni qüvvələr yeni əməliyyatın göstəricisi idi... Ofis işçilərindən də bir neçəsi gedəcəkdi. Onların sevincini, ruh yüksəkliklərini gördükdə, çox həvəslənirdim. Bir müddət götür-qoy etdikdən sonra, nəhayət, bir gün hər şeyi gözə alıb Zarei bəyin yanına getdim. Otağında, masa arxasında

oturan Zarei bəy qarşısındakı kağızlara nə isə yazırdı.
Sözə başladım:

-Salam.

-Salam, Mehdi qardaş.

-Bağışlayın... Mən bir söz demək üçün gəlmişdim.

-Buyur, qulluğundayam.

-Mən cəbhəyə getmək istəyirəm!

-Cəbhəyə?! Hələ tezdir!

-Ciddi deyirəm, getmək istəyirəm.

-Getmək istəyirsən? Bəs bura necə olacaq? Bilmirsən ki, sən getsən, burada işlər qarışacaq?

-Xeyr, Zarei bəy, siz yaxşı bilirsiniz ki, elə də deyil! Mənim yerimə kimsə tapılar.

-Bizim işlərimizin çoxu yenicə öz qaydasına düşüb. Axı sən buranı tərk edib cəbhəyə getmək istəsən, yenə pis günə düşəcəksən. Sənin burada olmağın cəbhədə olmağından daha faydalıdır.

-Siz düz deyirsiniz, amma mən burada qalmaq istəmirəm. Necə olursa olsun, cəbhəyə getməliyəm. Bu mənim son qərarımdır, bu barədə dərinədən düşünmüşəm!

Zarei bəy qələmini masanın üstünə qoyaraq əqiq üzüyünü barmağında fırlayıb dedi:

-Doğurdan da, yaxşıca düşünmüşsənmi?!

-Bəli, çoxdandır, bu barədə qərar gəlmişəm!

-Yaxşı, onda bir az da səbr et. Mən sənə söz verirəm, nə vaxt özüm cəbhəyə getmək istəsəm, səni də özümlə aparacağam. Razısan?

Öz-özümə fikirləşdim: "Zarei bəy burada qalası deyil. Gec-tez cəbhəyə gedəcək. Dəmiri isti-isti döyərlər. Söz ağzından çıxıbsa, fürsəti əldən vermə, ondan bu işi yerinə yetirəcəyinə qəti söz al". Beləliklə, əlimi ona tərəf uzadıb soyuqqanlıqla dedim: "Onda mənə kişi sözü verin ki, getmək istəsəniz, məni də aparacaqsız".

Qəh-qəhə ilə gülüb əlimi iki əlli sıxdı və dedi: "Baş üstə, qardaş! Söz verirəm, nə vaxt özüm getsəm, səni də aparacağam. İndi isə öz işinlə məşğul ol".

Cəbhəyə ilk ezam günündə dostlarımı yola saldım. Başlarından bir tük belə əskik olmasını istəmirdim, lakin iki həftə keçməmiş Qasım, Müslim, Abbas, Səid və Mürtəzanın şəhadət xəbəri çatdı. Elə bil boğulurdum. Sanki nə isə ürəyimin dərinliyindən çıxıb boğazımı cırmaqlayırdı. Bundan sonra ofisdə dostlarımın yoxluğuna necə dözəcəyimi bilmirdim. Hara getsəm, birinin gülüş səsi, digərinin baxışları gözümün önündə canlanırdı.

-Mehdi, sən doğurdan da cəbhəyə getmək istəyirsən? - deyə biologiya müəllimim soruşdu.

-Bəli, qismət olsa, getmək istəyirəm. Nə vaxtsa sizi incitmişəmsə, haqqınızı halal edin - deyə cavab verdim. Bu sözü deyəndə uşaqlardan bir neçəsi

gülməyə başlayıb məni lağa qoydular. Müəllim uşaqların davranışından əsəbiləşərək dedi: "Mehdi bəy, cəbhəyə getmək hər adamın işi deyil! Bu barədə yaxşıca düşünmüşsənmi? Əslində belə qərara gəlmək, cəsarətli olmağın göstərir, amma yenə də əminsənmi?"

-Bəli! Allaha təvəkkül... İnşallah gedəcəyəm. Hörmətsizlik olmasın deyə, sizinlə halallaşmaq istədim.

-Sənə uğurlar arzulayıram, sağ-salamat gedib qayıdasan. Allah səni müvəffəq etsin, oğlum! - deyə sözünü tamamladı. Sonra da üzünü uşaqlara çevirib dedi: "Bunun nəyi gülməli idi? İndi gəlib desələr ki, cəbhəyə gedin, hansı biriniz razı olar?! Mehdi bu yaşda özündə cəbhəyə getmək cəsarətini görürsə, bu heç də adi bir şey deyil!"

Əslində uşaqlarda günah yox idi. Biz yeddinci sinifdə oxuyuruq. Məktəbimizdən indiyədək heç kim müharibəyə getməmişdi. Cəbhəyə getmək istəyən ilk şagird mən idim, hətta yuxarı siniflərdən də gedən olmamışdı.

Bayrama az qalırdı. Yenə ofisə get-gəl çoxalmışdı. Cəbhədə növbəti əməliyyatın başlayacağını bilirdim və əmin idim ki, Zarei bəy mütləq bu əməliyyatda iştirak edəcək. Dua edirdim ki, verdiyi sözü unutmamış olsun. Artıq bir neçə gün idi ki, ofisin işçiləri yanıma gəlib müxtəlif bəhanələrlə mənimlə söhbət etmək istəyirdilər: "Mehdi! Zarei bəy səni cəbhəyə aparmaq

istəsə, sən getmə! Sən getsən, bütün işlər tökülüb qalacaq". Elə hiss edirdim ki, Zarei bəy onları məni razı salmaq üçün göndərir: "Allah kərimdir, xeyir iş yiyəsiz qalmaz, getmək istəsəm, bir nəfəri yerimə gətirəcəyəm".

Cəbhəyə gedənlərin ən çox çantaları diqqətimi çəkmişdi. Ona görə də bazardan kiçik bir çanta alıb ofisə qoydum. Onu necə dolduracağımı bilmirdim. Hər dəfə evə getdikdə, gizlicə bir şey gətirib içinə qoyurdum. Bir gün şalvar, bir gün alt paltar, bir gün dəsmal... Nəhayət, çantam doldu. Onu ofisdəki dolabın küncündə gizlətmişdim! Gedəcəyim gün gəlib çatdıqda, yubanmadan hazır olmaq istəyirdim. Zarei bəyin yanında olduğum bir-iki fürsətdə də, getmək barədə söhbət açdım. Hər dəfə zarafatla başımı qarışdırmağa çalışırdı. Özlüyümdə deyirdim ki, eybi yoxdur. Gedən vaxtadək gözləyəcəyəm. 1982-ci ilin Novruz bayramında, ofisdə dostlarımın yanında idim. Birlikdə yeni il duasını oxuyaraq bir-birimizi təbrik etdik. Bir neçə gün olardı ki, atam Ərdistana gəlmişdi. Səbəbi isə anamın hamiləliyinin son günlərini yaşaması və köməyə ehtiyac duyması idi. Yeni il sevinci cəbhə sevincinə qarışmışdı...

Mart ayının 22-də, korpusun təbliğat ofisinin önündə o qədər qarışıqlıq var idi ki, iynə atsaydın yerə düşməzdi. Bir tərəfdən cəbhəyə gedənlərin ailələri üzərlik və qurbanlıq qoyunlarla gəlmiş, digər tərəfdən

də bir neçə avtobus ofisin önündə sıraya düzülmüşdü. Himni yayımlayan mikrofonları tənzimləyib, qarderoba doğru qaçdım və çantamı götürdüm. Məhəmməd Məliki çantamı əlimdə görüb dedi:

-Mehdi, axı hara gedirsən?! Burada qal, işimiz başdan aşır".

-Maşallah, burada bu qədər işçi var, bir nəfərin yoxluğu ilə dünya dağılmaz.

Acığı tutmuşdu. Bilirdi ki, axşama kimi də mübahisə etsə, yenə də faydası olmayacaq. Bu yolla nəticə əldə etməyəcəyini bilib, dedi: "Sənin yaşın cəbhəyə getmək üçün uyğun deyil. Burada icazə versələr də, o biri mərhələdə mane olacaqlar! Bu gedişinlə həm özünə əziyyət verirsən, həm də digərlərinə".

Bu söz elə bil məni silkələdi. Qorxduğum şey də məhz bu idi. Narahat halda son işlərini görən Zarei bəyin yanına getdim. Yanında iki üç nəfər var idi.

-Mən hazırım, bu da çantam!

-Hara gedirsən, inşaallah?

-Cəbhəyə!

-Əbəs yerə!

Çox təəccübləndim. Belə bir söz deyəcəyini heç gözləməzdim. Həm də tanımadığım adamların qarşısında. Udqunub soruşdum:

-Əbəs yerə?! Məgər İslam keşikçiləri də yalan danışır?

-Nə yalanı... Kim yalan danışdı?!

-Siz.

-Mən? Mən nə vaxt yalan danışdım?!

-Bəli, siz indicə hər şeyi təkzib etməklə yalan danışırırsız. Keçən dəfə cəbhəyə gedən zaman mənə kişi sözü verdiniz ki, nə vaxt getmək istəsəniz məni də aparacaqsız. Siz buna razılıq vermişdiz, indi niyə inkar edirsiniz? Bu yalan danışmaq deyilsə, bəs nədir?

Yanıdakıların bu cavabımdan xoşları gəlmişdi. Zarei bəy əlini saqqalına çəkib dedi:

-Mən heç, bəs ailəni necə razı salacaqsan?

-Əslində onlara hələ heç nə deməmişəm. Amma, atanamın mənim planımdan xəbəri var.

Zarei bəy korpusun əsas nümayəndələrindən olan Huşməndi səsləyib dedi: "Zəhmət olmasa, Mehdi ilə evlərinə get və atası ilə danış. Ona Mehдинin bizimlə cəbhəyə gəlmək istədiyini de, gör nə deyəcək?". Dərindən nəfəs aldım. Şükür etdim ki, məsələ burayadək həll olundu. Qüds əməliyyatından sonra anama demişdim ki, növbəti əməliyyata necə olursa olsun, cəbhəyə gedəcəyəm. Yazıq anam heç nə demirdi. Belə vaxtlarda ilk və son qərarı atam çıxarırdı. Allaha yalvarırdım ki, o da yox deməsin.

Evə doğru yola düşdük. Son vaxtlarda atam, adətən, Ərdistanda olurdu. Şükür Allaha, inqilabdan sonra atamın işi öz şəhərimizdə düzəlmişdi və çox vaxt orada məşğul olurdu. Qapını üzümüzə atam açdı. Huşmənd bəy atamla görüşüb bayramını təbrik etdi və

dedi: "Hacı, narahat etməyimin səbəbi budur ki, bu gün Bəsidən cəbhəyə ezam olunanlar var. Mehdi də dostlarla birgə cəbhəyə getmək istəyir. Burada qalıb bizə kömək etməsini nə qədər desək də, xeyri olmadı. Komandirimiz Zarei bəy məndən istədi ki, gəlib sizdən icazə alım... İndi də siz nə desəniz, o da olacaq". Atam dünyadan xəbərsizcə gözünü Huşməndə zilləmişdi. Onun sözü qurtaranda atam dedi:

-Axı mən nə deyim? Mən istəyirdim ki, Mehdi bir az böyüsün, sonra cəbhəyə getsin. Qorxuram, döyüş meydanında heç nə edə bilməməklə yanaşı, başımıza oyun da açsın.

-Xeyr, Hacı, maşallah Mehdi neçə ildir Bəsidə məşğuldur. Nigaran olmayın oğlunuz hərbi işlər baxımından məndən və mənim kimilərdən daha zirəkdir.

-Allah razı olsun! Arxayın oldum. Siz onu təsdiqləyirsizsə, mənim heç bir sözüm yoxdur! Allah nə istəyir, o da olsun... Allahın amanında.

Utanmasaydım atamın qucağına atılıb onu sonsuz öpüşlərimə qərq edərdim. Zəhmətkeş atam günün altında yanmış üzünü mənə tərəf çevirib dedi: "Oğlum, dünən qardaşın dünyaya gəldi. Gəl onu gör, həm də ananla sağollaş". Bu xəbərdən elə sevindim ki, mənimlə gələn qardaşı evə dəvət etmək yadımdan çıxdı. Kiçik qardaşım necə də vaxtında dünyaya gəlmişdi. Onun gəlişi az da olsa, evimizdə mənim

getməyimlə yaranan boşluğu dolduracaqdı. İçəri girdim. Anam yatağında uzanmış halda dedi:

-Yaxşısan, Mehdi can? Bayram gecəsi evə gəlmədin.

-Yaxşıyam, ana... Bağışla, ofisdə çox iş var idi. Siz də şükür ki, tək deyildiz. Ana, icazənlə cəbhəyə gedirəm, sizinlə sağollaşmağa gəldim. Anam bu sözü eşidib elə ağladı ki, qəlbimdə fırtına qopdu. Onun göz yaşlarına dözə bilmirdim.

-İnşallah, tez qayıdacağam. Məndən ötrü nigaran olma.

-Allah amanında olasan oğlum. Özündən muğayat ol.

Göz yaşlarını gizlətmək üçün çox danışmaq istəmirdi. İndidən onun üçün darıxmağa başlamışdım. Yerimdən qalxmaq istədikdə təzə dünyaya gəlmiş qardaşım gərnəşdi və balaca ayaqlarından biri adyalın altından çölə çıxdı. Ürəyim dözmədi. Əyilib yumşaq və isti ayağını əlimdə tutub öpdüm. Anam hələ də ağlayırdı. Ürəyim partlayırdı. Dərhal ayağa qalxıb, "Allah amanında" deyib, otaqdan çıxdım. Zəhra ilə Fatimə həyətdə məni gözləyirdilər. Fatimə mənə doğru qaçdı, çantamı tutub dedi: "Elə bilirsən, bilmirəm ki, cəbhəyə gedirsən qaçaş? Axır ki öz bildiyini etdin, hə?!" O bu sözləri ilə məni güldürdü. Çoxbilmişin cəmi beş yaşı olsa da, qarşımda dayanıb dil töküdü. Başından öpüb dedim: "Hə, bacı, axır ki gedirəm".

Sonra da gözləri yaşaran Zəhra ilə görüşüb dedim:
"Anamdan və balaca qardaşımızdan muğayat ol".

Mürtəzanın küçədən səsi gəldi. Qaç-a-qaça həyəətə girib tövşəyəmək xəbər aldı:

-Döyüşçüləri yola salmağa getmişdim, dedilər ki, qardaşın sağollaşmaq üçün evə gedib. Xoş halına! Doğurdan da gedirsən?

-Hə, inşallah.

Atam alnımdan öpüb dedi:

-Mehdi can, özündən çox muğayat ol, oğlum! Bizi də xəbərsiz buraxma.

-Baş üstə ata! Amma mümkünsə, bu balaca qardaşımın adını Məhəmmədhüseyn qoyun.

Şəhid Behiştə və Şəhid Fəhmədəyə olan məhəbbətimdən uşağın adını Məhəmmədhüseyn qoyulmasını istəyirdim.

-Yaxşı, oğlum! Adını Məhəmmədhüseyn qoyarıq. Gözəl addır.

Yolüstü İran xalanın evinə gedib, ailə üzvləri ilə sağollaşdım. Mürtəza da mənimlə gəldi. Ofisin önündə izdiham var idi. Zarei bəy sevincimi və əlimdəki çantanı görüb atamın razılıq verdiyini anladı. Bəsinin başcısı olan Hüseyin Məhbubi məni görəndə, təəccüb və sevinclə soruşdu: "Mehdi bəy, sən də gedirsən? Bizi tək qoyursan?"

-Bəli, Allah istəsə mən də gedirəm.

Gözləri yaşla doldu. Heç nə demədən əlimdən tutub özü ilə apardı. Camaatın arasından keçib yolun kənarında dayanmış yük maşınına mindik. Nə etmək istədiyini bilmirdim. Təbliğat ofisinin mikrofonunu götürüb camaata salam verdikdən sonra dedi: "Biz Allahın lütfü və Əhli-beytin (ə) dəstəyi ilə həmişə işlərimizdə İslamdan örnək götürməyə çalışdıq. İslam dinini müdafiə etmək uğrunda İmam Hüseyin (ə) yolunu gedirik. Həmin İmam ki, Allahın dini uğrunda bütün varlığından keçdi; malını, canını, gənc Əli Əkbərini, körpə Əli Əsgərini fəda etdi. O həzrətin məzlumcasına axıdılan qanının hörmətinə biz də bu gün cavanlarımızdan və yeniyetmələrimizdən keçirik. Yanımda əyləşən yeniyetmə Mehdi bəy neçə ildir ki, Bəsidə fəaliyyət göstərir. Bu gün onun müharibəyə getməsinin qarşısını almaq üçün əlimizdən gələni etdik. Amma heç bir faydası olmadı. Bu uşaq cəbhəyə gedib borcunu yerinə yetirmək istəyir... Sizlər də şahid olun! Biz onun getməsinə razı olduqsa, yalnız və yalnız İslama görədir. Heç kim düşünməsin ki, bizim döyüşçü problemimiz var və buna görə də, cəbhəyə azyaşlı uşaqları göndəririk".

Şəhər əhalisinin çoxu məni tanıyırdı. Bəsidə işləri üçün o qədər o yan-bu yana getmişdim ki, artıq hamı nələrin baş verdiyini anlamışdı. Məhbubi bəyin sözlərini dinləyənlərin gözləri dolmuşdu. Maşından endikdə, kütlənin mənimlə sağollaşmaq üçün üzərimə

gəldiyini gördüm. Böyüklərdən bəziləri "Sənə qurban olaram" deyirdilər. Onların məhəbbətlərinin qarşılığını necə verəcəyimi bilmirdim. Elə bu vaxt mikrofondan elan edildi ki, döyüşçülər oxunan adlar sırası ilə avtobuslara minsinlər.

Getmək vaxtı gəlib çatmışdı. Mürtəza camaatın arasında itmişdi. Onunla bir daha görüşüb üzündən öpdüm. Sonra da ofisin işçiləri ilə sağollaşib avtobusa mindim. Zarei bəy Ərdistanın korpus komandiri olan Əbərquyi və bir neçə nəfərlə maşına minib arxamızca yola düşdülər. Avtobusa qalxmazdan qabaq Zarei bəy məni bir kənara çəkib dedi: "Mehdi can! İsfahanın Qədir bazası çətin qanunları olan bir yerdir. Heç kimi nəzərə almırlar. Çox ehtimal ki, səni oradan geri qaytarsınlar. Çünki 18 yaşdan aşağı olanları götürməyə icazələri yoxdur. Onlar üçün məsuliyyətli işdir. İndidən dedim ki, hazırlıqlı olasan". Orada anladım ki, əslində Əbərquyi bəy döyüşçülərlə İsfahana gəlməyəcəkmiş, mənim getdiyimi görəndə İsfahandan tək qayıtmamağım üçün gəlibmiş. Radio hal-hazırda davam edən əməliyyat üçün hərbi marşlar yayımlayırdı. Radiodan ara-sıra cəbhə xəbərləri də verilirdi. Nətənz, Dilican və Murçexort şəhərlərini adlayıb günortadan qabaq korpusun Qədir bazasına çatdıq. Bazada qələbəlik idi. Gənc keşikçi komandir qarşımızda yeriyəndə qorxumdan ürəyim əsirdi. O mənə çatanda çiyin-çiyinə gəzdiyi şəxslə pıçıldamağa

başladı. Sonra ikisi də gülümsəyib keçdilər. Öz-özümə düşünürdüm ki, yəqin onlar mənim yaşıma və boyuma baxıb nə üçün buraya gəldiyim haqda danışirdilər. Beləliklə, onlar söhbət edə-edə bazanın baş komandirinə doğru getdilər. Öz aralarında nə isə danışib yenə yanıma gəldilər. Gözümü bir qədər irəlidə dayanan Zarei bəydən çəkmirdim. Sanki o, mənim güvənc yerim idi... Ora çatanda, onlardan biri dilləndi: "Bağışla qardaş, baş qərargahdan cəbhəyə gedənlərin yaşı barədə qanun təyin edilib, bu qanuna görə səni cəbhəyə göndərə bilmərik".

Halım pisləşdi. Bu günədək çəkdiyim əziyyətlərin hamısı boşa gedirdi. Ona heç nə deməsəm də, Zarei bəyə doğru gedib ona yalvarmağa başladım. Bunlar deyirlər ki, cəbhəyə gedə bilməzsən. Siz Allah, bir şey edin. Siz yaxşı bilirsiniz ki, cəbhəyə getmək üçün nə qədər əziyyət çəkib yol gözlədim. Mən qayıda bilmərəm. Bəlkə, siz onları razı sala bildiz!"

Burada ölmək geri qayıtmaqdan daha asan idi. Ürəyimdə dayanmadan Allahu səsləyirdim. Sanki zaman dayanmışdı. Digər döyüşçülər də məni gözləyirdilər. Zarei bəy baza komandirinin yanına getdi. Mən də ardınca yola düşdüm. Əbərquyi onu təqdim etdi. Zarei bəy komandirlə görüşüb əlini buraxmadan dedi:

-Bunun beləliyinə baxmayın! Maşallah, boyunun yarısı yerin altındadır! İndi ona bir silah versəniz, gözü

bağlı halda silahı açıb bağlayar. Biz onu buraya boşuna gətirməmişik... Mehdi iki ildir bizimlə işləyir. Bu müddətdə müxtəlif hərbi təlimlər görüb... Bir çox yerdə digərlərindən daha cəld hərəkət edib. Əslində ona güvənməsəydik, arxayın olmasaydıq, buraya gəlməsinə icazə verməzdik.

-Siz düz buyurursuz, amma qanunla onu göndərmək qadağandır. Özümüz onu göndərmək istəsək də, bu işi bacarmırıq".

Zarei bəy nə qədər israr etsə də, komandir razı olmayıb deyirdi: "Mən belə bir məsuliyyətli işi öz üzərimə götürə bilmərəm". O, iztirablı gözlərimə baxıb yenə də dedi: "Baxın, dediyiniz şəraiti və məhdudiyətləri anlayıram, amma siz də qəbul edin ki, bu şəxs bir istisnadır... Mehdi bura gəlmək üçün çox əzab-əziyyət çəkib, mən əminəm ki, faydalı ola bilər". Komandir Zarei bəyin bu sözləri ilə bir az yumşalmışdı, heç nə demədən döyüşçüləri dəstələrə bölməyə getdi. Mən də sərgərdan halda bir küncdə dayandım.

Döyüşçüləri üç nəfərlik dəstələrə böldülər. Hər dəstə bir pulemyotçu, bir RPG qumbaraatanı və bir snayperçidən təşkil edilirdi. Bütün dəstələrin döyüşçülərini müəyyənləşdirəndən sonra, son dəstədə bir snayperçinin çatışmadığı məlum oldu. Bu xəbəri eşitdikdə həyəcanlandım. Komandir, Əbərquyi bəy və döyüşçülərlə söhbətində qısa müddətdə Əhvaza güclü

döyüşçü dəstələri göndərəcəyinə söz vermişdi və bu yeni bir şəxsin gəlişini gözləməyə vaxtı olmadığı mənasına gəlirdi. Komandirin baxışı mənə dönənədək etmədiyim nəzir-niyaz qalmadı. Əli ilə yarımçıq olan axırncı dəstəyə işarə etdi. Oraya qədər sevincdən uçaraq getdim. Mənim gəlişimlə dəstə tamamlandı. Təşəkkür dolu baxışlarla Zarei bəyə baxdım. Komandir ona dedi: "Zarei qardaş! Axır ki göndərmək məcburiyyətində qaldıq, amma onun Əhvazdan geri qaytarılacağına əminəm!"

Dərindən nəfəs alıb arxayınca ətrafa baxdım. Hələ yol yoldaşlarıma fikir verməmişdim. Döyüşçülərin arasında hər cür adam var idi. Oradaca nahar yeməyini yeyib avtobuslara mindik. Uzun yoldan sonra Əhvazın şəhid Behiştə bazasına çatdıq.

Tehran, Yəzd və digər şəhərlərin döyüşçüləri ilə bir batalyon təşkil edib 25 saylı Kərbəla briqadasını təkmilləşdirdik. Mən Qüds batalyonu və şəhid Behiştə qrupuna düşdüm. Yerimiz müəyyənləşəndən sonra, şəxsiyyət kodumuzu daşıyan metal boyunbağı düzəltmələri üçün bütün batalyonların qüvvələrinin adlarını qeydə aldılar. Axşam olmadan təchizatımızı almaq üçün, cərgəyə düzüldük. Bu arada mənə bu yaşda, kiçik cüssədə görənlərin hamısı təəccüblənirdilər.

Hərbi təchizatımızı bazanın açıq hissəsində üst-üstə yığmışdılar. O bir dəst paltar, bel çantası, çəkmə, daraq

üçün çanta, dəbilqə, qumbara çantası, hərbi adyal, ilkin yardım çantası (içində bint və iynə var idi) və bir ədəd Kalaşnikov avtomatından ibarət idi. Paltarların hamısı əynimə böyük idi. Hətta ən kiçik olanını belə geyindikdə, içində itib batırdım. Çəkmələr də böyük idi. Ən kiçik çəkmə 37 nömrəli idi, o da ayağıma dörd barmaq qədər böyük qalırdı. Papaqlarda vəziyyət bir az yaxşı idi. Dəri kəməri olduğu üçün onları nizamlamaq mümkün idi. Kalaşnikovlar fərqli idi, bəziləri qundaqlı, digərləri də qatlanan idi. Qatlanan Kalaşnikov boyuma daha uyğun gəlirdi.

Digər əşyalarımı da götürüb, bel çantamın içinə qoydum. Hava qaralırdı. Paltar məsələsini həll etmək üçün artıq vaxtım yox idi. Düşündüm ki, gecəni yola verim, səhər paltarla çəkmə məsələsini həll edərəm. Axşam saat 10-da bazanın yatmaq saati idi. Sonra da elan etdilər ki, hər an aparıla bilərik deyə, yaxşı olar ki, hazır vəziyyətdə yataq. Çox çalışdım, amma yuxum gəlmirdi. Yarım saat keçdikdən sonra, qaranlıqda kor kimi çölə çıxdım. Otaqda nəfəs almağa hava olmadığını hiss edirdim. Koridora girdikdə hiss etdim ki, açıq pəncərələrdən mülayim külək əsir. Bir küncdə yatmaq üçün, pəncərənin yanına getdim. Adyalımı yerə sərib, çantamı balıq əvəzi başımın altına qoydum. Ayaqqabımı çıxarmadan eləcə uzandım. Papağımı da yanıma qoydum. Gözlərimi yumub artilleriyanın səsini eşitmək üçün qulağımı şəkələdim. Bu işdən zövq

alırdım. Həm yol yorğunu idim, həm də həyəcanlı gün keçirmişdim, nə vaxt yuxuya getdiyimi bilmədim.

Bir neçə metr yaxınımda ardıcıl atılan güllə səsinə oyandım. Nə qədər yatdığımı anlamadım, yalnız bunu gördüm ki, yeddi-səkkiz nəfər maskalı adam koridorun ortasında dayanıb G-3 silahı ilə atəş açır. Güllə-baranla yanaşı, otaqlara bibər qazı buraxıb "Tez olun, durun... iraclılar hücum ediblər... oyanın!"- deyirdilər.

Çox keçmədən binanı qaz iyi bürüdü, döyüşçülərin ah-nalə səsləri ilə öskürəkləri bir-birinə qarışdı. Hamı boğulurdu və qaçmağa yolu axtarırdı; belə vəziyyətdə nə geriyyə qaça bilərdik, nə də qabağa. Öskürək amanımı kəsmişdi. Həqiqətən, dözmək mümkün deyildi. Təzyiqdə olan bəzi döyüşçülərin səbri tükəndiyindən özlərini xilas etmək üçün otaqların şüşələrini qırıb oradan aşağıya atılırdılar. Bəxtləri gətirmişdi ki, aşağıda yarpağı və budağı çox olan ağaclar var idi. Mən koridorda olduğum üçün vəziyyətim digərlərindən daha yaxşı idi. Öncədən Bəsi dostlarımdan eşitmişdim ki, qazlı otaqda ayaq üstə qalmamalısan. Qazın yüngül olduğu üçün, tavana qalxdığını bilirdim. Buna görə də ayağa qalxmadan yerdə sürünməyə çalışdım. O vəziyyətdə pillələri aşağı endim. Birinci və ikinci mərtəbələrdə də yuxarıdakı kimi idi. Zil qaranlıq, qazla dolu fəza, döyüşçülərin fəryad səsləri və ardıcıl atəş səsi bütün mərtəbələrdə

eyni idi. Divardan yapışib sürünərək özümü koridordakı qapıya çatdırdım. Yerdə çoxlu şüşə qırıntıları var idi. Şüşə qırıqları böyük və iti olduğu üçün ehtiyatlı olmalı idim ki, əl-ayağımı yaralamayım.

Hələ özümü zərər görməmişdik ki, bir neçə korpus keşikçisinin qışqırdığını eşitdim: "Səhər proqramı üçün cərgəyə düzülün". Hamımız gərgin vəziyyətdə cərgəyə düzüldük. Binadakı bir neçə nəfər də çıxıb bizə qoşuldu. Bu anda gözümüz bazanın açıq fəzasına doğru dörd lüləsindən işıqlandırıcı güllələr atan bir qurğuya sataşdı. Hamı gəldikdən sonra, komandir üzünü döyüşçülərə tutub uca səslə dedi: "Bir az irəlidə, bazanın çölünə baxan hasar var. İraqlılar hasar tərəfdən bizə hücum edib Əhvazı ələ keçirmək istəyirlər. Dərhal özünüzü onlara çatdırıb silah-sursatlarını qənimət almalısınız. Tez olun, çox vaxtınız yoxdur... Tez..."

Hasarlara tərəf qaçdıq. Oraya çatdıqda gördük ki, onlara güllə dəyib-qayıdır. Cəld divara dırmanıb özümü o tərəfə atdım. Hasarların qarşı tərəfində bir neçə nəfər öncədən səngər düzəldib atəş açmaq üçün mövqə seçmişdi. Bəziləri qışqırırdı: "Uzan yerə, uzan, güllə dəyməsin..." Çox çətinliklə çıxış qapısının yanında olan maneələrə doğru süründük. Oraya çatdıqda binalara doğru baxdım. Bazanın əsas fəzasından bu qədər uzaqlaşdığımıza inana bilmirdim. Komandirin əmri ilə yenə cərgəyə düzüldük.

Mülayim əsən külək qaza bələnmiş dərimizi yandırır. Bir az dayandıqdan sonra, keyimş bədənimiz şiddətlə gizildəməyə başladı. Dərimizə əl vurduqda ağrısından fəryadımız göyə ucalırdı. Geri qayıtma əmri versələr də, sallana-sallana binaya gedərkən, yenə qışqırdılar: "İraq sağ tərəfdən hücum edib, dərhal oraya gedib vuruşun və onların irəliləməsinə imkan verməyin".

Artıq məsələnin ciddiliyini və zarafat olmadığını anlamışdıq. Yenə yola düşdük. Bəzi yerlərdə sürünmək, bəzi yerlərdən əyilib keçmək, bəzi yerlərdə isə qaçmaq məcburiyyətində idik. Təəssüf ki, bəzən qəfil partlayışlı tələlərlə qarşılaşıb yubanırdıq.

Səhər radələrində yorğun vəziyyətdə olsa da, yağış nəticəsində əmələ gələn iri su gölməçələrinə çatdıq. Döyüşün qızgın yerində düşməyə iki addım qalmış, komandir bizi səslədi: "Bəsdir, yorulmayasız. Hər şey əla idi". Yenə döyüşçüləri cərgəyə düzdülər. Hava dumanlı və nisbətən soyuq idi. Külək əsdikcə döyüşçülərin ah-naləsi göyə ucalırdı. Komandir dedi: "Buradaca dəstəməz alıb namazı qıldıqdan sonra, bazaya gedəcəyik".

Namazı qılıb, kəsə bir yolla bazaya doğru yola düşdük. Oraya çatdıqda artıq gün çıxmışdı. Gecə döyüşü təcrübəsi nəfəsimizi kəsmişdi. Bir az yemək yedikdən sonra, dincəlmək üçün otaqlara keçdik. Heç kimin hətta oturmağa belə halı yox idi. Döyüşçüləri

mümkün olduğu qədər müharibə ab-havası ilə tanış etdilər. Bundan sonra heç kim bəhanə gətirə bilməzdi ki, mən cəbhəyə gözü bağlı getdim və heç nədən xəbərim yox idi. Arabir nalə və deyinmək səsləri eşidilirdi. Məncə onların yolu davam etdirib müharibəyə getməsinə ümid yox idi.

Əynimə uyğun olmayan paltar və çəkmə məsələsinə bir çarə qılmalı idim. Sorağlaşaraq təsərrüfat işləri üzrə məsul şəxsi tapdım və dünən verilən paltarların əynimə böyük olduğunu dedim. O da məni təpədən-dırnağa qədər süzüb; "ardımca" dedi və məni anbara apardı. O, anbarın qapısında dayanıb məni içəri ötürdü, keç içəri, paltarları axtar, bəlkə nə isə tapdın dedi. Axtarmağa başladım. Paltarlar dağınıq halda üst-üstə tökülmüşdü. Əlimi hara atırdımsa, bir şey çıxarırdım. Bəziləri yeni, bəziləri tozlu və qanlı idi. Qanlı bağlamaların üstündə "yuyulmalı" sözü yazılmışdı. Bəzilərinin üstündə yazılan yazıdan isə, artıq yuyulduğu anlaşılırdı.

Nə qədər axtarsam da, münasib bir şey tapmadım. Məni yarım saatdan artıq gözləyən anbardar heç nə tapmadığımı gördükdə dedi: "Sən öz zövqünə uyğun bir dəst paltar götür, burada dərzi var, verərik, əyninə uyğun düzəldər".

Üstündə qəhvəyi və ağ ornamentli krem rəngli bir şalvar götürdüm. Amma o rəngdə köynək nə qədər axtarsam da, tapmadım. Axırda tünd yaşıl bir köynək

götürüb həmin şəxsin ardınca dərziyə doğru yola düşdüm. Seçib əlimdə gətirdiyim paltarları görəndə dərzi dedi: "Bəh-bəh! Nə gözəl şey bəyənmisən!" Metrə gətirib əyin-başımı ölçdü və sonra dedi: "Yarım saata hazır olar, burada oturursan, ya gedirsən?"

-Yox, burada gözləyirəm.

Yarım saat sonra paltarlarımı geyindim. Əynimdə gözəl görünürdü. Dərzi öz əl işini bəyənərək dedi: "Çox yaxşı olub, əyninə yaxşı qalır!" Təşəkkür edib çəkmə anbarına doğru getdim. Mənimlə rastlaşan hər kəs səmimi bir təbəssümlə əynimə tamaşa edirdi. Hətta bəziləri; "nə qəşəng forman var" da deyirdi!

Çəkmə anbarını nə qədər axtarsam da, ayağıma uyğun bir şey tapa bilmədim. Ayağımın ölçüsünə olan yeganə şey göy rəngli idman ayaqqabısı idi. Başqa çarə yox idi, elə onu geyinməli idim. Elə oradaca idman ayaqqabısını geyindim. İşim qurtarmışdı, amma bərbərdən tutmuş, silah anbarınadək hər yeri qarış-qarış gəzmək istəyirdim.

Binaya qayıtdıqda öz həmyerlilərim formamı görüb dedilər: "Əla! Əhsən! Nə gözəl formadır!" Həqiqətən bu forma əynimdə o qədər gözəl dururdu ki, onu tərifi etməmək olmazdı. Elə buna görə də, hər çatan bir şey deyirdi.

Üç gün Şəhid Behiştə hərbi bazasında olduq. Adətən, səhər yeməyindən sonra heç bir proqramımız

olmurdu. Axşamlar bazanın meydançasında toplaşib müharibə filmlərinə tamaşa edirdik.

Axırınıcı gecə, filmdən sonra, bazanın təlimatçılarından biri söhbət etdi. O, deyirdi: "Bizim sərt davranmamızın səbəbi budur ki, heç kim müharibəyə emosional yanaşmasın. Hamınız açıq gözlə cəbhəyə getməlisiz. Əgər sizlərin yarısı getməkdən imtina etsə, biz heç də narahat olmayacağıq, çünki buradan qayıtmaq cəbhədən qaçmaqdan daha yaxşıdır. Özünüzü etiqađi və hərbi baxımdan sınamaq üçün bu son fürsətdir. Buradan sonra qarşınızda həqiqi düşmən dayanacaq".

Dördüncü günün səhəri, təlimdən sonra üzərinde döyüşçü nömrəsi yazılmış metal boyunbağlarımızı gətirdilər. Mənim boyunbağımın üzərinə "7014" yazılmışdı. Bu mənim döyüşçü nömrəm idi, bununla kim olduğum məlum olurdu. Metal boyunbağlarımızı aldıqdan sonra əmr gəldi ki, təchizat ləvazimatımızı götürüb getməyə hazırlaşaq.

Mart ayının 25-i Şəhid Behiştı bazasına çox sayda avtobus gəldi. Onlar Kərbəla briqadasının döyüşçülərini müharibə zonasına daşıdılar. Yol nişanlarından Dezfula getdiyimiz aydın olurdu. Səhər saat 10 radələrində Dezfula çatdıq. İraq Dezfulu raketlə bombardman etmişdi və şəhərin vəziyyəti gərgin idi.

Naharda nə yediyimizi xatırlamıram. Namazdan sonra amansız raket zərbələrinə məruz qalmış, lakin hələ də ayaqda durmağı bacaran qədim Dezful küçələrində gəzişirdik. Şəhər pis vəziyyətdə olsa da, demək olar ki, əhali öz doğma yurdunu tərk etməmişdi.

Günortadan sonra Dezfulun şücaətli əhalisi bizi yola saldı. Axşam azanında növbəti qərərgaha çatdıq və Daniyal (ə) peyğəmbərin hərəmi olduğu deyilən yerin həyətinə daxil olduq. Ziyarət edib namaz qıldıqdan sonra, Kumeyl duasını oxuduq. Duadan sonra vəsiyyətnamə yazmaq üçün döyüşçülərə kağız verildi. Nə qədər düşünsəm də yazmaq üçün ağıma bir şey gəlmədi. Axı vəsiyyət etmək üçün nə var-dövlətim var idi və nə də xüsusi bir tapşırıgım. Kağızı oradaca qoyub bir daha peyğəmbərin qəbrini ziyarət etmək üçün hərəmə girdim.

Sübh namazından sonra cəld avtobuslara mindik. Sürücü qaranlıqda yavaş və ehtiyatla sürürdü. Bir saat keçdikdən sonra avtobuslar beşik kimi sağa-sola yırğalanırdı. Şəhərdən uzaqlaşanda torpaq yola çıxdığımızı anladım. Hava alatoranlıq idi. Ətrafımızda düzənlikdən başqa heç nə yox idi. Avtobuslar bir az irəlidə dayandı və aşağı düşdük. Döyüşçülərin başçısı 30 yaşlı korpus keşikçisi idi. O soyuqqanlı şəkildə qarşımızda dayanıb salam verdikdən sonra dedi: "Hal-hazırda yerləşdiyimiz bölgənin adı Rəqabiyyədir. İki-

üç gün öncə burada və ətraf bölgələrdə Allahın izni və dostların zəhməti ilə "Fəthul-mubin" adlı uğurlu əməliyyat həyata keçirildi. "Fəthul-mubin" əməliyyatının əhatə etdiyi ərazi çox böyükdür. Bir tərəfi "Dəşti-Abbas" və "Əllahu əkbər" təpələridir, digər tərəfi isə Rəqabiyyə".

Ayaqqabımın ucunu yerə vurub torpaqdan təpə düzəltdim. O vaxta kimi bu qədər yumşaq və yüngül torpaq görməmişdim. Qoysaydılar, dərhal orada bir tunel qazardım. Torpaqla oynaya-oynaya komandirə qulaq asırdım.

-“Biz sizi buraya gətirdik ki, cəbhə ilə yaxından tanış olasız, həm də əməliyyatdan sonra müharibə bölgəsinin necə təmizləndiyini öyrənəsiniz. Yalnız diqqətlə dinləyin, çox ehtiyatlı olmalısınız. Bu bölgə təhlükəlidir, yəni içərisində hər şey var; mina və partlamamış mərmilərdən tutmuş, minaatan və top mərmisindən iraqılı cənazəsinə qədər! Bölgənin torpağı qumsal olduğu üçün diqqətli olmalısınız ki, öncədən basdırılmış minalar başınıza iş açmasın”.

Gözümü dörd-beş metr irəlidə, torpağın altından görünən minaya zilləmişdim. Komandirin dediyinə əsasən bu bölgə öncədən iraqılıların əlində olduğu üçün, haraya mina yerləşdirdiklərini heç kim bilmirdi. Düz deyirdi. Burada etdiyiniz ilk səhv, həyatınızın son səhvi olacaqdı. Onun əmri ilə beş nəfərlik qruplara bölünüb ehtiyatla yola düşdük. Yer gilizlərlə dolu idi.

Müdafie səngəri olan bəzi yerlərdə hündürlüyü 10 santimetr olan parlaq gilizlər üst-üstə yığılmışdı. Bir qədər irəlilədik, bölgənin səngərlərini bir-bir təmizləməyə başladıq. Səngərlərin içində çox şey var idi. Silah, papaq, bel çantası, durbin, radio və s. Oradan təxminən 30-40 metr məsafədə ordunun bir neçə döyüş maşını var idi. Müharibə qənimətlərini onlara yükləməli idik. Bölgədə diqqətimi çəkən çox iri güllə qalıqları var idi. Zarei bəyi tapıb ondan soruşdum:

-Bunlar nədir?

-Bunlar "Draçon" (M47) raketlərinin gilizidir. "Draçon" zirehli texnikanı məhv etmək üçün istifadə edilən bahalı və nadir raket növüdür.

-Onda iraqqlıların vəziyyəti çox yaxşıdır, çünki bölgə "Draçon" gilizi ilə doludur.

-Hələ bu bir şey deyil, Mehdi can! Əslində bizdə də bu raketlərdən var. Bəlkə də elə öz qüvvələrimiz onlardan istifadə ediblər. Düzənlikdəki cənazələr günün altında qurumuşdu. Bu cənazələrin əl-ayaqları əks istiqamətə düşmüş, bədənlərinin yağı əriyib torpağa qarışmışdı; sanki yerə bir vedrə maşın yağı tökmüşdülər! Onlar filmlərdə gördüyüm mumiya cənazələrinə bənzəyirdilər; hamısı çubuq kimi qurumuşdular.

Nahara heç nə yemədən axşamçağınadək bölgədə məşğul olduq. Azana iki saat qalmış hamımızı bir yerə

topladılar. Hava qaralmadan bölgədən çıxmaq məcburiyyətində olduğumuzu dedilər. Bir an düşündüm ki, bir daha Rəqabiyyəyə dönməyəcəyəm, buna görə kədərləndim. Bu torpağın gözəl atmosferi var idi, həm də bir çox yeri hələ təmizlənməmişdi. Komandir döyüşçülərin pıçılısını eşidib dedi: "Gecəni buraya yaxın olan Kərxə çayının ətrafındakı kəndlərdən birində qalıb, səhər yenə buraya qayıdacağım".

Tez cərgəyə düzüldük. Avtobusların bizi düşürdüyü yerdən yola düşdük. Dedilər ki, bura müharibə bölgəsi olduğu üçün, arxamızca maşın gələ bilməz və kəndə qədər piyada getməliyik. Hava olduqca isti idi, biz də çox acmışdıq.

Yolda boşaldılmış kəndlərlə rastlaşdıq. Yaşılıqdan keçdikdən sonra, girişində "Şeyx Şuca kəndi" yazılmış bir yerə çatdıq. Yola davam üçün Şeyx Şucadan keçməli idik. Ondan sonra Xələf Muslim kəndindən də keçib, gecəni Kərxə çayının sahilində qurulmuş çadırdə qaldıq. Kərxənin yanında yerləşən kəndin adını bilmirdim. Axşam namazını qıldıqdan sonra, şam yeməyinə balıq konservası yedik. Səhərin tez açılmasını və yenidən Rəqabiyyəyə qayıtmaq istəyirdim. Başçımız bir həftə gecələri burada qalıb səhərləri Rəqabiyyəni təmizləməyə gedəcəyimizi bildirdi. Çox yorğun olduğumdan tez yuxuya getdim. Aydın idi ki, "Fəthul-mubin" əməliyyatında irəqlilər

qəfil hücumə məruz qalmışdılar. Bunu tərki edilməş təchizatlardan anlamaq olurdu. Onlar özlərilə heç bir şey apara bilməmişdilər.

Rəqabiyədə altı gün şəhidlərlə yaşamaq məni çox dəyişdirdi. Aldığım bu təsir, Bəsic təlimlərində təcrübə etdiyim dəyişiklikdən qat-qat böyük idi. Rəqabiyədən uzaqlaşmaq düşüncəsi məni qəmləndirirdi. Daim özlüyümdə sual verirdim ki, görəsən, cəbhələrin hamısı bu qədər dərin mənəviyyata malikdir?

Bir gün bazaya gəldikdə səhər proqramından sonra adını unutduğum Qüds batalyonunun komandiri bizimlə söhbətə başlayıb dedi: “Əziz qardaşlar, qarşımızda zamanı bəlli olmayan böyük əməliyyat var. İndiyədək hamınız lazımi təlimatlara yiyələndiniz və bölgə ilə yaxından tanış olduz. Orada da bir qədər əziyyət çəkdiniz. Bütün bu zəhmətlərə görə hər birinizə təşəkkür edirəm. Amma çatdırmaq istədiyim önəmli məsələ budur ki, indiyədək hər nə olubsa, artıq bitib. Burada yaxşı düşünməyinizi istəyirik. Kiminsə şəhərdə yarımçıq işi varsa, qayıdıb onu tamamlaya bilər. Problem yoxdur. Qalmaq istəyənlər də təkrarən düşünsünlər. İndi artıq söz sizindir, biz də sizin qərarınıza tabeyik”.

Bir gün xəbər çatdı ki, inşallah, sabah Qüds batalyonu əməliyyat üçün bölgəyə gedəcək. Həmin gün boş idik. Dostlardan iki-üç nəfərlə Əhvaza gedib gəzmək qərarına gəldik. Şəhər nisbətən boş idi, çünki

əhalinin bir hissəsi köçüb getsə də, evində qalıb ölüm qorxusu ilə yaşamağı bu şəhərdən didərgin düşməkdən üstün tutanlar da var idi. Əvvəlcə bazara, sonra da telekommunikasiyaya getdik. Bizim evdə telefon yox idi, buna görə də operatora qonşumuz Hacı Əli Salikin nömrəsini verib gözlədim. Əslində günün o vaxtında evlərində anamı çağıra biləcək kimsənin olduğuna inanmırdım, amma beş dəqiqə keçməmişdi ki, mənə ikinci otağa çağırdılar. Qonşumuzun yoldaşı Tələt xanımla salamlayıb halını soruşduqdan sonra, Əhvazdan zəng etdiyimi və anamla danışmaq istədiyimi bildirdim. Yazıq qaçaraq gedib anamla Zəhranı səslədi. Salam deyən kimi, anam ağlamağa başladı.

-Ana can, mən yaxşıyam. Axı niyə ağlayırsan?! Anam güclə özünü ələ aldı. Onun səsində heç vaxt duymadığım həsrət var idi.

-Ana qurban! Niyə bu qədər səssiz-səmirsiz getdin? Cəbhəyə gedəcəyinə inanmırdım. Bir neçə gün keçdikdən sonra evə gəlmədiyində, doğurdan da, müharibəyə getdiyini anladım... Sən Allah, özündən muğayat ol. Qoy burada arxayın olum.

-Baş üstə. Sən də söz ver ki, özündən muğayat olacaqsan.

-Yaxşı oğlum. Sən bizə görə nigaran qalma.

-Anam sözünü qurtardıqdan sonra dəstəyi Zəhraya verdi. Onun üçün çox darıxmışdım. Bir qədər danışdıq. Sağollaşanda anamı ona tapşırıdım.

Heç nə almadan geri qayıtdıq. Bazada qələbəlik idi. Qalanlar, həqiqətən də əməliyyata getmək üçün səbirsizlənir, dəqiqələri sayırdılar. Sabah axşam çağ bəlgəyə doğru yola düşəcəkdik. Həyəcanlı idim. Sanki zaman keçmək bilmirdi. Gözlərimi bağlayıb açıqda getmək vaxtımın gəlib çatdığını görmək istəyirdim...

Dördüncü fəsil

Karun çayının dalğalarına qonaq

Maşınlar yol kənarında dayandı, biz düşdük. Elə bu zaman batalyon komandiri dedi: "Buradan sonra piyada getməliyik. Minik maşınları irəli getsə, düşmən tərəfindən atəşə məruz qalarıq".

Dərhal cərgəyə düzüldük. Cərgə elə uzun idi ki, əvvəli görünsə də, sonu görünmürdü. Havadan da od ələnirdi. Bir qədər sonra paltarlarımızın rütubətli istidən bədənimizə yapışdığını hiss etdik. Beləliklə, yolumuz üstə olan bir neçə kənddən keçdik. Təxminən üç saat idi ki, piyada yol gedirdik. Çox yorulmuşduq. Getməzdən öncə bizə kifayət qədər silah-sursat verdilər. Məndə dörd ədəd otuzluq güllə maqazini var idi; üçünü daraq cibinə, digərini də qatlanan Kalaşnikovumun içinə qoymuşdum. Bir neçə otuzluq

güllə qutusu da çantamın içində idi. Digərləri ilə müqayisədə mənim yüküm nisbətən yüngül idi, amma pulemyotçu qüvvələr pulemyotu və onun güllə qutularını da daşmalı idilər. Buna görə də onların işi hamıdan çətin idi. Dostlara kömək etmək istədikdə mənə mane oldular, lakin israr etdiyimi görüb qutulardan birinin qulpundan yapışmağa icazə verdilər. Əşyaların ağırlığından və havanın istiliyindən gileylənib şikayət etmədiyimi görəndə, onlar da narazılıq etməkdən utanırdılar.

Bir az sonra, Suitci kəndinə çatdıq. Kəndin girişində çox sayda meyvə ağacları var idi. Biz də fürsəti fəvta verməyib, ağacların altına tökülmüş meyvələrə hücum etdik. Meyvələrdən birini götürüb təmizlədikdən sonra dişlədim. İlk dəfə yediyim bu meyvənin dadı pis deyildi, bir az da alma dadına bənzəyirdi. Digərləri də mənim kimi doyunca yedilər. Hətta bir qədər yolda yemək üçün götürdülər.

Sakitcə dayanıb ətrafımıza baxırdıq. Qəfildən gurultu səsi eşidildi. Komandir cəld ayağa qalxıb dedi: “Dərhal dağılın, İraq təyyarələri kəşfiyyata gəlib”.

Yubanmadan kəndin evlərində gizləndik. Evin tör-töküntüsündən məlum olurdu ki, əhali tələm-tələsik, heç bir şey götürmədən evlərini tərk edib gediblər. Təhlükə sovuşduqdan sonra, evlərdən çıxıb yenə yola düşdük. Təyyarələrin gəlişi ilə beynimdə cəbhə təsəvvürü təkmilləşdi. Azyaşlı olduğum üçün ezam

vaxtında o dərəcədə stress yaşamışdım ki, nəhayət, cəbhəyə ayaq basdığımıza inana bilmirdim!

Adını bilmədiyimiz növbəti kənd də, digərləri kimi yaşıllığa bürünmüşdü; çox sayda əkin əraziləri və xurma bağları var idi. Yenə cəld dağıldıq. Bu dəfə təyyarələrin uçuşu daha çox çəkdi və biz daha çox gözləməli olduq. Hamımız böyük bir tövlədə toplanmışdıq. Yarım saat keçdikdən sonra, vəziyyət bir az yaxşılaşdı, biz də çölə çıxıb yola düşdük. Beləliklə, gəlib Nisarə adlı başqa bir kəndə çatdıq. Bu kənd Suitci kəndindən daha böyük görünürdü. Hər iki kəndin havası rütubətli olsa da, həmin gün vəziyyət nisbətən yaxşı idi. Komandir dedi: "Bir neçə dəqiqə burada qalıb, sonra yenə yola düşəcəyik". Başımız üstə İraq təyyarələri var-gəl edirdi. Buna görə də komandir bizi kənddə saxlamaqla gizlətmək istəyirdi. Kənddən çıxanda artıq hava qaralmağa başlamışdı. Komandirin əmri ilə yol gedə-gedə namaz qıldırıq. Belə namaz qılmaq mənə qərribə gəlirdi. Bir qədər uzaqlaşdıqdan sonra, böyük xurma bağına çatdıq. Bağdan sonra dayanmaq əmri verildi. Artıq hava tamamilə qaralmışdı və ay işığından başqa ətrafımızı görə bilmək üçün heç bir işıq yox idi. Bir istehkamın yanında dayanmışdıq. Arxadan su səsi gəlirdi. Döyüşçülər yorğunluqdan istehkamın üstünə sərildilər. Suyun səsinin haradan gəldiyini bilmək üçün istehkamı sürətlə dırmandım. Bir neçə metr

irəlidə qaranlıqda eni və uzunluğu bəlli olmayan axar çay var idi. Komandir cərgənin başına gələrək dedi: "Qardaşlar! Yerləşdiyimiz mövqe əslində Darxovın bölgəsinin bir hissəsidir. Bu istehkamın arxasında axan çay da, Karun çayıdır. Biz indi onun şərqindəyik, iraclılar isə qərb tərəfdəirlər. Gördüyünüz kimi Karunun qərbində xurma ağacları var, iraclılar da həməən ağaclığın arxasındadırlar, yəni çaydan bir neçə metr uzaqda. Onlar bizim kimi Karunun yaxınlığında deyillər, amma yenə də ehtiyatlı olmalıyıq. Əməliyyat başlayana qədər, inşallah, burada qalacağıq. Yalnız diqqətli olun, bu çay çox dərinidir, həm də iraclılar onu yaxşı görə bilirlər!"

Bunun ardınca istehkamın yanına boş kisələr gətirdilər. Onları torpaqla doldurub özümüzə səngər düzəltməli idik.

Səhər tezdən çoxlu maşın gəldi. Onlar tikinti materialı və metal parçaları verib qayıtdı. Bunları nə üçün gətirdikləri məlum deyildi. Yalnız döyüşçülərin onları çay kənarına aparıb, saatlarla məşğul olduqlarını görürdük. Bu qüvvələrdən bir neçəsi ilə dostlaşdıqdan sonra anladıq ki, onlar korpusla Cihadın mühəndislik şöbəsinin qüvvələridir, iraclılardan xəbərsiz Karun üzərində körpü tikirlər. Bu körpü hazır olduqdan sonra diqqət çəkməmək üçün gizlədiləcəkdi. İraqlılar Karun kənarında var-gəl edən iranlılardan xəbərsiz deyildilər, lakin çayın bu tərəfində ilişdiyimizi

və yaxın zamanda oradan gedəcəyimizi düşünürdülər. Bunların hamısını bizə arxayincasına və kor-korana atəş açmaqlarından anlamaq olurdu. Əmin idik ki, çayın bu tərəfində döyüşçülərimizin nə etdiklərindən iynə ucu qədər xəbərləri olsaydı, bir an belə sakit oturmayıb buranı cəhənnəmə çevirərdilər¹. Gəlişimizdən iki gün keçirdi, hələ də körpünün tamamlanmasını gözləyirdik. Günortadan öncə çayın sahilinə getdim, paltarlarımı çıxarıb suya girdim. Məndən başqa suda dörd-beş nəfər də var idi. Bir qədər sonra havada İraq təyyarələri peyda oldu. Mənim kimi suda olanlara tərəf baxdım. Təyyarələr suya nəsə atsaydı, hamımız məhv olacaqdıq. Heç nə edə bilməzdik. Onlar uzaqlaşanaqədək suda hərəkətsiz qalmalıydıq. Çaya yaxınlaşdıqda, geridə olan hava müdafiəmizin atəşindən amanda qala bilmək üçün, suyun səthinə yaxınlaşdılar. Başımı bir anlıq qaldırdıqda təyyarənin üzərində Ərəb və İngilis dilində olan yazılarla yanaşı ona bağlanmış raketləri də görə bildim. Düşündüm ki, onlar bu dəqiqə

¹ Sonralar iraqlıların xatirə kitablarında oxudum: "Xürrəmşəhri azad etmə prosesində İran qüvvələrinin Karun sahilində var-gəl etmələrini anlamışdıq, amma heç aqlımıza gəlməzdi ki, onlar çayın iki tərəfini bir-birinə birləşdirmək üçün körpü tikməklə məşğuldurlar. Hansı ki o körpü, hərbi təchizatları və döyüşçülərini asanlıqla bizə doğru gətirmələrinə səbəb oldu". Onların etirafına əsasən, körpünü tikib gizlətmək o dərəcədə dəqiq hesablanmışdı ki, iraqlılar belə bir işin baş tutacağına əsla şübhə etməmişdilər.

raketlərindən bir neçəsini suya atacaqlar. Suyun altına girib bu gün neçə nəfərin şəhid olacağını düşünürdüm ki, qəfildən vahiməli bir səslə suya bomba atıldığını gördüm. Partlayışın dalğası və yaranan səs o qədər dəhşətli idi ki, başımın tikə-tikə olduğunu düşündüm. Nəfəsim daraldı, bir anlığına başımı sudan çıxardım, amma elə vəziyyətdə idim ki, palçıqlı sudan başqa heç nə görmürdüm. O müddətdə dilsiz yazıq balıqların başına nə gəldiyinin şahidi oldum. Təyyarələrin uzaqlaşması bir neçə dəqiqə çəkdi. Vəziyyət normallaşanda sudan çıxıb sahilə oturdum. Bombalar bizdən bir az aralıda suya düşmüşdü. Bir neçəsi də çayın kənarında paltarlarımızı çıxardığımız yerə atılmışdı. Kəndin yaxınlığında olan xurma bağlarından qalxan dumandan məlum olurdu ki, oraya da bir neçə zərbə endirilib. Həmən xurma bağlarında, əməliyyat üçün silah-sursat gizlətmışdik. İraq təyyarələrinin bunu görməməsi üçün xurma ağacının budaqlarından döşəmə düzəltmiş, yarpaqları ilə də onu örtmüşdük. Buna görə də yuxarıdan baxdıqda heç nə görünmürdü. Allahın lütfü idi ki, bombalar həmən yerə düşməmişdi. Bombalardan biri ağacların arasına düşsəydi, necə bir cəhənnəm yaranacağını Allah bilirdi.

Karun çayının kənarında keçirdiyimiz üçüncü və dördüncü gün İraq təyyarələrinin get-gəli və ətrafı bombardman etməsi öncəki günlərdən daha dəhşətli idi. Birlikdə oturub təyyarələrin şəhərlərimizə gedib

bombardman etmələrinə necə mane olacağımız haqda fikirləşirdik. Qərara gəlib hava qüvvələrinin müdafiə obyektinə getdik və onlara nəyə görə uzaqdan atəş açdıqlarını soruşduq. Bəs haradan atəş açacaq?

Karunun bir hissəsində, təyyarələrin sürət yığmaq üçün suyun səthinə yaxınlaşdığı yerdə, suyun ortasında kiçik bir yer var idi. Oranı göstərib Hava Hücümündən Müdafiə raketlərini oraya aparmalarını istədik. Beləliklə, onları tamamilə məhv edə bilməsək də, zərərsizləşdirəcəyimizi dedik. Bir qədər ölçüb biçdikdən sonra raketlərini orada sınağa razı oldular.

Neçə saatdan sonra, bir neçə İraq təyyarəsi hər şeydən xəbərsizcə sürət yığmaq üçün oraya gəldi. Dostlar da yubanmadan atəş açmağa başladılar. Təyyarələr belə bir şey gözləmədikləri üçün, tələm-tələsik oradan uzaqlaşmağa çalışdılar, amma güllədən qaçıb canlarını qurtara bilmədilər. Hamımız sevinc içindəydik. Planımız səmərəli olmuşdu. Hava Hücümündən Müdafiə toplarının iri fişəng və mərmiləri var idi. Partlayış gücü raket qədər olmasa da, təyyarəyə toxunduqda dərhal onu partladır. Təyyarələrdən heç biri gözümüz önündə partlamadı, amma peşəkar qüvvələr deyirdilər ki, bu güllələr təyyarəyə dəydikdə onda ciddi texniki problemlər yaradır və bəzən onun bir hissəsinin yanmasına və nəticədə işdən düşməsinə səbəb olur.

Axırınıcı gün, nəhayət, k rp  hazır oldu. Artıq bilirdik ki, bu gün-sabah əməliyyat keçiriləcək. Çox s birsizl nirdim; əməliyyata bir addım daha yaxınlaŗdıđımı hiss edirdim.  ŗl ri qurtaranda mənim də s brim sona  atmıŗdı və daha gözləyə bilmirdim.

Beşinci fəsil

Şəhadət arzusunda

Aprəl ayının 28-i idi. Səhərdən çox sayda yeni döyüşçülərlə komandirlər gəlmişdi. Çoxunun kifayət qədər təchizat və ağır silahları var idi. Batalyonların komandirləri davamlı şəkildə bu səngərdən digər səngərə gedib ratsiya ilə müəyyən şeylər planlayırdı. Bu gecə körpünün açılışı olacağını anladıq. Həmən gün mühəndislik qüvvələri dua-salavatla bu 150 metrlik körpünün parçalarını çayın üzərinə endirib, üstünü maskaladılar.

Mövqeyimizi müəyyənləşdirdikdən bir müddət sonra, iraqılar bizim Karunun şərqində möhkəmləndiyimizdən xəbərdar oldular. Beləliklə, bir göz qırpımında bölgəni atəşə tutdular. Topun amansız

və sərgərdan güllələri hər tərəfə yağırıdı. Dərhal xurma bağlarında pərakəndə olma əmri verildi. Bu ilk dəfə idi ki, yaxından bu həddə atəş və partlayışlar görürdüm. Bağlara doğru qaçdım. Xurma ağacları topların hədəfinə məruz qaldığından cəhənnəm oduna çevrilirdi. Bir an diqqət etməsəydik, alovlanan ağaclar başımıza düşərdi. Hər ağac cərgəsinin sonunda içində su olmayan, dərinliyi bir, eni üç metr olan su kanalları var idi. Hər dəfə topun səsini eşidəndə güllələrin qəlpəsindən və yanan ağaclardan qorunmaq üçün, özümüzü bu kanallara atırdıq.

Yarım saat həməən vəziyyətdə qaldıq. Sonra yavaş-yavaş atəş səngidi və döküşçülər bir-birini tapa bildilər. Bir yerə yığışdıq. Döküşçülər arasında belə bir söz gəzirdi ki, 25 nömrəli Kərbəla qoşununun komandiri Mürtəza Qurbani bu gecə hücumu keçəcəyimizi və hazır vəziyyətdə olma əmrini bildirib.

Hava tamamilə qaralmışdı. O vaxta kimi əməliyyat gecəsinin həyəcanı və sevinci barədə çox şey eşitmişdim, amma artıq Allah mənə də qismət etmişdi ki, bu hissi yaşaya bilim. Karun sahilində toplanan tankların arasında gəzişirdim. Bəziləri 106 mm çaplı toplarını hazırlayır, bir dəstə silahlarını təmizləyir, digərləri də bir-birləri ilə zarafatlaşıb halallıq istəyirdilər. Namazdan sonra, Əhli-beytə (ə) təvəssül edib hücum əmrini gözləyirdik.

Bizim olduğumuz yerdən bir az arılıda, iki cəbhə arasında şiddətli döyüş gedirdi. Batalyonun komandiri deyirdi ki, İmam Hüseyin (ə) briqadasında Hüseyin Xərrazinin qüvvələri ilə, Nəcəf-Əşrəf briqadasında Əhməd Kaziminin qüvvələri düşmənin başını qatırlar ki, 25 nömrəli Kərbəla briqadası münasib fürsətdə hücumla keçib cəbhə xəttini yarsın. Dua edirdik ki, hər şey qaydasında davam etsin və iraqlıları məşğul edən bu iki mövqeyin döyüşçülərinin əziyyətləri hədəf getməsin.

Bu qədər gözləyəcəyimizi bilməzdik, lakin döyüş səhərə kimi davam etdi. Sübh namazını qıldıqdan sonra xəbər gəldi: "Allahın köməyi ilə İmam Hüseyin (ə) və Nəcəf-Əşrəf briqadaları iki istiqamətdən bizim Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralını ələ keçirəcəyimiz mövqeyi tutublar və əməliyyatın son mərhələsini yerinə yetirib yolu təmizləməyə görə 25 sayılı Kərbəla briqadası üçün şərait uyğundur. Allahın adı ilə işə başlayın!"

Mat-məəttəl bir-birimizə baxırdıq. Dünən gecədən gözlədiyimiz müddətdə bir xəbər olmamışdı, indi isə hava işıqlandıqda və iraqlılar bizi gördüyü halda necə əməliyyat keçirə bilərdik? Çarə yox idi. Tanklar, zirehli maşınlar, 106 mm çaplı toplar və bütün qüvvələr cərgəyə düzüldü. Çox sayda yük maşını gəlib döyüşçülərin yarıdan çoxunu mindirdi, qalanlar isə tankların və zirehli maşınların üstünə dırmandı. Bir

tankın üzərinə tullandım. Məndən başqa 10-15 nəfər də tankdan sallanırdı. Başımız üstə minaatanların ardıcıl partlayışından yaranan qara duman toz-torpağa qarışıb cərgəni gizlətmişdi. Bir neçə dəqiqə sonra, tufandan sonrakı sakitçilikdə diqqətimi özünə çəkən ilk şey, 20 nəfərlik iraqılı əsirlər qrupu idi. Paltarlarını çıxarıb əllərini başlarının üstünə qoyaraq deyirdilər: "Xomeyniyə xatir bizə rəhm edin. Xomeyniyə xatir bizi öldürməyin!"

İraqlılar bir küncdə qumların üzərində oturub əllərini başları üstə qoymuş, çəkmələrini də çıxarıb iplərini bir-birinə düyünləyərək boyunlarından asmışdılar. Qarşılarında durdum. Aralarında gənc, orta yaşlı və qocalar da var idi. Onları öldürəcəyimizi zənn edən bəziləri ağlayaraq deyirdilər: "Xomeyniyə xatir öldürməyin! Ölüm olsun Səddama".

Davranışlarından təsirləndim. İraqlılardan iki-üç nəfəri iməkləyərək gedib komandirin ayaqlarından yapışdı. Onlar sağ qalmaq üçün arvad-uşaqlarının şəkillərini ciblərindən çıxarıb komandirə göstərir və göz yaşları tökürdülər. Biri deyirdi: "Mən Kərbəla şəhərindənəm". Digəri deyirdi: "Mən Nəcəfdən". Qəribə səhnə idi. Komandir mənə baxıb dedi: "Xəbər ver ki, bunları yük maşınlarına mindirib arxa cəbhəyə aparsınlar".

Nədənsə çox sevinirdim. İmam Xomeyni, Nəcəf və Kərbəlanın adlarını çəkdiyələri üçün ölməklərini

istəmirdim. Əsirlər sağ qalacaqlarını öyrəndikdən sonra, yenə komandirin ayaqlarına düşdülər. O da əllrindən yapışib onları ayağa qaldırırdı. Aralarında iki nəfər digərlərindən daha yaşlı idilər, öz israrları ilə qalıb İraq qüvvələrinin mövqeləri və istehkamları barədə komandirə məlumat vermək istəyirdilər.

Onlardan birini mənim mindiyim tanka göndərdilər. O da qarşımda bir yerdə oturdu. Yola düşdük. İraqlı əsir gözlərini mənə zilləmişdi. Ona baxmamağa çalışırdım. Düşünürdüm ki, mənə baxsa da bəlkə də fikri ayrı yerdədir. Bir neçə dəqiqə keçdi. Tank beşik kimi yellənir, iraqlı əsir də gözünü məndən çəkmirdi. Baxışlarında heç nə yox idi. Nəyə görə mənə mat-məəttəl baxdığını bilmək istəyirdim.

Dayandıqda hava tamamilə işıqlanmışdı. Təxminən 300 metr irəlində Əhvaz-Xürrəmşəhr yolu çox sayda iraqlı döyüşçü və istehkamları ilə görünürdü.

Yolun uzunluğu ilə bərabər, dayandığımız yerdə iki metrədən qısa olan bir istehkam var idi. Döyüşçülər sürətlə istehkamın arxasında gizləndilər. Məlum idi ki, istehkamı tələm-tələsik tikiblər, çünki yetərinə möhkəm deyildi. Yolun qarşı tərəfində yerləşən iraqlılar, bizi görəndə kimi dərhal atəş açmağa başladılar. Atəş elə güclü idi ki, istehkamın üstü ovulub aşağı tökülürdü. Dostlardan biri papağını çıxarıb silahının başına keçirdi, sonra da onu istehkamdan yuxarı

qaldırdı. Bir neçə saniyə müddətində papaq dəlik-deşik oldu.

Həmin vəziyyətdə iraqılı əsirlərə heç kim nəzarət etmirdi, onlar isə istehkamın enində qaçıb döyüşçülərə ərəbcə nəsə deməyə çalışırdılar. Bizim aramızda heç kim ərəb dilini bilmirdi. Gülməli səhnə yaranmışdı. Yazıqlar bizə çox mühüm məlumat vermək istəyirdilər. Dostlardan biri ərəbcə bildiyini iddia edirdi. Onlara tərəf gedib dedi:

قولوا لا إله إلا الله تُفْلِحُوا! نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ!

(Nicat tapmaq üçün deyin: "Allahdan başqa məbud yoxdur! Allah dərgahından kömək və yaxın qələbə¹".)

İraqlılar məyus olmuşdular. Düşündüm ki, onlar öz aralarında necə adamların əlinə düşdüklərinə təəssüflənəcəklər. Heç kim o ərəblərin nə dediyini başa düşmürdü.

Qarşı tərəfdən olunan hücum o qədər amansız idi ki, ona qarşı heç bir iş görmək olmurdu. Batalyonumuzun komandiri istehkamın uzununa doğru qaçıb uca səsle deyirdi: "Hazır vəziyyətdə olun, nə vaxt əmr verilsə, "Əllahu əkbər" şüarı ilə yola doğru qaçıb hücumu keçin!" Dəmiri ərідən bu atəşin altında yola çıxmaq

¹ "Səff" surəsi, 13-cü ayə.

məcburiyyətində olduğumuza inana bilmirdik. Düşmən qarşımızdakı yüksəklikdə idi və ən kiçik hərəkətimizi anında durdururdu. Komandir döyüşçülərin təəccübünü gördükdə dedi: "Bu vəziyyətdə 10 dəqiqə daha qalsaq, hamımız öləcəyik. Onlar bizim hamımızı məhv etmək haqda düşünürlər. Çox diqqətli olmalısınız. Bu istehkam müdafiə etmək üçün uyğun deyil, yalnız bir neçə dəqiqə dayanıb dincəlmək üçündür".

Bir dəqiqə sonra kimin başına nə gələcəyi məlum deyildi. Komandirin "Əllahu əkbər" fəryadı ilə çox sayda döyüşçü yerindən qalxıb Əhvaz-Xürrəmşəhr yoluna doğru qaçdı. Qaçarkən dostlarımın yerə yıxıldığını hiss edirdim. Bir anlığına dönüb arxama baxdım, dəstəimizin pulemyotçusu, RPG qumbaraatanından xəbər-ətər yox idi, nə vaxt, haraya düşdükləri bilinmirdi.

Ordu qüvvələri, Bəsic döyüşçüləri və korpus keşikçiləri intizamsız bir şəkildə düzənlikdə qaçırdılar. Atəş açmağa fürsət yox idi. Hər saniyə şəhidlərlə yaralıların sayı artırdı. Nə qədər ətrafa baxsaq da, qarşı tərəfdə cavab atəşi vermək üçün kimsə görünmürdü. Məlum idi ki, onlar səngərlərin və tankların içindən atəş açırdılar. Buna görə də, silahdan istifadə etmək yalnız sürətimiz alırdı. Mümkün qədər tez onlara çatıb nişan ala biləcək bir yerdə döyüşməli idik. Yer düzənlik olduğu üçün, bir an belə yubanmaq canımız

bahasına başa gələcəkdi. Gücümüz çatdığı qədər qaçırıdım.

Yavaş-yavaş yola yaxınlaşırdım. Hamı qorunmaq üçün kiçik də olsa bir pənahgah axtarırdı. Günəş işığını saçsa da, hərərəti iraclıların qaladığı cəhənnəmin hərərəti qarşısında bir şey deyildi.

Kiçik pənahgah axtarmaq üçün, gözlərimi qıydım. 100 metr irəlidə istehkamın ortasında bir qabarıq görünürdü, ona doğru qaçdım. Pənahgaha çatdıqda yerimdəcə donub qaldım. Gördüyümə inana bilmirdim. Mənim pənahgah sandığım yer parçalanmış bir iraclının cəsədi idi. Meyit ıçalatı yerə tökülən iri cüssəli adam idi. Onun nə ilə vurulduğu məlum deyildi, amma hər nə idisə, bədəninə iki yerə bölmüşdü. Nəfəs borusu ilə ağ ciyərləri çölə atılmışdı. Sinəsinin sümükləri ciyərlərini yırtıb cırıq-cırıq etmişdi, uzun və qalın bağırsaqları da cənazəsinin ətrafına dolanmışdı. Tikə-tikə olmuş əlləri və ayaqları da tərsinə sərilməmişdi. Hansı tərəfdən baxsaydın, dəridən sallanan bir tikə ətə bənzəyirdi. Bundan artıq burada dayanmaq olmazdı. Bilirdim ki, bu dəhşətli səhnə beynimdən tezliklə silinməyəcək, buna rəğmənlə yolun yuxarı hissəsinə doğru qaçdım.

Çox çətinliklə də olsa, yolun axırına çatdım. Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralı ucu-bucağı bəlli olmayan uzun bir yol idi. İraqlılar asfaltdan bir az aralıda səngərlərinin arxasında istehkam tikmişdilər. Bu

möhtəşəm sığınacaq ardıcıl partlayışlar nəticəsində dağılmaqda olsa da, yenə də heç nədən yaxşı idi və müvəqqəti pənahgah olaraq orada gizlənmək olardı. İraqlıların güclü səngərləri və istehkamları var idi, amma heç biri bizim karımıza gəlmirdi. Onların səmti yalnız bizim cəbhəyə atəş etmək üçün uyğun idi və əks istiqamətdə əlverişsiz olurdu.

İraqlılar bir neçə dəqiqə əvvəl ayağımızın altındakı yeri, havadan və müxtəlif pulemyotlarla şumlayırdılar, indi isə təchizatlarını götürmədən hər şeyi qoyub qaçırdılar. İraq tankları piyada İran qüvvələrinin gəlişi ilə sürətlə geri çəkilirdi. Son dəqiqəyədək mübarizə aparan düşmənin canlı qüvvəsi pulemyot səngərlərindən çıxıb geri çəkilən tanklara doğru qaçır, onlarla birgə geri çəkilirdi. Tanklardan biri atəşə məruz qalan hissədə söndürülmədən tərk edilmişdi.

Tanka doğru qaçıb arxasına pənah gətirdim. Bədənim qan-tər içində idi. Ürəyim tez-tez çırpınırdı. Bu zaman raketə bənzər bir şey tanka dəydi. Dərhal yerə uzandım. Hər an partlaya bilərdi, buna görə də cəld ayağa qalxıb qaçmağa başladım. Bütün gücümü ayaqlarımda toplayıb sürətlə tankdan uzaqlaşmağa çalışdım. Həmin anda, partlayış səsi ətrafı bürüdü. Bir anlığa tanka doğru baxanda gördüm ki, onun üstü havaya uçub yalnız tırtılı yerdə qalıb. Tankın bütün metal parçaları göydə fırlanıb yerə düşürdü. Hərərətdən, dəmir parçalarından və qəlpələrdən

qorunmaq üçün yenə əyilə-əyilə bir neçə metr qaçdım. Allahın istəyi bu olmuşdu ki, raket tanka dəyəndə anında partlamamışdı, yoxsa külümü göyə sovurardı.

Partlayışın səsindən və dalğasından sərsəm olmuşdum. Özümə gəlmək üçün bir qədər oturdum. Yerimdən qalxmamış başımızın üstə İraq təyyarələri peyda oldu. Bir göz qırpımında yer səthinə yaxınlaşdılar. O qədər aşağı endilər ki, onları ən sadə silahla belə vurmaq mümkün olardı. Təyyarələr mövqelərimizi şiddətlə bombardman edib heç kimə tərpənmək fürsəti vermirdi. Görünən bu idi ki, öz döyüşçülərinin geri çəkilməsinə şərait yaradırdılar.

Silahımı ardıcıl atəş rejiminə tənzim etmişdim. Hər dəfə başımın üstündən təyyarə keçdikdə güllələrinə məruz qalmamaq üçün o yan-bu yana qaçmaqla yanaşı, silahımı da təyyarəyə tərəf tuşlayırdım.

Təyyarələr getdikdən sonra vəziyyət bir az normallaşdı. Həmin əsnada sağ qalan döyüşçülər yol kənarına çatdılar. Tanklarla təchizatımız da yolun üzərində idilər. Təchizatın çoxu 21 saylı ordu qüvvələri olan Həmzə taqımının idi.

Tanklara çata bilməyən iraclılar çöllükdə qaçsalar da, elə də uzaqlaşmamışdılar və onları vurmaq mümkün idi. Zavallılar nə qədər qaçsalar da, tanklar onları vecinə almayaraq qaz verib gedirdilər. Firsətdən istifadə edib onları vurmağa başladım. Silahımın darağını dəyişmək istədikdə, İran

döyüşçülərinin Əhvaz-Xürrəmşəhr yoluna çatması barədə reportaj hazırlayan bir müxbiri gördüm. O bir anda işini dayandıraraq mənə doğru gəldi. Təəccüblə yaşımı və gəldiyim şəhəri soruşduqdan sonra döyüşçülərimizin vəziyyəti və əhval-ruhiyyəsi barədə danışmağımı istədi. Bir az söhbət etdim, sözüm hələ qurtarmamışdı ki, bölgəni yaxşı tanıyan İraq minaatanları oranı ağır atəşə tutdu.

İndiyədək davam edən bombardmanla, yolu geri aldığımıza görə qəzəblənib başladıkları bombardman çox fərqlənirdi. Sanki indiyədək oyun oynayırdılar, indi isə həqiqətən gözümlərin odunu alırdılar. İki santimetrlik Kalaşnikov güllələrlə, onların tank, pulemyot və minaatanları qarşısında gülünc görünürdü.

Bir sıra qısa istehkamdan başqa heç bir səngər və pənahgahı olmayan yolun üzərində dayanmışdıq. Hamımız düşmənin atəşinə məruz qalırdıq, elə vəziyyət yaranmışdı ki, bizi bir neçə dəqiqədə qıraraq qurtara bilərdilər.

Yol yer səthindən çox hündürdə idi və iki tərəfində 70 dərəcəlik eniş var idi. Bizim döyüşçülərə tərəf olan enişdə iraclılar özlərinə qum kisələri ilə bir metr qalınlığı olan güclü və möhkəm səngərlər düzəltmişdilər. Bu səngərlərin ölçüsü 2x3 metr idi. Hündürlükləri də təxminən iki metr oldular. Səngərlərin çoxuna tavana çıxmaq üçün arxadan pilləkən

qoymuşdular. Yəqin ki, üstünə pulemyot qoşurdular, ya da gözətçilik üçün oraya çıxırdılar. Bunlara baxmayaraq heç biri bizim üçün əlverişli deyildi. İçinə girsəydik də düz iraqqlıların qarşısında olurduq, istəsələr, rahat bir şəkildə bizi vura bilərdilər. Bir-iki dəfə döyüşçülərimiz onların səngərlərinin ətrafında gəzişdikdə dərhal tank mərmisi ilə atəşə tutulmuşdular. Döyüşçülər xoşbəxtlikdən bir hadisə baş vermədən oradan uzaqlaşmışdılar.

Bir neçə dəqiqə keçdikdən sonra, onlar əmin oldular ki, biz bu şiddətli hücumda təchizat və döyüşçü baxımından zəifləmişik. Bunu düşmən tanklarının yenidən yola hücum etməsindən anlamaq olurdu. Onlar necə olursa olsun, magistralı geri almaq istəyirdilər. Çox qərribə bir səhnə yaranmışdı. Üzərində demək olar ki, əliyalın dayandığımız yola doğru yüzlərlə tank sürətlə gəlirdi. Döyüşçülər şiddətli təzyiq altında idilər. RPG qumbaraatanda da ilkin müdafiəyə görə, artıq bir mərmə də belə qalmamışdı. Çantamızda nəşə tapılsaydı, onu daha həssas vaxta saxlamalıydıq.

Əslində kimin ideyası olduğunu bilmirəm, yalnız bunu gördüm ki, döyüşçülərimizdən əlli-altmış nəfər yoldan üzə aşağı enib iraqqlıların 106 mm çaplı top cipinin ətrafına yığışdılar. Onlara tərəf qaçdım. Bu cipi aşağıdan yuxarı çəkmək mümkün olub-olmadığını bilmirdim, amma yenə də yoxlamağa dəyərdi. Bir-birimizin başından dırmanaraq çox çətinliklə qarış-

qarış cipi yuxarı itələyib, iraclılar yolun üstündə düzəltmələri alçaq bir istehkamin arxasında, cipin yalnız lüləsi görünəcək bir şəkildə yerləşdirdik. Allaha şükürlər olsun ki, çox sayda qənimət topumuz da var idi. Bizə doğru irəliləyən tanklara tərəf atəş açdıq. İlk atəşlərimiz hədəfdən yayındı. Lakin top cəhətini müəyyənləşdirən xüsusi işıqlandırıcı fişənglə tanklar bir-birinin ardı ilə məhv edildi.

Bu vəziyyət bir saat davam etdi. Əgər iraclılar topu vursaydı, döyüşçülərimiz məhv olacaqdı və Əhvaz-Xürrəmşəhr yolu da dağılacaqdı. Topun atəşi o dərəcədə çox və ardıcıl idi ki, hər an lüləsi partlaya bilərdi, lakin bu heç kimin vecinə deyildi. Hərbi təchizat baxımından iraclılar müqayisə edilməyəcək həddə bizdən üstün idilər. Amma Allah qəlblərinə elə bir qorxu salmışdı ki, risk edib irəliləyə bilmirdilər. Çünki 106 mm çaplı topu daşıyan ciplə bir neçə avtomatlı qüvvə, bir qoşun tank qarşısında heç nə idi.

Hava qaralana qədər düşmənin əks-hücumları ilə döyüş şiddətlənir və tankların geri çəkilməsi ilə sənəyirdi. Tankların irəliləyib geri çəkilməsi və müxtəlif minaatanlarla başlayıb pulemyotlarla tankların düz atəşi ilə sonlanan qoruyucu atəşləri tam olaraq 17 dəfə təkrarlandı. Yəni yolu geri almaq üçün tanklar 17 dəfə hücum keçsə də, hər dəfəsində bizim müqavimətlə qarşılaşıb kor-peşman qayıdırdılar.

Axşam oldu, nəhayət tanklarla minaatanlar əl çəkib qayıtdılar. Döyüşçülər çətin bir gün nəticəsində yorğun-argın yerə sərildilər. İraq artilleriyası dayanmaq bilmirdi; arada xüsusi fişənglərlə bölgəni gün kimi işıqlandırirdilər. Yol kənarında oturmuşdum. Yavaşca ətrafı işıqlandıran fişənglərə tamaşa edirdim. Ordu qüvvələrindən üç-dörd nəfər bir az irəlidə səngərlərini möhkəmləndirməklə məşğul idilər. Qalxıb yanlarına getdim. Onlardan biri dedi: "Sən niyə cəbhəyə gəlmisən?! Axı bu yaşda sənın müharibədə nə işin var?!" Digəri dedi: "Elə bildirdin, cəbhədə yel əsib, qoz tökülüb?! Biz əsgər olduğumuza görə məcbur idik, indi qoysalar, bir an belə burada qalmazdıq. Axı sən niyə öz istəyinlə bu cəhənnəmə gəlmisən?!"

Boyda digərlərindən balaca görünən bir əsəgər dedi:

-Düzünü de, sənə nə qədər pul verirlər ki, buraya gəlməyə razı olmusan?

Axırınının sözü mənə toxundu, özümü saxlaya bilmədim:

-Pul harada idi?! Məgər insanın ağı yoxdur ki, pula görə canından keçib özünü oda atsın?! Pula görə olsaydı, bütün dünyanı da versələr, bir an belə burada qalmağa razı olmazdım.

-Bəs nə üçün gəlmisən?

-Axı pul bir dəqiqə sonra bu şəraitdə sağ qalıb-qalmayacağını bilməyən şəxsın nəyinə lazımdır? Bu gün nə qədər döyüşçü gözümüz önündə şəhid oldu.

Onlara pul veriləcəkdirsə belə, bu pul onların hansı dərдинə dərman edəcəkdі? Hətta ağı olmayanlar belə bir alış-verişə razı olmaz. Bu müharibədir, ölkəmiz təhlükədədir. Düşmənin ərazilərimizi qəsb etməsinə necə göz yumaq? İraqlıların ölkəmizə girib namusumuza əl uzatmalarına qeyrətim dözmür.

Təəccübdən bərəlmiş gözlərini ağzımdan ayırmırdılar. Mən də davamında dedim: "Ölkəmizin gəncləri gül kimi dərirlər, nə üçün? Pula görə?"

Həmin günün şəhidləri gözümün önündə canlandı və özümü ağlamaqdan saxlaya bilmədim. Udqunub dedim: "Mən İmam Xomeyninin əmrinə görə bütün vücudumla məsuliyyət hiss edib cəbhəyə gəlmişəm. Məncə, müharibəyə gəlmək və düşmənlə döyüşməkdən daha mühüm və vacib bir iş yoxdur".

Pul söhbətini açan əsgər dedi ki, sözdən pəşman olub başını aşağı saldı və dedi: "Məni bağışla. Həqiqətən belə düşündüyünü bilmirdim. Dedim ki, yəqin müharibə filmlərinə baxıb hissə qapılmışam və ona görə də durub cəbhəyə gəlmişəm. Bilmirdim ki, sən özünə görə bir komandirmişsən".

Dostları da başlarını aşağı salıb heç nə demədən ayaqları ilə yerdəki daş qırıntıları ilə oynayırdılar. Dedim: "Eybi yoxdur. Allah bağışlasın".

Bir az sonra əsgərlərlə sağollaşib dəstə yoldaşlarıma yanına getdim. İsfahandan olan 21-22 yaşlı Hüseyn Heydəri və Kamal Rizayətlə həmin günü dəstəmizin

RPG qumbaraatanı ilə pulemyotçusu şəhid olduqdan sonra tanış olmuşdum. Komandirin əmri ilə onlarla yeni dəstə təşkil etdik. Üçümüz birgə iraqlıların səngərinə gedib içindəki əşyalarla yol kənarında özümüzə kiçik səngər düzəlttik. Səngərimizin tavanına qum kisələri düzüb içərsinə girdik və yan-yanaya uzandıq. Yorğunluqdan nə vaxt yuxuya getdiyimi anlamadım.

5

Dəstəməz alıb namaz qılmaq üçün səngərdən çıxdım. Hüseyinlə Kamal dostlardan bir neçə nəfərlə istehkamın aşağısında namaz qılırdı. Qardaşlardan biri iraqlıların səngərindən böyük bir çaydan tapıb suyla doldurmuşdu. Qəfil ardıcıl fit və partlayış səsləri ilə yerdən və göydən topla minaatan qumbarası yağmağa başladı. Səngərlərimizə qaçıb gizləndik. Səhər açılmışdı, İraq yolu geri almaq üçün yeni hücum hazırlayırdı. Komandirlərin sözlünə görə, dünən gecə anlamışdım ki, iraqlılar üçün Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralının geri alınması, elə Xürrəmşəhrin geri alınması demək idi. Buna görə də bizi yoldan uzaqlaşdırmaq üçün özlərini oda-közə vururdular.

Səngərin yerində uzanmışdıq, əslində səngərimiz o qədər alçaq idi ki, uzanmaqdan başqa çarəmiz yox idi. Yer guruldayıb titrəyirdi. Uzanmış vəziyyətdə səngərdən çölə baxdım. Minaatan mərmisindən heç yer amanda deyildi. Yeri qarış-qarış vururdular.

Yavaşca dodaqaltı kəlmeyi-şəhadətini oxudum. Yaxınlığımızdan gələn hər bir fit səsi ilə mərminin bu dəfə səngərimizə dəyəcəyini düşünürdük. İki yerə bölünəcəyimiz anı gözləyərkən çağırdılar: "RPG qumbaraatanlar, çölə çıxın... tez olun".

Hüseyn dərhal yerindən qalxıb getdi. Bir az sonra Hüseyn qayıtdı və pulemyotçuları səslədilər. Bir neçə dəqiqə sonra snayperçilər işə başladıda komandir RPG qumbaraatanları ilə pulemyotçuları səngərlərə göndərdi ki, tələfat çox olmasın.

Döyüşçülər çox iztirablı idilər. Onlar elə buradaca şəhid olacaqlarını düşünürdülər. Səmaya baxıb dodaqaltı kəlmeyi-şəhadətimizi zümzümə edirdik. Bombaların yerə enməsini gözləyirdik ki, qəfildən göydə qəribə bir hadisə baş verdi. Sanki kimsə əli ilə axırncı bomba sırasını itələyib hamısını döyüşçülərin başından uzaqlaşdırdı və neçə yüz metr uzaqda yerə endirdi. Hamımız təəccübdən donub qalmışdıq. İnanı bilmirdik. Mülayim bir külək bombaları mövqeyimizdən uzaqlaşdırmışdı. O vaxtadək qeybdən gələn yardımlar barədə çox şey eşitmişdim, amma heç ağıma gəlməzdi ki, öz gözlərimlə onun şahidi olum. Bombalar bir-bir yerə düşüb partlayırdı. Bombaların enməsi və ardıcıl partlayışlar maraqlı səhnə yaratmışdı. Özümü zə gəlməyimiz bir qədər çəkdi.

Günorta radələri hava olduqca isti və dözülməz idi. Yolun bir hissəsini qorumağı öhdəsinə alan ordu

qüvvələrindən 30-40 nəfər, bizdən bir az aralıda bir tankın ətrafına yığışib baş verən hadisə haqda danışdılar. Həmin vəziyyətdə tankın altını tırtıla kimi qazıb özlərinə səngər düzəltdilər. Adımı haradan öyrəndiyini bilmədiyim bir əsgər çağırdı: "Mehdi, bir dəqiqə buraya gəl". Düşündüm ki, yəqin yenə təkrar suallar verəcək. Yaxınlaşdıqda dedi: "Gəl, bir az kölgədə otur, özünə gəl... Əks-hücum başlamamış dincini al".

Əlimlə minaatanla iraqılılara atəş açmaqda olan iki döyüşçünü göstərib dedim: "Yaxşı, gələrəm. İndi bir az işim var". Bunu deyib çətinliklə minaatanla məşğul olan həmin iki nəfərin yanına getdim. Onlardan biri istiqamət təyin edib dostuna yardım etməklə yanaşı, silah-sursat qutusundan mərmiləri çıxarıb onları minaatanın içinə yerləşdirirdi. Həmin şəxsə dedim: "Sən dostuna istiqaməti göstər, mən cəld mərmiləri yerləşdirəcəyəm".

İkisi də sevindilər. 120 mm-lik minaatan mərmiləri sellofanlı qutuların içində idi. Əlimdə tutduqda balıq kimi sürüşürdü. Çox ağır olduqlarına görə, əlimdən yerə düşməməsi üçün qutudan ehtiyatla çıxarıb başını taxıb möhkəmləndirdikdən sonra, atəş üçün minaatanın içinə yerləşdirirdim.

Təxminəm bir saat onlarla məşğul olduq. Susuzluqdan dil-dodağım qurumuşdu. Onlara gedib su içib qayıdacağımı bildirdim. Su əsgərlərin yanında

idi, mənı görən kimi yenə səsləndilər: "Yanıma gələcəkdin, bəs nə oldu?" Gördüm ki, əl çəkməyəcəklər. Düşündüm ki, bu qədər israr etdiklərinə görə, gedib bir neçə dəqiqə yanlarında oturum, sonra yenə işimə qayıdaram. Onlara tərəf getməyə başladım. Bir neçə addım atdıqdan sonra yadıma düşdü ki, dostlara su aparacaqdım. Onlar da istidə susuzluqdan əziyyət çəkirdilər. Buna görə də kölgədə oturub dincəlməyə razı olmadım. Heç nə demədən yolumu dəyişib həmin iki nəfərə doğru qaçmağa başladım. 10-15 addım uzaqlaşdıqda bir raketin vahiməli səsi ilə özümü yerə atdım. Dəhşətli partlayış səsi ətrafı titrətdi. Bu, topun partlayış səsinədən daha güclü idi. Bir neçə dəqiqə uzanmış vəziyyətdə qaldım. Ayağa qalxdıqda heç vaxt görmədiyim bir səhnə ilə qarşılaşdım; tank partlamışdı, qanlı dəri və ət sallanan tırtılından başqa heç nə qalmamışdı. Gözlərimi ovxalayıb bir daha baxdım. Tankdan və əsgərlərdən əsər-ələmət yox idi. Cəld tırtıla tərəf qaçıb ətrafını axtardım. Nə əl, nə ayaq, nə də baş var idi. Yeganə görünən şey ətrafa və tırtıla səpələnən, çəkilmiş ətə bənzəyən şeylər idi. Partlayış əsnasında o tərəflərdə olan döyüşçülər hamısı təəccüblə bir-birinə baxırdılar. Nə etmək lazım olduğunu bilmirdik. Bir neçə dəqiqə şok vəziyyətində qaldıqdan sonra, dostlardan biri gedib bir selofan gətirib dedi: "Dostlar, gəlin, şəhidlərin bədənindən

qalan ət və dəriləri yığıb buraya tökək". Tırtılın ətrafına səpələndik. Yerdə, torpaqlar və qum dənələri arasında bədənlərinin hansı hissəsi olduğu məlum olmayan şəhidlərin tikələrini tapıb sellofana atırdıq. Heç inanmazdım ki, cəbhə yoldaşlarımdan zərrəciklərə çevrilmiş bədənlərini yerdən yığarkən halım pisləşməsin. Əvvəllər iraqılıların meyitlərini gördükdə halım dəyişirdi və ürəyim bulanırdı, indi isə diqqətlə dostlarımdan yanib tikələnmiş bədənlərini torpaqdan ayırırdım.

Metal boyunbağları olmasaydı, heç kim bilməyəcəkdi ki, o şəhidlər 21 saylı Həmzə qoşununun əsgərləri idilər. Heyrət içində metal boyunbağları bir-birinə düyünləyib sellofanla birgə arxa cəbhəyə göndərdik.

Günortadan sonra iraqılılar yenə bir neçə dəfə əks-hücuma keçdilər. Çox gərgin vəziyyətdə yolu qorumaqla məşğul idik, amma bir an da olsun əsgərlərin gülər üzləri və tankın altında onlarla birgə oturmağıma görə göstərdikləri canfəşanlıqları gözümün önündən getmirdi.

Axşamçağı döyüşçülərdən bir neçə nəfərlə səngər düzəltməyə başladım. Öncəki səngər şiddətli döyüş nəticəsində dağılıb əlverişsiz hala düşmüşdü. Yeni səngəri əvvəlkindən bir qədər aralıda düzəlttik. Bir az aralıda olan ordu döyüşçüləri də səngərlərinə əl gəzdirmək istəyirdilər. Çox acmışdıq, amma hər

adama bir kompotdan başqa yeyəcək heç nə yox idi. İraqlılar yolun arxasını atəşə tutmuşdular və tədarük maşınının gəlməyinə imkan vermirdilər. Belə bir vəziyyətdə yalnız iki Toyota maşını oraya gələ bilib ağır yaralılarla şəhid cənazələrini arxa cəbhəyə apara bilirdi. Sürücülər sağ-salamat çata bilməklərini Allahın mərhəmət və lütfü hesab edirdilər. Deyirdilər ki, iraclılar ən kiçik hərəkəti yerindəcə məhv edirdilər. Maşınlarına da irili-xırdalı yüzdən çox qəlpə dəymişdi. İraqlıların səngərində də artıq heç nə tapılmırdı. Yalnız bəxtimizdən su tankerlərində hələ də su var idi. Bundan sonra nə edəcəyimiz haqda əmr almaq üçün gecəni gözləməli idik.

Səhərdək İraq artilleriyası atəşlə yanaşı işıqlandırıcı fişənglər də atırdı. May ayının biri - Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralında olduğumuz üçüncü gün idi. Döyüşçülər ac-yalavac halda uzanmışdılar, amma hər biri digərindən daha enerjili vəziyyətdə komandirin əmrini gözləyirdilər.

Səhər saat 10 radələrində vəziyyət bir az səngidi. 21 sayılı Həmzə qoşunundan xüsusi təyinatlı olan üç nəfər İraq səngərlərindən birinin üstünə bir G-3 pulemyotu qoyub atəş açmağa başladı. Onlara tərəf getdim. Məni gördükdə işlərini dayandırıb dedilər: "Mehdi, gəl yuxarı".

Tanımadığım insanların adımları bilməsi mənim üçün adiləşmişdi. Sürətlə səngərin pillələrini iki-iki çıxıb

damda, düşmənin nişanının önündə dayandım. Üçü də uzun boylu, cüssəli, idmançı və təxminən 26-27 yaşlarında idilər. Qollarının qabarıq əzələləri hərbi köynəklərinin qatlanmış qolundan aydın idi. Hədəfi göstərən şəxsin əlində durbin var idi. Pulemyotun arxasında oturan xüsusi təyinatlı yerindən qalxdı və durbinə dostundan alıb mənə verib dedi: "Mehdi, oraya bax".

Adi gözlə heç nə görünmürdü, amma durbinlə baxdıqda, bizdən 200 metr irəlidə bir neçə iraqılı gəzişirdi. Onların əllərini qaldırıb nəsə etdikləri aydın sezilirdi. Bir neçə nəfər də ətrafa tökülmüş tikanlı məftillərlə məşğul idi. Xüsusi təyinatlılardan biri dedi:

-Onları görə bilirsən?

-Bəli, görürəm.

-Yaxşı, çox diqqətli olmalısan, mən onları vurmaq istəyirəm. İşlərini dayandırıb yerə uzandıqlarını görsən, bu güllənin hədəfə dəydiyi deməkdir. Həmin vaxt mənə bildir ki, düz onları vurum.

-Yaxşı.

Xüsusi təyinatlı döyüşçü pulemyotun arxasında oturub işə başladı. İraqlılar yerə uzandıqda, dərhal dedim:

-Yaxşıdır, həmin yeri nişan al.

İraqlılar yerə uzanmışdılar və tərpənmirdilər. Bir qədər keçdikdən sonra dedi:

-Mehdi, indi sən gəl atəş aç.

-Mən?!

-Hə, sən. Gəl.

Sevincdən qanad açıb uçmağa qalmışdım. Yubanmadan keçib pulemyotun arxasında oturdum. G-3 və pulemyot haqda öyrəndiklərimdən əlavə bir dəfə Karun ətrafında olduğumuz müddətdə G-3 ilə işləmişdim. Həmin vaxt ordu qüvvələrindən bir neçə dəstə toplanıb tanınmış polkovnik Pazuki adlı komandirdən G-3 silahının düzgün istifadə qaydasını öyrənirdi. Mənim də dayanıb onlara baxdığımı gördükdə, pulemyotla işləməyi bacarıb bacarmadığımı soruşdu. Mən də öncədən onunla işləməsəm də, işlətmə qaydasını bilirdim. "Bəli, bacarıram" - deyib irəli keçdim. Allaha şükür olsun ki, öhdəsindən gələ bildim. Həmin vaxtdan istifadə qaydasını öyrənib, anlamışdım ki, G-3 silahının özünəməxsus üsulu var və arxasında oturduqda düzgün yerləşib çiyinlə ona yapışmasam, qundağı sir-sifətimi darmadağın edər.

Atəş açmağa başladım. Pulemyot çox silkələnirdi, amma Allaha şükür olsun ki, onu idarə edə bilirdim. Yerini mənə verən xüsusi təyinatlı şəxs durbinlə önünə baxıb deyirdi: "Aşağı tut, bir az da aşağı, indi". - deyə səslənirdi.

Çox zövq alırdım. Mənimlə işləri olmasaydı, axşama kimi pulemyotun arxasından qalxmazdım. Xüsusi təyinatlı şəxs də davamlı deyirdi: "Əhsən, əladır, belə davam et". Dörd-beş dəqiqə keçdikdən sonra, sanki

kimsə mənə xəbərdarlıq edərək dedi: "Mehdi, dur səngərdən aşağı düş". Sanki başa düşmədiyim bu qeyri-adi mesajı etina etmədən işimi davam etdirirdim, amma bir-iki dəqiqə keçdikdən sonra, yuxuda gəzənlər kimi heç nə demədən pulemyotun arxasından qalxıb, pillələri düşdüm. Xüsusi təyinatlılar təəccüblənib dedilər: "Nə oldu? Niyə gedirsən, Mehdi? Çox yaxşı atəş açırdın". Verəcək cavabım yox idi. Bəlkə də, qorxduğumu düşündülər, amma Allah şahiddir ki, nə qorxurdum, nə də ki, pulemyotun hədəfə məruz qalmasından çəkinirdim. Qalıb yenə atəş açmaq istəyirdim, amma sanki içimdən bir qüvvə mənə oradan uzaqlaşdırmağa çalışırdı.

Səngərin üstündə olduğum müddətdə yaxına bir tank gəldi. Pillələrdən aşağı düşərkən, tankın heyəti də çölə çıxıb səngərə doğru yaxınlaşdılar. Pillələrdən üç-dörd metr aralıda tankın içindən düşən döyüşçülərdən biri mənə yaxınlaşdı. Uzunboylu, cüssəli, qara saç və saqqallı bir cavan idi. Gözəl saçları alınına tökülüb və tankçılara məxsus olan dəri papağın altından görünürdü. Cazibədar və nurlu siması ürəyimə yatdı. Mülayim təbəssümü çöhrəsinə xüsusi yaraşlıq verirdi. Əlini çiynimə qoyub dedi:

-Salam, yaxşısan?

-Salam, yaxşıyam, təşəkkür.

-Adın nədir?

-Mehdi.

-Haradan gəlmisən?

-İsfahandan, əslində isə ərđistanlıyam.

-Mehdi bəyin neçə yaşı var?"

Necə də asta və mülayim danışırdı. Cavabını vermək istədikdə yenə həmin qəribə hiss məni narahat etməyə başladı. Sanki kimsə əlini çiynimə qoyub məni oradan uzaqlaşdırırdı. Yazığın cavabını vermədən ondan uzaqlaşib yeddi-səkkiz metr getdim. Düşünürdüm ki, bu nə iş idi, etdim? Niyə onun sözünün yarımçıq qoyub yoluma davam etdim? Bu fikirdə ikən qəfildən vahiməli partlayış səsi ucaldı. Nələr olduğunu anlamadım. Səmtinə getdiyim istehkamla məsafə çox idi, amma başımı qaldırıqda, üzü üstə həmin istehkamın üstünə düşdüyümü gördüm. İstehkamın üstünə düşən isti və qırmızı qəlpələr başımın üzərindən sürətlə keçib gedirdi. Yerimdən qalxıb özümə gəlməyə çalışdım. Bir az boynumu ovxalayıb başımı partlayış yerinə çevirdim. Səngərdən qara və qəliz tüstü ucalmışdı. Ora doğru getdim. Səngərin tavanı yerə tökülmüşdü və xüsusi təyinatlılarla pulemyot yerə düşmüşdü. Səngərdən heç nə qalmamışdı. Bütün kisələr yanıb qaralmışdı. Tankdan düşüb mənimlə danışan döyüşçünü axtarırdım.

İstehkama doğru sürünməyə başladım. Qulağımın dibindən keçib istehkamın ortasına dəyən güllələrin viyılıtsı hər an çoxalırdı. Bunlar İraqın genişmiqyaslı

yeni hücumunun göstəricisi idi. Güllələrə etina etmədən yuxarı qalxdım. Tankın sürücüsünə doğru getdim. Ayaqlarının yaxınlığına çatanda, istehkamdan üzü aşağı qan süzüldüyünü gördüm. Bir neçə dəfə səslədim. Cavab vermədiyini gördükdə əlimi ayağına qoyub silkələməyə başladım. Yaxınlaşdım. Belinə bağladığı tapançanın altından qan axırdı. Bir an donub qaldım. Çətinliklə və ehtiyatla yuxarı dırmandım. Yuxarı hissəyə çatdıqda, alnında dərin bir deşik əmələ gəldiyini gördüm. Laxtalanmış qan deşiyin bir hissəsini gizlətməmişdi, altından bir neçə yerdən nazik qan axırdı. Sanki mələklər qara saqqalına xına qoymuşdular. Əlimi uzadıb gözlərini yummağa ürəyim gəlmirdi. Hələ də mətanətli nitqi və gözəl təbəssümü gözümün önündə canlanırdı.

Saçları mülayim küləyin təsiri ilə sanki rəqs edirdi. Köynəyinin yaxası və hərbi rütbələri qana boyanmışdı. Bilmirəm niyə, amma başının üstünə çatanadək arzulayırdım ki, şəhid olmamış olsun. Onu aşağı aparmaq qərarına gəldim. Ətrafımda heç kim yox idi. İri cüssəli və ağır olduğuna görə tək aparmağa gücüm çatmırdı. İstehkamdan sürüşərək aşağı enib kömək üçün iki nəfəri səslədim. Üçümüz birgə yavaşca onu aşağı çəkdik. Həmin iki nəfərdən biri gedib səngərdən adyal gətirdi və şəhidi onun içərisinə uzatdıq. Onlar getdikdən sonra yanında oturdum. Halım çox pis idi. Özlüyümdə dedim: "Mən bu şəxsi yalnız iki dəqiqəlik

gördüm, onun nəcib davranışına aşıq oldum. Yazıq anası... Oğlunun şəhadət xəbərini ona necə deyəcəkdilər? Özü də bu həddə mehriban və gənc oğul?" Üzü və dodaqları ağarmışdı, külək hələ də saçlarını yelləyirdi, daha baxmağa ürəyim gəlmirdi.

Yanımdan qalxdım. Bir neçə anlığa az öncəki hadisələri xatırladım. Dedim: "İlahi! Bunun hikməti nə idi? Nə oldu ki, mən səbəbsizcə pulemyotun arxasından qalxdım? Halbuki işləri olmasaydı, mən də axşamadək oturub pulemyotla atəş açmağa hazır idim.

Başımı itirmişdim. Beynimdə çoxlu cavabsız sual dolanırdı. Bilirdim ki, Allah istəməsə, ağaclardan hətta bir yarpaq da düşməz, lakin bu macəranı dərk etmək mənə çətin idi. Narahat halda oradan uzaqlaşdım. Yavaşca gedib dostların yanında oturdum. Hamımız ac idik. Bir-birimizə baxırdıq, birdən yadıma bir şey düşdü. Buraya gəldiyimiz ilk gün səngər düzəltmək istədikdə iraqqlıların bir kisə quru çörəyini tapmışdım. Ayaq altında qalmaması üçün, kisəni səngərin döşəməsinə basdırıb üstünə torpaq tökmüşdüm. Səngərə gedib döşəmənin qumunu kənara çəkib çörək kisəsini çıxardım. Sonra da dostların yanına getdim. Ağzını açıqda ətrafı kiflənmiş qoxu bürüdü. Havanın istiliyi və rütubəti çörəkləri xarab etmişdi. Dostlara baxıb çiyrimi çəkdim. Onlardan biri dedi: "Əşi, eybi yoxdur, heç nədən ki, yaxşıdır. Kiflərini təmizləyib yeyərik!"

Aclıq utanmağa macal buraxmırdı. Bunu, kiflənmiş çörəkləri həvəslə yeyib, özümüə gəldiyimizi gördükdə anladım.

Günortadan sonraya kimi iraqlıların hücumlarının sayını xatırlamıram. Silah-sursatımız qurtarırdı. Yalnız bir neçə RPG mərmimiz var idi. Onun üçün də komandirlər davamlı əmr verirdilər ki, yalnız tanklar yaxınlaşdıqda onlardan istifadə edək. Səhərdən komandir bir neçə dəfə qərargahla¹ əlaqə saxlayıb silah-sursatımızın qurtardığını və düşmən hücumunun hər dəfə öncəki hücumdan daha şiddətli olduğunu bildirərək demişdi: "Yubansanız, döyüşçülərimiz məhv olacaqlar, yol da əldən çıxacaq". Nəhayət, komandirin ısrarları nəticə verdi. Çox sayda helikopter yardıma gəldi. Hərbi Hava Qüvvələri təyyarələrinin gəlişi elə təmtəraqlı idi ki, İraq tankları onları gördükdə ələyənə düşdülər. Tanklar təyyarələrə atəş açırdılar. İraq mınaatanları da dayanmadan onları nişan alırdı, lakin ardıcıl və tələsik atəş açdıqlarına görə, qumbaralar helikopterlərin başı üstündən keçirdi. Hava hücumu qurtardıqda, onlardan biri qəfildən digərlərindən ayrılıb bizə doğru gəldi. Pilot görünənə kimi bizə yaxınlaşdı. Krem rəngli paltarını və qara papağı var idi. Bizə əl yelləyib sağollaşırdı. İraqlılar ona doğru TOW²

¹ Fəth qərargahı, 25 saylı Kərbəla briqadasının qərargahı idi.

² BGM-71 TOW

raketi ilə atəş açırdılar, o da hücumlardan məharətlə yayınırdı. Sonra bizdən uzaqlaşib iraqlıların mövqeyinə doğru getdi. Gözümü ondan çəkmirdim.

Uzaq bir məsafədə, bizim istehkamla iraqlıların arasında helikopterini bir bölgənin üzərində saxlayıb oranı gülləbaran etdi. Vahiməli partlayış baş verdi. Ayağımızın altındakı yer möhkəm titrədi və bölgədə dəhşətli səs ucaldı. Raketlərin tüstüsündən qaralan səma bir an işıqlandı. Zənnimcə, iraqlıların silah-sursat anbarını vurmuşdu. Ürəyimdə bu pilotun şücaətinə əhsən dedim. Bu partlayışdan sonra, helikopter bizə doğru gəlməyə başladı. Partlayan anbardan çox da uzaqlaşmamışdı ki, TOW raketlərindən biri ona dəyib partlatdı. Özümdən asılı olmayaraq var gücümle qışqırırdım: "Vaaay, lənətə gəlmişlər!" Helikopterin qırıntıları yerə düşdükdə, sanki ürəyimin telləri qırılırdı. Oraya getmək istəyirdim, şücaətli pilotu öz əllərimlə çıxarıb gətirmək haqqında düşünürdüm.

Bir neçə dəqiqə sonra, iraqlıların atəşi tamamilə susduruldu və helikopterlər qələbə əlaməti olaraq başımız üstə fırlanıb qayıtdılar. Bölgə, demək olar ki, sakitləşmişdi və hava qaralırdı. İraq tanklarından hələ də od və tüstü çıxırdı. Şəhid pilotu heç cür unuda bilmirdim. Hələ də ümidim var idi ki, dostlar bir şey fikirləşib, gecə vaxtı onun cəsədini geri qaytaracaqdılar.

Səhər dostlardan eşitdim ki, dünən gecə komandır əməliyyat-kəşfiyyat qüvvələrindən iki-üç nəfəri şəhid pilotun cənazəsini gətirməyə göndərib. Bunu danışan həmin şəxslər deyirdilər ki, öz gözlərimizlə səhər radələrində cənazənin iki-üç yaralı ilə birgə arxa cəbhəyə göndərilməsinin şahidi olduq. Rahatlaşıb dərindən bir nəfəs aldım¹.

Günorta idi, dostlar camaat namazı qılmaq istəyirdilər. Dedilər ki, gəl, biz namaz qılanadək istehkamın başında gözətçilik et.

Razılaşdım. Gedib istehkamın başında dayandım. Döyüşçülər yoldan kənara çəkilib namaza başladılar. Diqqətimi tamamilə toplamışdım. İraq tankları ilə təyyarələrindən xəbər-ətər yox idi. Təxminən üç dəqiqə olardı ki, gözətçilik edirdim. Qəfildən gördüm ki, iraclılar tərəfdən iki qaraltı yola doğru gəlir. Nə olduğunu bilmək üçün gözlərimi qıyaraq diqqətlə baxdım. Təyyarə yer səthinə yaxın uça bilməzdi. Tank da elə sürətlə gələ bilməzdi. Bəs o nə idi? Təhlükədən əmin olmadan dostların namazını pozmaq istəmirdim. Düşündüm ki, nə olduqlarını dəqiqləşdirmək üçün bir qədər gözləyim. Bir az yaxınlaşdıqdan sonra anladım ki, iki İraq MiQ-i bizim hava müdafiəmizdən amanda qalmaq üçün, çox zirəkliklə aşağıdan uçurlar. Sürətlə yola doğru gəlirdilər. Yola çatmamış, havada fırlanıb

¹ Sonralar bildim ki, helikopterlər İsfahanın hərbi bazasından gəlmişdilər.

yolun bitdiyi yerdə, tam olaraq Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralının üzərində dayandılar. Mənim dayandığım yerə doğru gəlirdilər. Yerə yaxın uçmaq, MiQ-lərin sürətini azaldırdı. Vəziyyətlərindən aydın idi ki, buradan keçib sürət toplamaq istəyirlər. Yolu bombardman etmək istəsəydilər, fərqli hərbi taktikayla gələrdilər, ya da öncədən sürət yığardılar. Artıq döyüşçüləri çağırmağa fürsət yox idi. Silahımı avtomatik atəş rejiminə gətirdim. Sağ tərəfimdə 20-30 metr kənardə səngərlərin üstündə bir Kalaşnikov silahı var idi. Bir an ağılıma gəldi ki, oraya gedib Kalaşnikovla MiQ-ləri vurum, amma düşündüm ki, belə fürsəti əldən verəcəyəm və onlar keçib gedəcəklər. Bu dərəcədə yaxınlaşmışkən onları vurmamağa heyfim gəlirdi. Allaha təvəkkül edib nə edəcəyəmsə, əlimdə olan silahla etmək qərarını gəldim.

Yolun üzərində MiQ-lərlə eyni səthdə dayanmışdım. Çox həyəcanlıydım. Bir göz qırpmında, iki səma nəhəngini xatırladan düşmən MiQ-ləri yaxınlığıma çatdı. O dərəcədə yaxın idilər ki, bir addım da irəliləsəydim, qanadı mənə dəyərdi. Pilotları və MiQ-lərin üzərində həkk olunan ərəb və ingiliscə yazıları görə bilirdim. Əlimi silaha qoyub atəş açdım. Əmin idim ki, gözü bağlı atəş açsaydım da, bir güllə belə hədəərə getməyəcəkdi. Yanımdan ıldırım kimi keçdikdən sonra cəld istiqamətlərini təqib edib bacardığım qədər atəş açdım. Bir otuzluq darağı

boşaltdıqdan sonra birdən MiQ-lərdən birinin arxasından qara tüstü ucaldığını gördüm. Bu səhnəni gördükdə, sevincdən atılıb-düşüb deyirdim: "Əllahu əkbər! Onları vurdum! Vurdum, Vallah, vurdum!"

Süqut etmələrini gözləyirdim. Həmişəkinin əksinə olaraq, bu dəfə şəhərlərimizi bombardman etmək əvəzinə, qayıdıb öz mövqelərinə tərəf getdilər. MiQ-lərdən birindən yayılan qara tüstü, aydın şəkildə görünürdü.

Namaz qurtarmışdı. Səs-küyü eşidən cəbhə yoldaşlarım tez yola çıxıb MiQ-lərə baxaraq deyirdilər:

-Nə olub, Mehdi? Bu səs-küy nədir?

-Heç nə, siz namaza başlayanda, qəfil iki İraq MiQ-i peyda oldu. Elə bil bura atalarının evidir! Düz gəlib yola çıxdılar. Yer səthinə elə yaxın idilər ki, yaxınlaşmadan öncə nə olduqları məlum deyildi. Buraya çatdıqda avtomatik atəşə tutdum. Bütün güllələrim dəydi, baxın, biri tüstüləyir. Onları zərərsizləşdirdim, ona görə də geri qayıtdılar.

MiQ-ləri vurduğuma inana bilmirdilər.

-Təyyarə səsini eşitdik, amma, bəlkə, keçən dəfələrdəki kimi yola sürət yığmaq üçün gəldiklərini düşündük. Çox sağ ol, Mehdi can! Həqiqətən əla etmişən.

Etdiyim bu işdən sonra, dəstəməz alıb namaz qıldım. Gecə radələrində yağış yağmağa başladı. Yağış sanki başımızı və bədənimizi döyəcəydi, bir göz

qırpımında hər yeri su basdı. Gecə saat 11-də, istehkama və önündəki bölgəyə gözətçilik edirdim. Dünən batalyon komandiri deyirdi ki, fars dilini təmiz bilən iraqılardan bir neçəsi saqqal saxlayıb, Bəsic paltarları ilə istehkama gəlib və bizim döyüşçülərə qarışıblar. Bir neçəsindən çoxlu məlumat alaraq, axırda da heç kim bilmədən bir-iki nəfəri şəhid edib gediblər. Komandirin sözləri qulağımnda təkrarlanırdı. Diqqətimi toplamışdım. Yağışın iri dənələrinin sellofanların üzərinə düşməsi, başımda əks-səda yaradırdı.

İki saat keçdikdən sonra, bütün paltarlarım islandı. Görünürdü ki, sellofan öncədən deşik imiş. Titrəyirdim. Ayağımın altındakı yer sabun kimi sürüşkən idi. Birdən qəribə səslər eşitməyə başladım. Əvvəlcə yağış səsi olduğunu və hissə qapıldığımı zənn etdim. Daha sonra qarşımda yanib-sönən işıqları gördükdə, nələrsə baş verdiyini anladım. Diqqətlə baxsam da, bu işıqların nə olduğunu anlamadım. Gələn səs-küy təyyarə səsinə bənzəmirdi. Səs ucaldıqda və işıqlar yaxınlaşdıqda döyüşçüləri səslədim.

Öz səngərimizin içinə getdim. Dostlar oturaq vəziyyətdə yuxuya getmişdilər. Ayağımı səngərə qoyduqda, dizə kimi suya batdım. Yazıqlar o dərəcədə yorğun idilər ki, səngəri su basdığını hiss etməmişdilər. Onları oyadıb vəziyyəti başa saldım. O vaxta qədər yağış altında gözətçilik etdiyimə

inanmırdılar. Dedilər: "Sən bir az yat, biz gedib nə baş verdiyini araşdırırıq". Yağış dayanmışdı. Köynəyimi, əşyalarımı və ayaqqabımı çıxarıb səngərin üstünə sərdim. Yuxum gəlmirdi, bir az dincəldikdən sonra, çölə çıxıb nələr olduğunu bilmək istəyirdim, amma nə vaxt yuxuya getdiyimi anlamadım.

-Oyanın, namərdlər hücumu keçiblər! Durun, tez hazırlaşın.

Yuxudan oyandım. Ayaq üstə yuxuya getdiyimə inana bilmirdim. Nəmli paltar və ayaqqabımı necə geyinib istehkama çıxdığım yadımda deyil. Yol qaynayırdı, hamı əl-ayağa düşmüşdü. Hər kəs bir tərəfə qaçırdı. Buna baxmayaraq döyüşçülər əks-hücumun qarşısını almaq üçün hazır vəziyyətdə idilər. Orada olduğumuz müddətdə ilk dəfə idi ki, düşmən gecə vaxtı hücumu keçirdi. Səddam onlara necə göstəriş vermişdisə, gecə vaxtı istirahətlərindən keçib yola doğru hücum etmişdilər. Səhərin açılmasına bir az qalmış, vəziyyət yavaş-yavaş sakitləşdi. Hava işıqlandıqda komandirlər dedilər: "Allah bizə rəhm edib. Gecə yağış yağmasaydı və tanklar palçıqda batıb qalmasaydı, hamımız məhv olacaqdıq!"

Bu, Allahın gözümlə gördüyüm neçənci qeybi yardımını idi. Gün çıxdıqda döyüşçülər oraya gedib yolun yaxınlığında batıb qalan tankları qənimət olaraq götürdülər.

Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralında mövqe seçməyimizdən altı gün keçirdi. O qədər ağır və şiddətli hücumlardan sonra, yol və ətraf bölgələr nəzarətimiz altında idi. Səhər əmr verildi ki, adını bilmədiyimiz ayrı bir mövqeyə getməliyik. O vaxta kimi Beytül-Müqəddəs¹ əməliyyatının ilk mərhələsini bitirib, ikinci mərhələsi üçün fərqli bir bölgəyə getməliydik. Havanın qaralmasını gözlədik, az sonra yük maşınları və traktorlar gəlib çıxdılar.

25 saylı Kərbəla briqadasının döyüşçüləri magistralı tərk etmədən öncə, yeni bir qruplaşmada 21 saylı Həmzə qoşununun xüsusi təyinatlıları ilə birləşdilər. O günə kimi korpus, Bəsic və ordu döyüşçüləri ayrı-ayrılıqda, lakin eyni anda döyüşürdülər. Amma əməliyyatın ikinci mərhələsi üçün, ordu qüvvələrinin

¹ Əhvazın cənub-qərb bölgəsi, cənub cəbhəsində olan axırıncı bölgə idi ki, İraq ordusu ondan əl çəkmək istəmirdi. Bu bölgəni azad etmək üçün "Beytül-müqəddəs" adlı əməliyyat, 1982-ci ilin aprel ayının 30-u, gecə yarısı "Ya Əli ibn Əbutalib (ə)" rəmzi ilə həyata keçdi. Bu əməliyyatda korpusdan 112, ordudan isə 45 batalyon döyüşçü, 200 batalyon düşmənlə döyüşməyə getdilər. Əməliyyatın ilk mərhələsində mücahidlər Karun çayından keçərək Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralının 681-ci km-dən 103-cü km-ə kimi ələ keçirib qorudular. İkinci mərhələ isə, may ayının 6-sı, axşam radələrində başladı, magistralın digər bölgələri ilə yanaşı, Cufeyr, Həmid bazası və Huveyzə azad edildi. Üçüncü mərhələ də, may ayının 9-u, gecənin son saatlarında həyata keçdi. Mücahidlər əməliyyatı uğurlu keçirə bilmədilər. Nəhayət, əməliyyatın dördüncü mərhələsi may ayının 22-də başladı və Xürrəmşəhr iki gün sonra, səhər saat 11-də azad edildi. Bu əməliyyatda sərhəd xəttinin 180 km-i və düşmənin işğal etdiyi 5038 kvadrat km azad edildi. Lakin Şələmçə, Tələiyyə və Kuş bölgələri düşmənin işğalı altında qaldı.

ştatına əsasən, 12 nəfərlik qruplara bölündük. Hər dəstənin 11 nəfəri xüsusi təyinatlı, bir nəfəri isə korpus, ya da Bəsic qüvvəsi idi. Hər dəstədə bir pulemyotçu, iki köməkçi, bir RPG qumbaraatanı, bir köməkçi, üç snayperçi, bir ratsiya qüvvəsi və iki xilasedici var idi.

Səhər tezdən yola düşdük. Zahirən sakitçilik idi. Yola düşdükdən az sonra, qəfildən yolu atəşə tutdular. Hamımız maşınlardan atılıb yolun kənarına sığındıq. Bir neçə dəqiqədən sonra, traktorlardan biri alovlanıb yandı. Güllələrin xırda və iri qəlpələri maşın və traktorları dəlik-deşik etmişdi. Bu zaman komandir yüksək səslə əmr verdi: "Tez minin, gedək!" Maşınlara doğru qaçdıq. Hələ tamamilə minməmişdik ki, minaatanlar yenə başımıza od yağdırmağa başladı. Biz də yenidən yol kənarına qaçıb oraya pənah gətirdik.

Bu iş neçə dəfə təkrarlandı. Bir yandan qalmağa yer yox idi, bir yandan da maşınlar hərəkətdə olan nişangahlara çevrilmişdilər. Komandirlər sürücülərə təsəlli verirdilər ki, yalnız bu bölgə düşmənin hədəfinə məruz qaldığına görə, bir az irəlidə problem həll olacaq. Bu vəziyyətdə qalmağın döyüşçülərin qətlənməsi ilə qurtaracağını deyirdilər. Yenə yola düşdük. İraq artilleriyası hiddətlənərək bizdən əl çəkmək istəmirdi. Çox çətinliklə magistralın axırında olan mövqeyə çatdıq. Durmaq əmri verildi. Deyirdilər ki, həmin gecə "Beytül-Müqəddəs" əməliyyatının ikinci

mərhləsi həyata keçiriləcək və bu mövqe 25 saylı Kərbəla briqadasının əməliyyat bölgəsidir. Əmr verilənə kimi gözləməliydik. Yola düşmə əmri verildi. Hələ hava aydın olduğu üçün, istehkam üzərində dayanmamağı tapşırırdılar. İstehkamın üstündə uzanıb diyirlənərək istehkamın aşağısına - düşməyə doğru getməli idik. Gülməli görünürdük. Bir əldə çox sayda ağır təchizat, digər əldə çörəklə qatıq. Toztorpaq içində diyirlənib istehkamın qarşı tərəfinə keçdik. Döyüşçülərin bəzisi əməliyyat gecəsinin şanlı ziyafətini xatırlayıb, hazırkı qatıq-çörəyin onlar üçün dadlı kababdan fərqlənmədiyini deyir, gülməli sözləri ilə hamını əyləndirirdilər. Beləliklə, yol gedə-gedə axşam yeməyimizi yedik.

Ətrafda göz-gözü görməsə də, gecənin qaranlığını yarım irəliləmişdik. Öz-özümə deyirdim: "Mehdi, bu gecə ömrünün axırını gecəsi olsa". Bu zaman qəfildən düşmən pulemyotlarının işıqlandırıcı güllələrini gördüm. Onlar gah dəstənin başını, gah da sonunu nişan alırdı. Bir saat sonra xəbər gəldi ki, düşmən mövqələrinə yaxınlaşdığımızı görə, buradan sakitcə getməliyik. Bu xəbər cərgə boyu ötürülərək axırını şəxsə çatdı. Sakitlik yarandı. Bir qədər sonra, iraqqlıların sənğər və təchizatlarının yaxınına çatdıq. Ehtiyatla addımlayırdıq. Sol tərəfimdə, 10-15 metr aralıda, bir iraqqlı tankın üzərində oturub əlindəki dəsmalla pulemyotunu silirdi. Cərgə səssizcə onun yanından

ötüb keçdi. Bir az irəlidə yeddi-səkkiz iraqılı alt paltarında oturub kart oynayırdılar. Nəfəslərimizi sinəmizdə həbs etmişdik. Adicə bir səs hamımızın ölümünə səbəb olacaqdı.

Bir qədər uzaqda yerləşən düşmən səngərlərindən şən ərəb mahnıları eşidilirdi. Bir anlığa qarşı-qarşıya dayanan iki cəbhənin mənəvi atmosferini müqayisə etdim. Bizim cəbhələrdə döyüşçülərimizin çoxu namaz qılıb dua oxuyur, yalnız Allahın rəhmətinə sığınır, qarşı tərəfdə isə, eyş-işrət ab-havası yaşanırdı.

Yenə də cərgə boyu ötürməklə durmaq əmri çatdırıldı. İraqlıların düz ortasında mövqe seçib yerə oturduq. Heç kim burada nə edəcəyini bilmirdi, amma aydın idi ki, o vəziyyətdə uzun müddət qalmaq mümkün deyildi. Batalyon komandirinin rabitəçisi önümdə oturmuşdu. 10 dəqiqədən sonra ratsiyasından zəif bir səs çıxdı. Diqqətlə qulaq asanda eşitdim ki, mövqeyimizi soruşurlar. Rabitəçi komandirlə davamlı əlaqə saxlayıb pıçıltı ilə vəziyyətimizi izah edirdi. Ratsiyadan gələn səsdə deyilirdi: "Allah və Əhli-beytin (ə) köməyi ilə əməliyyatın ikinci mərhələsini başlayıb, düşmən mövqelərinə hücum edin!"

Hücum komandasını eşidib digərlərinə çatdırmaqla əməliyyata başlamaq təxminən iki dəqiqə çəkdi. Döyüşçülərin "Əllahu əkbər" sədası gecənin sakitliyini pozdu. İraqlılar bu hücumdan heyrətlənib sərsəm və hədəfsiz atəş açırdılar. Silahım avtomatik atəş

rejimində idi, lakin hələ atəş açmamışdım. Bir an başımı çevirdikdə pulemyotunu silən iraqqlını gördüm. Pulemyotun arxasında oturub dəli kimi öz ətrafına fırlanıb hər tərəfə atəş açırdı. Vurduğunun iraqqlı, ya iranlı olması onun vecinə deyildi. Həmin anda dostlardan biri ona doğru bir RPG mərmisi atdı. Ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Vuruşmağa kifayət qədər silah-sursatımız yox idi. Öz döyüşçülərimiz iraqqlıların arasında səpələndiyinə görə onları seçmək olmurdu, buna görə də atəş açıb öz cəbhə yoldaşlarımı vurmaqdan qorxurdum.

Vəsfedilməz səhnə yaranmışdı. Dostlar imamların adını dilə gətirib, iraqqlıları nişan alırdılar. Həzrət Zəhranın (s) mübarək adını çağıraraq, dəstəimizin xüsusi təyinatlıları ilə düşmən tanklarının gizlənməsi üçün tikilən at nalı səngərlərinə doğru qaçırdıq. Bu zaman gözüm dörd lüləli silahın arxasında oturub atəş açan bir neçə iraqqlıya sataşdı. Onlara yaxın bir məsafədə atəş işığından iraqqlı olduqlarından əmin oldum. Silahımı onlara doğru tutub dördünə də atəş açdım. Tanklarının üstünə qoşduqları pulemyotla yanaşı, səngərlərinin biçimi və pulemyotlarının gizlədilməsi də mənə maraqlı gəlirdi. Pulemyotları yalnız lüləsinin ucu yerə dəyəcək və silahla səngər qətiyyənlə görünməyəcək bir şəkildə gizlətmişdilər. Sanki kimsə yerin altına girib və oradan atəş açırdı. Bunları etmək üçün nə qədər vaxt ayırdıqlarını Allah bilirdi...

Əməliyyatlarda həmişə RPG qumbaraatanlar öndə, pulemyotçular isə onların ardınca gedirdilər. Lakin bu əməliyyatda fərqli idi. Çünki əməliyyat gözlənilməz bir halda baş tutmuşdu. Buna görə də hamımız düşməyə doğru birgə hücumə keçmişdik. Gecənin qaranlığında onları düz-əməlli görmək mümkün deyildi. Qaranlıqda irəliləyirdim ki, qəfildən qumbaraatanlardan birinin məndən üç-dörd metr irəlində diz çöküb önünü nişan aldığını gördüm. Təlimlərdə bizə deyilmişdi ki, RPG ilə atəş açmaq istədikdə, arxaya baxmalıyıq ki, 30 metrəyədək heç kim olmasın. RPG-nin arxa atəşinin şiddətinə görə, bu məsafəyə diqqət yetirməyən şəxs ağır zərbə alacağını deyirdilər.

Hətta bir addım uzaqlaşmağa da fürsət yox idi. Aralaşmaq istədikdə RPG qumbaraatanı atəş açdı. Bir anlıq onun min yerə bölünüb işıqlı qəlpələrinin sifətimə batdığını güman etdim. Əslində üzümdə hiss etdiyimdən daha kəskin hərarət gözləyirdim, amma gözümə düşən işıq RPG-nin hərarətindən qat-qat çox idi. İşıq o dərəcədə çox idi ki, gözlərimi nə qədər açıb yumsam da, heç nə görmürdüm. Hansı tərəfə getdiyimi bilmirdim. Dayanıb ümitsizcəsinə gözlərimi ovurdum. Düşündüm ki, yəqin yerindən çıxmışdır. Amma şükürlər olsun ki, sağ idi. Qətiyyəən ağrı hiss etmirdim, hətta iynə ucu qədər də göynəmə yox idi,

yalnız heç yeri görə bilmirdim. Bir sıra əyri-üyrü işıqlı xətlər qara arxa fonda gözümlün önündə gəlib-gedirdi.

O vəziyyətdə bir neçə dəqiqə qaldım. Öz-özümə dedim: "Mehdi, yeniyetmə ikən gözlərini itirdin!" Bu vəziyyətdə cəbhədə necə qalmaq haqda düşünürdüm ki, dumanlı və qaranlıq şeylər görməyə başladım. Bir qədər keçdikdən sonra özümə gəldim və yavaş-yavaş ətrafı görməyə başladım. İnana bilmirdim. Necə hesablasam da, görürdüm ki, RPG silahının arxa atəşi üz-gözümü yandırmalı idi. Görməyə başladıqdan sonra, diqqətlə bədənimə yoxladım, hətta kiçik bir suluq da yox idi!

İraqlıların 75 kalibrli pulemyotları durmadan atəş açırdı. Bədbəxtlər qorxularından öz döyüşçülərinə də rəhm etmirdilər. Bizim döyüşçülərin təyyarəni vurmaq üçün istifadə etdikləri silahlarla, piyada qüvvələrə atəş açırdılar. On dəqiqədən sonra, artıq onlar silahı yerə qoyub, təslim əlaməti olaraq əllərini göyə qaldırırdılar. Hər tərəfdən "Xomeyniyə xatir rəhm edin" və "Ölüm olsun Səddama" sədaları eşidilirdi. Onların bu qədər tez təslim olacaqlarına inana bilmirdik. Silah-sursat baxımından olduqca zəngin idilər. O dərəcədə qorxmışdular ki, sanki bunlar bir neçə dəqiqə bundan qabaq vəhşicəsinə döyüşən insanlar deyildilər. Qaranlıqda saylarını bilmək olmurdu, lakin səslərindən məlum idi ki, həddən artıq çoxdurlar. Növbəti əmrin nədən ibarət olduğunu bilmədiyimiz

üçün onları yerlərindən tərpətməyib oradaca saxladıq. Özümüz də silahlarını yığmaq üçün yeganə qaçış yolları olan istehkamlara getdik. Hələ heç nə götürməmişdik ki, istehkamların arxasında olan maşın yolundan səs eşitdik. Bir neçə dəqiqə sonra, yalnız işıqları görünən hərbi maşın kalonunun gəldiyini gördük. Maşınlar uzaqdan və iraqılılar tərəfdən bizə yaxınlaşırdı. Onların bizimkilər deyil, düşmən qüvvəsi olduğunu bilirdik. Dərhal arxa cəbhəylə əlaqə saxlayıb, baş verənləri çatdırdıq. Bildirdilər ki, maşınlar yoldan keçdikdən sonra axırını vurun ki, yol bağlansın və digərləri qaça bilməsinlər.

Ağıllı plan idi. Tərpənmədən istehkamın ortasında gizlənib maşınların çatmasını gözlədik. İraqlı əsirlərin reaksiyasına görə nıgaran idim. Onlardan hansı birininsə qorxudan qalxıb səs-küy salmasından narahat idim. Maşınlar bizim pusqumuzdan xəbərsizcə irəliləyirdi. Bir az yaxınlaşdıqda nə olduqlarını görə bildik. Hamısı tank daşıyan yük maşınları idi. Lakin tank yerinə maşının hər qarışına döyüşçü mindirmişdilər. Onlar sıx-sıx dayanıb bir-birinin kəməmindən möhkəm yapışmışdılar ki, maşın yelləndikdə yerə yıxılmasınlar.

Hər yük daşıyan maşının arxasında, təxminən 200 iraqılı var idi. Bunların boyu və cüssəsi o zamanadək cəbhədə gördüyümüz iraqılardan tam fərqli idi.

Aydın idi ki, bunlar xüsusi təyinatlı qvardiya döyüşçüləri idi. Hamısı tərədən-dırnağa qədər silahlanmışdı. İşıqlandırıcı fişəng atılıb ətrafı aydınladanda bunları görə bilirdik. Hər dəfə maşınlardan biri istehkama yaxınlaşanda, onların burada nə baş verdiyini anlayacaqlarını düşünürdük. Hamımız dodaqaltı dua və zikrə məşğul olub Allahı çağırırdıq. Əsirlərin belə bir vəziyyətdə necə əks-əməl göstərəcəyi də, heç kəsə məlum deyildi.

Gəldikcə sayırdıq, on altı maşın gəlib keçdi. Maşının arxasında olan iraclıların deyib-gülmək səsi, bir an belə kəsilmirdi. Gecə yarısı qaranlıqda onların gülüş səsləri hər tərəfə yayılırdı. Axırını maşın müəyyən edilmiş yerə çatdıqda, RPG qumbaraatanlardan bir neçəsi istehkamdan cəld qalxaraq onların yaxınlığına gedib döyüş hazırlığı vəziyyətində gözləməyə başladılar. Silahlarımızı avtomatik atəş rejiminə gətirmişdik.

Axırını maşın digər maşınların ardınca getmək əvəzinə, qəfil dönüb istehkamın yanında - bizdən bir neçə metr aralıda dayandı. Yük daşıyan maşınların işığı istehkamı və ətrafı işıqlandırmışdı. Heç kimin səsi çıxmırdı. Hazır vəziyyətdə və əllər tətikdə oturmuşduq ki, sürücünün qapısı açıldı. Uzun ağ paltar geyinən və başına qırmızı şal salan bir iraclı maşından düşdü. Gecənin zülmət qaranlığında iri günəş eynəyi taxmışdı. Maşından enib düz bizə doğru

gəldi. Qalan maşınlar bizdən bir qədər uzaqlaşmışdı. O, həddən artıq kök idi. Bizi hələ görməmişdi. Bir neçə addım yaxınlaşdıqdan sonra maşınlarına tərəf çevrilib bağırmağa başladı: "İranlılar, iranlılar". Maşının yaxınlığına çatdıqda RPG qumbaraatanlardan biri atəş açdı. Gözümü ondan ayırmırdım. RPG mərmisi bədənini ortadan iki yerə bölüb maşına dəydikdən sonra partladı. Bu hadisə bir anda baş verdi. O dərəcədə tez oldu ki, maşında oturan iraqılılar hərəkət etmək istədikdə dərhal hamısını atəşə tutduq. Hətta onların ən kiçik reaksiya verməyə belə fürsəti olmadı. Onlar yıxılıb bir-birinin üstünə düşür, bəziləri də maşından atılıb qaçmağa çalışırdı. Maşının arxasından təkərlərə və yerə qan süzülürdü. Alov içəridən təkərlərə və yavaş-yavaş maşının arxasına çatdı. Bir az sonra nisbətən şiddətli külək alovu daha da çoxaltdı. Üst-üstə düşən meyitlər yavaş-yavaş yanmağa başladılar. Beləliklə, kababla yanmış təkər qoxusu bir-birinə qarışdı. Onların üzərində olan silah-sursat partlamağa başladı. Heç kimdən səs çıxmırdı. Hamı mat-məəttəl alova baxırdı. İyrənc səhnə idi. Külək hələ də əsirdi. Odun alovlanması və maşınla meyitlərin yanma sürəti o dərəcədə çox idi ki, heç kim heç nə edə bilməzdi.

Küləyə yağış damlları da əlavə oldu. Gözümü yük maşının arxasında toplanan yanıq ətlərə zilləmişdim. Bir yandan cəbhə yoldaşlarının alovlanıb yanma

səhnəsini izləyən və hər an nəşə etmə ehtimalı olan iraclı əsirləri düşünürdüm. Digər tərəfdən də bizdən bir az aralıda olan yeni gələn silahlı qüvvələrin hücumundan qorxurdum.

Yağışın sərin və yüngül damlları üzümə düşürdü. Maşından çıxan səslər arasında birdən qəribə bir səs eşitdim. Silah partlayışı səsinə bənzəməyən bu səsin ardınca göyə nə isə atıldı və o soyuq havada çoxlu tüstü çıxarmağa başladı. O məsafədən heç nə görünmürdü. İraqlıların silah və güllələrinin partlayışına görə də irəliyə getmək məsləhət deyildi. Onların nə olduğunu bilmək istəyirdim. Neçə dəqiqə sonra onlardan biri göydən yerə düşüb diyirlənərək məndən iki-üç metr kənara düşdü. Yaxşı baxdıqda, insan başının bir hissəsi olduğunu gördüm. Odun ortasında olan meyitlərin başları bir-bir partlayırdı və beyinləri sürətlə havaya atılırdı. Bir isti parçanın suyunu sıxıb soyuq havada sərdikdə, ondan necə buxar çıxırdısa, bunlardan da elə buxar çıxırdı.

Təhlükəli vəziyyətdə idik. Məcburən həməm istehkamda dayanmışdıq. Çox sayda silahlı və hücumu hazır İraq döyüşçüləri ətrafımızı dövrəyə almışdı. Bir yandan da çox yorğun idik. Əmr verilmişdi ki, hələlik xəbər gələndək orada yatmadan gözləyək. Qərar belə oldu ki, digərləri yata bilsinlər deyə növbə ilə gözətçilik edək. Bir neçə nəfər keşik çəkmək üçün könüllü oldu. Sübh azanı ilə sonlanan axırını

gözətçilik vaxtını mən seçdim. İstehkamın ortasında uzandım. Gözlərimi yumdum, amma yata bilmirdim. Son günlər o dərəcədə həyəcanlı və macərəli keçmişdi ki, onları düşünməyə heç vaxtım olmamışdı.

Səhər açıldı. Bu gün bölgəyə sakitçilik çökmüşdü. Təmizlik üçün səngərlərin arasında bölüşdük və iraqqların təchizatını bir kənara yığmağa başladıq. Günorta radələrində istehkam boyu gəzirdim. Zarei bəy bir motosikletlə mənə doğru gəldi. Önümdə dayanıb motosikletdən aşağı endi. Görüşdükdən sonra dedi: "Salam, Mehdi can! Hardasan sən?! Uzun saqqalına toz-torpaq qonmuşdu. Bir RPG də belinə bağlamışdı. Cavabında dedim: "Elə buralardayam, digər döyüşçülərin yanında".

-Dostların sənə üçün darıxıblar.

-Elə mən də sizin üçün darıxmışam. Sizi çox axtardım.

-Mehdi, özünü qoruyursanmı? Buradakı vəziyyət məlumdur. Bəli, siz mənə görə nigaran qalmayın.

-Allah şahiddir, sağ olduğunu gördükdə rahatlıq tapdım. Çox ehtiyatlı ol, Mehdi can.

-Baş üstə.

Sonra sağollaşdı və getdi. Axşamçağınadək bölgədə heç bir hadisə baş vermədi. Dünən gələn iraqqlı döyüşçülərdən də xəbər yox idi. Axşamçağı bir neçə maşın gəlib təxminən 400-dən çox iraqqlı əsiri arxa cəbhəyə apardı.

May ayının 7-si idi. İraq təyyarələri səhərdən Hüveyzə adlanan şəhər ilə bizim aramızda olan düzənlik bölgəni bombardman edirdi. Qarşı tərəf olan və təyyarələrin bombaladığı və topların şumladığı yer, biyabandan başqa heç nə deyildi. Orada nə hərbi qurğular var idi, nə də öldürüləcək döyüşçü. Çox təəccüblənmişdik. Bu işdən məqsədlərinin nə olduğunu anlamırdıq.

İraqlılar, adətən, əməliyyatdan sonra əldən verdikləri mövqeləri geri almaq üçün kəskin əks-hücuma başlayırdılar. Bu dəfə isə, bizə etina etmədən diqqəti yalnız qarşımızdakı düzənliyə ayırmışdılar. Dostlardan bəziləri deyirdilər ki, bu pilotlar şəhərləri bombardman etmək istəməyən vicdanlı şəxslərdir. Buna görə də buraya gəlib bombalarını boş çöllüklərə boşaldıb gedirlər. İraqlılar dayanmadan günortayadək işlərini davam etdirdilər. Bölgəyə hələ havadan müdafiə qurğuları gətirilməmişdi. Buna görə də, təyyarələr arxayın bir şəkildə gəlib yaxınlığımıza bomba atırdılar. Onlar işlərini qurtarıb getməmiş, digərləri gəlib öncəkilərin işini davam etdirirdi.

Burada nə baş verdiyini bilmək istəyirdim. Yanımda olan döyüşçülərdən bəzilərində dedim: "Vəziyyəti araşdırmaq üçün, mənəmlə bombardman sahəsinə gəlibsiz?" Yalnız iki nəfər mənəmlə gəlməyə razı oldu. Komandirdən gizli və digər döyüşçülərin etirazlarına etina etmədən, istehkamdan uzaqlaşmış, çöllüyə doğru

yola düşdük. Bir az sonra tək olduğumu hiss etdim. Başımı çevirdikdə yoldaşlarımın məni yarı yolda tək qoyub qayıtdıqlarını gördüm. Beləliklə tək-tənha bölgəyə yaxınlaşdım.

Ara-sıra bir top gülləsinin fit səsi gəlirdi və ayağımın altındakı yer silkələnirdi. Nə qədər baxsam da, heç nə yox idi. Yalnız toz-torpaqlıq görünürdü. Gözlərimi qıyıb tüstüyə bürünmüş bölgəyə göz gəzdirdim, amma yenə heç nə müşahidə edə bilmədim. Qayıtmaq istəyirdim ki, bir az irəlində yerdə kiçik bir qapı gördüm. Öz-özümə fikirləşdim ki, İlahi, biyabanın ortasında bu qapı nədir? Qapıya doğru getmək istədim, amma bir an dayanıb tərəddüd etdim. Tələ olmasından qorxurdum, amma özümdə cürət toplayıb, inşallah, heç nə yoxdur, deyə getmək qərarına gəldim.

Qapının ətrafını kisə ilə örtmüşdülər. İçəriyə baxdım. Tavan qalın və möhkəm idi. Təxminən bir metrlik qum kisələrini bir-birini yanına qoyub dağılmaz və möhkəm sığınacaq düzəltmişdilər. Qaranlıqda girişdən sallanan dəmir nərdivan gördüm. İçəri girib-girməməkdə tərəddüd edirdim, amma "Bismillah" deyib ayağımı nərdivanın pilləsinə qoyaraq aşağı endim. Yer səthindən təxminən üç-dörd metr aşağıda idim.

Nərdivanın axırncı pilləsindən endikdən sonra, gözüm iri bir elektrik mühərrikinə sataşdı. Düzənliyin ortasındakı qapı və işləyən elektrik mühərrikin

şokundan hələ çıxmamışdım ki, qarşıma ucu-bucağı görünməyən koridor çıxdı. Koridorun eni təxminən üç metr idi və sonuna kimi tavandan bir sıra yanan işıq asılmışdı. Hər partlayışla tavandan toz-torpaq töküldüyündən, işıq yellənirdi.

Keçidin uzununa çox sayda yan-yana otaq salınmışdı və qapı yerinə otaqların girişindən yaşıl pərdə asılmışdı. İlk otağın pərdəsini kənara çəkəndə bir anbar silah-sursatla qarşılaşdım. Anbarın bütün rəflərinə minaatən mərmisi yığılmış, tavandan yerə kimi müxtəlif minaatənlər düzülmüşdü. Pərdəni çəkib sonrakı otağa girdim. Ora anbar idi və öncəki anbarla bir metr qalınlığı olan divar vasitəsilə ayrılmışdı. Divarın içinə möhkəm qum kisələri səliqəli biçimdə divarın yuxarisinadək düzülmüşdü. İkinci anbar RPG mərmiləri ilə dolu idi. Anbara yaxşıca baxdım. İçinə silah-sursat yerləşdirilmişdi. Növbəti anbar təchizat və qumbara ilə, digər anbar da yeniliyi göz qamaşdıran güllələrlə dolu idi. Ağlımıza gəlməyən bir yerdə bu qədər silah-sursat görməklə özümü sanki yuxu görürmüş kimi sanırdım.

Biz bir daraq güllə üçün canfəşanlıq edərkən, sən demə, qulağımızın dibində onun anbarı var imiş. Tələsik başqa 10-15 anbara da baxdım. Onlarda yerləşdirilən silah-sursatın çoxu eyni idi. Yalnız sursat qutularının ölçüləri bir-birindən fərqlənirdi. İraqlılar bir illik müharibə sursatını oraya yerləşdirmişdilər.

Anbarların hamısı ağzına kimi dolu idi. Burada olduğum az bir müddətdə anbarın üstündə top və raketlərin partlayışı nəticəsində yer titrəyir və böyük anbardan qorxulu səs gəlirdi. Dolu kisələri tavana necə yerləşdirmişdilsə, o qədər şiddətli partlayışlar qarşısında hətta azacıq da olsa zədə görmürdü.

Düşündüm ki, buranı partlada bilsələr, bölgədə ucubacağı görünməyən cəhənnəm əmələ gələcəkdir. Komandirin yanına qayıdıb burada kəşf etdiyim böyük silah anbarı haqda demək istəyirdim. Maraqlı olduğu üçün digər anbarlara da baxmağa üstünlük verdim.

Anbarlardan bir neçəsi qida məhsulları və konservlə dolu idi. Konservlərin bəzilərini öncədən görsəm də, bəzilərini indiyə qədər görməmişdim. Onların üstünü oxuduqda - Səudiyyə Ərəbistanı krallığında hazırlanmışdır - sözləri yazılmışdı. Bir az da irəliyə getdikdə anbarların görünüşü dəyişildi və otaq şəkilini aldı. Bu otaqlarda çox sayda taxta və dəri qutular var idi.

Qutuların üstünə anlamadığım şeylər yazılmışdı. Birini açdım. İçində çoxlu rəngarəng medallar və bir dəst ordu forması ilə rütbə nişanları var idi. Başqa qutuda medal ilə paltardan əlavə, altında iynəsi olan və paltar üçün istifadə olunan bəzəkli saçaq bantları, digər qutuda bahalı qırmızı gözlüklü iri durbinlər var idi. Durbini götürüb boynumdan asıb növbəti qutunu açdım. Bu digərlərindən fərqli idi. İçində bir neçə kişi

qol saati ilə zərif və əldə rahat oturan tapançalar var idi. O zamanadək bu qədər kiçik və yaraşığı silah görməmişdim. Onu götürüb cibimə qoydum. Sonrakı qutuda da başqa silahlar vardı. Bu tapança da zəriflik və gözəllikdə, öncəkindən əskik deyildi. Onu da götürdüm. Bu silahların heç birinin lazım olamayacağını bilirdim, lakin yenə də onları özümlə götürmək istəyirdim.

İraq artilleriyası dayanmadan oraya atəş açırdı. Axıradək o uzun zirzəmini gəzib bütün otaqlarını görmək istəyirdim, amma vaxtım yox idi. Qayıtmaq qərarına gəldikdə gözüm fərqli bir otağa sataşdı. İçəri girdim. İlk diqqətimi çəkən şey otağın küncündə olan qadın makyaj masası idi! Güzgünün önündə çoxlu qadın sprey, ətir və kosmetikası var idi. Makyaj masasının aşağısında bir neçə dənə oyuncaq da gördüm. Otaqda olan iki nəfərlik yatağa baxdım. Yatağın üstünə oyuncaq silah, bir oyuncaq və əmzik düşmüşdü. Yerdə yatağın yanına yaş uşaq bezi atılmışdı. Aydın idi ki, yeni dəyişilib. Təəccübdən gözüm kəlləmə çıxmışdı. Qələbələrinə nə dərəcədə ümidləri var idi ki, arvad-uşaqlarını buraya gətirməyə cəsarət etmişdilər?! Otaqda bir qarderob da qoyulmuşdu. Qapısını açdım. Bir tərəfində ütülənmiş hərbi paltarlar, digər tərəfində isə qadın köynəkləri var idi. Qapının ağzında divara bir uşaq arabası və üç təkərli velosiped söykənmişdi.

Qayıtmaq qərarına gəldim. Nərdivana doğru tez-tez addım atmağa başladım. Bir an dayanmayan bomba və topların partlayışı hər yeri toz-torpaq etmişdi. Partlayışların tüstü-dumanından çətinliklə çıxıb yerdə uzandım. Hansı tərəfə gedəcəyimi bilmirdim. Heç nə görünmürdü. Hansı yoldan gəldiyim də məlum deyildi. Əlimlə gözlərimə kölgə salıb ətrafa baxdım. Nəhayət girişimi xatırlayaraq, qayıdış yolumu təxmin etməyə çalışdım. Sürünərək getməyə başladım. Öz-özümə komandirə nələr gördüyümü danışdıqda, onun bu xəbəri necə qarşılayacağını düşünürdüm.

Gəlib çatdıqda isə, komandir şilləni qulağımın dibinə endirmək üçün əlini qaldırdı, amma vurmadı. Başımı qaldırmadan dedim: "Vallah, bu dərəcədə nigarən olacağınızı güman etməmişdim, yoxsa getməzdim". Hiddətli baxışlarından gözümlü qaçırırdım, əsəbi səslə dedi: "Güman etməmişdin?! Məgər bura xalanın evidir?! Ürəyin nə istəsə, edə biləcəyinizi düşündün?! Digərlərindən ayrılmaq üçün kimdən icazə almışdın?!"

Bıçaq vursaydın qanı çıxmazdı! O dərəcədə qəzəbli idi ki, boynumdan asılı olan durbini görmürdü. Əlimi cibimə salıb tapançaları çıxararaq qarşısına qoydum, sonra da gördüyüm hər şeyi danışdım. Ətrafımızda olan döyüşçülərin təəccübdən ağızları açıq qalmışdı. Nə yaxşı ki, durbin və silahları götürmüşdüm. Danışdıqlarım elə inanılmaz idi ki, onlar olmasaydı,

heç kim inanmazdı. Haqlı idilər. Kimin ağına gələrdi ki, tikanlı səhranın ortasında bu cür təchizat anbarı təsis edilibmiş?!

Bu möhtəşəm anbar o dərəcədə dəqiq işlənmişdi ki, bu yeraltı zirzəmi və təşkilatdan yalnız kiçik bir qapı görünürdü. Komandirin üzündəki qəzəb hissi getmiş, yerinə təəccüb və təbəssüm gəlmişdi. Durbini götürüb rabitəçinin yanına getdi. Əmr verildi ki, dərhal bölgəni tərk edək. Sonra da deyildi ki, getmədən öncə təchizat anbarını təyyarələrin bombardmanından qorumaq üçün yeni gələcək Hava Hücumandan Müdafiə toplarını orada yerləşdirək¹. Uzun yolu piyada gedib fərqli bölgədə mövqe aldığımız. May ayının 7-si qürub çağı 25 sayılı avanqard Kərbəla briqadasının 45 günlük missiyası başa çatdı və artıq cəbhəni növbəti briqadaya tapşırılmalı idik. Komandirin əmri ilə döyüşçülər bütün yük və silahlarını gətirib yerə qoydular. Bir neçə dəqiqə sonra məndən başqa hamı qayıtmağa hazır vəziyyət aldı. Ürəyim sıxılırdı və özümü çox pis hiss edirdi. Komandir yanımdan keçərkən gözü bir anlıq

¹ Sonralar tədarük sənğəri verilişində, korpus komandiri olan General Mürtəza Qurbanidən eşitdim ki, Beytül-Müqəddəs əməliyyatından sonra təxminən iki illik silah-sursat və tədarükümüz təmin edilib. Mən yalnız 50 nəfəri təyin etmişdim ki, iki ay müddətində iraqlıların silah və təchizatlarını bölgədəki anbardan daşsınlar. Əhvazın yaxınlığında yaxşı anbarlar tikdirmişdik. Sonra bu silahların işlənmişini və yenisini ayıraraq bu anbarlarda saxlayırdıq ki, lazım olduqda istifadə edək".

mənə sataşdı və dedi: "Sən niyə əşyalarını açmamısan?"

Nə cavab verəcəyimi bilmirdim. "Qayıtmaq istəmirdim, bura gəlmək üçün çox əzab-əziyyət çəkmişəm. Düşündüm ki, yəqin, yenə mənə rişxənd edib deyəcək: "Deyəsən, sən, doğurdan da, buranı xalanın evi ilə səhv salmısan! Elə bilirsən ki, nə vaxt istəsən gəlib-gedə bilərsən? Sonra da icazəsiz hara istəsən gedəsən?!" Heç nə demədim. Gözünə görünməmək üçün tez uzaqlaşdım. Məni kimsənin geriyə qaytara bilməməsi üçün bu səhralıqda azıb qalmaq istəyirdim.

Hava qaralırdı. Döyüşçülər yeni qüvvələrin gəlişini gözləyərək yerə sərilməmişdilər. Yeni qüvvələrdən xəbər çıxmırdı. Uşaqlardan bəziləri deyilməyə başlamışdı. Bir saat da keçdi. Amma yeni qüvvələrin əvəzinə komandir gəlib üzr istəyərək dedi: "Bizi bağışlayın, sizin əvəzediciniz olan döyüşçülər düşmənin şiddətli atəşinə məruz qaldığından irəliləyə bilməyiblər".

Komandir sözünə davam etdi: "Sizə bildirmək istədiyim ikinci önəmli məsələ budur ki, biz burada yeni döyüşçüləri gözləyə bilmərik. Qərargahdan xəbər gəlib ki, gecə vaxtı düşmən mövqelərini yarıb döyüşə başlamalıyıq. İndi yola düşməsək, iraqılılar niyyətimizi başa düşəcək və plan ifşa olacaq. Digər yandan da, bu gecəki əməliyyat çox önəmlidir və uzun zamandır ki, onun üçün hazırlıq görülüb. Xülasə, yubanmadan işə

başlamalıyıq. Siz yorğun olduğunuz üçün istəyirdik ki, əməliyyatın vacibliyinə görə yeni gələn döyüşçülərdən istifadə edək. Amma nə qədər çalışsaq da, əvəzedici qüvvələri gətirə bilmədik. İndi isə hazırlaşın, yola düşək".

Sevincimdən komandiri qucaqlayıb öpmək istəyirdim. Duamın bu qədər tez qəbul olacağına inana bilmirdim. Bəziləri gileylənirdilər. Yazıqlar bir az da haqlı idilər. Həmin günlərdə olduqca çox əziyyət çəkmişdilər. Amma nə etmək olardı? Mühəribə idi və komandirə itaət etməkdən başqa çarə yox idi. Döyüşçülər yenidən əşyalarını götürüb silahlandılar.

Axşam yeməyi yemədən cərgəyə düzüldük. Komandir demişdi ki, özümüzlə sursatdan başqa heç nə götürməyək. Sabah səhər bizə azuqə gətirəcəklər. İndi isə bacardığınız qədər təchizat götürün. Qumqumamı çıxarıb atdım. Bel çantamı qumbara və otuzluq güllə qutuları ilə doldurdum. Qumbaraatanlar bir çanta mərmə yerinə, iki çanta götürdülər. Pulemyotçularla dəstəkçi qüvvələr bacardıqları qədər özlərinə güllə kəmərləri taxıb, əllərində də çox sayda güllə qutuları götürdülər.

Bir cərgə ilə yola düşdük. İraqlılar geri çəkildiklərinə görə, onların mövqelərinə çatmaq üçün qarşımızda uzun yol olduğunu bilirdik. Belə də oldu. Həmin ağır yük və təchizatlarla təxminən 3-4 saat piyada yol getdik. Yorğunluqdan hətta bir addım atmağa da

taqətimiz qalmamışdı. Həmin an "dur" komandası verildi. Görünürdü ki, yeni bölgəyə daxil olmuşuq. Qarşımızda 200 metr irəlidə iraqlıların iri bir istehkamı var idi. O məsafədən istehkamın üstündə yalnız tank və PDM görünürdü. Amma onların mövqe almalarından bəlli idi ki, döyüşə hazırdılar. Əməliyyatın birinci və ikinci mərhələsindəki məğlubiyyət onları olduqca hiddətləndirmişdi.

Hamar və pənahsız bir düzənlikdə, əziyyətlə oraya kimi gətirdiyimiz sursat yüz qat çoxuna malik olan düşmənlə göz-gözə gəlmişdik. Bir qədər sonra iraqlılar atəş açmağa başladılar. Bir dəqiqədən də az bir zamanda düzənlik cəhənnəmə çevrildi. Yerdə uzanmışdım. Gecənin qaranlığında işıqlandırıcı fişənglər parıldayırdı.

Vaxtlı minaatanlar düz başımızın üstündə, havada partlayır, qəlpələri əkinçinin səpdiyi toxumlar kimi başımıza tökülürdü. Partlayışlar və havadan endirilən raketlərin vahiməli səsindən bir-birimizi yaxın məsafədən eşitmirdik. Pis vəziyyətə düşmüşdük. Nə edəcəyimizi bilmirdik. Nə uzanmaq məsləhət idi, nə də ovuc içi kimi hamar olan düzənlikdə qalxıb döyüşmək. Bilirdik ki, yerdə uzanmış vəziyyətdə qalsaq, bir neçə dəqiqə sonra hamımız gülləbaran altında məhv olacağıq.

Uzanmaqla qalxmaq arasında tərəddüddə, döyüşmək üçün yol axtarırdım. Birdən Əsədullahi adlı

uca boylu ordu komandiri yerindən qalxıb döyüşçülərə gileylənərək dedi: "Qalxın, ya Allah! Niyə hamınız uzanmırsınız?! Belə davam etsək, hamımız öləcəyik. Əllahu Əkbər! Ayağa qalxın, dostlar! Gərək istehkamı iraqılardan alıb qarşılarında dayanaq!"

Komandirin şücaətinə mat-məəttəl qalaraq yalnız ona baxırdıq. Minaatanların mərmiləri və qəlpələri noğul kimi ətrafına səpələnirdi, o isə etina etmədən, ardıcıl olaraq "Əllahu əkbər" deyib döyüşçülərdən qalxmalarını istəyirdi.

İraqlılar PDM döyüş maşınının başını götürüb yerinə ZSU-23 (Şilka) yerləşdirmişdilər. Işıqlandırıcı fişənglər gecənin qaranlığında aydın görünürdü. Əsədullahi ona doğru gələn və yanından keçən fosforlu və işıqlandırıcı fişənglərin arasında dayanıb silahını irəliləmək yerinə geriyyə sürünən döyüşçülərə tərəf tutmuşdu! Qəzəblə fəryad edirdi ki, yerinizdən qalxmasanız, özüm sizi güllələyəcəyəm! Desantların bir neçəsinin onu dinləməyib düşmən istehkamının əks istiqamətində sürünərək getdiklərini gördükdə, onların ayaqlarının altına atəş açmağa başladı¹.

Dostlardan bir neçə nəfərlə "Əllahu əkbər" deyib sürətlə yerimizdən qalxdıq. Qumbaraatanlar tankları nişan almışdılar, biz də iraqılılara doğru atəş açırıdıq.

¹ Həmin gecədən sonra, o mömin və şücaətli komandirdən xəbərim olmadı, şəhid olub olmamağına dair də məlumatım yoxdur.

Düşmən tanklarının bir neçəsi zərərsizləşdirildi və nəticədə atəş bir az səngidi. Lakin biz döyüşü dayandırmadıq. Bir neçə dəqiqə sonra, qarşı tərəf tankla PDM-dən başqa piyada döyüşçüləri olmadığı üçün geri çəkildi. Onlar həmin silah-sursatlarla bir neçə gün döyüşə bilərdilər, amma qaçmağa üstünlük verdilər. Onları təqib etməyə başladıq. İstehkamın üstündən tankların ardınca getdikcə hər şeyin bitdiyini fikirləşirdik, lakin olduğumuz yerdən 100 metr irəlində, möhkəm təchizat və şiddətli atəş mövqeyi olan yeni bir istehkam görüb, qələbə çalmağın bu qədər asan olmayacağını anladıq. Yeni istehkamın arxasında, təzə gələn iraqı qüvvələr çoxlu təchizatla bizi gözləyirdilər. Bu dəfəki atəş öncəkindən qat-qat çox idi.

Mərmilər o dərəcədə sürətlə və düz atılırdı ki, hər an göyə sovrulacağımı düşünürdüm. Unutmuşdum ki, Allah istəməsə, hətta bir yarpaq da ağacdan yerə düşməz. Mərmilərin hamısı mənə yaxınlaşdıqda başımın üstündən keçib gedirdi. Həmin gecə dəfələrlə o səhnənin şahidi oldum. Sanki əynimə heç nə təsir etməyən görünməz zireh geyinmişdim.

Pulemyotçularla qumbaraatanlar bir an tərəddüd etmədən atəş açmağa başladılar. Mən isə, düşmənin tankları arasında piyada döyüşçü görmədiyim üçün atəşi faydasız və atılan güllələri israf bilirdim. Çox çətinliklə həmin istehkamı da ələ keçirə bildik. Qarşıda daha bir istehkam və yeni düşmən qüvvələri

yolumuzu gözləyirdi. Bu istehkamla öncəkinin məsafəsi, ilk istehkamla ikincinin məsafəsindən daha az idi. İlk dəfə idi ki, bu cür tələ ilə qarşılaşırıdık. İraqlılar döyüşçülərimizi tez yorub irəliləyişimizin qarşısını ala bilmək üçün belə etmişdilər. Bu istehkamın arxasında daha neçə istehkamın olması məlum deyildi.

Bu istehkamdan sonra, iraqlıların atəşinə topla katyuşanın da əlavə olduğunu anladıq. Yerə yüksək səslə dəyən mərmilərə doğru başımı çevirirdim. Həmin an döyüşçülərimizin bir neçəsinin partlayış dalğasında neçə metr göyə qalxıb havada fırlanıb yerə düşdüklərini görürdüm. Gecənin qaranlığında başımızın üstündə bir neçə metrlik qırmızı işıqlar görünürdü. Düzənlik sanki vulkan püskürürdü. Katyuşa mərmilərinin partlayış səhnəsi, eynilə vulkan dalğalarını xatırladırdı. Öncədən hərbi təlimlərdə katyuşa barədə çox şey eşitmişdim.

Barıt qoxusu ilə qara tüstü havanı bulandırıp nəfəs almağı mümkünsüz etmişdi. Dəqiqələr bir il qədər uzun keçirdi. Çıxılmaz vəziyyətdə ilişib qalmışdıq. Saxta istehkamları fəth etmək yalnız yorğunluğumuzu artırırdı. Bu istehkamlardan daha neçəsinin bizi gözlədiyini heç kim bilmirdi. Amma yenə də mübarizəni dayandırmırdıq.

Üçüncü istehkamın yanında uzun torpaq təpəsi var idi. Komandirin əmrilə onu keçdik. Torpağın digər

tərəfi düşmənin atəşindən amanda idi. Səssizcə iraclılar anlamadan oranı adlayıb irəliləməklə, onları öz istehkamları ilə yalnız buraxdıq. Lakin çox keçmədən yolumuzu dəyişdiyimizi anlayıb oraya da atəş açmağa başladılar.

İstehkamsız və səngərsiz hamar bir düzənlikdə maneəsiz nişangaha çevrilmişdik. Hər dəqiqə cəbhə yoldaşlarımdan birinin ah-nalə səsi ilə özümə gəlirdim. Döyüşçülər payız yarpaqları kimi bir-bir qopub yerə düşürdülər. Sanki iraclılara demişdilər ki, sağ qalmanızın yeganə yolu iranlıları bir-bir öldürməkdir.

Yer şiddətli tufana məruz qalan gəmi kimi ayağımın altında yellənirdi. Davamlı ardıcıl partlayışlarla yerimizdən tullanırdıq. Bir dəfə yerə düşdükdə, başımı əlimin üstünə qoydum. Paltarlarımdan və bədənimdən barıt iyi gəlirdi. Boğulacağımı hiss edirdim. Nəfəs aldıqda boğazım göynəyirdi. Bu vəziyyətə rəğmən gecənin qaranlığında asta-asta irəliləyirdik.

Bir az sonra komandirlər "dur" əmri verdilər. Dayanıb gözlədik. Ordu komandiri bizim komandirin yanına gəlib, onunla danışmaq istəyirdi. Yaxınlıqlarında olduğum üçün eşidirdim ki, qalıb döyüşmək, yoxsa geri çəkilmək məsələsi barədə danışırlar. Korpus komandiri deyirdi: "Burayadək gəlib bu qədər şəhid verdiksə, yolun qalanını da davam edək".

Ordu komandiri isə deyirdi: "Yox, daha çox tələfat verməyib geri qayıtmalıyıq. Düşmənin atəşi, güclü istehkamlarının olduğunu göstərir, biz də öhdəsindən gəlməyəcəyik".

Mövqe seçmək barədə də bir-birilərindən fərqli düşüncəyə malik idilər. Bizim komandir son məqsədimizin düşmənin əlindəki yolda mövqe seçməli olduğumuzu deyirdi. Ordu komandiri isə düşmənin istehkamından xəbərsiz olduğumuzu əsas gətirərək, mövqe seçməyin faydasız olduğunu söyləyirdi. O, deyirdi ki, indi oraya gedə bilsək də, ondan sonra üçün nə plan hazırladıqlarını da bilmirik.

Bir qədər mübahisədən sonra, irəliləmək qərarına gəldilər. Yenə yola düşdük. Atəş şiddətlənmişdi, iraclılar bu dəfə daha əsəbi idilər və var-güclərilə öz mövqelərini qorumağa çalışırdılar. Onları mərkəzdən necə hədələmişdilər, qətiyyənlə əl çəkmək istəmirdilər.

Çox zəif irəliləyirdik. Səhərin açılmasına az qalmışdı. Hava işıqlansaydı vəziyyət indikindən min qat artıq pisləşəcəkdi. Axırda geri çəkilmək qərarına gəldilər. Səhərin alatoranlılığında döyüşçülər arasında geri çəkilmə əmri yayıldı. Hamı sürətlə düşmənin bombardmanından amanda qalan tanklara mindilər.

Artıq hər şey bitmişdi. Qalmağa macal yox idi. Hamı ilə birgə geri qayıtmaq məcburiyyətində idim. Ayaq üstə qalıb fikirli-fikirli döyüşçülərə baxırdım. Birdən gördüm ki, bizim komandirlə ordu komandiri

tankların və döyüşçülərin arasında qaçıb deyirlər: "Qardaşlar, hamınız geri çəkilməyin... Bir hissə gedənləri qorumaq üçün qalıb döyüşü davam etdirməlidir. Bilal batalyonunun döyüşçüləri geri çəkilməsinlər. Hamısı qalsın".

Bu hay-küydə Bilal batalyonundan əsər-ələmət yox idi. Çoxu ya şəhid olmuş, ya da yaralanmışdı. Taqımlar da bir-birinə dəymişdi. Dezful əhalisi, qorxmaz və şücaətli olan Bilal batalyonunun döyüşçüləri digərləri kimi pərakəndə olmuşdular. Buna baxmayaraq, komandir davamlı şəkildə fəryad edib onları səsleyirdi.

Bilal batalyonundan olmasam da, qalmaq qərarına gəldim. Bölgədən və o şiddətli atəşdən nə istədiyimi bilmirdim. Yalnız bunu başa düşürdüm ki, qalmağımla digərlərinin bölgədən tez çıxmalarına yardım etmək istəyirəm. Ondan sonra başıma nə gələcəyi önəmli deyildi. O qalmaqda şəhərimizin Bəsic idarəsindən olan Hadi Səmimi və Əbdüləzim Kazımzadə ilə göz-gözə gəldim. Məni gördükdə ikisi də dedilər:

-Mehdi, niyə dayanıbsan? Görmədin geri çəkilmək komandası verildi?! Niyə yubanırsan?

-Mən gəlmirəm. Burada qalıb atəşimlə sizi qorumağa çalışacağam. Siz gedin!

Hadi dedi:

-Məgər sən Bilal batalyonundansan ki, qalmaq istəyirsən? Gəl gedək.

-“Nə fərqi var? Siz gedin, mən də inşallah, gələcəyəm”. Daha çox yubanmaq istəməyən döyüşçülər hər tərəfindən dostlarımızın sallandığı tanklara doğru qaçdılar. Bir neçə könüllü ilə gedib, iraqlıların işğal etdikləri yolun qarşısında səngər seçdik.

Səhər açıldı. İstehkamın üzərində bizim geri çəkilən döyüşçüləri bir-birinə göstərən çox sayda düşmən döyüşçüləri görünürdü. Təchizatlarını istehkamın üstünə qoyub tanklarla, PDM-in üstünə qoyduqları silahlarla bizim döyüşçüləri nişan almışdılar. Onların xəbəri yox idi ki, qardaşlarımızın geri çəkilməsi üçün biz burada qalmışıq. Onlar atəş açmağa başlayanda, biz də dərhal onları qabaqladıq. Sürətlə silahlarının lülələrini əyib bizi nişan aldılar.

İraqlılar istehkamın axırına, düzənliyin üstünə və yerə bir sıra DŞK düzmüşdülər. Döyüşün qızgın çağında, iki-üç metr kənarında olan korpus qüvvələrindən biri məni səsleyib dedi:

-Qardaş, sən o tərəfi vur, mən də bu tərəfi.

-Yaxşı.

Üzümü çevirib yenə atəşə başladım. Bir neçə dəqiqə sonra, yaxınımda şiddətli işıqlı alov yanıb tez söndü. Nə olduğunu bilmək istədim, başımı çevirdikdə yanımda nə od var idi, nə də korpus döyüşçüsü. Təəccüblə yerə baxdım. Tüstüsü havaya uçan iri kömür tikəsi var idi. Heyrətlə cəbhə yoldaşımı

axtarırdım ki, həmin iri kömür tikəsinin bir dəqiqə öncəki korpus döyüşçüsü olduğunu başa düşdüm. Gumanımı yəqinə çevirən yeganə şey, ondan ağ tüstü ucalan gözlərinin yeri idi. Fosforlu mərmə onu bu günə salmışdı.

Dostları geri qayıda bilsinlər deyər, orada qalan könüllülərin hamısının külə çevrilməsi cəmi 15 dəqiqə çəkdi. Döyüşçülərlə birgə düzəltdiyimiz pənahgahda yalnız qara kömürlər görünürdü. Bizə doğru o qədər güllə gəlirdi ki, hətta çox kiçik əşyalar da mərmilərin nəticəsində sağa-sola atılırdı. Canımı qorumaq üçün, süngü ilə yeri qazıb pənahgah düzəltməyə başladım. Amma yer o dərəcədə möhkəm idi ki, bu işin heç bir faydası yox idi. Tək-tənha idim. Məndən başqa heç kim sağ qalmamışdı, eyni anda döyüşçülərimizin olduğu yerə bir neçə cərgə iraqılı qumbaraatan dayanmadan atəş açırdı.

Yerə uzanıb gözümü dostlarımdan kömürə dönmüş cəsədlərinə zilləmişdim. Onlara mərmə dəydikdə, qəribə səs çıxır, havaya qara toz qalxırdı. Ürəyim ağrıyırdı. Ətrafımdan keçib yerə dəyən mərmiləri hiss edirdim. Bu mərəkədə, iraqılılar döyüşçülərimizin papaqlarına da rəhm etməyib ondan süzgəc düzəlttikləri bir vəziyyətdə, mən hələ də sağ qalmışdım. Bədənimə hətta kiçik bir cızıq da düşməmişdi! İraqlıların məni necə görmədiklərinə

heyrtlənib hər an ölümümü gözləyirdim. Onlarla məsafəm təxminən 100 metr olardı.

Qarşımda iraclıların var-gəl etdikləri yol və istehkam var idi. Sağ tərəfimdən 200 metr kənarında, bir cərgə tank bir-birinin yanında düzülüb metal sədd düzəltmişdilər. Sol tərəfimdə də dünən adladığımız qum təpəsi var idi. U hərfinə bənzəyən bir mühasirədə ilişmişdim. Yarım saat sonrayadək, həmin pənahsız düzənliyə o qədər atəş yağdırdılar ki, məndən başqa heç kimin sağ olmadığına əmin oldum. Düzənlikdə hətta hansısa yaralının sağ qalması da mümkün deyildi. Bu çıxılmaz vəziyyətdən qurtulmaq istəyirdim. Amma necə!? Görürdüm ki, tərənən hər bir şeyi vururlar, yerimdən necə tərənə bilərdim!? Hələlik yerimdə hərəkətsiz qalmaq və nə baş verəcəyini gözləmək qərarına gəldim.

Nə qədər keçdiyini anlamadım, amma birdən gördüm ki, bizim cəbhədən iraclıların istehkamına doğru katyuşa mərmiləri gəlib düz tankların mövqelərinə dəyməyə başladı. Yerə dəyən katyuşaların partlayışı onların silahlarını qaldıraraq yerə çıxırdı. Bölgəni qara tüstü bürüdü. Tüstü o qədər qəliz idi ki, ayağa qalxdıqda ətrafımı görmürdüm. Həmənlə vəziyyətdə geriyə, öz cəbhəmizə doğru qaçmağa başladım. Var gücüm ilə qaçırdım. Tüstü çəkməzdən öncə necə olursa olsun, özümü düşmən tanklarının nişangahından uzaqlaşdırmalı idim.

Oradan 500-600 metr uzaqlaşdıqda hava təmizləndi. Hiss edirdim ki, mərmilər qulağımın dibindən keçib gedir. Özümü sərrast atəşin hədəfində hiss etdikdə, yerə atıldım.

O qədər qaçmışdım ki, bütün bədənim titrəyirdi. Sanki ürəyim boğazımda döyünürdü. Şəhid cəsədlərinin arasına düşmüşdüm. Düşməndən uzaqlaşma bilmək üçün yenə möcüzə gözləyirdim. Bir az keçdikdən sonra, atəşin kəsildiyini hiss etdikdə, dərindən nəfəs alıb ayağa qalxdım. Bir qədər qaçdıqdan sonra kiminsə; "Mehdi, Mehdi" - deyə zəif səslə çağırıldığını eşitdim. Ətrafıma baxdım. Bir neçə metr aralıda yerə yıxılmış yaralı məni çağırırdı. Gedib yanında oturdum. Bədəninə axan qan torpağı islatmışdı. Haradasa 25 yaş vermək olardı. Son sözlərini söyləyirmiş kimi, çox çətinliklə dedi: "Mehdi, qaç, burada qalma. Bacardığın qədər buradan uzaqlaş... Az yaşlı olduğun üçün, əsir düşdükdə düşmən səni öz mənfur təbliğat vasitəsinə çevirəcək. Burada qalma".

Diksindim, sanki yuxudan ayıldım. Əsirlik...?! O vaxta qədər ağılımdan keçməyən yeganə müharibə ehtimalı əsirlik idi. Hətta o mərəkədən qaçarkən də, əsirlik barədə düşünməmişdim. Qorxuya düşüb, yavaşca dedim: "Oldu qardaş, mütləq dediyini edəcəyəm".

-Bu silah... Axı bu silah və təchizatı hara aparırsan...?
Çıxar ki, yükün yüngül olsun, qaça biləsən.

-Baş üstə.

Çətinliklə nəfəs alırdı və şiddətli qanaxması var idi. Silahımı yerə atdım. Bel çantamı çıxarıb fişənglə qumbaralarımı yerə boşaltdım. O anda gözüm balıq konservinə sataşdı. Haradan götürdüyümü xatırlamasam da, ehtiyatla onu və bir neçə yara bintini çantama atdım. Vidalaşmaq üçün yanında oturdum. Qırıq-qırıq səslə dedi: "Çəfiyəni üzümə at, sonra get. Günün işığı düz gözümə düşür". Ürəyim alovlandı. Dediğini etdim, amma bir az sonra bütün çəfiyə qana boyandı. Ayağa qalxdım. Getmək istədikdə birdən onun bədəninin titrədiyini gördüm. Əyilib çəfiyəni kənara çəkdim. Gözlərinin qarası getmişdi. Əlimi uzadıb gözünü bağladım.

Kamandan çıxan ox kimi qaçırdım. Bəzən uzanmış vəziyyətdə sürünür, bəzən də əyilərək yüyürürdüm. Bu halda kim olduğunu və məni haradan tanıdığını bilmədiyim şəhidin səsi beynimdə təkrarlardı. İraqlıların ölkəmin əleyhinə apardığı murdar təbliğatda məndən siu-istifadə etmələrini istəmirdim. Sürətlə qaçıb şəhidlərin arasından keçirdim. Dünəndən bəri bir qurtum da su içməmişdim. Susuzluqdan amanım kəsilmişdi və gözlərim az qalırdı hədəqəsindən çıxsın. Dilim damağıma yapışmışdı. Dincəlmək üçün dayandığım hər yerdə, şəhidlərin

arasında su axtarırdım. Əlimə götürdüyüm bütün qumqumalar boş idi. Axşama kimi gizlənmək üçün bir yer tapsaydım, sağ qalmağıma ehtimal var idi. Bilirdim ki, hava qaraldıqda döyüşçülərimiz əməliyyata başlayacaqlar, buna görə də özümü onlara çatdırmalıydım.

Sürünə-sürünə şəhid və yaralıların arasından keçirdim. Yaralıların bəziləri son anda uşaqlarının şəkillərini əllərində tutub dodaqaltı nə isə deyirdilər. Bəziləri də İmam Xomeyninin şəklinə baxıb onunla vidalaşırdılar. Onların yanıqlı minacat və duaları insana sözlə ifadə edilə bilməyəcək təsir bağışlayırdı. Çoxunun şiddətli qanaxma nəticəsində dil-dodaqları quruyub çatlamışdı.

Günorta oldu. Bir yerə çatdım ki, oradan geri çəkilmək üçün, atəş altında olan uzun bir yerdən keçməli idim. Məyus halda həmin yola baxarkən, birdən tapdığım silah anbarı yadıma düşdü. Düşündüm ki, Allah üçün heç bir şey çətin deyil. O qədər bomba və mərmilərin arasından sağ qayıtdımsa, Allah istəsə, indi də sağ-salamat atəşin altından keçib gedəcəyəm. Özümə təsəlli verirdim. Allaha təvəkkül edib, uzanmış vəziyyətdə həmin yola girdim. Yolun ortasında birdən kiminsə; “qardaş, qardaş” - deyər çağırıldığını eşitdim.

Başımı çevirdikdə iki döyüşçünün məndən bir qədər aralıda uzandığını gördüm. Onlardan biri başını qaldırıb dedi:

-Gözlə, qardaş. Hara gedirsən?

-Geri qayıtmağa çalışıram. Burada qalmaq olmaz.

-Axı atəşin və partlayışların bu qədər şiddətli olduğu bir vəziyyətdə necə gedəcəksən?!

-Bəs nə edim? Bu vəziyyətdə qalmaq olmaz.

-Bir az gözlə, atəş səngisin, sonra birgə yola düşərik. Bu od-alovun içində yol getmək, intihara bərabərdir!

Onların sözlərinə qulaq asıb dayandım və atışmanın səngiməsini gözlədim. Ətrafımıza davamlı atəş yağdırılırdı. Hər an növbəti güllənin düz başımın ortasına dəyəcəyini düşünürdüm. Bir tərəfdən üstümü zə tökülən toz-torpaq və hər yeri bürüyən acı tütü, digər tərəfdən də, havanın kəskin istiliyi amanımızı kəsmişdi. Atəş səngimirdi, hətta getdikcə şiddətlənirdi. Üstümə o qədər torpaq töküldü ki, tərənməsəydim altında məhv olub gedərdim.

Çətinliklə sürünüb bir qədər irəliyə getdim, birdən əlli metr aralıda məni səsləyən Kamalı gördüm. Çox sevindim, ona doğru qaçmaq istədikdə bir top mərmisi vahiməli səslə yanımda yerə dəyib partladı. Partlayış o qədər dəhşətli idi ki, bir anda hər şeyin məhv olduğunu düşündüm. Ətrafda uçuşan qəlpələrin səsi fəzanı bürüdü. Özümə gəldikdə, daha toz-torpağın və partlayışın səngiməsini gözləmədim. Bilirdim ki, bu

partlayış nəticəsində Kamaldan əsər-ələmət qalmayıb. Sürünərək oradan uzaqlaşdım.

Günortadan sonra hava bir qədər mülayimləşdi; təqətsiz halda sığınacaq axtarmaq üçün günəşin batmasını gözləyirdim. Bu bölgədən çıxıb nisbətən sakit yerə getmək, sanki bir il çəkdi. Olduğum yerdə şəhid və yaralıların sayı az idi. Lakin bura öz cəbhəmizin qoruyucu atəşi altında idi. Hər iki cəbhənin eyni anda, bombardman etdiyi ortaq bir yerdəydim. Nə irəliyə, nə də geri gedə biləcəyimi gördükdə oradan uzaqlaşmaq qərarına gəldim. Bilirdim ki, irəqlilər gec-tez bölgəni təmizləmək üçün oraya gələcəklər. Ətrafı seyr edərkən, uzaqda gözümə bir çala sataşdı. Bacardığım qədər uzanmaq və sürünməklə irəqlilərin gözündən gizləndim. Çatdıqda, ağır vəziyyətdə olan üç yaralının orada olduqlarını gördüm.

Yaralılardan biri 21 sayılı Həməzə briqadasının desantlarından idi. Ayağına bir neçə güllə dəydiyinə görə, şiddətli qanaxmadan şalvarı şişib yuxarı qalxmışdı. Şalvarının kənarlarından çıxan laxta qanlardan aydın olurdu ki, yaralanmasından bir neçə saat keçmişdir.

Digər iki yaralı təxminən 21-22 yaşlı olardılar. Yaralarına baxmamağa çalışırdım. Birinin bədəni mərmiyə necə tuş gəlmişdisə, boğaza yaxın çiyin hissəsindən, bel və böyrünün axırına kimi kəsilib iki

yerə bölünmüşdü. Bədənin sol hissəsi, sağ hissədən ayrılmış, yalnız ayaqlar bitişik qalmışdı. Ətrafı qana boyanmışdı. Bu qədər qanaxmaya rəğmən hələ də sağ qalması təəccüblü idi. Çətinliklə ayaqlarını aralayıb oturmuşdu. Hərdən rəngi qaçmış üzünü mənə çevirib gözümün içinə baxır və yalvararaq deyirdi: "Qardaş, sən Allah, bizi bu vəziyyətdən xilas et. Çox əzab çəkirik. Bir güllə vur ki, rahatlayaq, vallah, savab qazanarsan". Məndən çox çətin və mümkünə iş istəyirdi. Axı onu necə öldürə bilərdim? "Bu nə sözdür?! Əgər Allah ölməyini istəsə, indiyə çoxdan ölmüşdün. Bax, bizim cəbhə qoruyucu atəş yağdırır, bu qədər dözməsənsə, bir az da döz. Axşam döyüşçülərimiz gəlib səni geri aparacaqlar".

O biri yaralının vəziyyəti də bundan yaxşı deyildi; bədəni dəlik-deşik olmuşdu. Onun da sağ qalması möcüzə kimi görünürdü; bədəninə dəyən çoxsaylı güllələrdən heç biri ürəyinə toxunmamışdı.

Dostuna dediyim sözlərdən ona da dedim. Onlara niyə bu dərəcədə təsəlli vermək istədiyimi bilmirdim. Həqiqətən, inanırdım ki, o vəziyyətlə sağ qalacaqlar.

Xüsusi təyinatlı yaralı döyüşçü o iki nəfərin əksinə olaraq nə nalə edir və nə də danışır; yalnız zəif təbəssümlə mənə tamaşa edirdi. İranın qoruyucu atəşi şəhidlərin cəsədləri arasına dəyir bədənlərini tikə-tikə edərək ətrafa səpirdi. Naməlum şəhidin nə demək olduğunu anlamağa başlayırdım. Birdən bir dəstə

düşmən qüvvəsinin sol tərəfdə olan istehkamdan aşağı gəldiyini gördüm. Bir az sonra başqa dəstələr də fərqli istiqamətlərdən bizə tərəf axışmağa başladılar. Onlar, istehkamın ətrafına səpələnən şəhid və yaralılara son gülləni vururdular. Xüsusi təyinatlı yaralı sükutu pozub dedi: "Bu iki nəfər çox səs-küy salır. Belə getsə, iraclılar bizi tapacaqlar. Özün məsləhət bildiyin bir şəkildə ikisinin də ağzını yum ki, iraclılar keçib getsinlər".

-Yaxşı, amma necə?

-Boyunlarına bağladıkları çəfiyə ilə. Onları uzandır və çəfiyəni ağızlarına sal.

Yavaşca ikisini də yerə uzatdım, özüm də ağzı üstə uzandım. Sonra çəfiyənin iki tərəfini ağızlarına tutub möhkəm saxladım. Uzanmış vəziyyətdə ətrafa yağdırılan güllələrin başımın üstündən keçdiyini hiss edirdim. Düzənliyin ortasında yerə panel beton tikələri tökülmüşdü. Güllələr ona dəyib sürüşür bir-bir yerə düşürdü. Bir qədər sonra, ehtiyatla iraclıların harada olduqlarını görə bilmək üçün başımı qaldırdım. Bizə tərəf gəlmirdilər. Şəhid və yaralıların arasından keçib onların başına güllə vurur, arxalarını bizə çevirib uzaqlaşırıdılar.

Dərindən nəfəs aldım. Təhlükə sovuşmuşdu. Həmin anda ağızlarını möhkəm tutduğum o iki yaralının çabaladığını gördüm. O halda çəkmələrini o qədər yerə vurmuşdular ki, ayaqlarının altı çuxur olmuşdu. Bəlkə

də, özümdən xəbərsiz onları boğub öldürürdüm! İkisi də bilirdilər ki, düşmən qüvvələrinin bizi görməmələri üçün ağızlarını tutmuşam və burundan nəfəs ala bilirlər, amma yenə də tərənib əlimin altından çıxmaq istəyirdilər. Yenə başımı qaldırıb iraqılılara baxdım. Bizdən çox uzaqlaşmışdılar. Özlüyümdə dedim: "Daha təhükə sovuşub, əlimi çəkim ki, bu yazıqlar da nəfəs alsınlar".

Haradan biləydim ki, Allahın təqdiri tam başqa imiş. Beləliklə, əlimi çəkib çəfiyəni ağızlarından çıxardım. Bu zaman onlardan biri qorxunc səslə qışqırdı və həmin anda təsadüfən atışma səsləri dayandı. Bu dəhşətli səs düzənlikdə əks səda yaratdı. Bunun o yaralının öz səsi olduğuna inana bilmirdim. Halsız vəziyyətdə əldən düşmüş bu döyüşçü, hansı qüvvə ilə bu yüksək səsi çıxarmışdı?

O dəqiqə bizə qarşı güllə yağışı yağmağa başladı. İndicə dəlik-deşik olacağımızı düşündüm. Az sonra atəş səsi dayandı. Uzanmış vəziyyətdə gözlərimi açıb qarşı tərəfə baxdım. Çalanın ətrafında izdiham vardı, 50-60 düşmən döyüşçüsü bizi mühasirəyə almışdı. Heyrət dolu baxışlarla hamısını gözdən keçirdim. Əksəriyyəti qarabuğdayı və boy-buxunlu idi. Onlardan biri irəliləyib bağıra-bağıra dedi: "Qum, qum!"¹ Baxışlarımdan nə dediyini anlamadığımı bildi.

¹ Qalx.

Əli ilə işarə edib qalxmağımı istəyirdi. Yalnız mən salamat olduğumdan ayağa qalxa biləcək vəziyyətdə idim. Qalxdıqda iraclılar heyrətlə mənə baxırdılar. Onların yanında çox cılız görünürdüm. Silahlarını mənə doğru tutmuşdular. İşarə ilə əllərimi başıma qoymağımı əmr etdilər. Dediklərini etdim. Ürəyim yalnız buna görə rahat idi ki, mən əsir düşsəm də, iraclılar ən azından bu üç yaralıya yardım edəcəkdilər. Bu üç yaralı yanımda olmasaydı, bəlkə də əsir düşməzdim, həyatım bahasına olsaydı belə qaçardım. Çünki o şəhidin əsirlik barədə verdiyi xəbərdarlıq beynimdə fırlanırdı.

Bir anlığa üzümü çevirib öz cəbhəmizə doğru baxdım. Bütün vücudumla darıxırdım. Gözümü qırpıb baxışlarımı vətən torpağından ayırmaq istəmirdim. Dostlarım yadıma düşdü. Kaş qəfil bir güllə gəlib ürəyimə dəyəydi və mən öz arzuma çataydım. Vaxtım yox idi. Bir qarışı uğrunda canımı fəda etdiyim torpaqda doyunca nəfəs almaq istəyirdim. Hava cansız və tutqun idi. Gün batırdı. Həsrətlə gözümü ona zilləmişdim. Bəlkə də hava bir qədər tez qaralsaydı, taleyim fərqli olardı.

Əsirlik anı təsəvvürolunmaz çətinliyə malik idi. 13 yaşına qəfil qonaq kimi gələn qəribə hiss idi. Əsirliyin başlanğıcında iraclıların davranışlarını gördüyümə görə, qarşılarında qorxaq görünmək istəmirdim. Məğrur dayanmaq istəyirdim. İstəyirdim ki, əsir

düşsəm də, şücaətli və mərd görsənim. Özümü İslam dininin əsgəri və İmam Xomeyninin fədaisi bildiyim üçün, zəiflik göstərməyi özümə sığışdırmırdım. Qəlbində tufan qopmuşdu, amma düşmənin danışığında və davranışında zərrəcə peşmançılıq hissi duymasına yol verməməliydim.

Əsirlər və əsirlik barədə nə eşitmişdimsə, hamısı yadıma düşürdü. Bir qədər aralıda iraclılar davamlı şəkildə kiməsə "seyyidi, seyyidi"¹ deyə səslənir, həyəcanla ona nələrsə danışırdılar. Beləliklə, müraciət olunan şəxsin komandir olduğunu anladım. Təxminən 50 yaş olardı. Cüssəli idi, çiyinə çatan uzun buğdayı rəngli saçları, qalın və uzun bıığı var idi. Çiyində qartal nişanı olan zolaqlı ornamentli forma geyinmişdi. Bu qartaldan birini də yaşıl papağının üstünə yapışdırmışdılar. Sıravı döyüşçülərdən fərqli olaraq, dəri ayaqqabı geyinmişdi. Şəhidlərimizin arasında o qədər gəzib onlara atəş yağdırmışdı ki, ayaqqabısı palçığa və qana boyanmışdı. O, üzü üstə yıxılmış döyüşçülərimizin üzünü ayaqqabısının ucu ilə özünə tərəf çevirib başlarına son gülləni vurur, sonra da acıqla möhkəm təpikləyib növbəti şəhidin başı üstə gedirdi. Qana boyanmış ayaqqabısını gördükdə, halım pisləşdi. Birdən lənətə gəlmiş Ömər Səd yadıma düşdü!

¹ Ağam, ağam.

Sakit dayanıb onun dəli kimi coşaraq gördüyü işlərə tamaşa edirdim. Bu zaman digərləri kimi uzun boylu, lakin dərisinin rəngi daha qara olan bir əsgər gəlib qarşımda dayandı. Sonra əlini uzadıb İmam Xomeyninin şəklini papağımdan qoparıb bir az şəklə, bir az da mənə baxdı. Hərbi təlimlərdə bizə öyrətmişdilər ki, əsir düşəcəyiniz təqdirdə İmam Xomeyni ilə korpus nişanını açıb atın. Amma, papağımda imamın şəklinin olduğunu tamamilə unutmuşdum.

Əsgər şəkili gözümün önünə tutdu. Şəklin ətrafı azca yanmışdı. İmamın nurlu siması ilə şirin təbəssümünü gördükdə, sanki damarlarımdakı qan təzələndi. Bu dəqiqə mənə öldürəcəyini düşündüm. Buna görə də, bir neçə dəfə kəlmeyi-şəhadətimi oxudum. İraqlı əsgər papağımı çıxarıb mənə göstərdi. Bir anlığa duruxub qaldım, bunun mənim papağım olduğuna inana bilmirdim. Papağa o qədər qəlpə dəymişdi ki, salamat yeri yox idi. Fikirli-fikirli aşızənə dönmüş papağıma baxırdım ki, qəfildən iraqlı əsgər dilləndi: "Əllahu Əkbər... Xomeyni rəhbər... Səddam kafirdir!"

40 yaşlı iraqlı döyüşçünün əllərini göyə qaldıraraq yüksək səslə Xomeynini rəhbər, Səddamı kafir adlandırması mənə təəccübləndirmişdi. Elə bu dəqiqə hər ikimizi öldürəcəklərini düşünürdüm. Sanki komandır bu şəxsin səsini eşitmirdi. Digər döyüşçülər

də heç nə etmədən baxırdılar. Sanki dostları onların ürək sözlərini deyirdi.

Qurumuş dodaqlarım çətinliklə əsgərə mülayim bir təbəssüm bəxş etdi. Gözünü üzümə zilləmişdi, baxışlarında bir dünya söz var idi. Bu mehriban gözlərin düşmənimə məxsus olduğuna inana bilmirdim. Qərribə hisslər yaşayırdım. İkimiz də müştərək əqidəyə malik, lakin fərqli cəbhələrdə bir-birimizin əleyhinə döyüşürdük! Yavaş-yavaş komandir bizə yaxınlaşdı. Mən yaşda kiçik bir əsir gördükdə öz təəccüb və çaşqınlığını gizlədərək, dərhal döyüşçülərinə mənim ətrafıma yılmalarına əmr etdi. Gəlib qarşımda dayandı və məni hiddətlə başdan ayağa süzdü. İri gözləri qanla dolmuşdu. Dərhal cumub metal boyunbağımı dartaraq zəncirini qırdı. O qədər möhkəm dartdı ki, boynumun arxası göynədi. Zəncirlə metal kodu gözümün önünə tutub yüksək səslə gülərək bunun nə olduğunu soruşdu: "Bu nədir? Cənnət açarı?!"

Dostlardan eşitmişdim ki, iraclılar İmam Xomeyninin öz əsgərlərinə bu metal boyunbağılarını cənnət açarları olaraq verdiyini düşünürlər. İraqlı komandir daha sonra xüsusi təyinatlı yaralının başı üstə gedib əsgərlərinə hansısa bir tapşırıq verdi. Bir qədər sonra onlar komandirin əmrinə görə, xüsusi təyinatlıны mənim belimə mindirdilər.

Hərəkət komandası veriləndə az qaldı nəfəsim kəsilə. Özümü çətinliklə ayaq üstə saxlaya bildiyim bir vəziyyətdə, cüssəli bir yaralını da belimə mindirmişdilər. Addım atmağa çalışsam da, tərpənmək mümkün deyildi. Yaralının ayaqları yerlə sürünürdü. Komandir əmr etdi ki, digər iki yaralını öldürsünlər. Bir qədər sonra atəş səsi düzənliyə yayıldı. Çox narahat idim. Onların qalması üçün çox əziyyət çəkmişdim, amma namərdlər soyuqqanlılıqla onların həyatına son qoydular. Belimdəki yaralı dilləndi:

-Məni yerə qoy, özüm gedə bilərəm.

-Danışma, o iki yaralı ilə necə rəftar etdiklərini görmədin?! Məgər bilmirsən ki, bu vəziyyətlə yerimək mümkün deyil?! Yerə qoysam, səni də öldürəcəklər!

Bu sözləri desəm də, ağırlığına görə onunla hətta bir addım belə gedə bilməyəcəkdim. Belim və dizlərim az qala, qırılacaqdı. O, özünə sığıdırmırdı ki, arıq və zəif bir yeniyetmə bu vəziyyətdə yol getsin. Yerə qoymadığımı gördükdə tərpənməyə başladı. Özünü belimdən yerə atmaq istəyirdi. Saxlamağa çalışsam da, qoymadı. Axırda öz bildiyini etdi.

-Axı bu ayaqlarla necə yeriyəcəksən qardaş?

-Bax, görəcəksən. Bunu deyib güclü və enli ovcunu yerə söykəyib ayaqlarını havaya qaldırdı. Sonra da əlləri ilə yeriməyə başladı. İki-üç addım gəldikdən sonra paçasında yığılan qan yavaş-yavaş axmağa

başladı. Hər tərpənişində şalvarından iri qan laxtası yerə tökülürdü. Qan laxtaları qoyun ciyəri kimi iri və qara idi. Amma o buna baxmayaraq bizimlə ayaqlaşib bərabər gedirdi.

Bu səhnəni görən komandir heyrdəndən donub qalmışdı. Şiddətli qanaxmasına baxmayaraq onun kiməsə əziyyət vermədən bu şəkildə yol getməsi, onu qıcıqlandırırdı. Gözlərindən paxıllıq və qəzəb yağırdı. Bilirdi ki, əsgərləri bu səhnəni gördükdə təsirlənəcəklər. Buna görə də, onlara anlamadığım nə isə dedi. Bir göz qırpımında əsgərlərdən bir neçəsi əlləri üstə gedən yaralını avtomatik atəşə tutdular. Beləliklə, o dözümlü və məğrur döyüşçü, gözümün qabağında yığılıb şəhid oldu.

İçimdə tufan qopurdu. Bir az öncə onun bu şücaətinə məftun olaraq, onunla fəxr edirdim. Əyilib onunla vidalaşmaq istəyirdim. İraqlılar vəhşicəsinə üstümə hücum çəkib məni sürüməyə başladılar. Artilyeriyamız dayanmadan işləyirdi. Nəhayət, ayağımızın altı şəhidlərlə dolu olan bir bölgəyə çatdıq.

İraqlı komandir hələ də biləyimdən möhkəm tutub məni özü ilə sürüyürdü. Hər dəfə mərmilərin səsi eşidildikdə, özünü şəhidlərin üstünə atıb əlini yuxarıda saxlayırdı ki, mən uzana bilməyim. Bilmirəm, niyə təhlükə olduqda məni yerə uzanmağa qoymurdu. Bəlkə də, qorxurdu ki, uzansam, yerdən silah və ya qumbara tapıb onu öldürərəm. Getdikcə artilleriya

hücumlarının şiddəti o qədər çoxaldı ki, iraclılar dəqiqə başı özlərini yerə atırdılar. Bu partlayışlardan birində, komandir yerə dəyib elə nərildədi ki, az qaldı qulağım kar ola. Toz-torpaq yatdıqdan sonra gördüm ki, komandirin çiyini və qolu qana boyanıb. Bunu görən bir neçə nəfər iraclı, xərək gətirib onu uzandırdılar. Qəlpənin əlinin harasına dəydiyini bilmirdim. Sadəcə bunu görürdüm ki, qolu qoltuğu altındakı bir dəridən sallanıb. Xərəyi daşıyan əsgərlər sürətlə öz istehkamlarına doğru qaçmağa başladılar.

Qara buğdayı əsgər tək olduğumu görəndə, dərhal yanıma gəlib əlimi tutdu. İşarə ilə bildirdi ki, mənə buradaca azad etmək istəyir. Lakin dostlarının mənə öldürmələrindən qorxur. Şiddətli atəş altında yubanaraq istehkamin üstünə çatdıq. Aşağı hissədə 4-5 min iraclı döyüşçü yerləşdirilmişdi. Bəziləri pulemyot arxasında, bəziləri səngərlərdə, digərləri də minaatanların yanında gəzişirdilər.

Gözüm, darmadağın olmuş bir iraclı cəsədinə sataşdı. Ətrafına axan qandan məlum idi ki, ölümündən çox vaxt keçməyib. Bir nəfər cənazənin yanında oturub hönkürtü ilə ağlayırdı. Gəlişimi hiss edən kimi, başını mən tərəfə çevirdi. Cəld ayağa qalxaraq silahını mənə doğru tutdu. Atəş açmaq istədikdə qarabuğdayı əsgər tez bizim aramıza girdi. Çəkməsinin ucu ilə onun silahına vurub kənara atdıqdan sonra, nəsə dedi. İraqlı yenə yüksək səslə

ağlamağa başladı. Məni xilas edən döyüşçü yerə uzanan meyiti göstərərək dedi: "Əxih¹... əxih". Cəsəd həmin ağlayan iraqının qardaşı idi. Buna görə də məni gördükdə, qardaşının intiqamını almaq istəmişdi. Əsgər istehkamın aşağısında, açıq hissədə məni yerə oturtdu. Çox keçmədi ki, ətrafım bir-birini itələyib məni görmək istəyən iraqlılarla doldu. Bəziləri bir-birinin üstünə dırmanıb mənə baxırdılar. Davamlı olaraq top və minaatan mərmiləri istehkamın ətrafına düşürdü, amma bu heç kimin vecinə deyildi. Digərlərindən yaşda böyük görünən və çiyindəki rütbəyə görə onların komandiri olduğu məlum olan şəxs, uca səslə deyirdi: "Dağılın, dağılın". Heç kəs onun sözünə qulaq asmırdı. Hansı ilə göz-gözə gəlirdimsə, özünəməxsus reaksiya verirdi. Bəziləri ağzıaçıq mat-məəttəl mənə baxır, digərləri gülür, qalanlar da dostlarının ayaqlarının arasından güclə başlarını çıxarıb ağız əyirdilər!

Baxıb gördüm ki, məni xilas edən iraqlı döyüşçü yanımda deyil. Bir qədər sonra gülə-gülə yanıma qayıtdı. Bir əlində iki su qumquması ilə narıncı dəsmal, digər əlində isə bir neçə xiyar və alma var idi. Susuzluqdan dil-dodağım qurumuşdu. Bir qurtum su üçün nə qədər göz gəzdirdiyimi yalnız Allah bilirdi.

¹ Qardaşıdır.

Ağzımda torpaqla barıt dadı var idi. Gözümü qumqumaya zilləmişdim.

O qumqumanın birini özümə verib digərinin qapağını açdı. Başımı önə əydikdə anladım ki, başımı yumaq istəyir. Əlimi saçıma qoydum. Suyu damla-damla başıma süzürdü. Barmaqlarım saçımın arasına girmirdi. Saçım quruyub bir-birinə yapışmışdı. Axırncı dəfə başımı iki həftə əvvəl yumuşdum. Daha doğrusu, Karun çayında çimmişdim. Qalan müddətdə içməyə su tapılmırdı, qalmışdı ki, yuyunmaq üçün olsun! Başımdan axan su qara və palçıqlı idi. O qumqumanın suyu qurtardıqda dəsmalı başıma atıb saçımı quruladı. Çox yüngülləşmişdim. Əynimdəki qanlı və toz-torpaqlı paltar islandı. Meyvələri əlimə verib işarə ilə yeməyimi bildirdi. Susuzluqdan az qala öləcəkdim. Dözə bilmirdim. Meyvələri yeməzdən öncə, qumqumanı açıb başıma çəkdim. Gözünü bir anda məndən çəkməyən iraqılı əsgər astadan dedi: "Əna şia, əna min Kərbəla".¹ Şia və kərbəlalı olduğunu dedikdə, bir an düşməndən deyil, öz dostlarımın əlindən su içdiyimi hiss etdim. Ürəyimdə dedim: "Demək, buna görə mənə bu qədər can yandırırısan".

Orada olduğumuz müddətdə, yüksək rütbəli İraq komandiri gəldi. Bütün əsgərlər ona hörmətlə yanaşırdılar. Komandir məni özü ilə bir neçə metr

¹ Mən şiayəm, Kərbəladanam.

irəliyə - bir tankın yanına apardı. Sonra onlara nə isə tapşırıb tankın üstünə çıxdı və əlini uzadıb məni də yuxarı dartdı. Tullanıb tankın üstünə çıxdım. Tank yola düşdü.

Tank istehkamın uzununa gedirdi və hər səngərin önündə bir az dayanırdı. Hər dəfə dayandıqda, komandir cəld tankdan aşağı tullanır və səngərə girib məyus halda qayıdırdı. Sanki nəsə axtarırdı. Bir çox səngərə girib çıxdıqdan sonra, nəhayət, səngərlərdən birində istədiyi şeyi tapmışdı. Nə axtardığını təzə anladım, əlində bir fotoaparat var idi. Yaxınında olan əsgərlərdən birini səsəlayıb, kameranı onun əlinə verdi. Özü də tanka çıxıb yanımda dayandı. Sinəsini qabağa verib təkəbbürlə əlini çiynimə qoydu. Əsgər bizdən aralıda dayanıb ardıcıl şəkillər çəkirdi. Komandir də tez-tez öz vəziyyətini dəyişirdi. Bir dəfə əlini belinə qoyur, növbəti şəkildə isə əyilmiş dizinə söykənir və s.

Hər bir şəkil çəkildikdə, fotoaparat dərhal onu çap edirdi. Komandir şəkilləri alıb şalvarının cibindən çıxardığı kiçik albomuna qoydu.

Komandirdən sonra hamı mənimlə şəkil çəkdirmək istəyirdi. Çiyinlərində müxtəlif qartal və rütbələr olan İraq zabitləri heç kəsə imkan verməyib bu işdə hamıdan önə keçmək istəyirdilər. Sözlərindən, zarafatlarından və gülüşlərindən heç nə anlamırdım. Bir qədər sonra, əvvəlcə məni, sonra isə digər əsirləri maşına mindirdilər. Yola düşdük, xilaskarım olan

iraqlı dy yaflı gözlərlə məni mayit edirdi.
Dy bölgəsindən get-gedə uzaqlaırdıq. O, gözdən
itn qədər arxamca baxırdı...

Altıncı fəsil

Xürrəmşəhr adlı xarabalıq

Yolun iki tərəfində xurma bağları olan bir məntəqəyə çatdıq. Ağacların arasından iraclıların samandan düzəltdiyi səngərlər aydın şəkildə görünürdü. Ətrafa yerləşdirilən lövhələr Bəsrəyə az qaldığımızı göstərirdi. Bir neçə dəqiqə sonra Bəsrəyə çatdıq. Maşın orada dayandı. Şəhərin girişində hərbi bazanın qarşısında açıq fəza və meydança var idi. Ətrafını tikanlı məftillər əhatə etmişdi. Binanın önündə dayanan əsgərlər bizi qarşılamağa gəldi. Kobudluqla, yaralı döyüşçülərimizi nəzərə almadan, bizi maşından aşağı çəkib binaya doğru itələdilər.

Amfiteatr zalına bənzəyən böyük bir zala girdik. Zalda oturacaq yox idi. Hamısını söküb çıxarmışdılar.

Əsir düşən döyüşçülərin bəziləri uzanmış, bəziləri də yerdə oturmuşdular. Zəlin tünd yaşıl rəngdə qapı-divarı və yüksək tavanı vardı. Giriş qapısının yanında olan dəmir barmaqlıqlarla qapanmış iki nəfəslikdən başqa heç bir pəncərə yox idi. 50 nəfərdən çox olardıq. Qardaşların yarından çoxu yaralı idi, qanaxmaları dayanmırdı.

Zal yarıqaranlıq idi. Tavanın ortasından asılan kiçik lampadan başqa heç bir işıq yox idi. Heç kimin səsi çıxmırdı. Eşidilən yeganə səs, arada bir səbri tükənən və fəryadı ucalan yaralının səsi idi. Çarəsizlikdən gedib bir küncdə oturdum.

Yanımdakı əsirlərdən biri adımı və yaşımı soruşdu. İki saat olardı ki, zalda idik. Əsirlərdən birinin vəziyyəti yaxşı deyildi. Qanaxması olmasa da, rəngi qaçmışdı. Həmin şəxs iri cüssəli korpus keşikçisi idi. Güllə və ya qəlpənin harasına dəydiyini xatırlamıram, eləcə də gözə dəyən xüsusi yarası yox idi. Köynəyinin düymələrini axıra kimi açmışdı. Bir qədər sonra, səsi tamamilə kəsildi. Yanında olanlar nəbzini və nəfəsini yoxladılar, artıq şəhid olmuşdu.

Bir nəfər şəhid olub deyə nə qədər fəryad etsək də, heç kim etina etmədi. Nəfəsləklərin barmaqlıqlarına yumruq vurub əsgərləri çağırırdıq. Çoxlu səs-küydən sonra bir neçə iraqılı şəhidin başı üstə gəldilər. Öncə gözlərinin qarasına baxıb, sonra da nəbzini yoxladılar. Öldüyünə əmin olduqdan sonra, onu tanıyan əsir

dostundan adını soruşdular. Onlardan biri əlindəki markerlə şəhidin sinəsinə adını yazdı. Sonra da onun şəklini çəkib çölə apardılar.

Yenə zala sükut və qaranlıq çökdü. Hamımız özümüz haqda bu şəhidin başına gələnlərə bənzər bir gələcək təsvir edirdik. Bizə nə edəcəklərindən xəbərimiz yox idi. Bilmirdik ki, kütləvi şəkildə edam olacağıq, yoxsa tək-tək öldürüləcəyik. Aydın idi ki, əsirlər bu vəziyyətə çox dözə bilməyəcəklər. Aclıq, susuzluq, dərin yaralar və şiddətli qanaxmalar dözülməz idi. Bunları düşünərkən nəfəsliklərdən birinin arxasına irəqlə bir əsgər gəlib məni adımla çağırırdı. Nəfəslinin önünə getdim. Ətrafına baxırdı. Deyəsən, kiminsə onu görəcəyindən qorxurdu. Ətrafında heç kimin olmadığından əmin olduqdan sonra, cəld əlini cibindən çıxarıb dəmirlərin arasından ovcuma nəşə qoydu. Sonra da heç nə demədən cəld oradan uzaqlaşdı. Bu içində toyuq əti olan və həmişə gördüyümdən bir az bərk bir sendviç idi.

Axırıncı dəfə nə vaxt düz-əməlli yemək yediyimi xatırlamırdım. Əməliyyatın ikinci mərhələsində yediyim qatıq çörəkdən də iki-üç gün keçirdi. Əmin idim ki, digər əsirlərin vəziyyəti də məndən yaxşı deyil. Sendviçi yanımda olan yeddi-səkkiz nəfər arasında çətinliklə böldüm. Götürmərdülər, istəyirdilər ki, özüm yeyim. Ağzıma kiçik bir tikə qoyub yerə uzandım. Daş döşəmə rütubətli və soyuq

idi. Gözümü yummuşdum, amma yata bilmirdim. Bir qədər çapaladıqdan sonra, yuxuya getdim. Nə qədər yatdığımı bilmirəm, qəfildən böyrümə dəyən möhkəm təpiklə oyandım. Başım üstə yeddi-səkkiz iraqılı gizir dayanıb, çəkmələri ilə belimə və başıma təpik vurub ayağa qalmağımı istəyirdilər. Durub yerimdə oturdum. Bəziləri istehza, bəziləri isə hiddətlə mənə anlamadığım şeylər deyirdilər. Çoxu rütbəli şəxslər idi və simalarından aydın idi ki, əsəbidirlər. Onlar bir az qaldıqdan sonra getdilər. Yenə uzandım. Təzə yuxuya gedirdim ki, kimsə çiyimdən tutub silkələdi. Gözlərimi açıqda məni görmək üçün başqa bir qrupun gəldiyini gördüm. Təpik yerinə yavaşca çiyinimi silkələyən şəxsin gözü bu yaşda bir əsir gördüyündən kəlləsinə çıxmışdı. O, orta yaşlı iraqılı idi. Onlar da nəsə deyib getdilər.

Yenə yerə uzanıb əlimi başımın altına qoydum. Yarım saat keçdi, hələ də oyaq idim. Zalıq qapısı bir daha açıldı və bir neçə nəfər içəri girdi. Qapının ağzında olan uzun boylu arıq əsgər yeni gələnlərə nəsə dedi. Özümü təpik və yumruğa hazırladım. Mənə doğru gəldilər. Qalxıb yerimdə oturdum. Onlar ətrafıma toplandılar. Üzlərinə göz gəzdirdim. Narahatçılıq və hiddətdən əsər-əlamət yox idi. Biri yaxınlaşıb dedi: "Xomeyni yaxşıdır. Xomeyni din adamıdır, yaxşı kişidir". Digərləri gözlərini zilləyib mənə baxırdılar. Heç nə demədim. Onlardan biri hər

iki əlinin işarə barmaqlarını bir-birinə yapışdırıb dedi: "Biz müsəlmanıq, sizin qardaşlarınızıq". Əsir düşdüyüm zaman gördüyüm iraqlı döyüşçü yadıma düşdü. İraq ordusunda da onu kimi hərbciləri görəcəyimə inanmazdım. Təbəssüm edib başımla sözlərini təsdiqlədim. Onlardan biri fars dilini azacıq bilirdi. O ətrafa göz gəzdirib astadan dedi: "Xomeyni Allah adamıdır, mən onu Nəcəfdə görmüşdüm". Bunu deyən şəxs cavan oğlan olsa da, sözlərində səmimilik hiss etdiyimdən ona inandım. Gözünü məndən çəkmirdi. Bir yandan da kiminsə onun dediklərini eşidib problem yaratmasından qorxurdu. Bir neçə dəqiqə yanımda qaldılar. Sonra da könülsüz halda qalxıb getdilər. Onların sözləri məni düşünməyə vadar etdi. Dediklərindən belə çıxırdı ki, məcburiyyət qarşısında bu orduda xidmət edirlər. Qardaş qırğını olan bu amansız müharibəni Səddam zorla həyata keçirir. Yuxum qaçmışdı, uzandığım halda xəyala dalmışdım. Birdən kimsə çağırırdı: "Mehdi, Mehdi!"

Nəfəsliyə doğru baxdım. Bir neçə əsgər oraya yığılıb məni səsləyirdilər. Yaxınlaşdım. Biri başını barmaqılığın arasına yaxınlaşdırıb pıçıldayaraq dedi: "Səddam uzunqulaqdır! Səddam itdir! Xomeyni yaxşıdır. Xomeyni din adamıdır. Səddam isə kafirdir!"

Gülməyim tutmuşdu. Ürəkdən deyirdi: "Səddam uzunqulaq, Səddam it". Bu neçə saat ərzində müxtəlif adamlar görmüşdüm. Onlar deyir, mən də gülərək

sözlərini təsdiqləyirdim. Onlar gedəndə, səhər namazının vaxtı idi. Qalxıb namazımı qıldım, çox yorğun olduğumdan, yenə məni yuxu apardı. Yuxudan yaralı əsirlərin ah-nalə səsinə ayıldım. Nəfəsliyin önünə gedib ətrafa göz gəzdirdim. Həmin anda oraya bir maşın gəldi və içindən bir neçə yaşlı iraqı zabit düşdü. Ətrafda olan əsgərlər davamlı olaraq ayaqlarını yerə çırpıb yüksək səslə "Baş üstə, komandır" deyirdilər. Zabitlərin bir ikisinin saçları buğdayı rəngdə idi. Bir neçə dəqiqə sonra zalın qapısı açıldı, zabit və əsgərlər içəri girdilər. Məni görəndə kimi məsxərə ilə gülüşüb tamaşa etməyə başladılar. Bu qədər sevindiklərinə görə, ağıllarından nələr keçdiyi məlum deyildi. Onlar mənimlə birgə isfahanlı Məhəmməd Rza Yəqubini və digər iki nəfəri çölə apardılar.

Biz cüssə və yaş baxımından əsirlərin ən balacaları idik. Bizi maşına mindirib əl-ayağımızı bağladılar. Bir neçə əsgəri də gözətçi olaraq arxamızda saxladılar. Özləri də bir maşına minib bizdən qabaq yola düşdülər.

Getdiyimiz yol asfalt deyildi. Çox keçmədi ki, hərbi bölgədə olduğumuzu anladıq. İlk mınaatan mərmisinin fit səsi ilə partlayışından sonra, səhv etmədiyimiz məlum oldu. Mınaatanlar maşını təqib edirdilər. Məlum idi ki, bizim döyüşçülər bu iki maşını nişan alırlar. Sürücülər bu vəziyyətdən sağ çıxma bilmək

üçün sürətlə gedirdilər. Bir yolla o bölgədən keçib iraqlıların istehkamına çatdıq. Onlar pulemyotlarının arxasında oturub dayanmadan atəş açırdılar. Tankları da dayanmadan iranlıların mövqelərini nişan alırdı. Bir az da irəlilədikdən sonra dayandıq. Zabitlər yerə düşəndə, dərhal bütün əsgərlər və komandirlər ayaqlarını cütləyib hərbi salam verdilər. Zabitlərdən biri cəbhənin komandirinə nə isə dedi, o da tez yanındakı şəxsə əmr verdi. Əsgərlərdən biri əl mikrofonunu götürüb nəyisə elan etməyə başladı. Bir az sonra, olduğumuz yerə iraqlılar sürü ilə axışmağa başladılar. Briqada döyüşçüləri bir göz qırpımında arı kimi bizi dövrəyə aldı. Maşının arxasından ətrafa göz gəzdirirdim. İraqlılar bir-birinin yanında yerdə oturmuşdular. Özlüyümdə düşündüm ki, axı dörd əsiri güllələmək üçün bu qədər təmtərağa ehtiyac varmı?!

Meydanın önünə bir maşın gəldi və zabitlərdən biri onun üstünə çıxıb nəsə soruşdu. Bir neçə nəfər əlini qaldırdı. Birini seçib onu camaatın arasından çıxardı. Sonra da Toyotaya yaxınlaşıb, gözətçi əsgərə əl-ayağımı açmasını və məni maşından çıxarmasını əmr etdi. O, əlimdən tutub məni maşının üstünə çıxardı. Zabit danışdıqca döyüşçülərin arasından seçilən əsgər onun sözlərini tərcümə etməyə başladı. O deyirdi: "Qorxmayın, Xomeyninin döyüşçülərinin hamısı bu boydadır! Sizlər niyə mübarizədən çəkinirsiniz?! Qalıb

vuruşsanız, səhər tezdən görəcəksiz ki, döyüşdüyünüz düşmənin nə yaşda, nə boyda sizdən bir fərqi yoxdur! Axı bu boyda döyüşçünün nəyi qorxuludur? Baxın, Xomeyni öz əsgərlərini uşaq bağçalarından və məktəblərdən oğurlayıb cəbhəyə gətirir... Axı bunlarda vahiməli nə var?! Əmin olun ki, hamısını zorla buraya göndəririlər".

Qəzəbdən boğulurdum. Bıçaq vursaydın qanım çıxmazdı. Onun sözlərinə inanmamaları üçün ölməyə razı idim. Onların ruhiyyəsini sarsıtmaq barədə fikirləşdiyim halda, mənə öz döyüşçülərində ruh yüksəkliyi yaratmaq üçün gətiribmişlər. Mənə verəcəkləri sualları təxmin edib onlara güclü cavablar hazırlayırdım. Zabit sözünə davam etdi: "Bu gördüyünüz şəxsin adı Mehdidir və altı yaşı var. Xomeyni onu ata-anasından xəbərsiz uşaq evindən oğurlayıb zorla cəbhəyə gətirib!"

Sonra üzünü tərcüməçiyə tərəf tutub nəsə dedi. Tərcüməçi də başını yuxarı qaldırıb məndən adımlı və yaşımı soruşdu.

Bilirdim ki, iraqlıların arasında fars dili bilənlər var, buna görə də ən yüksək səslə dedim: "Adım Mehdidir və 13 yaşım var".

Tərcüməçi sözümü tərcümə edən kimi gülmək səsi ucaldı. Zabit eşitdiyi cavabdan hiddətlənib soruşdu:

-Səni cəbhəyə necə gətirdilər?

-Məni heç kim cəbhəyə gətirməyib. Özüm könüllü olaraq gəlmişəm. Özü də, icazə almaq üçün gecə-gündüz ağlayıb yalvarmışam!

İraqlıların arasında yaranan səs-küydən anladım ki, tərcüməçi sözlərimi düzgün tərcümə edib. Tərcüməçidən soruşdum:

-Bu kimdir?

-Bunlar Bəəs partiyasının siyasi təşviqatçılarındanıdır. İstehza ilə təbəssüm edib dodaqaltı dedim: "Əgər bunlar peşəkar siyasi təşviqatçılardırlarsa, onda başqaları nə gündədirlər?! Necə olur ki, məndən soruşacağı ilk sualla yalanının ifşa olunacağı, bu qədər döyüşçünün qabağında çətin vəziyyətdə qalacağı ağına gəlməyib?!"

Siyasi təşviqatçı komandır sonrakı cavablarımla işini daha da korlayacağımdan qorxub, məni maşından endirmələrinə əmr etdi. Yenə əl-ayağımı bağladılar və maşın yola düşdü. Sürətlə olduğumuz yerdən uzaqlaşdıq. Torpağı qırmızımtıl rəngə çalan bir bölgəyə çatdıq. Maşın dayandı. Əl-ayaqlarımızı açıb maşından düşürtdülər. Səhranın ortasında bir konteyner var idi. Qapısını açıb bizi içəri atdılar. Siyasi təşviqatçı dedikləri komandır, qapının ağzında dayanıb qəzəblə qışqırırdı. Əsgərlərdən biri onun sözlərini tərcümə etdi: "Başına elə bəla gətirəcəyəm ki, dediyin sözlərin hər birinə görə peşman olacaqsan. Aclıq və susuzluqdan ölənədək burada qalacaqsız".

Qapını örtdükdə içəri zil qaranlıq oldu. Konteynerdə nəfəs almaq üçün hətta balaca nəfəslik belə yox idi. Bizi ac-susuz vəziyyətdə buraxıb getdilər. Bu vəziyyətdə nə vaxta qədər qalacağımızı isə yalnız Allah bilirdi...

Konteynerin yerində olan torpaqla təyəmmüm aldıqdan sonra günorta namazını, bir neçə saat sonra isə, axşam namazını qıldıq.

Yerdə uzanmışdıq. Danışmağa hövsələmiz yox idi. Burada nə vaxtadək qalacağımız barədə danışib yatmaq qərarına gəldik. Acından mədə-bağırsaqlarım bir-birinə qarışmışdı. Ac-susuz yatmaq olmurdu. Çarəmiz də yox idi. Zorla da olsa, bəlkə yuxu tutar deyə, gözlərimizi yumub özümüzü yatmışlığa vurduq, amma necə oldusa, doğurdan da yatdıq.

Bir neçə saat sonra sübh namazının qəza olmasından qorxub yuxudan dik atıldım. Taqətsiz halda namaz qılıb yenə yerə sərildik. İki-üç saat sonra iraqlıların var-gəl etmə səslərindən səhərin açıldığını başa düşdük. Bir nəfər gəlib qapını açdı. Gözlərimi əlimlə yumdum. İşıq gözümü incidirdi. Bizi çölə çıxarıb dünənki maşına mindirdilər. Əl-ayağımız bağlı halda siyasi təşviqatçı komandirin cangüdənləri ilə yola düşdük.

Yarım saat yol getdikdən sonra, qumsal bir bölgəyə çatdıq. Önümüzdə bir istehkam var idi, ona doğru getdik. İstehkamın yanına bir katyuşa yerləşdirilmişdi.

Dünənki zabitlərdən birinin əmri ilə maşını katyuşanın yanında saxladılar. Əl-qolu bağlı vəziyyətdə maşının arxasında oturmuşduq. Gözətçi əsgərlər bizdən uzaqlaşdılar. Katyuşa daşıyan maşının sürücüsü də qulaqlarını tıxayıb maşında oturdu və pəncərənin şüşəsini yuxarı qaldırdı. Nə edəcəkləri ağılımıza gəlmirdi. Sürücü katyuşanın başını azacıq fırlayaraq bizim cəbhəni nişan aldı və qəfildən gözlərimizin önündə atəş açdı.

Səhranın isti qumları üz-gözümə töküldü, qulaqlarım cingildədi. Namərdlər hətta əllərimizi də açmamışdılar ki, qulaqlarımızı tuta bilək. Maşın beşik kimi sağa-sola yırğalanırdı.

Zalımlar 40 lüləli Reaktiv Yaylım Atəş Sistemi olan katyuşanın 40 mərmisini bir dəfəyə atdılar. Başım gicəllənirdi, qulağım tutulmuşdu, heç nə eşitmirdim. Toz-torpaq yatdıqdan sonra, əsgər və zabitlər yenə başımıza toplaşib qəhqəhə ilə gülüşməyə başladılar. Üstümüz toz-torpağa elə bələnmişdi ki, tamamilə adamlıq simasından çıxmışdıq. Hətta kirpiklərimiz də ağarmışdı. Zabitlərdən biri barmağını silkələyərək bunun hələ başlanğıc olduğunu bildirdi.

Olduğumuz yerdən bir qədər aralıda da bir istehkam var idi. Maşına minib ora doğru getdik. İstehkamın arxasında çoxlu sayda iraqılı toplaşib bizi gözləyirdi. Deyəsən, öncədən onlara bir neçə əsirin

gələcəyini bildirmişdilər. Bu anda artıq onların təəccüb və qərribə hərəkətlərinin mənim üçün yeniliyi yox idi.

Keçən dəfəki kimi yenə də tərcüməçi axtarırdılar. İstehkamın başında dayanmışdım. Tərcüməçi adımı soruşdu. Cavabını verdim. Neçə yaşım olduğunu və necə cəbhəyə gəldiyimi soruşduqda, qərara gəldim ki, özümü ərəbcə təqdim edim. Çünki onun düzgün tərcümə etməyəcəyindən qorxurdum. Səsimi yüksəldib ərəbcə dedim: "13 yaşım var!"

Yenə hamı təəccübləndi. 13 yaşlı olduğuma inana bilmirdilər. Cəbhəyə necə gəldiyim barədə verilən suala da ərəbcə cavab verdim: "Mən könüllü gəlmişəm".

Ürəyimdə dua edirdim ki, könüllü sözünü ərəb dilində düzgün tələffüz etmiş olum. İraqlıların reaksiyasına baxdıqda, sözü düzgün tələffüz etdiyimə əmin oldum. Çəşib qalmışdılar. Yəqin ki, bu dəfə də nağıl danışacaqdılar ki, bu əsirin altı yaşı var və onu bağçadan oğurlayıb cəbhəyə gətiriblər. Dediym sözlərlə onların planlarını pozmuşdum. Çox əsəbi idilər, amma cəmiyyət içərisində pis rəftar göstərməmək üçün, özlərini ələ almağı bacarırdılar. Onlardan biri biləyimdən tutub məni maşına doğru apardı.

Yenə yola düşdük. Yarım saat yol getdik, hərbi bölgədən olduqca uzaqlaşmışdıq. Birdən çayın

üstündə ikiyə bölünmüş çox böyük bir körpü diqqətimi çəkdi. Oranın hara olduğunu bilmirdim.

Bir az da irəlilədikdə, yolun kənarına düşən böyük bir lövhədən Xürrəmşəhrə girdiyimizi anladım. İlk dəfə idi ki, Xürrəmşəhrə gəlirdim. Həmin anda "kaş heç vaxt buraya gəlməzdim" - deyə düşündüm. Şəhərdə salamat bir yer qalmamışdı. Müharibə zəlzələ kimi şəhəri alt-üst etmişdi. Sanki camaatın ev-eşiyini ət maşınında çəkmişdilər. Bu boyda şəhərdə gözə çarpan, yalnız yanmış və ortadan bölünmüş xurma ağacları idi. Mat-məttəl ətrafa baxırdım. Bir neçə uzun binadan başqa, yaşayışdan əsər-ələmət yox idi. Sanki şəhər əhalisinin torpaq altında dəfn edilməsindən 100 il keçirdi. Öz-özümə düşündüm ki, nə yaxşı ki camaat Xürrəmşəhrdə nələrin baş verdiyini bilmir. Əmin idim ki, şəhər əhalisi bu toz-torpaq təpələrindən kiçik bir hissə belə görsə, qəm-qüssədən ürəkləri partlayar.

Maşın toz-torpaqlı bir prospektə dayandı. Zabitlərdən biri maşından düşüb əsgərlərdən birinə məni maşından endirməsinə əmr etdi. Əl-ayağımı açdılar. Həmin zabit əlimdən möhkəm tutub özü ilə sürüməyə başladı. Həmin vaxtda başqa bir zabit öncədən orada olan bir əsgərlə, ardımızca gəldilər. Biz, evlərin divarına dəyən top mərmilərinin nəticəsində

yaranan deşiklərdən keçib gedirdik¹. Hər deşikdən keçmək istədikdə, başını əymək məcburiyyətində olan zabitin ardınca bir evdən digər evə qaçırdım. Bu keçidlərdə mümkün qədər ətrafıma da göz gəzdirirdim. Evlərdən birinin eyvanında yerə yemək süfrəsi sərilmişdi. Məlum idi ki, evin sakinləri yeməyə başlamazdan qabaq bombardmana məruz qalmışdılar. Başqa bir yerdə isə səfər üçün neçə paltar bağlaması ilə, bir velosiped nəzərə çarpırdı; məlum deyildi ki, ev sahibi qaçmağa fürsət tapıb, ya yox...

Silahlı komandirlər bir qulaqdan digər qulağa çatan uzun bığları ilə əkin sahəsinə hücum çəkən çayırtkələr kimi şəhərə doluşmuşdular. Sayları o qədər çox idi ki, mənə, İraq dövləti özü də onların sayını bilmirdi. Bu təcavüzkar hərbcilər ya dağılmış divarların üstündə oturur, ya da xaraba qalmış evlərin içində gəzişirdilər. Müharibə əsnasında İraqın bu qədər bekar komandirinin olduğuna inana bilmirdim. Görünür, Xürrəmşəhri qorumaq onlar üçün həddən artıq önəmli idi. Onların şəhərdə sərbəst gəzmələrinə o qədər əsəbiləşmişdim ki, hər an bir barıt çəlləyi kimi partlamağa hazır idim.

Zabit ləhləyə-ləhləyə sürətlə gedir və məni də ardınca çəkirdi. Hara getdiyimizi bilmək istəyirdim.

¹ Sonralar eşitdim ki, bu deşikləri Xürrəmşəhr əhalisi müharibənin ilk günlərində açılar ki, bir-birinin evinə əmin-amanlıqla gedə bilsinlər.

Girdiyimiz yerdə çoxlu tank cərgələri var idi. Tanklar iki-iki yük maşınının arxasına yerləşdirilmişdi. Tırtıllarından məlum idi ki, yenicə istifadəyə veriliblər.

Bir az da getdikdən sonra, hündür mərtəbəli binaya çatdıq. Ardımızca gələn əsgərlə zabitin bizə çatmalarını gözlədik. Əsgər dərinədən nəfəs alıb dedi: "Mənə bax! Çox diqqətli ol. Gəldiyimiz bu yer çox təhlükəlidir. Ehtiyatlı ol ki, bunları əsəbiləşdirməyəsən! Bunlar heç kimlə zarafat etmirlər. Danışiq tərzini bəyənmişlər, səni öldürəcəklər!"

O, fars dilində çox səlis danışdı. Bizə yaxın dayanan, başlarına yaşıl papaq qoyan və siqaret çəkən bir neçə komandir fikrimi yayındırırdı. Onları vecimə almadığım üçün əsgər sinirlənib dedi: "Səninləyəm! Bu köpək uşaqları çox alçaq insanlardır, diqqətli olmalısən ki, boşuna gəbərməyəsən!"

Siyasi təşviqatçı zabitlərin ardınca binaya girdim. Binanın zahiri görünüşü xarab olmuşdu, amma ümumilikdə sağlam və yaşayışa uyğun idi. Beton divarlarından anlamaq olurdu ki, bünövrəsi yaxşı qoyulub. Şəhərin ən sağlam binası elə bu bina idi. Girişinin sol tərəfində anbara bənzəyən bir yer var idi. Oraya çoxlu velosiped, soyuducu, qaz və televizor kimi ev əşyaları qoyulmuşdu. Sağ tərəfdə də qapısı bağlı olan bir neçə otaq var idi ki, axırncı otağın yanında pilləkən və lift gördüm. Dördümüz də liftin önündə dayandıq. Əsgər düyməni basdı və lift gəldi.

İlk dəfə idi ki, liftə minirdim. Lift aşağı düşdükdə dizlərim titrəyirdi. Neçə mərtəbə aşağı endiyimizi bilmirəm. Liftdən çölə çıxarkən əsgər qulağıma pıçıldadı: "Desələr ki, İmam Xomeynini söy, söyersən".

Liftin önündə əsgər və zabitlər üst-başlarına əl gəzdirib özlərini səliqəyə saldılar. Mənim də vəziyyətim aydın idi. Gəlmədən öncə, məni katyuşa atəşinin altında saxlayıb üst-başımı lazımınca səliqəyə salmışdılar. Bilmirdim, kimin yanına gedirik ki, bu qədər əl-ayağa düşüblər. Bir neçə addım irəlidə zabitlərdən biri qapını döydü. Dərhal qapı açıldı və bir neçə iraqılı hərbiçisi otaqdan çıxdı. Onlar əsgərin silahını alıb yalnız mənimlə onun otağa girməyimizə icazə verdilər və qapını da arxamızca bağladılar.

Əslində otaq böyük bir zaldan ibarət idi. Siqaret tüstüsü hər yeri bürümüşdü. Zalın ortasında böyük dairəvi bir masa var idi. Masanın arxasında çiyinlərində çoxlu rütbə nişanları, yaxalarında müxtəlif medallar olan yaşlı şəxslər oturmuşdular.

Arxalarındakı divarlar xəritələrlə dolu idi. Xəritələrin üzərinə çəkilən işarə və oxlar hərbi bölgələri göstərirdi. Divardan asılan xəritələr o qədər çox idi ki, üst-üstə qoysan qalınlığı 20 santimetr olardı. Bu yer müharibə sxemi otağına bənzəyirdi. Mənim dayandığım yerdə zalın iki tərəfindən xəritələr birləşirdi, onun da ortasında Səddamın böyük bir portreti var idi. Baş komandir masanın yuxarı

tərəfində, şəkilin altında oturmuşdu. Məni gördükdə qəh-qəhə çəkib yüksək səslə güldü. Onunla birgə digərləri də gülməyə başladılar. Məni bir-birilərinə göstərib anlamadığım şeylər deyərək gülürdülər. Onları güldürdüyümə görə çox hiddətlənmişdim. Bilmirdim, kiçik cüssəmə gülürlər, yoxsa üst-başımın toz-torpağına. Cəld duruşumu düzəltdim. Gözümü gözlərindən çəkmirdim.

Baş komandir gülə-gülə yerindən qalxıb əlini belinə qoydu və iki-üç addım atıb cangüdəyə bənzəyən zabitə nəşə dedi. Zabit ayağını cütləyib yerə vuraraq anladığını bildirdi və əlimdən tutdu. Biz dərhal bir zabit və tərcüməçi əsgərlə zaldan çıxdıq. Hara getdiyimizi soruşduqda dedi:

-Ədnan Xeyrullah səni bu vəziyyətdə görüb əsəbiləşdi və əmr etdi ki, üst-başına əl gəzdirəndən sonra gətirək.

Aydın idi ki, Ədnan önəmli şəxs idi. Zaldan yeddi-səkkiz addım uzaqlaşandan sonra, kiçik bir otağa rast gəldik. İçəri girdikdə hamam olduğunu gördüm. Zabitlərdən biri gedib əlində dəsmalla geri qayıtdı. Digəri də suyu açıb başımı düşün altına tutdu. Başımdan yerə palçıqlı su tökülürdü. Su soyuq olsa da, məni rahatlatdı və özümə gəldim. Üz-başımı tam yumadan suyu bağlayıb dəsmalı başıma atdılar. Saçımı qurulayan zaman əsgər yenə mənə nəsihət verməyə başladı: "Diliuzunluq etmə və canının qədrini bil".

Yazıq çox nigaran idi. Nəmli əlimi paltarıma çəkib bir az tozunu aldım, çox yüngülləşmişdim.

Çiməndən sonra zala qayıtdıq. Zalın qapısından bir neçə addım irəlidə dayandım. Ədnan yenə yerindən qalxıb mənə doğru gəldi. O, cüssəli və boybuxunlu idi. Uzun və iri sifəti vardı. Dik və ətli burnu o qədər gözə batırdı ki, elə bil üzü yalnız burnundan ibarət idi. Tünd və xoş qoxulu ətir vurmuşdu. Müharibənin qalmaqalına rəğmən, şalvarının ütüsü iti bıçaq kimi görünürdü. Nisbətən uzun və parıltılı saçını yuxarı daramışdı. Mənə yaxınlaşdıqda dedi:

-Adın nədir, balaca? Neçə yaşın var?

-Adım Mehdidir, 13 yaşım var. Dediklərimi anlayan kimi yenə gülməyə başlayıb dedi:

-Yox, sənin altı yaşın var! Lap çox olsa, doqquz yaşın var, amma 13, mümkün deyil. Demək istəyirdi ki, Xomeyni azyaşlı bir uşağı necə cəbhəyə göndərib?

Dərhal ərəbcə: "Əna mutətəvvi"¹ - deyə cavab verdim. Lakin komandir cavabımı bəyənməyib qaş-qaşağını salladı və başqa bir sual verdi. Tərcüməçi dilləndi: "Ay uşaq, o buyurur ki, sən müharibəyə gəlməkdən qorxmadınmı? Əzəmətli İraq ordusu ilə döyüşə gəlməyə necə cəsarət etdin?"

Cavab vermədim. Ədnan yenə nə isə dedi. Tərcüməçi zaldakı şəxsləri göstərərək "Bax gör bunlar

¹ Mən könüllü olaraq gəlmişəm.

necə güclü və qorxuncdurlar, axı sən niyə bu kiçik cüssənlə bunlarla döyüşməkdən çəkinmirsən?"

Bir anlıq susdum, ona verəcəyim cavabı beynimdə ölçüb-biçməyə başladım. Çünki bu suala peşman edəcək bir cavab vermək istəyirdim. "Mən buraya döyüşməyə gəlmişəm, sizin iri cüssələrinizilə güləşməyə yox".

Əsgərin sözlərini tərcümə etməsini gözlədim. O, hiddətli və mənalı baxışlarla baxıb bir qədər duruxdu, çəkinə-çəkinə dediklərimi tərcümə etdi. Yenə davam etdim: "Bizim aramızdakı yeganə fərq budur ki, iri cüssəli olduğunuz üçün mən sizi rahat nişan alıb vura bilirəm, sizsə balaca olduğum üçün məni asanlıqla görüb nişan ala bilmirsiniz!"

Əsgər dili topuq vura-vura dediklərimi tərcümə etdi. Bu an komandirin üzündəki təbəssüm tamamilə yox oldu. Gözünü gözümə zilləmiş əsəbi generalın baxışlarında, rəhmdən başqa hər şey var idi. Çıxılmaz vəziyyət yaranmışdı. Heç kəs udqunmağa belə cürət etmirdi. Elə buradaca öləcəyimi zənn etdim. Bu minvalla bir neçə dəqiqə keçdi.

Öz müavinlərinin qarşısında pərt olan komandir, başı ilə zabitlərə məni çölə çıxarmalarını əmr etdi. Çölə çıxan kimi əsgər qəzəblə qoluma vurub dedi: "Sənə neçə dəfə dedim ki, danışıqda diqqətli ol, yüz ölç, bir biç?! Bunların zalım olduğunu demədimmi?! Heç nə

veclərinə deyil, səni vurub öldürərlər! Axı bu nə sözlər idi ki, dedin?"

Cavab vermək yerinə yalnız güldüyümü gördükdə, daha da hirslənirdi. Düşündüm ki, özlüyündə necə laqeyd insana rast gəldiyini fikirləşəcək. Verdiyim cavablara görə özümdən elə razı idim ki, daha başıma nə gələcəyinin önəmi yox idi. Allahın lütfü və mənə bəxş etdiyi əhval-ruhiyyə nəticəsində İmam Xomeyninin əsgərlərinin məqamını qoruya bilmişdim. Bilirdim ki, hər işdə bir xeyir var.

Binadan çıxdıq. Nə buranın hara olduğunu, nə yanımdakı rütbəliyə kim olduğunu bilmirdim. Bildiyim tək o idi ki, bu hazır cavablığımıza görə başıma gətirmədikləri bəla qalmayacaq. Bu bir-iki gündə mənə hara aparmışdırsa, kifayət qədər qanlarını qaraltmışdım. Bədbəxtlər uzun illər xidmət və təcrübədən sonra, mənim etdiklərimə görə biabır olmuşdular. Bunları fikirləşə-fikirləşə maşına mindim.

Elə bilirdim ki, yenə həmin konteynerə qayıdacağıq, amma Bəsrəyə getdik. Amfiteatr zalına girdikdə, orada olan öncəki əsirlərdən xəbər-ətər yox idi. Görünürdü ki, onların əvəzinə yeni əsirlər gətirilib. Keçən dəfəki kimi yenə də bir çox adamlarla tanış oldum. Deyilənlərdən aydın olurdu ki, əsirləri radio müsahibəsinə aparırlarmış. Bir neçə dəqiqə sonra müsahibəyə gedən əsirlərdən iki-üç nəfəri axsayaraq qayıtdı. Yazıqların başına nə oyun açdıqlarını Allah

bilirdi. Üz-gözləri yaralanmışdı. Mənim növbəm olanadək neçə nəfəri də çağırıb özləri ilə apardılar.

Axşam radələrində zalın qapısı açıldı və gözətçi məni çağırıb çölə çıxardı. O, qəliz ərəb ləhcəsi ilə fars dilində danışdı. Arıq uzun sifətini yaxınlaşdırıb dedi: "Diqqətli ol, istintaqa gedirsən!" Heç nə demədim, orada məndən nə soruşacaqlarını bilmirdim. Əsgərlə amfiteatrın önündəki binaya getdik. Binanın girişindəki gözətçilər təəccüblə məni başdan ayağa süzdülər. Uzun dəhlizin axırında qapısı açıq olan bir otağa girdik. Masanın arxasında qırmızı papaqlı bir zabit oturmuşdu. Məni görəndə gülüməyə başladı və önündəki oturmaqda yer göstərdi. Bir an onunla göz-gözə gəldim. Gözünün ağ hissəsi qanla dolmuşdu. Başımı aşağı saldım. Gözünü üzümə zilləyib nə isə dedi, tərcüməçi də onun sözlərini belə tərcümə etdi: "Deyir ki, mənim səninlə işim yoxdur! Üstəlik dediklərimi etsən, səni azad edəcəyəm!"

Bir qədər gözlədim. Görəsən, azadlığımın qarşısında məndən nə istəyəcək? Əsgər mənə baxıb dedi: "Deyir ki, Xomeynini söysən, səni bu dəqiqə azad edəcəyəm".

Necə də xam xəyalı var idi! Yüz dəfə də ölüb-dirilsəydim, heç vaxt belə bir şey etməzdim. Əsgər onun masaya vurduğu yumruqlardan qorxub ikinci dəfə soruşdu: "Deyir ki, ay uşaq, lal olmusan?"

Müstəntiq hərbiçi masanın üstündən dəyənəyini götürüb ayağa qalxdı. Dəyənəklə başıma yavaşca

vurub dedi: "Sən niyə Xomeynini söymürsən?" Getdikcə zərbələrini möhkəmlətməyə başladı. Axırda əsgər dözməyib dilləndi:

-Ay Mehdi, söy, canın qurtarsın.

-Ona de ki, söyməyəcəyəm. Məni öldürsə də, belə bu sözü dilimə gətirmərəm.

-Komandir soruşur ki, nə üçün söymürsən?

-Çünkü o mənim rəhbərimdir, heç vaxt onun haqqında nalayiq söz demərəm.

Əsgər sözümü tərcümə etməzdən qabaq dedi:

-Mehdi, sən bunları tanımırsan. Bunlar heç kimə rəhm etmirlər. Səni öldürsələr də, heç kim bilməyəcək. Söy, canın qurtarsın.

-Sən mənim sözümü olduğu kimi tərcümə et.

Sözlərimi eşidən iraqılı zabit pul kimi qızarıb masanın arxasından qalxaraq yanıma gəldi. Ayağa qalxdım. Dəyənəyi ilə üstümə şığıdı, başıma, boynuma o qədər möhkəm və vəhşicəsinə zərbələr endirdi ki, bədənim göynərtidən alışıb yanmağa başladı. Bu vəziyyətdə məndən səs çıxmadığını görüb çəkməsinin ucu ilə sağ ayağımın sümüyünə möhkəm bir zərbə vurdu. Bu zərbənin ağrısı iliklərimə qədər işlədi. Ağrıdan qıvrılıb yerə yıxıldım. Əlavə bir saat da dəyənəklə döyülməyə hazır idim, təkəcə ayağıma zərbə vurmasın. Bədənim gizildəyirdi. Dinsizlər haraya vurmaq lazım olduğunu, hansı yerin daha çox ağrıyacağını yaxşı bilirdilər. Çətinliklə olsa da ayağa

qalxdım. Əsgərin gözləri yaşarmışdı. Belə ağır işgəncələrin mənə təsir etmədiyini görən zabit, bu dəfə ağır əlləri ilə sağdan-soldan şillə vurmağa başladı. Hər şillə ilə bədənimdəki kiçik sümüklərin yerinin dəyişdiyini hiss edirdim. Bu səhnəni görən əsgər yenə yalvarmağa başladı. Dayanmadan xahiş edirdi ki, Xomeynini söyüm və bu əclaf da məndən əl çəksin. Nəticə almadığını görüb "Seyyidi, Seyyidi" deyərək müstəntiqin qulağına nə isə pıçıldadı. O isə, getdikcə daha da möhkəm vururdu. Bu vəhşinin əlindən sağ çıxacağıma gümanım yox idi. Birdən məni elə vurdu ki, daha davam etməyə gücünün qalmadığını hiss etdim. Yavaş-yavaş dayandı. Sonra cibindən kolt silahını çıxarıb gicgahıma dirədi. Bağıraraq nəse deyirdi, amma mən yalnız "Vallahil əzim¹" sözünü anladım. Əsgər əl-ayağını itirib dedi: "Mehdi, o səni öldürmək istəyir. Sən Allah, sən Allah, bir söyüş söy ki, öldürməsin. Allaha and içdi ki, öldürəcək!"

Təqiyyə barəsində bəzi şeylər eşitmişdim. Bilirdim ki, təhlükədə olan zaman həyatını xilas etmək üçün, öz əqidənin ziddinə bir şey deyə bilərsən. Amma, bu vəziyyətdə belə ağımdan İmam Xomeynini təhqir edəcək sözlər keçirə bilmədim. Ona görə də dedim: "Yox! Söyməyəcəyəm. Ona de ki, nə etmək istəyirsə, etsin!" Əsgər sözümü tərcümə edərkən, kəlmeyi-

¹ Allaha and olsun

şəhadətini dedim. Müstəntiq inadkarlığımı görüb dəlicəsinə coşdu, üstümə cumub silahının arxası ilə başıma bir neçə zərbə vurdu. Silahın arxasında çıxıntı var idi. O hissə başıma dəyəndə elə bil dünya uçub dağıldı, mən altında qaldım. Hiss edirdim ki, o, daha çox öz tabeliyində olan əsgərin yanında pərt olduğu üçün hiddətlənmişdi. Axırda silahını gicgahıma dirəyib dedi: "Üçə kimi sayacağam, söysən azad olacaqsan, söyməsən, elə buradaca öldürəcəyəm!"

Dərindən nəfəs alıb gözümü yumdum. Bir an İmam Xomeyninin təsviri gözəl təbəssümü ilə gözümün önündə canlandı. Əsgər titrəyən səslə saymağa başladı: "Bir... iki... üç". Atəş açılmadı. Gözlərimi açdım. Əsgər dedi: "Deyir ki, kəlmeyi-şəhadətini oxu!"

Yenə uca səslə kəlmeyi-şəhadəti oxumağa başladım. Atəş səsini gözləyirdim. Kəlmeyi-şəhadətim qurtardı, amma atəş səsi çıxmadı. Atəş yerinə koltun qundağıyla başıma elə bir zərbə vurdu ki, yerə sərildim. Zabit bağıraraq əsgərə nəsə deyirdi, mənsə heç bir şey başa düşmürdüm. Əsgər qorxa-qorxa yanıma gəldi. O üzümə baxmamağa çalışırdı. Məni yerdən götürüb başına qaldırdı. Nə edəcəyini düşündüyüm halda, birdən məni başından yerə atdı. Bu işi bir neçə dəfə təkrarlasa da, zabitin qane olmadığını görüb yenidən təkrar etmək məcburiyyətində qalırdı. Özümdə deyildim. Elə bil başımı kəsib bədənimdən ayırmışdılar. Ürəyim tez-tez döyünür, bütün

sümüklərim zoqquldayırdı. Özlüyümdə fikirləşirdim ki, görəsən, yenə yeriyə biləcəyəmmi?! Yenə bağırdı: "Səni öldürməyimi istəmirsənsə, söyüş ver!"

Necə də həyasız insan idi! Bu işi görməyəcəyimi bilsə də, əl çəkmək istəmirdi. Nəhayət, sükutumu görüb yorğun və bezmiş halda oturacağına sərildi. Sonra da əli ilə əsgərə məni çölə çıxarmasını əmr etdi. Əsgər qoltuğuma girib məni yerdən qaldırdı. Bayıra çıxdıqda, başımı çevirib zabitə baxdım. O mənə hər şeyini udub, bütün var-dövləti əlindən alınmış insan kimi baxırdı. Otaqdan çıxanda əsgər dedi: "Axı niyə mənə və özünə zülm etdin?! Bir kəlmə söyüş söyüb çölə çıxsaydın, nə olacaqdı ki? Bu gözlərimlə sənə kimi neçəsinin ölümünə şahid olduğumu bilirsənmi?!"

Cavab verəcək taqətim qalmamışdı. İstəyirdim ki, bir küncdə uzanım və neçə saat heç kimin mənimlə işi olmasın. Zalıq qapısına çatdıqda gözlərini məndən yayındıraraq dedi: "Hər şeyə rəğmən, sən çox güclüsən, Mehdi, qorxmazsan. Səni yerə çırpduğım üçün məni bağışla. Bilirsən ki, başqa çarəm yox idi, əmrini yerinə yetirməli idim".

Könlümü almağa çalışırdı. Mən də kin saxlamadığımı göstərmək üçün, incimədiyimi söylədim və zala girdim. Yaralılardan gələn üfunət qoxusu ürəyimi bulandırır. İçərinin havası çox ağır və dözülməz olmuşdu. Keçən hər saatda vəziyyət daha da pisləşirdi. Görünürdü ki, mən qayıdanadək, bir

neçə nəfəri də başqa yerə dindirməyə aparırlar. Onların vəziyyəti məndən yaxşı deyildi. Uzanmaq istəsəm də, alınmadı. Bədənimdə salamat yer qalmamışdı. Beton döşəmənin soyuq və rütubətli yeri ağrılarımı təzələyirdi. İki saat halsız vəziyyətdə uzanmışdım ki, birdən zalın qapısı açıldı və bir əsgər yerə bir neçə tikə çörək atıb getdi.

Ertəsi günün səhəri gəlib məni müsahibəyə apardılar. Ağrılarımın şiddətindən robot kimi yeri yirdim. Məndən başqa hamı radio müsahibəsini bitirmişdi. Onlardan ad, ata adı və əsir düşmə yerinin ünvanını soruşmuşdular. Allaha şükür etdim ki, bu iş daha uzun çəkməyəcək və mənə bundan artıq işgəncə verməyəcəklər. Zalın yaxınlığında ortasında bina olan yaşıllıq bir yer var idi. Əsgərlə həmin binaya girdim. Elə bura da dünən getdiyimiz binaya bənzəyirdi. Bu binanın koridorunda da çoxlu otaq var idi və onlardan birindən müsahibə otağı kimi istifadə edirdilər. Otağın ortasında böyük masa qoyulmuşdu, üstündə də səs qeyd edən və səs ucaldan aparatlar var idi. Otaqda hərbiqeyimli üç nəfər məni gözləyirdi. Onlardan biri qarşısına bir qədər kağız qoyub masanın arxasında oturmuşdu. Məni gördükdə soruşdu:

-Adın nədir?

-Mehdi.

-Mehdi, hə? Xoş gəldin, xoş gəldin. Buraya gəl, Mehdi.

Fars dilində çox səlis danışdı. Təəccübləndiyimi gördükdə belə izah etdi: "Mən Muhəmmərə¹ əhalisindənəm". Bilmirəm, məni acıqlandırmaq istəyirdi, yoxsa digər iraqlıların yanında özünü göstərirdi. Çünki Xürrəmşəhr yerinə, Muhəmmərə deməsinin başqa məqsədi ola bilməzdi. Acı bir təbəssüm edib önündəki masanın arxasında oturdum. Onlardan biri otağın küncündə dayanıb saqqalını qırırdı. O, üz qırmaq üçün istifadə olunan sabunu gözünün altına kimi yaxmışdı. Güzgünün içindən mənə tərs-tərs baxıb ərəbcə yaşımı soruşdu. Xürrəmşəhrli ərəb onun sualını tərcümə etdi.

"13 yaşım var" - deyə cavab verdim. Güzgünün qarşısında sabunlu sir-sifəti ilə at kimi kişnəyib güldü. Gülüb qurtarandan sonra isə "sənin altı yaşın var, ay uşaq!"-dedi.

Heç nə demədim. İş qurtarmışdı. Sudan istifadə etmədən dəsmal götürüb üzünü təmizlədi. Dəsmalı bir küncə atıb masanın arxasında, düz qarşımda oturdu. Üzumdəki göyərmiş yerlərə baxıb dedi: "Yox, Mehdi yaxşı oğlandır. Bizim bütün suallarımızı cavablandıracaq".

Muhəmmərəli olduğunu deyən şəxs onun sözlərini tərcümə edib dedi: "Bax, Mehdi! Biz sənə bir sıra

¹ Tərcüməçi: Muhəmmərə Xürrəmşəhrin qədim adıdır.

suallar verəcəyik, sən də cavablandıracaqsan. Başa düşdün? Yalnız buraya yazılanları de!"

Kağızı qarşıma qoydu. Gözümü zabitin çiyindəki rütbələrdən çəkib kağıza baxdım. Fars dilində sual-cavablar yazılmışdı. Məsəl üçün, neçə yaşımın olduğunu soruşmuş, özləri "altı yaş" deyə cavab vermişdilər. Bütün suallara baxdım. Hətta bir yerdə "buraya çatdıqda ağlamalısan" - deyə bir yazı da gördüm. Xürrəmşəhrli tərcüməçi səs qeyd edən aparatın qırmızı düyməsini basıb dedi: "Adın nədir?"

-Mehdi.

-Neçə yaşın var?

-On üç.

"On üç" deyən kimi səs qeydini dayandırıb qəzəblə baxıb dedi: "Sənə deyilmədi ki, orada nə yazılıbsa, onu da oxu?! Niyə on üç deyirsən? "Altı yaşım var" deməlisən!"

Yenə səs qeydi aparatını açıb sualını təkrar etdi. Yenidən öncəki cavabı eşitdikdə, düyməni basıb bağırdı: "Niyə "on üç yaşım var" deyirsən, altı deməlisən başa düşdün?!"

-Axı mənim altı yaşım yoxdur, on üç yaşım var. Niyə yalan deyim ki?

-Dedim ki, orada nə yazılıbsa, onu da de. Artıq-əskik danışma.

Düşünürdüm ki, iraclılar özləri cüssəli olduğu kimi, uşaqları da yaşlarından böyük görünə bilərlər. Ona

görə də onlar mənim on üç yaşlı olduğuma inana bilmirdilər. Amma o xürrəmşəhrlidir və iranlı uşaqların yaşına uyğun boy-buxunları ilə tanışlığı var. Bəs nəyə görə anlamaq istəmir ki, həqiqətən mənim on üç yaşım var. Üçüncü dəfə də eyni cavabı verdikdə otağın küncündə dayanan əsgər yanıma gəlib dəyənəyilə öncə öz əlinin içinə, sonra da yavaşca çiyinə vurdu. O, təkrar-təkrar deyirdi: "Mehdi yaxşı oğlandır. Mehdi yaxşı oğlandır". Bu sözlərlə məni yola gətirməyə çalışırdı. Yəqin ki, qarşılarında uşaq olduğunu düşünürdülər. Dilə tutub məni özlərinə tabe etdirmək istəyirdilər. Bu suala istədikləri cavabı verməyəcəyimi görüb növbəti suala keçdilər. "Səni cəbhəyə necə gətirdilər?" Əslində bu sualın önünə belə bir cavab yazılmışdı: "Bağçada idim, birdən Xomeyninin keşikçiləri oraya girib məni oğurladılar və ata-anamdan xəbərsiz özləri ilə apardılar. Gözlərimi açanda, artıq cəbhədə olduğumu gördüm. Sonra da müharibədə İraq ordusunun güclü qüvvələri məni əsir aldılar". Bundan bayağı daha nə ola bilərdi?! Altına da yazmışdılar ki, bura çatdıqda ağlamalısan. Halbuki ağlamaq yerinə məni gülmək tutmuşdu.

Bu axmaq oyundan baş açmırdım. Maraqlı idi ki, altı yaş məsələsi hər yerdə qarşıma çıxırdı. Haraya getsəm, eyni suallar verilir, eyni cümlələr təkrarlanırdı. "Mən özüm könüllü olaraq yalvarıb cəbhəyə gəlmişəm.

Buraya yazdıqlarınızın hamısı yalandır. Mən də bunları deməyəcəyəm".

Sözlərim tərcümə edildikdən sonra, müsahibə alan zabitin işarəsi ilə belimə və boynuma vurmağa başladılar. Xürrəmşəhrli ərəb dayanmadan deyirdi: "Mehdi, bizimlə əməkdaşlıq et və xilas ol! Bu yazılanları deməsən, buradan çölə çıxmıyacaqsan. Ona görə də nə özünü yor, nə də ki bunları bezdir".

-Səhərə kimi də qalsam bunları deməyəcəm. Mənim fikrimi dəyişə bilməyəcəksiz.

Bir saatdan çox mənimlə müxtəlif formalarda danışdılar. Çoxluca döyüldüm. Onların istəklərini yerinə yetirmədiyim təqdirdə vəziyyətimin daha da pisləşəcəyini deyirdilər. Bir şey əldə etmədiklərini görüb ümitsiz halda dedilər: "Yaxşı sən düz deyirsən. Biz bilirik ki, sən öz istəyinlə cəbhəyə gəlmisən və heç kim səni məcbur etməyib. Amma indi bizim istədiyimiz sözləri deməlisən. Deməsən, bu şəkildə dayanmadan döyüləcəksən".

Yenə də öz sözümü təkrar etdim. Tərcüməçi hövsələdən çıxıb dedi: "Ay uşaq! Sən elə bilirsən ki, bu sözləri deməsən, biz çarəsiz qalıb heç nə edə bilməyəcəyik?! Bax bizdə hətta uşaq ağlamağı səsi də var!" Bunu deyib maqnitafonun düyməsini basdı. Birdən dörd-beş yaşlı uşağın ağlamaq səsi eşidildi. Yenidən düyməyə basıb dedi: "Bax burada hər cür şəraitimiz var. Nə etmək lazımdırsa, edəcəyik. Buna

görə də dediklərimizi yerinə yetir, özünə problem yaratma".

-Mən yalan danışmayacağam!

Təxminən iki saat idi ki, dindirilir və döyülürdüm. Bədənimin harasına vururdularsa, ağrıdan az qalırdı huşum başımdan çıxsın. Çünki keçən gün onları acıqlandırdığımdan, əsəblərini üzərimə boşaldıb, bədənimdə sağ yer qoymamışdılar. Bununla yanaşı, səhərə kimi yenidən işgəncə versəydilər də mənim üçün bir önəmi yox idi. Dünənki ölüm anlarını sovuşdurduğum üçün, bunların hədələri mənə gülünc gəlirdi.

Birdən xürrəmşəhrli şəxs ağlamaq səsinə yayımladı: "Mehdi, niyə ağlayırsan? Sən Səddam Hüseyn ağanın qonağısan. Ağlamamalısan!"

Bunu eşidəndə ondan nə vaxt ağladığımı soruşdum. O da əsəbiləşib cavab verdi: "Sənin danışmağın lazım deyil, özüm lazım olanını hazırlayacağam".

Artıq söyülüb-döyülməyin bir fayda verməyəcəyini görən tərcüməçi çalışırdı ki, sualın cavabını verərkən onların yalanını çıxarmamış tez səs qeydini bağlasın. Axırda bu istəyinə nail olub-olmadığını bilmədim. Məndən bezmişdilər. İsrarlarının səmərəsiz olduğunu gördükləri üçün əsgərə məni geri qaytarmasını əmr etdilər. Şükür Allaha ki, macərə xeyirlə bitdi.

Günorta yeməyi üçün yenə önümüzə bir neçə tikə çörək atıb getdilər. Həmişəki kimi hamının payına kiçik bir çörək tikəsi düşmüşdü...

Qürub çağı zalın qapısı açıldı. Bir neçə yaralı əsir içəri girdi. Birinin əli sallanırdı, digərinin ayağını bağlamışdılar. Əsirlərə baxarkən birdən gözüm bir yerə yığışan öz şəhərimizin döyüşçülərinə sataşdı. İki-üç nəfərdən başqa, təqribən hamısı yaralı idilər.

Amfiteatrda olduğum yeddinci günün səhəri iraclılar zala girib əsirləri döyə-döyə çölə çıxardılar. Binanın önünə üç minik maşını gəlmişdi. Əllərində bir siyahı var idi. Əsirlərin adını həmin siyahıdan oxuyub maşınlara mindirirdilər. Öncə şəxsin öz adını, sonra atasının, ardınca da babasının adını çağırırdılar. Mənim növbəm çatdı. Mehdi Yədullah Əzizullah - deyə çağırdılar

Adımı çəkəndə maşına mindim. Maşının yarısı dolduqda, növbəti maşını doldurmağa başladılar. Minik maşınlarının yalnız qabaq tərəfdən iki qapısı var idi. Buna görə də əsirlərin arxa qapıdan qaçma imkanı yox idi. Hamımız mindik. Maşınlar yola düşdü. Hər maşınının önündə və arxasında mühafizə maşınları gedirdi. Pəncərələri pərdələrlə bağlamışdılar. Başımızı da qaldırmağa və kiminləsə danışmağa icazə vermirdilər. Saatlarla hara getdiyimizi bilmədən, başı aşağı və səssizcə yol getdik.

Maşının önündəki şüşədən artıq şəhərə çatdığımızı anladıq. Şəhərin təmiz görünüşündən Bağdadda olduğumuzu təxmin etmək olurdu. Bir az sonra əsgərlərlə gözətçilərin təşviş içində olduğunu gördük. Onların bu gərgin vəziyyəti bizdə sual yaratdı. Görəsən haraya gedəcəkdik ki, bu qədər qorxmışdular? Onların iki sözündən biri istixbarət sözü idi.

Maşınlar bir binanın yanında dayandı. Ətraf çoxlu tikanlı məftillərlə dövrəyə alınmışdı. Maşınlar darvazadan içəri girib dayandılar. Həyətin ortasında hündürmərtəbəli bir neçə bina var idi. İraqlılar maşından düşən hər kəsin boynuna dəyənəklə möhkəm vururdular.

Maşından düşən kimi, gözüm uniforma və zahiri görünüşcə ilk dəfə gördüyüm rütbəli şəxslər və hərbcilərə sataşdı. Əksəriyyəti uca boylu, enlikürəkli və orta yaşlı idi. Sarı-yaşıl forma geyinib, qırmızı papaq taxmışdılar. O vaxta kimi cüssəli İraq komandirləri çox görmüşdüm, amma bunların zirəklik və qıvrıqlıqları fərqlənirdi.

Fərqli qüvvələr mərkəzi olan bu yerin hara olduğunu bilmirdik. Onlar həyətlə bina arasında var-gəl edib qalın və kobud səslə danışırdılar. Yaralı, əzgin və toz-torpaq içində olan əsirləri cərgəyə düzüb binanın girişinə doğru yola saldılar. Qapıdan içəri girdikdə, ətrafı dəmir qapılı otaqlarla dolu olan bir zal

gördük. Bir neçə addım irəlidə, sol tərəfdəki otaqlardan birinin qapısını açıb əsirləri bir-bir içəri itələdilər. Otaq təxminən 12 kvadrat metr idi. Hündür tavanlı bu otağın ortasından iri lampa asılmışdı. Hamımızı güclə içəri salıb qapını üzümüzə bağladılar. Balıq konservi kimi iç-içə dayanmışdıq. Həqiqətən, iynə atsaydın, yerə düşməzdə. Qapının yuxarı hissəsində olan nəlbəki boyda nəfəslərdən başqa hava yolu yox idi. Nəfəslik də elə yuxarıda idi ki, ən uca boylu adam da tullansaydı, çöldə nələr olduğunu görə bilməyəcəkdi.

Öz aramızda düşünürdük ki, bir neçə dəqiqə sonra, otaqdan çıxıb bu vəziyyətdən xilas olacağıq. Çünki bizi dindirməyə aparacaqlarını düşünürdük. Bu şəraitə tab gətirmək yaralılara deyil, hətta sağlam insana da çətin idi.

Üç-dörd saat olardı ki, kameraya bənzəyən otaqda bir-birimizin sümüyünə yapışmış vəziyyətdə dayanmışdıq. Artıq bədənimiz keyimişdi. Aclıq, susuzluq, yorğunluq və yaralıların fəryadı amanımızı kəsmişdi. Axırda su istəmək qərarına gəldik. Qarıya yapışan əsirlər qapını döyməyə başladılar. Nə qədər möhkəm vursaq da, heç kim cavab vermirdi. Səs-küy salıb "Ma, ma!" - deyərək fəryad edirdik. Nəhayət, su çəlləyinin şlanqına bənzəyən, başında yumru metal

¹ Su.

olan bir şey içəri atıldı və ayağımızın altından isti su axmağa başladı. Bir qurtum su içmək üçün necə çabaladığımızı Allah bilir. Bir neçə saniyə sonra suyu bağladılar. Bu üsulla susuzluğumuz keçmədi, üstəlik daha da çox susadıq.

Digər əsirlər su içmək üçün aşağı-yuxarı tullanarkən, yanımdakı yaralı əsir özünü möhkəm sıxıb dayanmışdı. Tərpənsəydi, bağırsaqları çölə töküləcəkdə. Su bəzi əsirlərin yarasını təzələmişdi.

Bir neçə dəqiqə sonra, rütubətli havanın istiliyi kameranı hamama çevirmişdi. Qan və üfunət qoxusu da şiddətlənmişdi. Artıq vəziyyət o həddə çatmışdı ki, nəfəs almayıb ölmək istəyirdim.

Günorta olsa da, hələ də bu kamerada idik. Nə vaxta kimi bu vəziyyətdə qalacağımızı bilmirdik. Kameranın divarı ilə təyəmmüm alıb səcdə yerinə yalnız başımızı əyərək namazımızı qıldıq.

Artıq axşam olurdu, yaralıların ürək yandıran ah-nalələri bir an belə kəsilmirdi. Həm çox isti idi, həm də çox susamışdıq. Su vermək metodlarını bilirdik, amma yenə qarını döyüb "ma, ma" deməyə başladıq. Nə vaxt işimiz olsa və onları səsləsək, təxminən iki saat sonra cavab verəcəklərini bilirdik. Elə də oldu. Öncəki kimi su verməkləri iki saat çəkdi. Əsirlər əllərini açıb yuxarı tutmuş, ağızlarını da yem istəyən sərçə balası kimi açmışdılar.

Bir müddət sonra su gəlsə də, çox çəkmədən yenə kəsildi. Mən qarıdan aralıda olduğum üçün bu dəfə də susuz qaldım. Yeməkdən də xəbər yox idi. Aclıq hamımızı taqətdən salmışdı. Gecəni əsirlərin ah-nalə səsi ilə keçirdik. Bu müddətdə iki yaralı da şəhid oldu...

Diqqətim dünəndən bu vaxta kimi qətiyyənlə yatmayan yaralı bir əsirin üzərində idi. Onun görməyəcəyi bir şəkildə yırtılmış qarnına baxırdım. Yarasını qurd basmışdı. Onun və digərlərinin yaralarının üfunət qoxusu canıma elə hopmuşdu ki, bir anda gözümü yumub həyatla xudahafizləşmək istəyirdim. Buna baxmayaraq normal nəfəs almalı idim ki, o halımın pis olduğunu anlayıb utanmasın. Başını yavaşca divara söykəyən əsir heç nə danışmadan qarşısına baxırdı. Qarnını basan qurdlar getdikcə daha da çoxalırdı, bu dözümlü yaralı isə qətiyyənlə ah-nalə etmirdi.

Günün bu dəqiqəsinə kimi bizə iki dəfə su vermişdilər. Artıq gücümüz qalmamışdı. Birdən qapı açıldı və içində daşma plov olan kiçik qazan içəriyə göndərildi. Normal vəziyyətdə bu 12 nəfərin yeməyi idi, indi isə 100 nəfərə yaxın ac adam bununla kifayətlənməli idi. Yaralı əsirlərin çoxunun əli qanlı olduğu üçün əllərini qazanın içinə saldıqda düyünün rəngi dəyişirdi. Amma o qədər acmışdılar ki, bunun onlar üçün heç bir əhəmiyyəti yox idi. Bir an gözüm

qanlı düyüyə sataşdıqda ürəyim bulanmağa başladı. Hələ heç nə yeməmişdim, amma ağzım qan dadırdı. Dostlardan bir-iki nəfər təklif etsələr də, yemək istəmədiyimi söylədim.

Düyü qazanının yanındakı əsirlərdən biri çəkməsini çıxarıb içinə ovuc-ovuc düyü tökdü, sonra çəkməni yanındakı şəxsə verib dedi: "Bunu əl-ələ arxada olanlara ötürün, əlləri yeməyə çatmır. Heç olmasa bunun içindən yesinlər!"

Çox adam heç nə yəmədi. Yeyənlərə də bir ovuc plovdan artıq heç nə çatmadı. Yanımdakı yaralını düşünürdüm. Bu müddətdə dilinə nə su vurmuşdu, nə də yemək. Ona yemək təklif etsəm də, iştahasının olmadığını söylədi.

Yaralarının qurdları hər ötən saat daha da çoxalırdı. Ürəyimdə dua edirdim ki, bizi tez buradan çıxarsınlar ki, heç olmasa, bu yazıq indiki vəziyyətdən xilas olsun. Baxmayaraq ki, bu müddətə qədər elə də yeyib-icməmişdik, amma ayaq yoluna getmək zərurətində idik. Bunun üçün də çoxlu hay-küy salmağın lazım olduğunu bilirdik. Keçən gün də iraqlılara çölə çıxmaq istədiyimizi demişdik, amma cavab verməmişdilər. Artıq dözülməz vəziyyət yaranmışdı.

Qapını döyməyə başladıq. Bir saat sonra qapını açdılar, lakin kameranın içindəki üfunət qoxusuna görə dərhal özlərini geri çəkdilər. Ürəkləri bulansa da, bu vəziyyətimizə sevinib gülürdülər. Bir cərgə ilə

kameradan çıxmaq əmri verildi. Hamımızın bədəni çubuq kimi qurumuşdu. Bir addım belə ata bilmirdik. Amma dayanmaq olmazdı. Hər çıxana bir zərbə vururdular. Hər dəfə bədənimə zərbə dəyəndə elə bilirdim ki, ətimi bıçaqla kəsirlər. Bizimlə belə rəftar edəcəklərini bilsəydik, ayaq yoluna getmək istəməzdik. Onlar üçün sağlam adamla yaralının heç bir fərqi yox idi. Hətta, yaralılara qarşı daha da kinli idilər.

Ayaqyolu koridorun axırında idi. Bir neçə gözətçi dəyənəklə orada dayanmışdılar. Əsirlər ayaqyoluna girdikdən bir neçə dəqiqə sonra qapıya təpiklə vurur, bağıraraq onları çölə çıxarırdılar.

Bəziləri ayaqyoluna girə bilsə də, çoxumuza icazə vermədilər. Halımız daha da pisləşmiş vəziyyətdə kameraya qayıtdıq. İkinci gecə vəziyyət daha da ağırlaşdı. Hər dəqiqəmiz bir saata bərabər idi. Yaralılardan nalə səsləri dayanmırdı. Yalnız su verdilər, yeməkdən isə xəbər olmadı.

Üçüncü günün səhəri kameranın qapısını açıb əsirləri bir cərgə ilə həyəətə apardılar. Çəkmələri çıxarıb bel qayışını açma əmri verildi. Onları çıxarıb bir kənara atdıq. Amma mən idman ayaqqabımı çıxarmadım. Bu neçə gün elə çətin keçmişdi ki, qayışımızı çıxardıqda şalvarımızın belimizdən düşməməsi üçün onları əlimizlə tuturduq. Hamımız arıqlamışdıq. Buna görə də, hamı çəkmələrinin ipini götürüb şalvarlarının

belini onunla sıxdı. Bunu görən gözətçilər əsirlərə çəkələk gətirdilər. Çəkələkləri verərkən gözləri mənə sataşdı. Özləri də təəccüblənmişdilər ki, bu iki-üç gün müddətində necə olub ki, məni görməyiblər. Dərhal məni digərlərindən ayırıb bir küncdə saxladılar, əsirləri isə yenidən kameraya qaytardılar. Dostlardan ayrılmaq istəmirdim. Bir neçə dəqiqə sonra, məni binanın içinə apardılar. Gözətçi ilə kameramızdan bir az böyük, qapısı açıq olan bir otağa girdik. Qəribə idi. Qapının niyə açıq olduğunu bilmirdim. Hətta əsgərlər getdikdən sonra belə qapını qıfıllamadılar. Otağın içində məndən başqa 23 yeniyetmə də var idi. Bir-birimizi gördüyümüz üçün çox təəccüblənmişdik. Onları çimizdirib üst-başlarını səliqəyə salmışdılar. Elə bir geyimdə idilər ki, ilk baxışda iraqılı olduqlarını düşündüm. Saçlarını qırxıb əyinlərinə qısa qol köynəklə açıq gümüşü şalvar geyindirmişdilər. Hər birinə bir dəst alt paltarı da vermişdilər. Əsirlərdən bir neçəsi istiyə görə köynəklərini çıxarmış, digərləri düymələrini açıq qoymuşdular. Hamısı Beytül-Müqəddəs əməliyyatının ilk mərhələsində əsir düşmüşdü. Çoxu Kerman vilayətindən olan yeniyetmə uşaqlar idi. Aralarında bir-iki nəfərin 15 yaşı olardı, digərləri isə 15-18 yaş arasında idilər. Uşaqların arasında afrikalılara bənzəyən qaradərili bir yeniyetmə də var idi. Yanıma gəlib dedi: "Adım Yəhyadır, Qişm adasındanam". Sonra isə əlavə edib dedi: "Deyilənlərə

görə bizi Səddamın görüşünə aparacaqlar!" Bu sözü eşidəndə sanki bədənimin hərərəti yüksəldi, dünya başıma fırlandı. Bizim üçün düşündükləri mənfur təbliğat oyununu təsəvvür edəndə, başımdan tüstü çıxırdı.

Qardaşların hamısı çarəsiz durumda idilər. Görüşə getmək istəməsələr də, başqa yolları yox idi. Ümumi vəziyyətdən aydın olurdu ki, dostların hamısı düşmənin hiylələrindən əgahdirlər. Özümü bu çıxılmaz görüşdən necə xilas etmək barədə götür-qoy edirdim. Üst-başımı digərləri kimi səliqəyə salmamış nə isə bir iş görməli idim. Çünki əynimdəki paltarlarla çıxış yolu tapmaq daha asan idi. Üst-başımı dəyişib saçımı qırxsaydılar, daha heç nə edə bilməyəcəkdim.

Yeniyetmələr kamerasında olduğum iki-üç saat ərzində, bir an belə gözümü qapıdan çəkmədim. Davamlı olaraq başıma bir çarə qılmaq haqda düşünürdüm. Dostlardan bəziləri zehnimdən keçən fikirləri təxmin etdikləri üçün məni durdurmağa çalışırdılar. Tez-tez deyirdilər ki, ağıllı ol, öz əlinlə öz başına bəla açmayasan.

Təzəcə yerləşdiyim kameranın qapısını niyə qıfıllamadıqlarının səbəbini başa düşdüm. Onlar uşaqlar üçün yaratdıqları bu şəraitlə, humanist olduqlarını sübut etməyə çalışırdılar. Yeniyetmələrin hamısını Səddamın görüşünə aparacaqdılar. Onlarla hamı kimi davranmaq düzgün olmazdı!

Birdən hiss etdim ki, koridordan səs gəlmir. Qapının arasından boylandıqda, çöldə heç kimin olmadığını gördüm. Tez uşaqlarla sağollaşib qapıdan çıxdım. Ürəyim tez-tez çırpınırdı. Ağzım qurumuşdu. Gözətçilərdən birinin məni koridorda görməsi kifayət idi. Binanın giriş qapısına çatdım. Gözətçilər yaşlı əsirləri həyətdə toplamışdılar. Onları harasa aparmaq istəyirdilər. Bunu həyətdə olan üç-dörd minik maşınının gəlişindən anladım.

Əsirlərdən bir neçəsi koridordan çıxıb maşınlara tərəf getmək istəyirdi. Cəld özümü onlara çatdırıb aralarında dayandım. Məni gördüklərinə təəccübləndilər, amma heç bir reaksiya göstərmədilər. Allaha şükür ki, oraya kimi planım problemsiz həyata keçmişdi. Allaha yalvarırdım ki, bundan sonra da çətinlik yaranmasın və digər əsirlər kimi bu lənətə gəlmiş istixbarət binasından çıxa bilim.

Bir-bir əsirlərin adını deyirdilər. Həyətin boşalmasını gözləmək olmazdı. Birinci maşın dolduqdan sonra, ikincini doldurmağa başladılar. Birinci maşınının qapısı açıq idi. Maşınların dördü də birgə yola düşəcəkdə. Yubanmadan maşının pillələrini iki-iki çıxıb cəld oturmaqlardan birində oturdum.

İstixbarət binasından çölə çıxmaq üçün dəqiqələri sayırdım. Düşünürdüm ki, indi əsgərlərdən biri gəlib döyə-döyə məni maşından düşürəcək. İstixbarət darvazasının açılıb maşınların oradan çıxması sanki bir

il çəkdi. Qarıdan çıxanda özümü qəfəsdən azad olan quş kimi hiss edirdim. Allahın köməyi ilə bizə hazırladıqları cəhənnəmdən xilas ola bilmişdim. Amma fikrim o 23 əsirin yanında qalmışdı. Onlar üçün ürəyimin dərinliyindən dua edirdim. Arzulayırdım ki, Allah onlara qarşıda olan çətin günlərə tab gətirib, ölkəmizi başıuca etmələri üçün güc versin.

Bir qədər uzaqlaşdıqdan sonra, dərindən nəfəs alıb gizlincə ətrafıma baxdım. Harada olduğumu və ətrafımda nələr baş verdiyini təzə anlayırdım. Bir neçə oturacaq irəlidə, həmin qarnı yırtılmış yaralı başını önə əyib alını oturacağa söykəmişdi. Maşınlar bizi sürətlə naməlum istiqamətə doğru aparırdı. Dostların yanında olmaq, mənim üçün dünya qədər dəyərlidi. Həmin binadan uzaqlaşdıqda, sakitləşdim və təsəvvür olunmayacaq qədər təskinlik tapdım.

ÜÇÜNCÜ HISSƏ

Yeddinci fəsil

Ənbər, yaşam yeri

İki saat olardı ki, yol gedirdik. Əldən düşmüşdük. Uzaqdan böyük binalar görünürdü. Bir qədər sonra maşınlar binaların önündə dayandı. Bu neçə günkü döyülmək metodu ilə maşınlardan düşüb kompleksə daxil olduq. Girdiyimiz yerin döşəməsi palçıq idi. Ortasında da dayaz bir kanal var idi. Kanalın içindən pis qoxulu tualet suyu axırdı. Orada olan sidik qoxusu əsirlərin yaralarının üfunət iyinə qarışb ürəyimizi bulandırırırdı. Yaralı əsirlərin ayaq üstə qalmağa taqəti yox idi.

O qədər pis vəziyyətdə idilər ki, bəziləri bir neçə saatdan sonra çirkab suların içində oturmuş, bəziləri isə uzanmışdılar. Birdən qapı açıldı və içəri bir torba

çörək atıldı. Bir torba çörək dörd maşın əsirə necə çatacaqdı?! Məlum idi ki, bu işlə əsirlər arasında qarşıdurma yaratmaq istəyirdilər. Yanılırdılar! Çünki hələ bizi tanımırdılar. Dostlardan iki-üç nəfər çörək torbasını götürdü, onları qırıq-qırıq edib yaralılara yedizdirdi.

Nəfəslikdən görünən işıqdan axşam düşdüyünü anladıq. Deyəsən bu gecəni də burada qalacaqdıq. Barmaq sayı qədər əsir vardı ki, o vaxta kimi dözüb yerə oturmamışdı. Amma artıq onlar da oturmaq üçün özlərinə yer açdılar... Palçıqlı və qanlı şalvarımız lehməli suyun içində islandığından ağırlaşırdı.

Səhər iraqılılar səs-küy salıb qapını açdılar və əsirləri vəhşicəsinə vura-vura çölə çıxardılar. Yenə də eyni qaydada kötək və söyüşlərin müşayiəti ilə maşınlara minib yola düşdük. Yol boyu onlardan icazəsiz göz qırpması da olmurdu. Təxminən üç saat sonra ardıcıl ratsiya əlaqələrindən məqsədə çatdığımızı anladıq. Maşınlar dayandı. Əsirləri düşürmə əmri verilmişdi. Gözətçilərin gözünü oğurlayıb, bir an pərdəni çəkib çölü görmək istəyirdim. Gördüyüm ilk şey, üst-üstə tökülmüş çoxlu sayda tikanlı məftillər və onların arxasında böyük bir bina idi. Məftillərin eni 20, hündürlüyü isə 3 metr olardı! Bunların arasından hətta bir pişik də keçə bilməzdi.

Maşınlar düşərgənin qapısı önündə dayandı. Darvazanın üstünə ərəb dilində "Əsirlər qəfəsi" sözü

yazılmışdı. Əsirləri düşürüb beş sətıra düzdülər. Əsgərlərlə zabitlər bizi tez dövrəyə aldılar. Bunların arasında komandir olduğu məlum olan şəxs bizə doğru gəldi və düz mənim önümdə dayandı.

Ucaboylu və cüssəli idi. Qalın bığı qəhvəyi rəngə çalırdı. O vaxta kimi gördüyüm iraqılara bənzəmirdi. Uzağı 40 yaşı olardı. İstifadə etdiyi gözəl ətir iyi halımı bir az yaxşılaşdırdı. Canıma lehmə ilə üfunət qoxusu elə hopmuşdu ki... Təbəssüm etdi, çiyindən tutub məni cərgədən ayırdı. Bir neçə addım öndə dayanıb adımı soruşdu: "Adın nədir, ay oğul?!"

Fars dilində danışdı. Amma "p" hərifini "b" kimi tələffüz edirdi.

-Mehdi - deyə cavab verdim.

-Həə... Mehdi.

Gözlərini qıyıb dedi: "Axı səni cəbhəyə kim göndərib? Bu qədər az yaşınla burada nə edirsən, oğul?" Qaşlarımı çatıb dedim: "Kimsə məni göndərməyib, özüm gəlmişəm!"

Özünü eşitməzliyə vurub əlavə etdi: "Mehdi! Sən mənim oğlumla yaşıdsan. Səni düşərgəyə aparıb digərləri ilə bir yerdə saxlaya bilmərəm. Bu işi görsəm, gecə rahat yata bilmərəm".

O vaxta kimi iraqılı hərbcilərin bəzilərindən xoş rəftar görmüşdüm və bilirdim ki, aralarında yaxşı adamlar var. Amma Bəsrədəki təcrübələrimə əsasən

başa düşmüşdüm ki, fars dilini bilən rütbəli şəxslərin sözüne qətiyyəən güvənmək olmaz.

Heç nə demədim. Ətrafıma yavaşca fırlanıb dedi: "Mən seyyidül-rəis¹ ilə danışıb, səni azad etməsini istəyəcəyəm. Sən müharibə əsirlərinin yanında qalmamalısən, məktəbə gedib dərslər oxumalısən. Axı mən nə dərəcədə daşürəkli olmalıyam ki, səni düşərgəyə göndərim?!"

Gözləyirdi ki, ona məhəbbətlə baxıb məmnun qalacağam. Heç bir əks-əməl göstərmədim və cavabını da vermədim. Əlavə edib dedi: "Seyyidül-rəis mənə icazə versə, səni evə aparacağam ki, oğlumla birgə məktəbə gedəsən. Yox, yox, burada qalsan, gecələri yata bilmərəm!"

Tülkü kimi hiyləgər idi. Bilərəkdən səsinə ucaldırdı ki, ətrafımızda olan bütün əsirlər sözünü eşitsin. Özlüyümdə dedim: "Allah özü rəhm etsin! Görəsən mənim haqqımda nə məkrli planı var. Axır sözü bu oldu: "Mehdi, hələlik düşərgəyə get. Görüm sənin üçün nə edə bilərəm. Sən düşərgədə tamamilə azadsan! Haraya istəsən, gedə bilərsən. Kim səni incitsə, mənə de!"

Sonra da əsgərlərə baxıb ərəbcə nə isə dedi. Düşərgəyə girməzdən qabaq paltarlarımızı çıxarmağı əmr etdi. Məni idman ayaqqabımı çıxarıb əvəzinə

¹ Səddamı deyirdi

ayağıma böyük olan çəkələk geyinməyə məcbur etdilər. Bir-bir adımızı çəkməyə başladılar. Allaha yalvarırdım ki, siyahıda adım olsun ki, bir problem yaranmasın. Elə də oldu.

Kimin adını çağırırdılarsa, əlini qaldırıb paltarları ilə əşyalarını almağa gedirdi. Ağ dişdaşə,¹ adyal, balış, kiçik plastik həsir və bir bel çantası hər bir əsirin yaşayışı üçün nəzərdə tutulan əşyalar idi. Oradaca əynimizi dəyişib dişdaşələri geyindik. Əynimə həddən artıq böyük idi, qolu yerə dəyirdi. Özü də təxminən yarım metr yerlə sürünürdü. Gəlin paltarının ətəyi kimi, yeridikdə ardımca gəlirdi. Gülməyim tutmuşdu. Əsirlər də gülmək istəyirdilər, amma iraclıların qarşısında cürət etmirdilər. Yeriyərkən üzüstə yerə dəyməkdən qorxurdum. Qollarımı dörd-beş dəfə qatladıqdan sonra, ölçüsü uyğun oldu. Uzunluğu və eni üçün heç nə edə bilməzdim. Əyilib yerlə sürünən dişdaşənin qalanını qucağımda tutub hamı ilə birgə düşərgəyə girdim.

Düşərgənin qapısına gedən yolun ətrafı tikanlı məftillərlə dolu idi. Darvazaya o qədər tikanlı məftil sarımuşdılar ki, qapıdan çox kirpiyə bənzəyirdi. Hamımız içəri girdik. Dayandığımız yer qərargahla əsir düşərgəsinin arasında idi. Qapının arxası əsirlərin düşərgəsi üçün nəzərdə tutulmuşdu. Qərargahda bir

¹ Dişdaşə ərəblərin geyindikləri, topuqdan olan uzun ağ paltardır

neçə boş otaq da var idi. Otaqların qarşısında ağaclığın içərisində bir bina yerləşirdi. Otaqların divarının üstünə qırmızı dairələr çəkilmiş və onun da içərisinə ağ rənglə yazılmışdı:

ذَاتُ رِسَالَةٍ خَالِدَةٍ أُمَّةٌ عَرَبِيَّةٌ وَاحِدَةٌ

(Ərəb ümməti birdir, əhd-peymanları əbədidir.)

Öncədən düşərgədə olan əsirlər həyətdə gəzişirdilər. Tez-tez addımlamaqları diqqətimi çəkirdi. Sanki onlar bir-birləri ilə yarışdılar. Bəziləri də dayanıb təzə gələn əsirlərə tamaşa edirdilər. Məni gördükdə təbəssüm edib bir-birinə göstərirdilər. Qısa zamanda hamısı məni əhatəyə aldı. Biri adım, biri yaşıma və digəri də haralı olduğumu soruşurdu. Onlardan ikisi atam yaşında olardı. Həmin iki nəfər gözüyaşlı şəkildə mənə baxırdılar. Dostlar dedilər ki, bu düşərgənin adı Ənbərdir¹. Bir qədər sonra bölmək üçün bizi müxtəlif yerlərə çağırtdılar. Əsirlərin adlarını oxuyub onları qrup şəklində müxtəlif kazarmalara göndərirdilər. Düşərgə üç müxtəlif hissədən təşkil olunmuşdu və hər hissəyə blok deyirdilər. Əsgərlərin bloku ilə bəsiclərin bloku üz-üzə idi. Əsgərlərin blokunun yanında

¹ Ənbər düşərgəsi, 8-ci korpus: Bu düşərgə əl-Ənbər şəhərində olduğu üçün, onu əl-Ənbər adlandırmışdılar. Lakin əsirlər ona Ənbər deyirdilər. Bu düşərgədə 3 blok, 24 kazarma var idi. 1981-ci ildə təsis olunmuş, 1990-cı ildə dağıdılmışdı.

pilotları və zabitləri saxlayırdılar. Bu blokun kazarmalarından birini də xəstəxana etmişdilər. Hər blokda səkkiz kazarma var idi. Dörd kazarma birinci mərtəbədə və digər dörd kazarma da ikinci mərtəbədə yerləşirdi. Köhnə əsirlər deyirdilər ki, bura xəstəxana olduğuna görə, yaralı əsirlərin əksəriyyətini Ənbər düşərgəsinə gətirirlər. Düşərgənin ortasında bir mətbəx var idi. Deyilənlərə görə hər yemək vaxtı həmin kazarmanın nəzarətçiləri yemək almaq üçün oraya gedirdilər.

Kazarmaya getməzdən öncə, yaralıları xəstəxanaya göndərdilər. Həmin qarnı yırtıq əsiri də xəstəxanaya apardıqlarını görəndə, dərindən nəfəs aldım. Hələ xəbərim yox idi ki, düşərgənin xəstəxanası nə vəziyyətdədir! Şanslı idim ki, öz şəhərimizdən olanlarla eyni yerə düşdüm. Hamımız əsgərlərin bloku olan doqquz nömrəli kazarmada idik. Kazarmanın uzunluğu 10-12, eni isə 6-7 metr olardı. Əşyalarımı bir tərəfə qoyub çantamı açdım. İçində olanlar bunlar idi: Sabun, kiçik güzgü, üzqırخان, ülgüc, diş fırçası, boşqab-qaşiq, alt paltarı və həbsxana barmaqlığına bənzəyən zolaqları olan hərbi paltar. Üz qırmağa aid olan əşyalarımı çıxarıb dostlardan birinə verdim. Çünki bu tezliyə onlara ehtiyacım olmayacaqdı!

Axşam çağı koridorda səs eşitdik. Səs yaxınlaşdıqda zahirən mənə can yandıran komandirin gəldiyini anladım. Dostlar demişdilər ki, onun adı mayor

Mahmudidir. Mahmudi iraqılı əsgərlərin başına qışqıraraq deyirdi: "Niyə onu əsgərlərin blokuna aparmısınız?! Məgər onun yerinin hara olduğunu bilmirsiniz?! Sizə onu ikinci kazarmaya aparın deməmişdimmi?! Axı bu işləri nə vaxt öyrənəcəksiz?!" Elə həmin səs-küylə kazarmanın qapısı açıldı. Mayor içəri girib dedi: "Ya Allah, Mehdi, dur. Dur əşyalarını da götür".

Qanım qaraldı. Dostlarımdan və öz həmyerlilərim olan əsirlərdən ayrılmaq istəmirdim. Amma çıxış yolu yox idi. Əşyalarımı götürüb Mahmudinin tapşırıq verdiyi əsgərin ardınca yola düşdüm. O, yerimin dəyişildiyinə əmin olduqdan sonra getdi. 22 nömrəli kazarma, ikinci mərtəbədə, bəsiclərin blokunda yerləşirdi. Hər blokun başında və ortasında, iki mərtəbəni bir-birinə birləşdirən bir pilləkən var idi. Əsirlər məni gördükdə təəccübləndilər. Əsgər qapını bağladıqdan sonra, məni əhatəyə aldılar. Onlar Bəsic qüvvələri ilə korpus keşikçiləri idi. Mən hamısından balaca idim. Yenə eyni sualları eşidirdim: Adın nədir? Haralısan? Neçənci sinifdə oxuyurdun? Cəbhəyə necə gəldin? Necə əsir düşdün? və s.

Əsirlərin hər birinin özünəməxsus əhvalatı var idi. Hamısının əsir düşmə macərəsi insanı təsirləndirirdi. Uzun müddət bu şəkildə kazarmanın ortasında oturub söhbət etdik. Sözlərindən başa düşdüm ki, onlar kazarmanın işlərini öz aralarında bölüblər. Məni də

növbəyə salmaqlarını istədim. Təmizlik, qab yumaq, yemək almaq və s. Amma onlar dedilər: "Yox, lazım deyil. Burada olduğun müddətdə bizim qonağımızsan!" Heç kəsə zəhmət vermək istəmirdim. Çox israr etdim, amma razılaşmadılar. Axırda əl çəkməyəcəyimi görüb dedilər: "Yaxşı, nə vaxt istəsən bu işlərin hər hansı birində yardım edə bilərsən".

Qürub radələrində dostlar axşam yeməyi almağa hazırlaşırdılar. Hər 10 nəfərin yeməyini "qusə" adlı qablara çəkirdilər. Qusə 30×50 santimetr ölçüsü olan düzbucaqlı bir qab idi. Hər iki tərəfində dəstəyi var idi və altına "Ceyşul İraq"¹ göstəricisi olan "C" hərfi yazılmışdı. Şam yeməyi bozbaş suyu idi. Tomat yeməyin rəngini azacıq dəyişmişdi və içərisində nə olduğunu bilmədiyimiz bəzi şeylər üzürdü. Şam yeməyini "Səmmun" adlanan bir tikə ərəb çörəyi ilə yedik. Uzun müddət heç nə yemədiyimizdən, bu yemək az olduğundan aclığımızı aradan aparmadı. Amma, hər nə olsa da, qana boyanmış plovdan yaxşı idi.

Gecə kazarmanın işığı səhərə qədər sönmədi. İraqlılar əsirləri nəzarətdə saxlamaq üçün bu işi görürdülər. Əsirlər qapının yanında olan bir küncə adyal asaraq zaldan ayırmış, orada ayaqyolu və təharət almaq üçün vedrədə su qoymuşdular. Səhər namazını

¹ İraq ordusu.

qıldıq. Namazdan bir-iki saat sonra, yemək işinə baxan üç-dörd əsir əlində qusə mətbəxə doğru getdilər.

Səhər yeməyi sup idi. Hər birimizə təxminən bir stəkan sup düşürdü. Çörəkdən də hər adama günlük bir yarım Səmmun çatırdı. Sup ağ idi, düyüdən bişirilmişdi. İçində az miqdarda noxud qırıntıları da vardı. Dadlı sup olmasa da, ac qalmaqdan yaxşı idi. Ardıcıl fit səsi və qapının açılması ilə həyəətə çıxmaq vaxtı olduğunu anladım. Qapı açılanda əsirlər blokun ayaqyolusuna doğru hücum çəkildilər. Hər blokda 10 ayaqyolu var idi. Bir göz qırpımında hər ayaqyolunun önündə uzun sıra əmələ gəldi. Bir neçə nəfər də hamama getdi. Hamamın suyu soyuq idi və yuyunmaq istəyənlərin deyilmək səsi eşidilirdi. Ayaqyolundan sonra həyətdə gəzişdim. Düşərgədə nələr olduğunu görmək istəyirdim. Mətbəxə yaxın bir yerdə yerə yaşıl bir lövhə yapışdırılmış, üstünə də belə yazılmışdı:

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا¹

Rütbəli əsirlərin blokunun yaxınlığında, 30 yaş civarında olan İranməneş adlı ordu mayoru məni görüb xeyli təəccübləndikdən sonra, yanıma gəldi.

¹ Onlar öz iştahaları çəkdiyi halda yeməyi yoxsula, yetimə və əsirə yedirərlər. "İnsan" surəsi, 8-ci ayə.

Salamlaşb tanış olduqdan sonra cəld metrə gətirib əyin-başımı ölçməyə başladı. O, dərzilik bacardığı üçün iraqlıların mənə verdikləri paltarları düzəltmək istəyirdi.

Kazarmaya girdikdən bir az sonra iraqlı əsgərlərdən biri məni çağırdı. O əmr etdi ki, əşyalarımı yığb hazır vəziyyətdə qalım. Görünür, yenə yerimi dəyişmək istəyirdilər. Bu dəfə 18 saylı kazarmaya göndərildim. Oranın ən yaşlısı Riza Qərib idi və demək olar əsirlərin əksəriyyəti yeniyetmə cavanlar idilər. Mahmudi buranı "Uşaq kazarması" adlandırmışdı.

Günorta yeməyinə adam başı dörd-beş qaşiq plov verdilər. Plov sulu idi. Neçə nəfərlə bir Qusənin ətrafına oturub önümüzdəki hissədən payımıza düşəni yedik. Bir-iki saatdan sonra, axşamçağı tənəffüsünün vaxtı idi və yenə də çölə çıxdıq.

Günortadan sonra saat beşdə, içəriyə girmək fiti çalındı və sayımızı bilmək üçün bizi beş cərgəyə düzdülər. Zabit və əsgərlər kazarmaya daxil oldular. Zabitlərdən birinin qoluna bir parça yapışdırılmış, üstünə də "N.C" yazılmışdı. Bu zabit düşərgə rəisinin müavini idi. Başımızı aşağı əyib oturmuşduq. Heç kim tərpnəməməli idi. Bu zabit və əsgər heyətinin nəyə görə nigaran olduqlarını anlamırdıq. Məgər sayımızın artıq-əskik olması və ya kimsənin buradan qaçması mümkün idi?! Bunu həm dünən axşam çağı, həm də bu gün səhər etmişdilər. Dostlar deyirdilər ki, gün

ərzində bu işi iki dəfə təkrar edirlər. Onlar qapını bağlayıb gedəndə hava hələ qaralmamışdı. Axşam olduqda kazarmada dəstəmaz alıb camaat namazı qıldıq. Sonra da axşam yeməyi yeyib yatmağa çalışdıq.

Ertəsi günün səhəri tənəffüs vaxtı həyətdə gəzərkən İranməneş gülümsəyərək yanıma gəldi. Əlində paltar var idi. Çox səliqə ilə paltarını ölçümə uyğun tikmişdi. Hətta bəzi yerlərinə bəzək də vurmuşdu. Təşəkkür edib soruşdum:

-Bunları nə ilə düzəldibsiz?

-Blokumuzun üstündə, yuxarı mərtəbədə kiçik otaq var, oranı dərzi otağı etmişəm. Əsirlərin tikiş işlərinə görə də çoxlu yalvar-yaxarla iraqılardan tikiş maşını istəmişəm. Axı mən orduda dərzi işləmişəm. Onlar da razılaşıb mənə kiçik tikiş maşını verdilər.

-Sağ olun, təşəkkür edirəm. Mənə böyük yardım etdiniz. Bu dişdaşə ilə hərəkət edə bilmirdim!

-Dəyməz, sən mənim oğlum kimisən. Dişdaşəni də ver, düzəldim".

Paltarlarımı dəyişdim. İraqılı əsgərlər məni gördükdə diqqətlə baxırdılar. Görünür, bu paltarlarla daha çox diqqət cəlb edirdim. Dostlar da paltarlarımı görüb çox bəyəndilər. Allaha şükür ki, artıq əynimdə yaxşı qalırdı. Kamal da idman ayaqqabımı gətirdi və böyük çəkələklərdən də xilas oldum. Həyətdə kazarma yoldaşlarımdan biri ilə danışırıdım ki, iraqılların ardıcıl fit səsi başladı. Səbəbini soruşdum. Dedilər ki,

Mahmudi düşərgəyə gəlib. Bu fiti kim eşitsə yerində qalmalıdır.

Düşərgənin giriş qapısının önündə dayanmışdım. Mahmudi içəri girdi. Məni gördükdə, təbəssüm edərək dedi: "Mehdi, mənimlə gəl!"

Cavabını vermədən həyətdə fərağat dayanan əsirlərin arasından qaçıb kazarmanın içərisinə girdim.

Niyə belə etdiyimi özümə də bilmədim. Yalnız bunu bilirdim ki, Mahmudi ilə qarşılaşmaq istəmirəm. O, düşərgəyə gəldiyim gündən mənə plan cızırdı. Əsirlərdən eşitmişdim ki, Mahmudi inqilabdan bir neçə il əvvəl Şiraz şəhərinin Savak idarəsində təlim görüb, indi də düşərgədə xüsusi idarənin nəzarətçisi olaraq, öyrəndiklərini burada həyata keçirir. Buna görə də, onu görməyə gözüüm yox idi!

Kazarmaya girdikdən bir az sonra bir neçə əsgər tərcüməçi Mahmudla içəri girib səs-küy salmağa başladılar: "Niyə qaçdın? Bilmirsən ki, mayor Mahmudi düşərgəyə girdikdə iranlı və iraqılı hamı fərağat dayanmalıdır? Səni çağırırdıqda, niyə getmədin? Yəqin ki, indicə səni gəbərdəcək. O heç kimə rəhm etmir!"

Dayanmadan məni danlayırdılar: "Yalla, yola düş, mayorun yanına gedək!"

Çarəm yox idi, onların ardınca yola düşdüm. Çölə çıxdıqda Mahmudi heç nə olmamış kimi dedi: "Mehdi, yaxşısan? Düşərgə necədir? Yeriniz yaxşıdır? Səni

incidirlər?" Cavabını vermədim. Yenə dedi: "Ay uşaq, sən inləyəm! Yerin yaxşıdır? Hər şeydən razısan?"

Üzünə baxmaq istəmirdim. Başını aşağı vəziyyətdə dedim:

-Bəli, razıyam.

-Hə... Bərəkallah! Bir çatışmazlıq var? Nəsə lazımın deyil?

-Yox, hər şeyim var, heç nə istəmirəm.

Ürəyimdə dua edirdim ki, tez sözünü qurtarıb getsin. Amma düşündüyüm kimi olmadı, mənə yaxınlaşıb əlimdən tutaraq özü ilə apardı. Getdikcə halım pisləşirdi. O, əlimdən tutub məni düşərgənin mağazasına apardı.

İçəri girib dedi: "Necə yəni heç nə istəmirsən, bura gəl!"

Satıcının stulunu mağazanın ortasına çəkib oturduqdan sonra dedi: "Düşərgədə səni incidirlər? Kimsə səni incitsə, gəl özümə de. Özüm payını verəcəyəm! İndi de görüm nə istəyirsən? Ürəyindən nə keçir götür?"

-Heç nə istəmirəm.

-Belə şey olar?! Buraya kimi gəlmisən, indi də burdan əli boşmu çıxmaq istəyirsən? Gəl yaxşı-yaxşı bax, gör nədən xoşun gəlir?

-Axı, heç nə istəmirəm.

Məndən əl çəkmir, dayanmadan israr edirdi. Mən də inad edib heç bir şeyə əl vurmədim. Artıq bezmişdi.

Satıcı gözləri bərəlmiş halda bizə baxırdı. Qəzəbini gizlətməyə çalışan mayor hiddətlə yerindən qalxıb rəflərin birindən böyük sellofan götürdü və onu əlinə keçən müxtəlif yeməli şeylərlə doldurmağa başladı. O, yenə də deyirdi: "Seyyidül-rəis ilə danışmaq qərarına gəldim. İcazə versə, səni evimə aparacağam ki, oğlumla birgə dərsə gedəsən".

Onun əsəbi hərəkətlərinə gülməyim tutmuşdu. Qarşısındakı adamı uşaq görüb, yeməli şey və xoş vədlərlə aldada biləcəyini düşünürdü. Mənsə düşünürdüm ki, onun zorla verdiyi bu hədiyyələri kazarmaya necə aparım. Sellofan doluqdan sonra onu mənə uzadıb dedi: "Al, Mehdi, bunların hamısı sənindir. Heç kimə vermə!"

Heç nə demədən üzünə baxırdım. Baxışlarından kin və nifrət yağırdı. Yenə səsini ucaldıb dedi: "Yalla, al bunu, Mehdi!"

İkrahla əlimi uzadıb sellofanı aldım. Məndən əl çəkib aralanmasını istəyirdim. "Mehdi, bunları heç kimə verməyəsən, ha! Hər kim də zorla almaq istəsə, gəl mənə de. Di get kazarmana!"

Mağazadan çıxıb qapı ağzında komandirlərini gözləyən əsgərlərin arasından kazarmaya doğru yola düşdüm. Dostlarımin reaksiyasından qorxurdum. Onlar bu bir-iki gün ərzində söhbət edib mənim necə bir uşaq olduğumu anlamışdılar. Amma qorxurdum ki, iraqılara üz verdiyimi düşünsünlər. Kazarmaya

girdim. Əsirlər əlimdə olan ərzağı bir göz qırpımında qarət etdilər. Sellofanın içində bir neçə paket püstə, bir neçə banka mürəbbə, bir neçə qutu xurma şirəsi, üç-dörd qutu qatılaşıdırılmış süd və bir neçə banka turşu var idi. Dostların zarafatlarına etina etmədən bir küncdə oturdum. Qanım qaralmışdı. Yasa batdığımı gördükdə, dedilər: "Boş ver Mehdi! Axı bu nə sirsifətdir? Gəmilərinmi batıb? Niyə narahatsan? Ayıdan bir qıl qoparmaq da qənimətdir! Özünü narahat etmə!"

Çox narahat idim. Mahmudi bu ərzağa görə mənə istəmədiyim minnəti qoyduğu üçün, nə edəcəyimi bilmirdim. Dostlarıma baxırdım, şirinlə turşun onlar üçün heç bir fərqi yox idi və hər şeyə barmaq batırıb yeyirdilər. Yazıqlar əhval-ruhiyyəmi dəyişmək üçün əllərindən gələni edirdilər.

Dostlardan biri bir əlində bibər şəkili olan turşu bankası, digər əlində də fıstıq tutmuşdu. Yanıma gəlib əlindəkilərdən yeməyimə israr edirdi. Hər gələndə barmağını turşu bankasına batırıb yedikdən sonra, ağzının yanmasından fəryad edirdi! Belə etməklə demək istəyirdilər ki, Mahmudidən bunları almaq məcburiyyətində olduğunu bilirik. O qədər zarafat edib deyib güldülər ki, axırda mən də onlara qoşulub gülməyə başladım.

Düşərgəyə gəlişimdən bir həftə keçirdi. Bir gün tənəffüs vaxtı həyətdə fars dilli radiodan bir xəbər

yayımlandı. Əsirlərin arasına vəlvələ düşdü. Xəbərdə deyilirdi: "Xürrəmşəhri iranlılara geri vermək, bizim üçün hərbi taktika idi və qətiyyətlə məğlubiyyət sayılır. Bir vaxtlar Xürrəmşəhri onlardan aldığımız kimi, bir gün bütöv İrani da belə alacağıq".

Eşitdiklərimə inana bilmirdim, donub qalmışdım. Heç kim nə hisslər keçirdiyimi anlaya bilməzdi.

Sevincimdən nə edəcəyimi bilmirdim. Əsirlər əsgərlərlə gözətçilərin diqqətini çəkmədən Xürrəmşəhrin azad edilmə xəbərini bir-birinə çatdırırdılar. O vəziyyətdə heç bir xəbər məni belə sevindirə bilməzdi. Başımı göyə qaldırıb dodaqaltı Allaha şükür etdim¹. Xürrəmşəhrin azad olunma xəbərini eşitdikdən sonra, əsirlərdən bir-ikisi əllərində qəzet yanıma gəlib dedilər: "Heç ağlımıza gəlməzdi ki, bir gün bu şəkildə olanı öz düşərgəmizdə görəcəyik!"

Öncə nə dediklərini anlamadım, amma gözüm qəzetdəki şəkllə sataşdıqda, məqsədlərini başa düşdüm. Şəkil əsirliyimin ilk günlərinə aid idi. O vaxtlar iraqqlılar tez-tez mənim şəklimi çəkərdilər. Toz-torpaqlı üst-baş və uzun düyünlənmiş saçla iraqqlıların cəbhəsində gəzən zaman yenə də şəklimi çəkibləmiş. Həmin şəkli qəzetə vurmuşdular. Nə qədər

¹ Sonralar öyrəndim ki, Xürrəmşəhr 1982-ci ilin may ayının 24-ü azad olub, lakin iraqqlılar bu xəbəri təxminən iki həftə sonra radioda elan etmişdilər.

düşündümsə, bu şəkli harada və nə vaxt çəkdiklərini xatırlamadım. Ölçüsü təxminən 10×15 olardı. Şəkil qəzetin ilk səhifəsində çap olmuşdu.

Ertəsi günün səhəri düşərgənin həyatında gəzişərkən zabitlər blokundan olan bir əsir pilot yanıma gəldi və salamladıqdan sonra dedi: "Bir neçə dəqiqəlik mənimlə gələ bilərsənmi? Sənə bir şey göstərmək istəyirəm". "Görəsən, nə göstərəcək" – deyə düşünüb onunla getdim.

Zabitlər bloku bizimkindən fərqli idi. Şərait baxımından onların daha yaxşı görünürdü. Xəstəxananın yanındakı kazarmaya girdik. Məni qarderobun yanına aparıb ətrafa göz gəzdirdikdən sonra, ehtiyatla qapını açdı. Şəklimi qəzetdən kəsib dolabın içərisinə yapışdırdığını gördüm. Təbəssümümü gördükdə dedi:

-Siz bizim fəxrimizsiniz. Bu yaşda cəbhəyə gəlib ölkəmizi müdafiə etdiyiniz üçün, sənənlə qürur duyuram.

-Təşəkkür. Mən də sizin kimi vəzifəmi yerinə yetirirdim.

Həyəcanla söhbət edirdi, etiqadlı və inqilabçı şəxs idi. Bir qədər sonra dedi: "Gəl çölə çıxmaq, qorxuram bir az da qalsan, sənə problem yaranar".

Kazarmanın qapısına kimi gəlib məni yola saldıqdan sonra, içəri qayıtdı.

Yeni əsirlər qrupunun gəldiyi gündən iki həftə keçirdi. Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi yeni əsirlərin adlarını qeyd etmək üçün düşərgəyə gəlmişdi. On nəfərlik nümayəndə heyətinin hamısı isveçrəli idi. Həyətə girdilər. İraqlılar onlara bir masa gətirdilər. Hər qrup növbə ilə irəliləyib adını, soyadını və kimliyini onların əlindəki kağıza yazırdı. Hər birimizə iki ədəd məktub kağızı verdilər. Kağızlardan biri göy, digəri qırmızı xətlə ağ kağız idi. Göy kağızın bir tərəfinə ingiliscə "Anxious for news", digər tərəfinə isə ərəb dilində "Xəbər üçün nigaran olanlara" sözləri yazılmışdı. Qırmızı xətləri olan ağ kağıza məktubu alanın adı və soyadı yazılmalı idi. Bizə dedilər ki, göy kağıza yalnız ad-soyad və evinizin ünvanını yazın ki, ailənizin əlinə çatıb əsir düşdüyünüzü öyrənsinlər. Ağ kağıza da məktub yazıb arxasına ad-soyadınızı yazın. Niyə belə etdiklərini başa düşmürdüm. Çünki həmin ağ kağızda da sağ olduğumuzu bildirmək mümkün idi. Əsirliyindən iki ay keçən dostlardan biri izah etdi ki, İraq dövləti əsirlərin məktublarını senzuradan keçirir. Məktubun məzmun baxımından problemi olmasa, sahibinə çatacaq, əks təqdirdə məktub göndərməyəcək. Buna görə də göy məktubları verirlər ki, ad-soyadımızı oraya yazaq və senzuraya ehtiyac olmadan İrana çatsın.

Qırmızı Xaç Komitəsi düşərgəyə özləri ilə üç qələm gətirmişdilər. Məktubları yazdıqdan sonra qələmləri

aparacaqdılar. Məktubun kağızını əlimdə tutub qələm növbəsinə dayandım. Deyəcək bir kitab sözüm var idi, amma bu yarım qarış kağıza nə yazacağımı bilmirdim. Əsirlik haqda elə bir şey yazmaq istəyirdim ki, valideynlərim nigaran qalmasınlar. Məktubda heç bir narahatçılıq olmadığını çatdırmaq istəyirdim. Məktubu Quranın bu ayəsi ilə başladım:

Hər bir çətinliklə yanaşı bir asanlıq da var. Və ya hər bir çətinlikdən sonra bir asanlıq var.¹

Salamlaşb hallarını soruşduqdan sonra, öz haqqımda yazmağa başladım. Sağ olduğumu və heç bir narahatçılığımın olmadığını bildirdim. Yerimin yaxşı olduğunu da qeyd etdim. Sonra da Zəhra, Fatimə, Mürtəza, babam, Suğra nənəm və kiçik qardaşımın halını soruşdum. Çox kiçik xətlə yazsam da, məktub düşündüyümdən daha tez doldu. Axırını bir-iki sətirdə yazdım ki, mənim uzaqlığım sizi inqilab və müharibədən məyus etməsin. Onları Allaha əmanət edib, məktubun cavabını gözləyəcəyimi yazdım².

Üç həftə sonra, Qırmızı Xaç Komitəsinin nümayəndələri yenə gəldi. Bu dəfə yeni gələn əsirlərin

¹ “Şərh” surəsi, 5-ci ayə.

² Yatsam yuxumda da görməzdim ki, məktubum iraqlıların senzurasına məruz qalacaq və cavabı beş ay sonra gəlib çatacaq.

adlarını qeyd etməklə yanaşı, bizə də 10×15 santimetrlik kiçik ağ rəngli vəsiqə verdilər. Onun üzərində ingiliscə ad-soyadımız və qırmızı xaç şəkli var idi. Biz bu vəsiqə ilə artıq qeydiyyatdan keçmişdik, buna görə də İran dövləti əsir düşdüyümüzü bilirdi. Mehdi Yədulla Əzizullah vəsiqəsinin nömrəsi 3790 idi. Mən 3790-cı iranlı əsir idim.

Səkkizinci fəsil

Əsarət, yeni təcrübələr dünyası

Artıq xəstəxanada idim. Əslində bura xəstəxana demək olmazdı, bir zal idi, içində iki sıra yataq və dörd-beş adda iynə-dərman vardı. Heç klinikaya da oxşamırdı. Orada hər cür əsir var idi; meyit kimi hərəkətsiz uzanan, onurğa beyni amputasiyasına düçar olan yaralı əsirlərdən tutmuş, əldən düşmüş 60-70 yaşlı qocalara kimi hər cür əsir görə bilərdin. Orada olan xəstələr mənimlə söhbət etməyə can atırdılar. Çoxu deyirdi ki, səni gördükdə uşaqlarımızı xatırlayırıq. Onlarla söhbət etdikdə kövrəlib ağlayırdılar. Çox ürəyiyumşaq idilər, hər kəsdən daha çox diqqətə və qayğıya ehtiyacı idilər. İlk günlər mən danışıdığca, təəccüblənib heyrətlənirdilər. Davamlı olaraq "Maşallah, maşallah" deyirdilər. Yəqin ki, bu yaşda

birinin cəbhəyə gəlmək üçün bu qədər səbəb və şövqlü olmasına heyrətlənirdilər. Az bir zamanda xəstəxanada olanların hamısı ilə tanış oldum. Orada olan yaralıların bəzilərinin vəziyyəti daha ağır idi. Dərin yaralarının daha çox müalicəyə ehtiyacı var idi. Amma düşərgə xəstəxanası onları sağalda biləcək vəziyyətdə deyildi. Orada Məcid Cəlalvənd adlı bir həkimdən və üç-dörd iynə-dərmandan başqa heç nə yox idi. O, 30 yaşlı keçmiş hərbi xəstəxananın həkimlərindən idi. O, yüksək ruhiyyə ilə yaralıların dadına çata bilən yeganə şəxs idi. Tibbi təchizat yox səviyyəsində olsa da, yaralılara əhval-ruhiyyə verir, əlindən gələn hər bir şeyi edirdi. Xəstəxanaya get-gəl etməklə onun xasiyyətini öyrənib dostlaşmışdım. Məni görən kimi zarafata başlayıb deyirdi: "Salam, canavar! Necəsən!? Nə əcəb buralardasan?"

İraqlılar xəstəxananın küncündə ona bir yataq yeri vermişdilər. Beləliklə, o, bütün gününü xəstələrlə keçirirdi. Xəstəxanada işi azaldıqda, ilkin tibbi yardım ləvazimatını götürüb həyəətə gələr, yer azlığına görə, xəstəxanada yata bilməyən və ya yerindən tərpənə bilməyən yaralılara baş çəkərək sargılarını dəyişərdi.

Ənbər düşərgəsi həmin bu şəraitsiz xəstəxanaya görə yaralı əsirlərin müaliəcsi üçün ilk dayaq məntəqəsinə çevrilmişdi. Hər dəfə gələn əsirlərin yarından çoxu yaralı olardı. İraqlılar bu xəstəxanaya görə, bizə böyük lütfkarlıq etdiklərini düşünürdülər.

Bütün yaralı əsirlər burada ilk müalicəni aldıqdan sonra, başqa düşərgələrə göndərilirdilər.

Bizim kazarmada olan əsirlərin arasında, ən çox Əkbər İraqi ilə səmimi idim. O, təqribən 26 yaşlı korpus keşikçisi idi, "Fəthül-mubin" əməliyyatında Dəşti-Abbas bölgəsində əsir düşmüşdü. Davranış tərzi ürəyimə yatırdı. Bir dəfə digər dostlara bir əsirin azan demə əhvalatını danışarkən diqqətimi çəkdi. Seyid Həsən Mirseyid adlı bir nəfər barədə danışdı. Deyirdi ki, o həyətə çıxıb azan verdiyi üçün iraclılar ona dəhşətli işgəncə veriblər. Onu görmək üçün səbirsizləndim, kim olduğunu bilmək istəyirdim. Əkbərdən soruşdum:

-Bu dediyin Allah bəndəsi haradadır?!

-Öz kazarmasındadır. Sabah tənəffüs vaxtı onu sənə göstərəcəyəm.

Ertəsi günün səhəri Əkbərlə Mirseyidin yanına getdik. Əkbər öncədən demişdi ki, o, ruhanidir. Lakin iraclılar və digər əsirlər bu barədə heç nə bilmirlər. Bunu bilsələr, onun üçün başağrı olacaqdı.

Mirseyid 26-27 yaşlı, ucaboylu gənc idi. İlk baxışdan adamın ürəyinə yol tapırdı. Səmimi davranırdı. Salamlaşıb hal-əhval tutduqdan bir qədər sonra Əkbər öz işinin ardınca getdi. İkimiz qaldıq. Düşərgədə olduğum müddətdə Mirseyid məni bir neçə dəfə görübmüş. Amma öz dediyinə əsasən, tanışlıq üçün fürsəti olmamışdı. Yavaş-yavaş danışdı. O günədək

onu görməmişdim, amma Əkbər onun iraqlılarla olan çox saylı mübahisələri barədə əhvalatlar danışmışdı. Ürəyim istəyirdi ki, onun yanında daha çox qalım. Ürəyimdə məhəbbət yaranmışdı, onu daha çox tanıdıqca rəğbətim daha da çoxalırdı.

Gözlərimi yumub bir an onu ruhani paltarında təsəvvür etdim. Ona çox yaraşırıdı. Elə öz aləmində idim ki, birdən Mirseyid əlimi tutub dedi: "Hə, dostum! Sən də özündən danış, haralısan? Neçə yaşın var? Nə vaxt əsir düşdün?"

Danışmağa başladım. Özümü təqdim etdikdən sonra, cəbhəyə gəliş maceram haqqında məlumat verdim. Mirseyid əlimi əlinin içərisində tutaraq məni dinləyirdi. Sözüm qurtardıqda dedi:

-Bəs indi planın nədir?

-Nə planı?!

-Yəni nə etmək istəyirsən? İndi boş vaxtın çox olduğu üçün nəsə öyrənmək istəmirsən?

-Məsəl üçün nə?

-Quran, Nəhcül-bəlağə, ərəb dili...

-Əslində ərəb dilini öyrənməyə çox həvəsim var. Amma bu vəziyyətdə nəsə öyrənmək mümkündürmü? Adi bir qələm də tapılmır. Nə kitab, nə də dəftər var. İraqlılar qorxularından kibrit kağızlarını da toplayırlar.

-Bəli, bunların hamısını bilirəm. Amma onu da bilirəm ki, iradəli olmağın kifayətdir. İstəsən, hər şey

özü düzələcək! Hətta gəl bu gündən dərşimizi başlayaq!

Sözlərindəki ümid və şövqdən qanadlanıb uçmaq istəyirdim. Elə həmin o ilk günlərdən anlamışdım ki, qızıl kimi adamdır və özünə görə ümid qaynağıdır.

Mirseyid ərəb dilini öyrənmək üçün mənə proqram tərtib edib dedi: "Vaxtı əldən verməməlisən. "Ya Əli (ə)" desən, axıra kimi birgə gedəcəyik".

-Mən hazırım. Elə bu gündən başlayaq.

-Quranın 30-cu cüzünün surələrindən başlayaq, ilk əzbərləyəcəyimiz surə "Bəyyinə" surəsi olsun. Razısan?

-Bəli

Mirseyid aram və gözəl səslə "Bəyyinə" surəsini oxuyub dedi: "Əzbərləmək üçün bu gün və sabah vaxtın var". İki gün sonra yanına gedib əzbərləyə bildiyim ayəyə kimi ona oxuyacaqdım. Kazarmada bir Quranımız var idi və onu növbə ilə oxuyurduq. Bir gündə hər birimiz yarım saat Quran oxuya bilərdik. İçəri girən kimi dərhal adımı Quran növbəsinə yazdırdım. Quran əlimdə olduğu müddətdə bütün diqqətimi toplayırdım ki, bacardığım qədər surənin hamısını əzbərləyim. Çətin deyildi, bu surə cəmi səkkiz ayədən ibarət idi.

Ertəsi günün səhəri, tənəffüs vaxtı "Bəyyinə" surəsini dodaqaltı oxuya-oxuya, Mirseyidin yanına getdim. Əslində onunla bir gün sonra görüşəcəkdik,

amma surəni əzbərlədiyim üçün tez getdim. Doyunca söhbət etdik. Bir gün tez gəldiyimi dilə gətirmədi. Yanında məndən başqa da tələbəsi var idi. O getdikdən sonra üzünü mənə tutub dedi: "Mehdi bəy, nə xəbər? Surənin hansı ayəsinədək əzbərləyə bildin?"

-Hamısını əzbərlədim.

-Doğurdan? Əhsən sənə, oxu görüm.

Sinəmi önə verib oxumağa başladım

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾
رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ
الَّذِينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْ ذَلِكَ لِمَنْ حَسِبِي رَبَّهُ ﴿٨﴾

صَدَقَ اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Surəni sonuna kimi səhvsiz oxudum. Çox bəyəndi. Surəni əvvəldən axıradək səhvsiz oxuduğum üçün çox sevinirdim.

-Dünən sənə dediyim hədisi də xatırlayırsanmı?

Hədəsi də oxudum. Baxışlarında razılıq hissini görürdüm. "Bu gün dərsi yaxşı bildiyin üçün sənə "Bələm Baura" əhvalatını danışacağam".

O qədər şirin danışdı ki, vaxtın necə keçdiyini hiss etmədim. Gözətçilərin ardıcıl fit səsi ilə içəriyə girmək vaxtı olduğunu başa düşdüm. Mirseyid növbəti dərsə nə oxuyacağımı müəyyənləşdirdikdən sonra ayrıldıq. İçəri girmə fiti çalındıqda yubansaydıq, qayıqla canımızı alırdılar.

Həyətdə dayanmışdım. Ayağımın altında çoxdan bəri axtardığım və sonda düşərgənin torpaq hissəsindən tapdığım kiçik daş parçası var idi. Onunla ürək düzəltmək istəyirdim. Bunu etmək üçün öncə daşı düz olanadək yonmalı, sonra da kiçik daşlarla cızıqları aradan qaldırmaq üçün onu yuyub kazarmanın döşəməsindəki beton plitələrə sürtməli idim ki, hamar olsun. Bu mərhələyə çatdıqda daşı istədiyim fiqur formasına sala bilərdim. Bəzi əsirlər bu işdə peşəkar olmuşdular. Həmin bu kiçik daşla gül və quş kimi maraqlı suvenirlər düzəldirdilər. Mənim bu kimi işlərə hövsələm yox idi. Boş vaxtlarımı belə şeylərə sərf etmək istəmirdim. Ürək fiqurunun hazır olması üç-dörd gün çəkdi. Onu kazarmanın xətti gözəl olan əsirlərindən birinə verdim ki, üzərinə "Allah"

sözünü yazsın. İstədiyim kimi, gözəl alındı. Onu məktubumla birgə İrana göndərmək üçün saxladım¹.

Səhərlər kazarmanın qapısı əl-üz yuyub, ayaqyoluna getmək üçün açıldıqda, fürsətdən istifadə edib həyətdə qaçır, bədənim qızana qədər idman edirdim. Əsirlərin çoxu səhər idmanına adət etmişdilər. Səhər yeməyinin vaxtı çatanadək xeyli atılıb-düşdüyümə görə, çox acırdım.

Əsirliyin üzücü qürubunun da özünəməxsus hekayəsi var idi. Qürub vaxtı daha çox darıxardıq. Bəlkə də elə bu darıxmağa görə, ilk dəfə kollektiv dua mərasimi keçirmək qərarına gəldik. Belə oldu ki, bazar ertəsi axşamı təvəssül, cümə axşamları isə kumeyl duasını oxuyaq. Bilirdik ki, iraqlılar mərasim keçirməyə icazə verməyəcəklər. Buna görə də, bu tədbiri son dərəcə gizli şəkildə keçirməli idik. Gecələr əsgərlərin çoxu öz keşikçi postlarında qalırdılar. Nadir hallarda, bir-iki nəfər düşərgəyə gəlib gəzişirdi. Duanın ortasında həmin bu bir-iki nəfərin şərrindən qorunmaq üçün, növbə ilə kazarmanın pəncərəsində gözətçilik edirdik. Üz qırmaq üçün verilən kiçik güzgünü götürüb blokun axırına kimi görünəcək bir şəkildə pəncərəyə tuturduq. Gözətçi iraqlıları görüb

¹ Onu məktubumla birlikdə Qırmızı Xaç Komitəsinin üzvlərinə verib İrana göndərdim, amma heç vaxt ailəmin əlinə çatmadı!

digərlərinə işarə etdikdə, hamımız duanı dayandırırıdıq.

Gözəl anlar idi. Kazarmanın rövzəxanının yanıqlı səsi əsirlərin için-için ağlayıb sızlamaq səsinə qarışırdı. Əsirlik qütbəti qəlbimizə od vurub yandırsa da, hamımız göz yaşımızı boğub İmam Hüseyinə (ə) ağlayırıdıq. Kumeyl duasında "Ya Rəbbi, Ya Rəbbi" hissəsinə çatdıqda, çox yüngülləşirdik. Duadan sonra hamının siması öncəkindən daha gözəl olurdu.

Axşamçağı kazarmada ikən tərcüməçi Mahmud gəlib məni çağırıdı. Birgə çölə çıxdıq. Gözüm həyətdə dayanıb məni gözləyən Mahmudiyə sataşdı. Əynində ütülənmiş qısaqol köynək var idi. Yanındakı yekəpər itə isə ağ-qara paltar geyindirmişdi. Ətrafa baxıb saxta təbəssümlə dedi:

-Salam, Mehdi! Xoş gördük! Necəsən?

-Yaxşıyam.

-Əhsən... Əhsən... Yerin yaxşıdır?

-Bəli!

-Verdiyim ərzaq hələ də durur, yoxsa dostların səndən aldı?

-Yox, hələ qurtarmayıb.

-Hə, maşallah.

Sonra da yenə öncəki sarsaq sözlərini təkrarlayıb dedi: "Sən mənim oğlum kimisən, burada qalmağına icazə verməyəcəyəm, səni məktəbə aparmaq istəyirəm" və s. Lakin susub cavab vermədiyimi

görəndə, özünü toparlayıb dedi: "Mehdi get, amma kimsə səni incitsə, gəl mənə de".

Məndən nə istədiyi məlum deyildi. İlan kimi baxışlarından zəhər yağdı. Bilirdim ki, bu asanlıqla məndən əl çəkməyəcək. Özümü hər şeyə hazırlamışdım. Əmin idim ki, gec-tez yenə ardımca gələcək. Mənə planlar cızdığı, gün kimi aydın idi. Onun kimi hiyləgər və təcrübəli bir şəxsin mənim kimi azyaşlı əsirdən vaz keçməsi ağılsızlıq olardı.

Tənəffüs vaxtı Mirseyidin yanına getdim. Onun yanında olduğum müddətdə ətrafımda nələr baş verdiyini hiss etmirdim. O, nə qədər çox danışdısa, daha çox yanında qalmaq istəyirdim. Onun üçün "Huməzə" surəsini oxudum. "Əhsən, Mehdi can! Yenə həmişəki kimi səhsiz oxudun" – deyə razılığını bildirdi.

Öncəki dərsdə qərara gəlmişdik ki, surədə olan bəzi sözlərin mənasını da öyrənək. Bir neçə sual verdi, hamısını cavablandırıb dedim:

-Özüm üçün ərəb dilində cümlələr düzəldirəm. Müxtəlif kəlmələrin mənalarını tapıb onları yan-yana qoyuram.

-Belə davam etsən, düşündüyündən də tez ərəb dilini öyrənəcəksən.

-İnşallah - deyə sevinərək cavab verdim.

Çox vaxtım yox idi. Növbəti şəxs dərsimin qurtarmasını gözləyirdi. Mirseyidlə sağollaşdı

xəstəxanaya doğru yola düşdüm. Doktor Məcid demişdi ki, mən xəstəxanaya gedəndə orada olan yaralılar çox sevinirlər. Xəstəxanada iraqılı gözətçi Xəmis, bir yatağın yanında dayanmışdı. Onun buraya gəlməkdə məqsədi yalnız özünü göstərib lovğalanmaq idi. Məni görəndə kimi bir-iki addım irəli gəlib qolumdan möhkəm tutdu, özünə tərəf çəkib fars dilində dedi: "Burada nə işin var, ay uşaq! Sən indi ananın qucağında əmzik yeməli idin!" Çox acığıma gəldi. Halım pisləşdi, amma susdum. Ona tutarlı cavab axtarırdım. Elə bir söz deməliydim ki, bir daha mənimlə belə danışmasın. İstehza ilə təbəssüm edib dedim: "Yox, əşi! Əmzik niyə? Mən əmzik yerinə qumbara götürüb fitilini çəkdikdən sonra aranızda atıram!"

Bu sözü eşidən kimi, boynumun ardına möhkəm bir sillə vurdu. Çox ağrıdı, namərdin əli daş kimi idi. Buna baxmayaraq verdiyim cavaba görə sevinirdim. Hamının yanında pərt olmuşdu. Dayanmadan söyürdü. Uca səslə deyinə-deyinə xəstəxanadan çıxdı. O çıxan kimi dostlar hamısı dedilər: "Mehdi, əhsən sənə! Ona ibrət dərsi verdin!"

İraqlılar hər səhər bizə "əl-Sovrə" qəzeti gətirirdilər. Hər dəfə qəzetin ilk səhifəsinin yuxarı hissəsinə Səddamın yeni şəkli vurulur, altına da onun haqqında yazılan xəbərlər dərc olunurdu. Sözləri, səfərləri, görüşləri və müharibə barəsində düşüncələri yazılırdı.

Bir gün qəzetin səhifələrini vərəqləyərkən gözüm tanış bir simaya sataşdı. O şəkil İraq Müdafiə Nazirinin cəbhələrdən birinə baxış keçirdiyi halda çəkilməmişdi. Şəkilə diqqətlə baxdım. Bir an yerimdəcə donub qaldım. Şəkildəki şəxs Xürrəmşəhrdə iraqlıların döyüş otağında gördüyüm komandir Ədnan Təlfah Xeyrullah idi. Müdafiə naziri və Səddamın dayısı oğlu! Harada, kimin yanında olduğumu təzə anladım! Demək, orada olan komandirlər, əsgərlər və gözətçilər boşuna o qədər həyəcanlanmayıbmışlar. Sən demə, onlar öz müdafiə nazirlərinin qarşısında bu qədər canfəşanlıq göstərirlərmiş. Həqiqətən də, Allah mənə yardım etməsəydi, həmin ağır fəzada Ədnan Xeyrullahın suallarının öhdəsindən gələ bilməzdim.

Düşərgənin əsgərləri arasında ən alçaq şəxs Əbdürrəhman idi. Bizə qarşı niyə bu qədər nifrət bəsləməsinin səbəbini bilmirdik. Bizi saymaq vaxtı gəldikdə, gəlib kazarmanın qarşısında dayanırdı. Azacıq geciksəydik, yaxalayıb bizi qayıqla döyür, acıqla deyirdi: "Tez Xomeynini söy!" Özü deyirdi ki, mən sizin əzab mələyinizəm, Allah-Taala mənə məcusilərə¹ işgəncə vermək üçün göndərib. Bizim namaz qıldığımızı görüb deyirdi: "Siz hamınız zərdüşt

¹ Bəzi ərəblərin iranlılara verdikləri yanlış ləqəb. Zərdüşt anlamına da gəlir.

və məcusisiz. Yalandan bu oyunları çıxarırsız ki, bizi aldadasız! Elə bilirsiniz ki, biz də inanacağıq!"

Əbdürrəhman öz müsəlmançılığını sübut etmək üçün, otağından bir aftafa götürüb o qədər yolu bizim kazarmanın arxasına kimi gəlir, orada əhli-sünnət qaydasıyla namaz qıldadı. Həm də özünü təmizkar və nəzakətli göstərmək üçün, çox vaxt çəkmələrini və paltarlarını təmiz saxlayırdı. Bir dəfə bayıra çıxma zamanı su kranının yanında dayanıb paltarımı yuyurdum. Bu zaman Əbdürrəhman ayaq yolundan çıxıb iki metr məsafədə dayanaraq suyu açdı. Öz işimi görüb ona etina etməməyə çalışsam da, əslində gizləncə ona baxırdım. O, suyun yanındakı kiçik sabunu götürüb əl-üzünü yumağa başladı. Yuyunarkən bir qədər dayanıb kiminsə ona baxıb-baxmadığını görmək üçün ətrafa göz gəzdirdi. İstəyirdi ki, onun nə qədər təmizkar olduğunu hamı bilsin. Paltarımı sıxarkən qəfil gördüm ki, Əbdürrəhman ovulmuş sabunu qənd kimi ağzına atıb işarə barmağı ilə dişlərini sabunlamağa başladı!

Bir yandan gülməyim tutmuşdu, bir yandan da ürəyim qarışırdı. Məndən başqa dostlardan da bir-iki nəfər orada idi. Bir-birimizə baxıb gülməməyə çalışırıdık. O, bu işi iki-üç dəfə təkrar etdikdən sonra, dişlərinin təmiz olduğunu görüb ayaqyolundan çölə çıxdı.

Ayaqyolundan uzaqlaşdığına əmin olduqdan sonra, gülməyə başladıq. Axır ki, pişik kimi sudan qorxan iraqlı əsgərlər arasında bir nəfər "təmizkar" tapılmışdı.

Bəzi əsirlər mağazadan aldıkları kibrit çöpləri ilə gözəl çərçivələr düzəldirdilər. Bunun üçün kibritin ucunda olan kükürdü ülgüc ilə yonub ərzaq qutularının kağızlarına müxtəlif şəkillərdə yapışdırırdılar. İçinə də məktublarda gələn ailə üzvlərinin və dostlarının şəkillərini salırdılar. Bəzən də çərçivələri məktubla birgə İrana göndərirdilər.

Mən yonulmuş kükürdlərin sabit müştərisi idim. Onları toplayıb uşaqlıq xatirələrimi canlandırmaq üçün partladırdım. Bunun üçün onları boşalmış diş pastası qabının içərisinə tökürdüm. Sonra mərmə əvəzi başına kiçik bir daş qoyub kibrit çəkirdim. Kiçik daş güllə kimi səs çıxarıb önə sıçrayırdı.

Bu əyləncəni artilləriya adlandırırdım. Məndən başqa əsirlərdən iki-üç nəfər də bu işlə məşğul idilər. Kiçik daşlarımızı eyni sırada düzüb yandırırırdıq. Kimin daşı daha uzağa atılsaydı, o udacaqdı. Bilmirəm kim bu oyunumuzu iraqlılara xəbər vermişdi. Bir gün günorta radələrində, pəncərənin taxçasında oturmuşdum ki, Tofiq, Lətif və Xəmis pəncərəyə doğru gəldilər. Uzun ayaqlarına görə "ər-ər" adlandırdığımız Tofiq mənə dedi: "Mehdi, get kibritlərini yığ gətir".

Lətif gözünü mənə zilləmişdi. Monqollara bənzəyən qıyıq gözləri var idi. Dərisinin rəngi də meksikalılar

kimi bilinmirdi, qarayanızdır, yoxsa qırmızı və ya sarışın. Lətifin üzündə və davranışında mehribanlıqdan başqa hər nə desəydin var idi.

Tofiqin sözünü anladım. Artilleriyamı deyirdi. Bilirdim ki, kükürlərimi ona göstərməsəm məndən əl çəkməyəcək, əksinə gəlib təftiş edərək mənim və dostlarımla əşyalarını alt-üst edəcək. Bu arada bəzi qardaşların gizlətdiyi dua, qələm və başqa yazı ləvazimatlarının tapılacağından qorxurdum. Bir ovuc kükürd üçün digərlərinə başağrı verməyə dəyməzdi. Gedib artilleriya əşyalarımın hamısını gətirdim. Bilirdim ki, başıma oyun açacaqlar. Məni mağazanın kənarındakı boş otağa aparıb soruşdular: "Bunlarla nə edirdin?"

Heç nə demədim.

-Hər nə edirdinsə, bizə də göstər - deyə ikinci dəfə təkrarladılar.

Bilirdim ki, kükürd və artilleriya əşyalarımla həmişəlik sağollaşmalıyam. Buna görə də özlüyümdə fikirləşdim ki, hamısını işlədim və sonuncu dəfə bu oyunumdan ləzzət alım. Pasta qabını kükürdlə doldurdum. Bundan öncə heç vaxt onun ağzını bağlamır, yerinə kiçik bir daş qoyurdum və beləliklə alışırdıqda o uca səs çıxarmadan önə atılırdı. Bu dəfə onun səmindən və əsgərlərin gəlişindən qorxmadığımı üçün, ağzını sıx bağladım. Qalan kükürdlə də başqa bir bomba düzəldib yanına qoydum. Əsgərlər məni

dövrəyə alıb diqqətlə əllərimə baxırdılar. Mən də baş verəcək hadisədən xəbərsizcə diz çöküb diqqətlə işimi görürdüm. Başa düşürdüm ki, görəcəyim iş məsləhət deyil və xeyirlə qurtarmayacaq.

Vurduğum ilk kibritlə yanmadı, yəni kükürlər yansa da, alov ağıza çatmadan söndü. Pərt oldum. Amma ilk topun partlayışı ilə elə bir vahiməli səs otağı bürüdü ki, pəncərələrdəki şüşələr ovulub töküldü. Əsgərlər dərhal dala çəkildilər. Donub qalmışdım ki, ikinci top birinci topdan daha yüksək səslə partladı. Əsgərlər bağıraraq qapıya doğru qaçdılar. Ağ tüstü və kükürd qoxusu ətrafı bürümüşdü. Belə bir dəhşətli səs gözləmirdim. Qulağım cingildəyirdi.

Bir qədər sonra onların hamısı içəri girdi. Yasinlə Xəmis kazarmaya gəldikdə əllərində yeni bir işgəncə aləti var idi; qalın boruya bənzəyirdi. Adına "Səvəndə" deyirdilər. Qalınlığı normal borudan iki-üç qat artıq idi və adi boru kimi yumşaq deyildi. Bir növ quru rezindən düzəlmişdi. Əldən sürüşməsin deyə ucuna ip bağlamışdılar. Otağın bir küncündə donub qalmışdım. Əsəbi və sərsəm baxışlarından nə dərəcədə hiddətləndikləri aydın idi. Yasin əlini qaldırıb səvəndəni başıma endirdi. Əllərimi başımın üstünə qoymuşdum. Səvəndə bir neçə hissəyə bölünüb yerə töküldü. İçindəki şünurları çıxarmışdılar. Zərbənin şiddəti bıçaq zərbəsi kimi idi. Lətif, Xəmis və Tofiq başımın üstündə dayanıb söyə-söyə döyürdülər. Biri

yumruq, digəri təpik vururdu. Tofiq əkməsinin ucu ilə ayađının s m y n  elə vurdu ki, elə bil mənə u  fazlı elektrik cərəyanı qoşdular. X mis də s v nd si ilə b d nimd  sađ yer buraxmadı.

Namərdlər çox pis qorxmışdular. Simalarından ölümün astanasından qayıdanlara bənzəyirdilər.  z m də fiş ngimin yüksək səsindən qorxmışdum. Onlar elə fikirləşirdilər ki, bu yolla onları öldürmək ist yirmiş m. Qorxaq insan idilər, elə buna görə də məni öldürmək niyyəti ilə döyürdülər. Ayaqları altında b k ld y md n tərpənə bilmirdim. Bu, düşərgədə  zl şdiyim ilk işgəncə hadisəsi idi.  limin arxası ilə dodađının  st n  sildim. Burnumdan qan gəlirdi. Bədənimin hər yeri göynəyirdi. Yeddi-səkkiz dəqiqə sonra getdilər. Otađın da qapısını a ıq qoymışdular ki, çıxıb  z kazarmama gedim. Bədənimin ađrısından  l-ayađımı t rp tm y  qorxurdum. Əlimi divara söykəyib ayađa qalxmaq istəyirdim. S r n -s r n   z m  bir təhər kazarmaya çatdırdım.  sirl r partlayıřların səsinə görə pəncərə kənarına yıđılmışdılar.  z-g z m  g r nd  n  bař verdiyini anladılar.

Ertəsi günün səhəri düşərgədə kibritin qadađan olunduđunu dedilər. T ftiřd  kimdən bir gilə kibrit tapsalar, onu c zalandıracaqlarını elan etdilər. Beləliklə, siqaret  k nl r yasa batdılar. Yazıqlar n  edəcəklərini bilmirdilər. Kazarmanın giriřində elektrik

sayğacı var idi. Siqaret çəkənlərdən biri iki elektrik kabelinin başını soyub hamıya öyrətdi ki, siqaret çəkmək istədikdə onları bir-birinə vurub qıgılcımı ilə siqaretlərini yandırırırlar. İki-üç gün keçdikdən sonra kazarmarnın dəcəllərindən bir-iki nəfər milçəklərin vızılısından bezdiyinə görə ölü milçəkləri pəncərə kənarından götürüb sayğacın yanına gətirdi və həmin üsulla yandırdı. Ətrafa iyrənc qoxu yayıldı. Hamı qoxunun nəyə görə yayıldığını soruşurdu.

-Axı bu nəyin qoxusudur?

-Bunlar ölü milçəklərin iyidir. Əslində bu əlverişli üsuldur, çünki diri milçəklər həmişə ölü milçəklərin qoxusunu tanıyır. Dostlarını kabab etdiyimizi anlasalar, bir daha bu tərəflərə gəlməyəcəklər.

Bir neçə gün sonra tanınmış əsirlər vasitəçilik edib iraqlıların mətbəxindən bir az neft almaq istədilər ki, siqaret çəkənlərin problemini həll etsinlər. Çoxlu var-gəldən, yalvar-yaxardan sonra razı oldular. Mətbəxdən aldığımız tomat qutusuna bir qədər neft töküb bir fitillə onu yandırdıq və ondan kibrit əvəzi istifadə etməyə başladıq.

Hər əsirə ayda 1,5 dinar pul verirdilər. Rütbəli əsirlər isə bizdən dörd qat çox, yəni 6 dinar alırdılar. Hər ayın əvvəlində məsul əsirlər İraq dilində fulus adlanan pul paylayardı. Pullar dəyərlərinə əsasən müxtəlif rənglərə bölünürdü: ağ, sarı və göy. 1,5 dinar böyük pul deyildi, İran pulu ilə təxminən 45 tımən

olardı. Əsirlər çox vaxt bu pulla diş fırçası, pasta və xurma şirəsi alırdılar. Siqaret çəkənlərdən başqa hamı pulunu üst-üstə qoyur və kollektiv şəkildə nə isə yaxşı bir şey alardı. Bir nəfər bazarlıq, bir nəfər də mətbəx işinə baxırdı. Kazarmanın bir hissəsini adyalla ayırıb mətbəx etmişdik. Mağazadan şəkər, duz, quru süd, diş pastası və bu kimi şeyləri aldıqdan sonra, onları mətbəxə qoyurduq. Səhər, günorta və axşam yeməyini vaxtından tez aldıqda, isti qalması üçün adyalla bükürdük. Mətbəx işinə baxanlar səliqəli insanlar idilər. Adətən, öz yaradıcılıq istedadlarına əsasən aldığımız ərzaqdan nəsə bişirib əsirlər arasında bölürdülər.

İraqlılar bir dəfə şam yeməyinə dəyişiklik edib, bozbaş suyunun yerinə ağ lobya verdilər. Dadsız və duzsuz idi, nə qədər çalışsaq da, yeyə bilmədik. Ağ lobyanı heç nə əlavə etmədən toatsız və duzsuz bişirmişdilər. Hətta düz əməlli bişməsinə də imkan verməmiş, yaribişmiş vəziyyətdə qablara töküb qabağımıza qoymuşdular. Axırda elə oldu ki, mətbəx işçisinin təklifi ilə gecəni yavan çörəklə keçirmək məcburiyyətində qaldıq.

Elə həmin şəxs çox vaxt bizə Səmmun çörəyinin içindəki xəmirələnmiş hissəni çıxarmağı tapşırırdı. O, çörəyin içindən çıxan xəmirələri sərrib qurudur, daha sonra əli ilə ovub una çevirirdi. Lobyaya verilən gecənin səhərişi mətbəximizdə işləyən əsir hər birimizin qabına

iki qaşıq lobyə əzilmişşi çəkdi. Həqiqətən dadlı idi. O, lobyaları stəkanın altı ilə əzib, bir qədər duz, un və tomat əlavə etmişdi.

Bəzən axşamlar balıqlarımızı üst-üstə qoyub düz olması üçün üzərinə adyala çəkir, sonra sıra ilə üstünə tullanardıq. Bir dəfə əhvazlı Rza Dobaş adlı bir əsir balıqların üstünə tullanarkən yüksək səslə qışqırıb yerə sərildi. Ona doğru qaçdıq. Böyrü üstə yerə yıxılmışdı. Dostların xurma tumunu deşmək üçün istifadə etdikləri iynələrdən biri düz belinə batmışdı. Əsirlər bu iti iynəni tikanlı məftillərdən düzəltmişdilər ki, xurmanın tumunu deşib onunla təsbeh düzəltsinlər. İynə tamamilə belinə girmiş, yalnız iki-üç santimetri çöldə qalmışdı. Belinin deşildiyi hissədən nazik qan axırdı. Dərhal balıq oyununu bitirib pəncərənin önündəki əsgərləri çağırırdıq.

Tərpənmədən yerə uzanan Rza ağrıdan ayaqlarını bükmüşdü. Qapı və pəncərəyə o qədər yumruq vurub hay-küy saldıq ki, nəhayət, Tofiq sallana-sallana gəlib nə olduğunu soruşdu. Çətinliklə də olsa, ona baş verən hadisəni başa sala bildik. O, dərhal gedib Mahmudini çağırırdı. Mahmudi başçı əsir Rza Qəribdən burada nələrin baş verdiyini soruşdu.

Sanki problem axtaran Mahmudi cuşa gəlmişdi. Bu iynənin haradan, necə Rzanın belinə batmasını bilmək istəyirdi. Rza Qərib də gah nala, gah mıxa vururdu.

İraqlıların iynə düzəltdiyimizdən qətiyyən xəbərləri yox idi. Axırda Rza Qərib dedi:

-Heç nə! Bunlar zarafatlaşıb güləşirdilər, birdən kiminsə ayağı büdrədi və yerə yığıldı.

Mahmudi gözlərini bərəldib Rzaya tərəf getdi və iynəni tutub dartmağa başladı. Rzanın qışqırığı və ah-nalə səsi yüksəldi. İynə onun onurğasına batdığı üçün çıxarmaq mümkün deyildi. Az qalırdı, ayağını Rzanın belinə dirəyərək iynəni dartsın. Bu işi bacarmadığını gördükdə isə, əsgərlərdən birini çağıraraq bir şey gətirməyə göndərdi. Əsgər qaça-qaça gedib kəlbətin gətirdi. Mahmudi kəlbətini götürüb iynənin dartmağa başladı. Hamının qanı qaralmışdı. Onun iynəni cəllad kimi çıxaracağını bilsəydik, heç səs salmaz, özümüz bu işi uyğun fürsətdə yavaş-yavaş yoluna qoyardıq. Biz düşünmüşdük ki, onlar Rzanı bu vəziyyətdə görsələr, yəqin ki, doktor Məcidini gətirəcəklər. İynə hara ilişmişdisə, çox möhkəm idi və çıxmırdı. Mahmudi bir neçə dəfə güc vurduqdan sonra, nəhayət, iynəni çıxardı. Çıxarandan sonra özünü elə aparırdı ki, sanki Everest zirvəsini fəth edib.

Onlar Rzanı al-qan içində, heç bir tibbi yardım etmədən buraxıb getdilər. Rza halsızca yerə uzanmışdı. Dostlardan biri parça gətirib yandırdı, sonra külünü Rzanın yarasına tökdü ki, qanaxma dayansın və yara dezinfeksiya olsun.

Ertəsi günün səhəri artıq Rza axsaya-axsaya da olsa, gəzə bilirdi. Allaha şükür, o, bir neçə gün sonra ciddi bir problem olmadan əvvəlki vəziyyətə qayıtmışdı. Normal vəziyyətdə belə hadisə baş versəydi, həmin adam əməliyyat olmadan sağala bilməzdi. Allahın əsirlərə xüsusi mərhəməti var idi, onları Öz sayəsində qoruyurdu.

Doqquzuncu fəsil

Hamısı mənim bacılarım

Səhər çağı idi. Pəncərə kənarında oturub iraqqlıların idman məşqlərini izləyirdim. Onlar qərargahın önündəki yolda sıra ilə dayanıb boyunlarından Kalaşnikov silahı asmışdılar. Dayanmadan deyirdilər: "Kalaşnikov bizə yaraşır, biz buna layiqik".

Onlara tamaşa edərkən, qəfildən Mahmudi içəri girdi. Onun ardınca dörd qadın da kazarmaya daxil oldu. Əyilib onlara baxmaq istədikdə beşi də pəncərənin önündən keçib yuxarı getdilər. Bir anlığa yuxu gördüyümü zənn etdim. Mat-məəttəl qalmışdım. Deyəsən, məndən başqa onları heç kim görməmişdi. Pəncərədən aşağı tullanıb dostların yanına qaçdım, onlara düşərgəyə bir neçə qadın əsirin gətirildiyini xəbər verdim. Bildirdim ki, Mahmudi onları yuxarı

mərtəbədəki kazarmaya apardı. İnanmırdılar. Nəyə görə belə bir iş tutmuşdular?! Bu qədər yer varkən, nə üçün onları kişi əsirlərin saxlanıldığı düşərgəyə gətirmişdilər?

Düşərgəyə gəldiyim ilk günlərdə neft naziri mühəndis Məhəmmədcavad Tondquyanın dostlarını da bizim yanımıza gətirmişdilər. Hələ iraqlıların əlinə keçməzdən qabaq bilirdim ki, neft nazirimiz əsir düşmüşdür. Buna görə də, onun dostlarını görmək mənə maraqlı idi. Bir neçə gün sonra, Tondquyanla birgə əsir düşmüş mühəndis Zərdbani adlı bir nəfərlə tanış oldum. Ondan Tondquyanın necə əsir alınmasını danışmasını isəyirdim. Mühəndis Zərdbanin də danışılacağı çox sözü var idi. O, istixbarət idarəsində və Bağdad həbsxanalarında daim Tondquyanın yanında olmuşdu. Bir neçə gün olardı ki, onları bir-birindən ayırmışdılar. Hər şeyə rəğmən görürdüm ki, danışarkən incəlikləri izah etmir. Hiss edirdim ki, yeni daxil olduğu və hələ də yaxşı tanımadığı bir kollektivdə hər şeyi danışmağı məsləhət görmür. Amma istixbarətdə dörd iranlı əsir qadın gördüyünü dedi. Həmin qadınlar tibb bacıları imişlər. Onlar iraqlılar tərəfindən yenidən işğal olunmuş yolda əsir düşmüşdülər. Mühəndis onların şücaətindən çox danışdı. Deyirdi ki, öz mübariz ruhiyyələri ilə iraqlıları bezdirmişdilər. Yeniyetmə və cavan olmalarına baxmayaraq, sübut etmişdilər ki, sadə və avam qızlar

deyillər. Bəzən onlar bizdən də çox cəsarətli davranırdılar.

İndi həmin qızların Ənbərə gətirildiklərinə inana bilmirdim. Qəribə olmuşdum. Bir yandan dörd gənc qızın əsir düşməsinə narahat olmuşdum, bir yandan da, onları tanımamağıma rəğmən, bizim yanımızda olduqlarına görə sevinmişdim. Bilirdim ki, özlərini qorumağı bacarırlar, amma daha yaxşı olardı ki, yaxınlıqda və gözümüzün önündə olsunlar.

Qızların gəlişindən bir neçə gün keçirdi. Mahmudi onlara dərzilik otağının yanında yer vermişdi. Onların tənəffüs zamanı fərqli olurdu. Yəni biz kazarmada olanda onlar çöldə, biz həyətdə olanda isə, öz otaqlarında olurdular.

Bəzən var-gəl etdikdə pəncərə kənarında oturub başımla salam verirdim, onlar da bu salamımı qarşılıqsız qoymurdular. Həmin bir neçə gün çox fikirli idim. Üç il əsir olduqlarını bildiyim üçün, onlarla əlaqə yaratmaq istəyirdim. Bu qızlar indiyədək müharibə barədə heç kəsdən məlumat əldə edə bilməmişdilər. Bizim bildiklərimiz mütləq onlar üçün maraqlı olacaqdı. Amma necə əlaqə saxlayacağımızı bilmirdik.

Bir gün günortadan sonra kazarmamızın önündən keçib yuxarı çıxdıqda, ağıma bir fikir gəldi. Özlüyümdə düşündüm ki, gözətçidən yayınaraq demək istədiklərimi bir kağıza yazıb, uyğun fürsətdə onlara verim. Siqaret bükmək üçün istifadə olunan

kağızlardan birini götürdüm. Üstünə "İmam Xomeyni buyurmuşdur: "Bizim məqsədimiz məktəbimizi qorumaqdır" sözlərini yazdım.

Ağlımdan keçənlərə görə sevinirdim. Həmişəki kimi gözətçi öndə, qızlar isə ardınca gedirdilər. Gözətçi pəncərənin önündən keçdikdən sonra, hamısından hündür olan və həmişə öndə gedən qızla göz-gözə gəldim. Nəsə demək istədiyimi anladı. Yavaşca pəncərəyə yaxınlaşdı. Ona yavaşca dedim: "Buradan yavaş keçin, sizə imamın mesajını çatdırmaq istəyirəm". O da razılıq əlaməti olaraq başını tərpedib getdi.

Həmin neçə dəqiqə bir il qədər uzun çəkdi. Onlara görə nigaran idim. Gözətçilərin anlayıb nəisə bir problem yaratmasından qorxurdum. Amma şükürlər olsun ki, heç bir hadisə baş vermədi. Sabah səhərə kimi gözləməli idim. Yalnız dua edirdim ki, hər şeyi öz qaydasında həyata keçirə bilim.

Ertəsi günün səhəri qızların tənəffüsündən bir qədər öncə həmin uca boylu qız, gözətçi ilə birgə sidik vedrəsini boşaltmaq üçün bayıra çıxdı. Baxışlarından mesajımı almağa hazır olduğunu anladım. Onlar gedib qayıdana kimi, hazırladığım kağızı pəncərənin çölünə qoydum. Həmişəki kimi gözətçi öndə, o qız da iki-üç addım arxada gedirdi. Gözətçi pəncərənin önündən keçdikdən sonra, gözüm ilə işarə edib pəncərənin ağzındakı kağızı göstərdim. Dərhal pəncərəyə tərəf

əyildi və bir göz qırpımında kağızı götürərək yoluna davam etdi¹. Axşamçağı onların tənəffüs zamanına kimi gözlədim. Dördü də pəncərənin yanından keçəndə təbəssüm və baş hərəkəti ilə səhərki məktubdan xoşları gəldiyini bildirdilər.

1982-ci ilin ramazan ayı idi. Həddi-bülüğa çatmasam da, hamı kimi oruc tutmaq istəyirdim. Dostlar deyirdilər ki, məcbur deyilsən, sənə oruc tutmaq vacib deyil, niyə özünü zəhmətə salırsan? Bu sözlər mənə təsir etmirdi. Bundan öncə də ramazan ayında, anamın deyilməsinə baxmayaraq iki gündən bir oruc tuturdum. İraqlılar özlərini əsl müsəlman sansalar da, ramazan ayının gəlib çatmasına baxmayaraq, yemək proqramında dəyişiklik etmədilər. Səhur yeməyi və iftardan xəbər-ətər yox idi. Həmişəki kimi səhər, günorta və axşam yeməyini verirdilər; səhərə şorba, günorta yeməyinə bir neçə qaşığı plovla yavanlığa bənzəməyən rəngli su. Axşam yeməyinə də heç vaxt düz-əməlli bir şey gətirməzdilər. Buna görə də yeməklərimizi imsaka və iftara saxlamaq məcburiyyətində idik. Səhərin şorbası ilə axşam yeməyini iftara, günortanın yeməyini də imsaka saxlayırdıq.

¹ Sonra anladım ki, həmin şəxs doktor Fatimə Nahidi imiş, şəhid general Əliriza Nahidinin bacısı.

İraqın Rəmadini şəhərinin şiddətli istisində, şorbanı 10-12 saat kazarmada saxlamaq mənasız idi. İsti hər şeyi məhv edirdi. Axşamçağına qədər artıq köpüklənib qıvcqırırdı. İftar vaxtı ağzını açanda turşumuş qoxusu halımızı pozurdu, amma 15-16 saat aclıq çəkdikdən sonra, yeməyə başqa heç nə tapmadıqda, gözümüzü yumub yeyirdik.

İsti nəfəsimizi kəsirdi. İyun ayının uzun günlərinin aclığına çətinliklə də olsa dözürdük, amma susuzluq bizi əldən salırdı. İftarda hərəməzə cəmi iki stəkan sərin su çatırdı. Su çəlləyi palçıqdan düzəlmiş iri saxsı qab idi. Eni yarım, dərinliyi bir metr, aşağısı isə nazik idi. Məsələn ağzı 50 santimetr idisə, altı 20 santimetr olurdu, bir növ qıfa bənzəyirdi. Onu dörd ayaqlı metal nərdivana qoyub su ilə doldururduq. Tutumu təxminən 60 litr olardı. Onu həmişə kazarmanın sınıq-salxaq sərinkeşinin altına qoyardıq. Sərinkeş havanı sərinləşdirmək yerinə, isti külək verirdi. Buna görə də çəllək çöldən tərləyirdi. Su çəlləyinin çölündəki buxarlanmanı izləmək xoşuma gəlirdi. Suyu sərinləşdirmək üçün tərləməsi sanki susuzluğumu azaldırdı. İmsakda iftar üçün çəlləyə süzdüyümüz su, iftarda imsak üçün süzdüyümüzədən daha sərin olurdu. Çünki düşərgənin su qaynaqları heç bir qoruyucusu olmadan, korpusların damından keçirdi, buna görə də kranı açdıqda isti su gəlirdi.

Düşərgənin suyu duzlu və ərpli olurdu. Bunu çəlləyin daha tərləməməsindən anladıq. Bayıra komandası verildikdə, onu ehtiyatla qaldırıb həyətə aparırdıq. Orada içini pəncərələrin metal torundan düzəltdiyimiz süngərlə sürtürdük. Ərplər çəlləyin içindən qopduqda, tutulmuş deşiklər açılırdı və yenə əvvəlki kimi olurdu. Təxminən ayda bir dəfə bu işi görməli idik. Onu daşıyan əsirlər həddən artıq ehtiyatlı olmalı idilər ki, çəlləyi sağ-salamat aparıb gətirsinlər.

Axır ki, qıvcırmış şorba, boyat yeməklər və imsakdakı qaynar su başımıza oyun açdı. Bir gecə hamımız yuxudan qarın ağrısı və sancı ilə oyandıq. Gecənin əvvəlində yalnız bir-iki nəfər bu vəziyyətdə idi. Amma keçən hər dəqiqədə onlara bir nəfər də əlavə olurdu. İri tər damllarını bir-birimizin alnında görəndə, ağrının şiddətini anlayırdıq. Hamımız qanaxmalı ishala yoluxmuşduq.

Kazarmanın ayaqyolu hissəsində iki vedrə var idi. Onlardan biri sidik, digəri isə təharət üçün idi. Heç kim, hətta qarnı işləyən və ixtiyarını əldən verənlər də belə, sidik vedrəsindən ağır bayıra çıxmaq üçün istifadə edə bilməzdi. Həmin vaxtlarda əsirlər qara gün üçün saxladıkları sellofanla bayıra çıxır, işini bitirdikdən sonra isə düyünləyib sidik vedrəsinin arxasına qoyurdular ki, səhər vedrə ilə birgə çıxarsınlar. Sellofanı düyünləsələr də, kazarmaya o dərəcədə pis qoxu dolurdu ki, insan nəfəs almağına

peşman olurdu. Həmin gecə ayaqyolu növbəsində dayananların sayı azalmadı. Sanki biri mədəbağırşağını tutub sıxırdı. Ağrıdan tüklərim biz-biz olmuşdu. Hamı mənim kimi idi; ah-naləsi göyə ucalırdı. Bəziləri ayaqyoluna çata bilməyəcəklərini görüb selofan götürərək adyallarının altında özlərini rahatladırıdılar. Öncə utanırdıq, amma ayaqyolu növbəsini gözləyəcək vəziyyətdə olmadığımız üçün, biz də adyalın altına girdik...

Qanlı ishalın fiziki ağrısı bir yana, ruhi əzabı da bir yana. Murdarlıq və təmizliyə həddən artıq diqqət yetirən mömin mücahidlərə yemək-içmək və istirahət yerlərinin nəcasətə bulaşması əzabverici idi. Bu məsələyə görə çox utansaq da, bürüzə vermirdik. Bilirdik ki, düşmən də bunu istəyir. Məlum idi ki, düşmənin bu işdə bir məqsədi var. Onlar istəyirdilər ki, bu qədər sadə bir məsələdə dizə çöküb yalvararaq imdad diləyək. Bu üsulla müqavimət ruhiyyəimizi sındıraraq, bizi məhv etmək istəyirdilər. Amma hələ bizi yaxşı tanımırdılar...

Əvvəllər də qanlı ishalı təcrübə etmişdik. Bilirdik ki, bu virus aktiv və yoluxucudur, çox asanlıqla bir şəxsdən digərinə keçir. Qısa müddətdə xəstə arıqlayır və gözlərinin altı qaralır. İraqlılar lütf edib ishal dərmanı ilə bir qutu qatıq verdikdə, daha tez sağalırdıq. Amma adətən öz düşmənçiliklərini göstərmək üçün dərman vermirdilər ki, bu xəstəliyə

hamı yoluxsun. Belə hallarda fikirləşib bir yol tapıb özümüzü müalicə etməli idik. Aşpazların yanına gedib onlardan quru çay alır və xəstələrə yedizdirirdik ki, çeynəyib sağalsınlar. Bəzi vaxtlarda siqaret külünü toplayıb xəstələrə yedizdirirdik ki, ishalları dayansın¹. Tam sağalmağımız bir həftə çəkdi. Qanlı ishal hamımızı əldən salmışdı. Meyitə bənzəyirdik, rəngimiz-ruhumuz qaçmışdı. Əvvəlki vəziyyətə qayıtmağımız uzun çəkdi. Qədir gecələri gözəl əzadarlıqla keçdi. Gücümüz çatdığı qədər əhya saxladığımız qədər. Ömrümün sonuna kimi mücahidlərin "Bikə Ya Allah" deyib ağlamalarını unutmayaçağımıza əminəm. Mübarək ay sona çatırdı. Bir gün səhər Mahmudi kazarmaların başçılarını toplayıb bir qrup müxbir və jurnalistin düşərgəyə gələcəyini bildirdi. Bir neçə saat sonra, mayor Mahmudi öz əsgərləri və istixbaratdan olan bir neçə jurnalistlə kazarmamıza daxil oldular.

Müxbirlərin əlində fotoaparət olmadığı üçün, radiodan gəldiklərini anladım. Onların yanında hamı ilə ərəbcə danışan ətkli pencək geyinən hicabsız bir qadın var idi. Gözü mənə sataşdıqda təəccübdən donub qaldı və heç nə demədən mənə tərəf gəldi. Mənimlə danışmaq istədiyini düşünürdüm. Amma

¹ O vaxtlar siqaret külünü yeməyin nə dərəcədə təhlükəli olduğunu bilmirdik.

yaxınlaşdıqda qollarını açıb mənə qucaqlamaq istədi. Bir yandan gülməyim tutmuşdu, bir yandan da hiddətlənmişdim. O, bu şəkildə mənə məhəbbət göstərib əzizləmək istəyirdi. Əllərini itələyib kənara çəkildim. Çəşib qaldı. Digər müxbirlər düşərgə komandirinin qarşısında belə sərt reaksiya göstərəcəyimi gözləməirdi. Başımı aşağı saldım, üzünə baxmaq istəmirdim. Pərt olduğunu bürüzə vermək istəməyib, ərəbcə adımı soruşdu. "Mehdi" – deyər cavablandırdım.

-Neçə yaşın var?

-13.

Bu sualı soruşduqdan sonra, öz yoldaşlarına baxıb digər əsirlərlə danışmadan kazarmadan çıxdı. Digərləri də onun ardınca çıxdılar. Mahmudi acıqla mənə baxıb, onların ardınca getdi. Aydın idi ki, bu müsahibə üçün çox hazırlıq görmüşdü.

Müxbirlər getdikdən sonra qüruba kimi heç bir hadisə baş vermədi. Azan vaxtı Mahmudi əsgərlərdən birini mənim ardımca göndərdi. Bilirdim ki, o, bu səhər baş verən hadisə haqqında danışacaq. Kazarmanın önündə dayanıb gözləyirdi. Mənə gördükdə ətrafımda fırlanaraq gəzməyə başladı. Sonra birbaşa əsl mətləbə keçib dedi: "Mehdi, de görüm bu gün niyə belə etdin?"

Cavab vermədim. Yenə dedi: "Sən kim olduğunu düşünürsən? Səni öz oğlum kimi əzizlədiyimi görüb hər nə istəsən, edə biləcəyinizi fikirləşdin?!"

Cavab verməməyim onu əsəbiləşdirirdi. Daha yüksək səslə dedi: "Mehdi, sən yalnız bir əsirsən! Elə bir əsir ki, əli heç yerə çatmır və vəzifəsi yalnız komandirə itaət etməkdir! Bəlkə düşünürsən ki, uşaq olduğun üçün ürəyin istəyən hər bir qələti edə bilərsən?!"

Mayorun səs tonu adi vaxtlarda da yüksək idi. O, düşərgəyə girib əsgərlərlə bir neçə kəlmə danışdıqda, hamı onun gəlişindən xəbərdar olurdu. Amma indi əsəbindən səsini daha da ucaltmışdı. Yanındakı əsgərlər qorxularından ayaqlarını bir-birinə yapışdırıb yerlərindən tərpənmirdilər. Səsimin çıxmadığını görəndə sözünə davam edib dedi:

-De görüm, sənə kim ixtiyar vermişdi ki, qadının əlini itələyəsən. Kim olduğunu düşünürsən? Hə?!

-Çünki mən müsəlmanam. O qadın da naməhrəm olduğundan mənə əl vurmamalı idi.

-Sən məcusi balasına qalmayıb ki, mənə halal-haramı öyrədəsən - deyə coşub qışqırmağa başladı.

Bu hiddət Mahmudinin alçalmasının bariz nümunəsi idi. Yəqin ki, düşərgəyə gəlməzdən öncə onlara iftixarla demişdi ki, bu əsirlər mənim qarşımda ən kiçik itaətsizlik belə etməyə cəsarət etmirlər. Bilirdim ki, bundan sonra mənimlə başqa cür rəftar

edəcək. Əsgərlərinin qarşısında dəfələrlə mənə öz oğlu hesab etdiyini desə də, onların gözü önündə üzümə möhkəm bir şillə vurdu. Əslində bu sərt rəftarı çoxdan gözləyirdim. Bu müddətdə hiyləgər hərəkətləri ilə əsəblərimi pozmuşdu. Üzündəki maskanı çıxarıb həqiqi simasını göstərməsini səbirsizliklə gözləyirdim. İndi isə bir neçə aydan sonra mənə əl qaldırmamaq orucunu pozub, bir şillə ilə iftar etdi. Qəlbimin dərinliyində təsəvvür olunmayacaq qədər sevinirdim.

Zərbəsi ağır və möhkəm idi. Öncədən məmur şapalağı barədə eşitmişdim, amma bu dəfə dadına da baxdım. Hələ bu azmış kimi, başımı qaldıraraq acı bir təbəssümlə atılıb-düşməsini seyr etdim. Əsgərlərə mənə kazarmaya aparmağı əmr etdi. Qapını bağlayıb getdikdən sonra dostlar mənə əhatəyə aldılar. Hamısının qanı qaralmışdı. Mahmudinin üzumdəki şillə izinə toxunub ona qarşı edirdilər.

Ertəsi günün səhəri Mirseyid üzumdəki şillə izini gördükdə baş verənləri, vəziyyətin nə yerdə olduğunu anladı. "Allahın lənətinə gəlsin, əli necə də ağırdır" - dedi.

Çox narahat oldu, amma ruhiyyəmin yüksək olduğunu görüb yeni dərsə başladı:

أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ¹

¹ Ən üstün cihad, zalım hakimin qarşısında haqq sözünü deməkdir.

Əsirliyin ilk Fitir bayramı da gəlib keçdi. Ayın bütün günlərində oruc tutduğuma görə sevinirdim. Dostlar həm arıqlamış, həm də daha nurani olmuşdular. Əsirlikdə ramazan ayı ilə vidalaşmaq çətin olur. Çatışmazlıqlara baxmayaraq, orucluq ayının gecə-gündüzlərinə çox öyrəşmişdik.

Ərəb dili dərsləri çox yaxşı keçirdi. Ən azından öncəkindən daha yaxşı cümlələr qururdum. Quran əzbərləmə baxımından da inkişaf etmişdim. Əzbərləməklə yanaşı, ayələrin tərcüməsini də öyrənirdim. Sözlərin mənasını bilməməyə heyfim gəlirdi. İmam Xomeyninin cümlələrini özüm üçün ərəbcəyə tərcümə edib Mirseyidə oxuyurdum. O da, hövsələ ilə səhvlərimi başa salırdı.

Əsgərlər bir həftə öncə axtarış zamanı kazarmada bir qələm tapmışdılar. Buna görə də başımıza oyun açdılar. Bütün əşyalarımızı çantalarımızdan zəlin ortasına tökdülər, sonra da şəkərlə yuyucu tozu bir-birinə qarışdırıb bizi doyunca döydülər.

Təftiş üsulu da özünəməxsus qaydalarla idi. Kazarmanın döşəməsinə sərilən adyalları ayaqları ilə kənara çəkir, yerə döşənmiş daşların qoparılıb-qoparılmadığını bilmək üçün onların üzərinə möhkəm vururdular. Sonra da pəncərənin yanındakı metal borulara zərbələr endirirdilər ki, boşalıb-boşalmadığını bilsinlər.

Çox arzulayırdım ki, dəftər-qələmim olsun. Çarəsizlikdən yerdəki toz-torpaq dəftərim, işarə barmağım isə qələmim idi. Xətrimi çox istəyən dostlardan biri bu istəyimi görüb mənə qələmin içliyini verdi.

Harada gizlədəcəyimi bilmirdim. Ağıma bir fikir gəldi. Həmişə üstündə oturduğum pəncərənin şüşəsini əsgərlər təzə dəyişmişdilər. Şüşənin çərçivəsindəki xəmir hələ yumşaq idi. Qələmin içliyi qədər çərçivənin xəmirindən qopardım və onu oraya yerləşdirib üstünü örttdüm. Çox səliqəli işləmişdim. Heç nə görünmürdü. Cinin də ağına gəlməzdi ki, orada qələm var.

Əsgərlər adətən axşamlar kazarmaya girmirdilər. Buna görə də həmin axşam bir neçə tanımadığımız zabitin düşərgəyə gəlib hamımızı kazarmadan çıxarması təəccüb doğurdu. Uzun müddət idi ki, gecə səmasını və ulduzları görməmişdim. Başımı yuxarı qaldırıb göyün təsvirini ağımda həkk eləməyə çalışdım. Axı onu bir də nə vaxt görəcəyimi bilmirdim. Bütün əsirləri müxtəlif kazarmalardan yığıb bir yerə topladılar¹. Qısaqol köynək geyinən zabitlərdən biri danışmağa başladı. Siz burada qonaq olduğunuz üçün, biz də həddən artıq qonaqpərvər olduğumuz üçün, Ali Baş Komandan Səddam Hüseynin əmri ilə bəzi vaxtlarda sizə film nümayiş etdirəcəyik.

¹ Əsirləyin əvvəli idi və sayımız çox deyildi.

Hamımız sıra ilə yerdə oturmuşduq. Qarşımıza metal çarpayı qoydular. Üzərinə televizor, aşağısına isə videomaqnitafon aparatı yerləşdirdilər. Aparat Əhvazın Şəhid Behiştı bazasında film izləyərkən gördüyümüz aparatdan çox kiçik idi.

Film başlamazdan qabaq zabit xəbərdarlıq etdi ki, hər kəs gözlərini yayındırıb kinoya baxmasa, qanunu pozmuş olur və cəzalanacaqdır. Filmin adı "Səhra aslanı", baş rolda oynayan aktyor isə Antoni Quinn idi. Film ikinci dünya müharibəsindən öncə Liviyadakı italyan hərbi işğalına qarşı müqavimət hərəkatının lideri Ömər Muxtar adlı şəxsin həyatından bəhs edirdi. Film ingiliscə olsa da, elə maraqlı idi ki, onu çox həyəcanla izləyirdik.

Film qurtardıqdan sonra, bizi kazarmaya qaytardılar. Tamaşa etdiyimiz bəzi səhnələr bizə müvəqqəti də olsa əsirliyi unutdura bilmişdi. Bir neçə gün sonra, yenə gəlib kinoya baxmaq üçün bizi kazarmadan çıxartdılar. Bu dəfə Məhəmməd Rəsulullah (s) filmini gətirmişdilər. Çox maraqlı film idi. Hamı bəyənmişdi. Film seçməkdə iraqlıların bu qədər zövqlü olması, bizə çox qəribə gəlirdi.

Üçüncü film "Cığırdaş" adlanırdı. Bu, inqilabdan öncə çəkilmiş İran kinosu idi. O qədər maraqlı idi ki, heç kim gözünü televizordan ayırmırdı. Filmə baxdıqca bir daha ana vətən üçün nə qədər

darıxdığımızın fərqinə vardıq. Necə həsrət çəkdiyimizi yalnız Allah bilirdi.

Yavaş-yavaş filmin əxlaqsız səhnələri üzə çıxırdı. Düşərgənin zabit müavinləri kazarmanın axırında, bir neçə əsgər isə ön hissəsində, televizorun yanında dayanmışdılar ki, üzümüzü görə bilsinlər və başımızı səhnədən çevirməyə imkan verməsinlər.

Gözətçilərin acı gülüş səsləri və siqaret tüstüsü ürəyimi bulandırdı. Onların əsirlərin film izləmək yerinə, çarpayı və videomaqnitafon aparatına baxdıqlarını gördükdə, it kimi canımıza daraşdılar. Kabel və səvəndəni baş-gözümüzdə elə vururdular ki, elə bil dünyanı başımıza uçururdular. Xeyri olmadığını gördükdə isə, təpiklə vurmağa başladılar. Sonra film zamanı başını aşağı salan əsirlərdən bir neçəsini özləri ilə çölə apardılar.

Ciddi hərc-mərclik yaranmışdı. Onlar çöldə, biz isə içəridə döyülürdük. Elə nəyə çəkib vururdular ki, sanki atalarını öldürmüşdük. Hamımız al-qanın içində yerə sərilmişdik.

Filmlərini rahat bir şəkildə izləyə bilməyən əsgərlərin donqultu səsi ilə kazarmaya qayıtdıq. Bir dəfə də İran filmi olan "Qəlblərin sultanı" filminin gətirdikləri zaman, həmin hadisə təkrarlandı və beləliklə də film məsələsi sona çatdı.

Həyətdə gəzişərkən əsgərlər vaxtından öncə "İçəri" komandası verdilər. Yenə nə olduğunu bilmirdik.

Pəncərə arxasından çölə baxıb gördüm ki, Əbdürrəhman sallana-sallana bizim kazarmaya doğru gəlir. Bir qədər sonra qapı açıldı. O, Rüstəmlə mənə çağırıb bayıra çıxartdı. Rüstəm məndən iki yaş böyük idi, amma cüssə baxımından çox da fərqli deyildik. Əbdürrəhmanın ardınca düşərgənin boş kameralarından birinə doğru yola düşdük.

Ömrümdə bu qədər qaradərili insan görməmişdim. Onların dərisi o qədər qara idi ki, baxdıqda təəccübümüzü gizlədə bilmirdik. Təxminən 10-15 nəfər olardılar. Onlarla birgə, bir neçə istixbarət əməkdaşı ilə mayor Mahmudi də gəlmişdi. Təchizatları bir neçə kamera, mikrofon və səs qeyd edən aparatlardan ibarət idi.

İçəri girən kimi bütün baxışlar mənə doğru yönəldi. Mən onların dərilərinin rənginə görə heyrətlənmişdimsə, haqlı idim. Amma onların niyə mənə mat-mat baxdıqlarını başa düşmürdüm. Yəni boy-buxunum bu dərəcədə qəribə idi?!

Tərcüməçi gətirib kameralarını işə saldılar. 50 yaşlı, ağ rəngdə buruq saçları olan birisi mənə yaxınlaşdı. Tərcüməçiyə baxıb dedi: "Adını soruş".

Adımı demədən öncə, "Nəsər" surəsini oxumağa başladım.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾

Cəmi iki ayə oxumuşdum ki, yüksək gərginliyə qapanmış adam kimi keyiyib qaldılar. Diqqətlə dinləyir, səslərini çıxarmırdılar. Surə qurtardıqdan sonra, reportyor tərcüməçiyə dedi: "De ki, bir də oxusun".

Bir dəfə də oxudum. Qaradərililərin hamısı ağlayırdı. Təəccüblənmişdim. Yəni bunlar mənim Quran oxumağıma ağlayırdılar?! Yavaşca tərcüməçidən soruşdum:

-Bunlar haralıdırlar?

-Sudanlı.

Bilirdim ki, sudanlılar afrikalı müsəlmanlardırlar. Reportyor yaxınlaşdı, əlimi tutaraq nəşə dedi. Tərcüməçi dilləndi: "Mehdi, soruşur ki, məgər siz müsəlmansız?"

-Əlbəttə ki, müsəlmanıq.

-Bizə deyiblər ki, siz atəşə pərəstiş edirsiniz. Yəni sizin məcusi olduğunuzu deyiblər!

-Atəşə pərəstiş edirik?! İrandlıların hamısı müsəlmandır.

Tərcüməçi sözlərimi çatdırdıqdan sonra, hamısı bir-bir əşyalarını yerə qoyub mənə tərəf gəldilər. İstixbaratçılar təşvişə düşdülər. Bu an gözüm Mahmudiyə sataşdı. Qəzəbdən gözləri bərəlmişdi. Dodaqaltı nəşə deyib əsəbi baxışları ilə mənə hədələyirdi.

Məni dövrəyə alıb başımı və çiyrimi sığallayırdılar. Onlardan biri başımı qucaqlayıb davamlı öpürdü. Yanımda dayanan məndən soruşdu:

-Siz iranlılar nəyə görə İsraillə dostluq edirsiniz?

-Kim deyir ki, biz İsraillə dostluq edirik? İndi bu dəqiqə əlimə bir silah versəniz, edəcəyim ilk iş İsraillə döyüşə getmək olar.

Hamısının üzü sevincdən gülürdü. Yenə başımı tumarlamağa başladılar. Yaşlı müxbir soruşdu:

-Sən başqa surələr də bilirsən?

-Bəli.

-Bizə bir az Quran oxu.

Əzbər bildiyim kiçik surələri oxumağa başladım. Rüstəmi tamamilə unutmuşdular. Gözucu Mahmudiyə baxdım. Onun nə zaman və necə əsəbiləşdiyini duya bilirdim. Ardıcıl siqaret çəkdikdə, əsəbi olduğu, lakin özünə hakim olmaq istədiyi anlamını verirdi. İstixbaratçılara dayanmadan nəsə deyirdi. Təxminən həmin vəziyyət 20 dəqiqə davam etdi. İstixbaratçılar sudanlı müxbirləri düşərgədən çıxarmaq qərarına gəldilər. Mahmudi bizə tərəf gəlib, ərəbcə təşəkkür etdi, daha sonra onları qapıya doğru yönəltdi.

Heç biri ordan getmək istəmirdi. Hansı birini qapıya doğru yönəltmə də, etina etmirdilər. Mahmudinin ısrarından sonra, bir-bir mənimlə görüşüb getdilər. Mahmudi onların yanında mülayim davransın, amma iztirabından aydın idi ki, bu macərə bizə baha başa

gələcək. Nə edəcəyi vecimə deyildi. Müxbirlərin İran və iranlıya baxışlarının dəyişməsi, mənim üçün dünya qədər dəyərli idi.

Həmin gecə özümü yaxşı hiss edirdim. Allaha şükür edirdim ki, İmamın kiçik əsgərinin nişanı hədəfə dəymişdi.

Fitir bayramından bir neçə gün sonra, iraclılar bizə qarpız gətirdilər. Rza Qərib qarpızları alıb kazarmaya qoydu. Üç ədəd qarpızı bu qədər əsir arasında necə böləcəyimizi bilmirdik. Meyvə verməkləri də digər işləri kimi başağrıya səbəb olurdu. Bir qədər keçdikdən sonra, aşpazımız əsir dostlardan bir ilə işə başladı. Tomat konservasının qapağından kəsici bir şey düzəldilər. Onunla qarpızları kəsib dilimləməyə başladılar. Qarpızların məstedici iyi bütün kazarmanı bürümüşdü. Rza qarpızdan kiçik bir dilim kəsib mənə tərəf uzadıb dedi: "Mehdi, al, bunu ye!"

Təəccübləndim. Bilirdim ki, həmin kiçik dilim heç olmasa, iki nəfərin payıdır. Xətrinə dəyməyəcək bir şəkildə əlini geri qaytarıb dedim: "Çox sağ ol, istəmirəm".

Rza və orada olan dostlar əl çəkməyib israr etdilər: "Arxayın ol, hamı razıdır. Almasan, inciyərik". Dostlarım hər zaman belə idi. Öz paylarını da mənə yedizdirərdilər.

Ailəmə yazdığım ilk məktubdan təxminən altı ay keçirdi. Bu müddətdə məktubumun cavabını

gözləyirdim. Nəhayət, bir gün intizarım sona çatdı və Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin nümayəndələri düşərgəyə gəldilər. Məktubu olanların adını çəkərkən mənim də adımı çağırdıqda, ürəyim tez-tez döyünməyə başladı. Məktubu əlimə almağım sanki bir il çəkdi.

Məktubumun cavabını bacım Zəhra yazmışdı. Tez əvvəldən axıra kimi bir dəfə oxudum. Yazırdı ki, məktubun gələnə qədər səndən heç bir xəbər yox idi və başına nə gəldiyin bilmirdik. Hətta xəbərimiz yox idi ki, şəhid olmusan, ya əsir düşmüşsən. Çox çətin günlər yaşadıq, yolunu çox gözlədik...

Anam, Fatimə və Məhəmmədhüseyn fotoatelyeyə getmiş, birlikdə kiçik ağ-qara şəkil çəkdirərək mənə göndərmişdilər. Məhəmmədhüseyn anamın qucağında oturub diqqətlə fotoaparata baxırdı. Gözüm anama sataşdıqda, ürəyim qana döndü. Onun üçün nə qədər darıxdığımı yalnız Allah bilirdi. Amma məndən uzaq qaldığı üçün qəm-qüssə çəkməsini istəmirdim. Şəklini öpdüm. Məktubu da iyirmi dəfədən çox oxudum.

Zəhranın məktubunun altından cavab yazıb nümayəndələrə verdim. Tez-tez şəkilə baxırdım. Onun üçün bir çərçivə düzəltməli idim. Kibrit qadağan olunduqdan sonra, əsirlər mətbəxdən aldıkları ət sellofanları ilə yaradıcılıq işinə başlamışdılar. Bu sellofanlar və rəngli saplarla şəkillərə gözəl çərçivə və albom düzəldirdilər. Şəkili sellofana qoyub ətrafına

sapla zərif, dalğavari naxış tikirdilər. Çətin iş deyildi.
Dərhal işə başladım, gözəl bir çərçivə düzəltdim.

Onuncu fəsil

Qəlbimiz Kərbəla üçün darıxır

Oktyabr ayının ortaları idi. İraq qəzetləri ilə düzəltdiyimiz əsirlik təqvimini məhərrəm ayının yaxınlaşdığını göstərirdi. İki həftə öncədən Mahmudi kazarmaların başçı əsirlərini toplayıb, onlara hədə-qorxu gəlmişdi. İranda yaşadığına görə, çox yaxşı bilirdi ki, iranlılar İmam Hüseyn (ə) aşıqıdır. Başçılara demişdi ki, əsirlər məhərrəmlə əlaqədar həтта kiçik bir fəaliyyət göstərsələr, hamının vəziyyəti ağırlaşacaq. Buna görə də, kazarma başçıları əzadarlığı kollektiv şəkildə deyil, fərdi olaraq həyata keçirirdilər. Başçılarımız düzgün qərar çıxarmışdılar. Bilirdik ki, onlar müəyyən bir qərara gəlirlərsə, bu hamımızın xeyrinədir. Məhərrəm ayının ilk doqquz gecəsi

başçılarla Mahmudinin ciddi nəzarəti altında keçdi. Bu müddətdə əsirlərin hər biri saatlarla gizləncə dodaqaltı rövzə oxuyub ağlayır, dərin bir qüssənin ağırlığını qəlbində yaşayırdı.

Aşura gecəsi gəlib çatdı. Şam namazını güzgü tutan gözətçinin köməyi ilə qıldıq. Sonra Aşura ziyarətini astadan oxuduq. Ağır gecə idi. Heç kimdən səs çıxmırdı. Hərəmiz bir küncə sığınıb səssizcə göz yaşı axıdırırdıq. Əsirlərdən bir neçəsi bir-iki dəfə birlikdə əzadarlıq etmək fikrinə düşsələr də, hər dəfə bu iş başçıların xəbərdarlığı ilə ləğv edilmişdi. Başçılar yalvar-yaxarla onları yola gətirib deyirdilər ki, bu məsələyə görə bağrımız qandır, İmam Hüseyn (ə) da bu işə razı deyildir. İnşallah o həzrət bu fərdi əzadarlığı bizdən qəbul edəcək.

Yerimdən qalxdım. Pəncərinin yanına gedib orada oturdum. Dizimi qucaqlayıb başımı şüşəyə söykədim və gözlərimi yumdum. 1982-ci ilin Aşurasını xatırlamağa çalışırdım. Qəfildən qulağıma mərsiyə səsi gəlib çatdı. Gözlərimi açdım. Bir an xəyala daldığımı sandım. Yenə gözümlü yumdum. Bu dəfəki səs öncəkindən daha aydın eşidilirdi. Yerimdən qalxıb qulağımı pəncərəyə söykədim. Bu səs qadın rövzəxanların səsinə oxşayırdı. Səs getdikcə ucalmağa başladı və birdən belə bir mərsiyə ahəngi ilə bu sözlər eşidildi:

*Ya Mehdi! Anan Zəhraya xatir,
bizə bir diqqət yetir.*

*Quran düşməni bizlə döyüşür,
bu gecə qələbəmizə razılıq ver,
Qəlbimiz Kərbəla üçün darıxır.*

Bu şeiri axıra kimi əzbərlədim. Əsirlikdən öncə mücahidlər əməliyyat gecələrində bu şeiri çox oxuyurdular. Mərsiyə ahəngilə sinə vurmaq səsi, yuxarı mərtəbədən - qızların olduğu otaqdan gəlirdi. Pəncərədən aşağı atılıb dedim: "Dostlar, bacılar əzadarlıq edirlər, gəlin qulaq asın!" Hamı pəncərəyə tərəf qaçdı. İnana bilmirdilər. Necə də şücaətli idi bu qızlar. Məgər Mahmudinin hədə-qorxularını görməzdən gəlmək mümkün idimi? Bəs səslərini bu səviyyədə yüksəltməyə necə cəsarət etmişdilər?! Kazarma bir göz qırpımında bir-birinə dəydi. Əsirlər bacıların əzadarlıq səsinə eşidən kimi, cuşa gəlib birlikdə mərsiyə oxumağa başladılar. Onlar əzadarlığa başladıda, hamımızın döyüləcəyinə əmin olduq. Sonra da islanmışın yağışdan nə qorxusu deyib, xorla əzbər bildiyimiz mərsiyələri oxumağa başladıq. Bir qədər sonra, digər kazarmaların əsirləri də bizə qoşuldular. Sən demə, hamı bir işarəyə bənd imiş...

Hər an Mahmudinin gəlib çıxacağını gözləyirdik. Bilirdik ki, bu məsələdən vaz keçməyəcək və başımıza ömrümüzün axırına qədər unutmayacağımız bir bəla

gətirəcəkdir. Bir neçə dəqiqə sonra əsgərlər arı kimi düşərgəyə tökülüşüb "əsirlər üsyan ediblər" deyərək fəryad etməyə başladılar.

Onlar əzadarlıqla üsyanın fərqi bilmirdilər. Əsirlər əsgərlərin xəbərdarlıqlarına etina etmədən əzadarlığa davam edirdilər. Mahmudinin orada olmamasına təəccüblənmişdim. Belə hallarda düşərgəyə girib hayküyə salan ilk şəxs, o özü olurdu. Yasin də əlində mikrofon pəncərələrə tərəf qaçıb "əl-sükut , əl-sükut" - deyərək bağırır, dayanmaları üçün əsirlərə yalvarırdı. O, çətinliklə də olsa, əsirlərə başa salırdı ki, Bağdada zəng vurulub. Mahmudi tez bir zamanda düşərgəyə gəlib müsibət qoparacaq. Deyəsən, Mahmudi özünə və düşərgənin atmosferinə o qədər arxayın imiş ki, hətta Aşura gecəsi məzuniyyətə çıxıbmış.

Hər kim iraclıları dinləmirdi. Bu gecə məhərrəmlikdən keçən doqquz gecənin əvəzini çıxmaq istəyirdik. Qanuna görə əsgər və komandirlərin kazarmaya silahla girmələri qadağan idi. Silah gətirmək ilk növbədə onların özləri üçün təhlükəli idi. Çünki çaxnaşma yarandıqda, silahın əsirin əlinə keçmə ehtimalı var idi. Buna görə də, su borusu və dəyənəklərdən istifadə edirdilər.

Düşərgəyə gətirilən qüvvələrin geyimindən məlum idi ki, onlar xüsusi təyinatlı hərbiçilər idilər. Bu qüvvələr kazarmanın içərisinə girməyib barmaqlıqları və qapı pəncərələrin millərini döyəcləyirdilər.

Düşünürdülər ki, qapını açsalar əsirlər çölə çıxıb, onların üzərinə hücum çəkər. Bizim blokla əsgərlər blokunun əsirləri xorla "Əllahu əkbər" deyə fəryad çəkirdilər. Əsgərlər qorxudan dəli olmağa başlayırdılar.

Əsirləri heç bir şəkildə sakitləşdirə bilməyəcəklərini görüb, rəzil bir işə əl atdılar. Əsgərlərin bir neçəsi yuxarı mərtəbəyə qalxıb, 24 nömrəli kazarmanın yaralılarına divan tutdular. Namərdlər yaralı əsirlərin əl-ayaqlarından tutub, sürüyərək həyətə gətirdilər. Həmin kazarmanın əsirlərinin vəziyyəti çox ağır idi. Bəzilərini əl-ayağı yox idi. Bəzilərinin isə bir əli və bir ayağı kəsilmişdi. Hətta, iki əli kəsilənlər də var idi. Ən dəhşətli isə, 60-70 yaşlı qocalar idi. Onların qocalığı bir tərəfdən, yaralı olmaqları da digər tərəfdən adamın bağrını qana döndərirdi. Həyətə gətirdikləri əsirlərdən birini tanıyırdım. Bir neçə gün öncə, onun gözünün birini çıxarıb yerinə sarğı qoymuşdular.

İraqılardan biri qaçaraq həyətə doğru gəldi. Həqiqətən, ağıllarını itirmişdilər. Dəyənəklə yaralılardan üz-gözünə, yaralarına elə vururdular ki, o dəhşətli səhnəyə baxmaq mümkün deyildi. Yaralılardan ah-nalə səsləri ucalmışdı. Bir qədər sonra, hamısını belə üstə yerə uzandırdılar və ayaqlarını çomağın halqalı iplərinə keçirdilər. Yaralılardan ayaqları möhkəm və hərəkətsiz halda çubuqların arasında üzünü yuxarı qalmışdı. Birdən yaralılardan canına daraşdılar.

Ayaqlarının altına o qədər vurdular ki, dərileri, dırnaqları bir-bir qopub yerə düşürdü. Zavallı insanlar elə bir vəziyyətə düşdülər ki, qışqırmağa da taqətləri qalmadı. Qan su yerinə axırdı. Heç nə edə bilmirdik. Bütün pəncərələr titrəyirdi. Əsgərlər bu səhnəni gördükdə, qorxub yaralılara işgəncə verməyi dayandırdılar.

Yasin davamlı olaraq mikrofonla qışqırırdı ki, geri çəkilməsəz, hamınıza atəş açacağıq. Önümüzdəki bir neçə əsgər əllərində Kalaşnikovla hazır vəziyyətdə dayanmışdı. Düşərgədəki silah qadağası qanununu pozduqlarına görə, mühakimə olmaq da artıq veclərinə deyildi. Yasin vəziyyəti belə gördükdə, əsgərlərə həyətdən çıxma əmri verdi. Maraqlısı bu idi ki, əsirlərin qaçmasından bu dərəcədə qorxan iraqılılar, 24 nömrəli kazarmanın yaralılarını geri qaytarıb qapını qıfıllamadan həyətdən qaçıb uzaqlaşdılar.

Axırncı əsgərin gedişi ilə, düşərgə bir qədər sakitləşdi. Həyət döyüş meydanını xatırladırdı. Bir yandan yaralarından qan axan, üz-gözü şişib göyərmiş yaralılar, digər tərəfdən də həyətə tökülmüş boru və dəyənəklər düşərgənin həmişəki görünüşünü dəyişmişdi. Yaralıların vəziyyəti yaxşı deyildi. Hər neçə saatdan bir ah-nalələri göyə ucalan əsirlər özlərini toparlayıb sürünə-sürünə həyətdən koridora, oradan da çətinliklə pillələri yuxarı çıxdılar.

Həmin gecə hamı əsirlərin üsyanını eşidən Mahmudinin reaksiyasını düşünürdü. Sabah Aşura günü idi. Mahmudinin nə edəcəyini isə, yalnız Allah bilirdi. Özümüzü hər bir hadisəyə hazırlamışdıq. Səhər yeməyi vermədilər, gəzintiyə də buraxmadılar. Pəncərənin kənarında oturub əzbər bildiyim kiçik surələri oxuyurdum. Əsgərlərdən biri olan Əbd digərləri ilə müqayisədə ürəyiyumşaq idi. Koridorda o yan-bu yana var-gəl edən əsgər, hər dəfə yanımdan keçərkən gözünü bərəldib, acıqla susmağı əmr edirdi. Etina etmədiyimi gördükdə isə, mülayim səslə deyirdi: "Bir az yavaş ol, Mehdi!" Görünür, o, vəziyyətin daha da pisləşməsinə, mənə zərər gəlməsinə istəmirdi. Onun yerinə başqa əsgər olsaydı, çoxdan məni kötəkləmişdi. Aydın idi ki, Əbd mənə yazığı gəlidiyi üçün belə deyir.

Günorta çağı Mahmudi gəlib çıxdı. Əsəbi jestindən aydın idi ki, əsgərlər dünən gecə olanları əvvəldən axıra kimi ona danışmışdılar. Birbaşa bizim korpusa gəldi. Bəsicilərin korpusuna daha həssas yanaşırdı. Bizə qarşı çox kinli və qəzəbli idi. Bizim yanımdan keçib, hamamla ayaqyolunun yanında olan ilk kazarmaya girdi. Arxasınca 20-30 əsgər dəyənək və kabellə kazarmaya daxil oldu. Əsgərləri gördükdə nələr olacağını anladıq. Qarşıda bizi də çətin imtahan gözləyirdi. Bu dəqiqədən sonra, bizə yalnız Allah kömək edə bilərdi...

Mahmudi əsgərlərə əsirləri çölə çıxarmalarını əmr etdi. İlk şəxs ayağını çölə qoyan kimi bağırtı və ah-nalə səsi ucaldı. Əsgərlər qapıdan hamama kimi vəhşət tuneli düzəltdilər. Qalın kabel və dəyənəklərlə əsirləri hamama doğru itələyirdilər.

Burada işini bitirən Mahmudi növbəti kazarmaya gedib, oranın əsirlərini də amansız dəyənək müşayiətilə hamama göndərdi.

Nəhayət, bizim növbəmiz gəlib çatdı. Kazarmanın qapısı açıldı və Mahmudi ilə əsgərləri içəri girdilər. Üzü qızarıb pörtmüşdü. Gözləri qəzəb atəşi püskürsə də, aram və soyuqqanlı görünməyə çalışırdı. Bir qədər gəzib, digər kazarmalarda dediyi sözləri təkrarladı: "Bura ordu qərargahıdır, məcburən hamınız cəzalanacaqsız. Bilirsiniz ki, orduda təşviq bir nəfərə, tənbeh isə hamıya aiddir". Hazırlaşmışdıq ki, qapılar açıldıqda, döyülməkdən xilas olmaq üçün, dərhal çölə qaçıb özümüzü koridorun axırına çatdıraq. İdman ayaqqabımı geyinmiş, iplərini də möhkəm bağlamışdım. Əsirlərdən öncə Mahmudi çıxdı və hamama yaxın bir yerdə dayandı. Əlində ağacdan harızlanmış yoğun və uzun dəyənək tutmuşdu.

Kazarmadan çıxan üçüncü şəxs idim. Qapıdan çıxdıqda, hücumu hazır olan iki sıra əsgərlə qarşılaşdım. Vəziyyət çox pis idi. Daha az döyülmək üçün qaçış yolu axtardığım halda, birdən Mahmudi ilə göz-gözə gəldim. Sudanlı müxbirlərin macərəsindən

sonra, hər gün mayoru gözləyirdim. Bilirdim ki, olanları unutmayıb və zəhərini tökmədən dincəlməyəcək. Bu neçə günlük sükutu da, mütləq onun zirəkliyindən irəli gəlirdi. Əmin idim ki, bu müddətdə tənbeh etmək fikrini bir an da olsun unutmamışdı. Onu tanıdığım qədər ilə bilirdim ki, mənə şikəst, çolaq, şil etmədən əl çəkməyəcək. Gözü mənə sataşdıqda, dərhal adımı səslədi və əlindəki çubuğu başı üstə fırlayıb, var gücüylə mənə tərəf atdı. Cəld qolumu başımın önünə tutdum. Çubuq biləyimlə dirsəyim arasındakı sümüyə dəyib yerə düşdü. Ağrıdan nəfəsim kəsilir, bədənimin hər yeri zoqquldayırdı. Minlərcə iynənin eyni anda bədənimə batdığını hiss edirdim. Buna baxmayaraq, Allah mənə rəhm etmişdi. Çubuq bir az da aşağı dəysəydi, qolum mütləq sınacaqdı. Hələ başıma dəysəydi, nə olacağını Allah bilirdi.

Yubanmadan digər əsirlərin arasından hamama doğru qaçdım. Əsgərlər dəyənəklərini qaldırıb əsirlərin üz-gözünə zərbə endirirdilər. Sanki, balta ilə qurumuş ağacı iki yerə bölmək istəyirdilər. Veclərinə deyildi ki, bu dəyənək yerə dəyir, yoxsa bir neçə pənahsız insanın onurğa sütununa. Əsirlər çalışırdılar ki, zərbələr başlarına, əl-ayaqlarına və bədənlərinin həssas yerinə tuş gəlməsin.

Vurmaqla qane olmayan əsgərlər, bilərəkdən ayaqlarını və əllərindəki çubuqları əsirlərin ayaqlarına

dolaşdırırdılar ki, yerə yıxılsınlar və nəticədə daha çox kötəyə məruz qalsınlar. Ah-nalə səsimiz göyə ucalmışdı. Min cür çətinliklə olsa da, özümüzü hamamlara çatdırdıq. Hamamdakı izdiham və yerə tökülən qan ürəyimi bulandırırdı. Girişdə dayanan əsgərlər, əmr edirdilər ki, paltarlarınızı soyunun. Əsirlər paltarlarını çıxardıqda, onları soyuq duşun altına itələyir, sonra da tamamilə islanmaları üçün yerə yıxırdılar. Yerə yıxılanları o qədər kötəkləyirdilər ki, dəhşətdən bir-birimizə baxa bilmirdik.

Kabel və döyənək ilə yaş bədənimizə vurulan zərbələr, sümüklərimizin iliyini zoqquldaırdı. Bu, döyülmənin ən pis həddi idi. Dəyənək əsirlərin çılpaq və yaş bədəninə yapışdığı üçün, çətinliklə qopurdu. Bir neçə dəqiqənin içində, bədənimiz kömür kimi qaralıb göyərdi. Bədənimə əl vurmağa qorxurdum, çünki dərimin soyulmuş kağız kimi əlimdə qalacağını düşünürdüm. Bilirdim ki, bədənimizin dəyənək dəyən yerlərində qanlı suluqlar çıxacaq. Sonradan onun ağrı-əziyyətinə dözmək də başqa bir müsibət idi. Bu iraclılar necə məxluq idilər, onlarda insaf və rəhm deyilən bir şey yox idi.

Bir neçə dəqiqə sonra, hamımız halsız və huşsuz halda hamamın yerinə sərilmışdik. Artıq nalə etməyə də taqətimiz yox idi. Əsgərlər sillə-təpiklə hamamdan çıxmağımızı əmr edirdilər. Bayıra çıxmaq istədikdə, ayağım sürüşdü və biləyim qapının qulpuna ilişdi.

Ətimin bir hissəsi yerindən qopdu. Çox pis ağrıyırdı. Qanaxma verməməsi üçün cəld əlimlə üstünü örttdüm. Qarşımızı düz-əməlli görə bilmirdik. Kazarmaya girəndə, ayaq üstə dayanmağa taqətimiz qalmamışdı. Ağrıdan nə otura, nə də ki uzana bilirdik. Hələ bələli Aşura günümüz də var idi. Allah şahiddir ki, heç birimiz dünənki əzadarlığa görə, peşman deyildik. Kərbəla müsibətini xatırlamaq, ağrılara dözməyi asanlaşdırırdı.

Bir neçə saat sonra, əsgərlər əsirləri axşam yeməyinə çağırırdılar. Heç kimin gedib yemək almağa taqəti yox idi, amma nə səhər yeməyi yemişdik, nə də günorta. Bir şey yeməli idik ki, özümüzə gələk. Dostlardan iki-üç nəfərlə birgə gedib yemək gətirdik. Həmişəki dadı verməsə də, bir təhər yeyib yerimizdə uzandıq. Şam yeməyini yedikdən bir neçə saat sonra, hamıda şiddətli qarınağrısı başladı. Ağrıdan yerimizdə qıvrılırdıq. Artıq bu ağrı ilə tanış idik, ardınca nə gələcəyini bilirdik; qanlı ishal.

İmam Hüseyin (ə) şəhadət gecəsi qəribliyin son nöqtəsi və ən ağır gecəmiz idi. Heç kimin vəziyyəti yaxşı deyildi, buna görə də, heç kəs heç kəsə yardım edə bilmirdi. O gecənin dəhşətini, dərd-bəlasını və qəm-qüssəsini sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Səhərə qədər nə çəkdiyimizi yalnız Allah özü bilir.

Ertəsi günün səhəri dostlar səhər yeməyini almaq üçün mətbəxə getdikdə, aşpazdan bəzi şeylər eşidib

cəld geri qayıtdılar. Onların dediyinə görə, dünən axşam Mahmudi mətbəxə giribmiş. O, yemək qazanına paltaryuyan tozu töküb, daha sonra isə çaydanlara sidik boşaldıbmış! Bunu eşidən yoldaşlar aşpazları danlayaraq nə üçün bu barədə məlumat vermədiklərini soruşmuşdular. Onlar da qorxduqlarını və xəbər verəcəkləri təqdirdə, qovulacaqlarını bildirmişdilər.

Çəkdiyimiz ağır işgəncələrdən bir neçə gün sonra, Mahmudinin ilk işi bacıları korpusumuzdan aparmaq oldu. Bu xəbəri eşitdikdə, niyə belə heyrətləndiyimi bilmirəm. Əvvəlcə onların düşərgədən aparıldıqlarını düşündük, sonra məlum oldu ki, qızların yalnız yerini dəyişiblər. Onların qəfil getmələri qanımı qaraltmışdı. Qızlara görə çox nıgaran idik, çünki vəziyyətlərindən necə xəbər tutacağımızı bilmirdik. Dua edirdim ki, yenə onlarla əlaqə saxlaya biləcəyim bir şərait yaransın.

Əlimin yarası çirk etmişdi. Bu dərəcədə zəif olduğumu bilmirdim. Yaralanmamdan bir neçə gün keçsə də, sağalmır, hətta hər gün daha da pisləşirdi. Əlimi həkim Məcidə göstərdim. Baxıb dedi ki, müalicə olunmasa, çirk bədəninə yayılıb səni məhv edəcək. Sonra da penisilin şüşəsini gətirib tozunu əlimin üstünə boşaltdı. Bir neçə gün bu işi davam etdirdi və beləliklə yaram sağaldı.

Kazarmaya bit-birə daraşmışdı. Hər şey azmış kimi, bu bit-birə də bizi bezdirmişdi. Paltarlarımız, adyallar, balışlarımız, çantalarımızın içi və s. bit ilə dolu idi. Yuxunu da bizə haram etmişdi. Əvvəl düşündük ki, təmizliyə daha çox diqqət yetirsək, bəlkə də, vəziyyət düzələr, amma bunun da xeyri olmadı.

Nəhayət, bir gün tənəffüs zamanı vaxtından əvvəl içəri komandası verildi. Kazarmalarımıza girdik. Bir neçə dəqiqə sonra isə, əsgərlər içəri daxil olub dedilər: "Biz sizin təmizliyinizə və sağlamlığınıza çox önəm verdiyimiz üçün bilirik ki, məcburi birgə yaşayış nəticəsində, ishal və bit-birə kimi problemləriniz olur. Bu gün sizə peyvənd vurub, həmişəlik olaraq onlardan xilas edəcəyik". Onlar getdikdən sonra, hamı təşvişə düşdü ki, iraclılar əbəs yerə can yandırmaz. Digər tərəfdən də bu necə peyvənd idi ki, ishalla bit-birəni birgə yoxa çıxarırdı?! Buna baxmayaraq, bit bizi elə bezdirmişdi ki, ondan xilas olmaq üçün hər şeyə razı idik, hətta peyvəndə də.

Korpusun axırında, koridorun ortasında bir masa qoymuşdular. Bir neçə ağ xalətli da orada dayanıb, əsirlərə bir-bir peyvənd vururdu. İşə səhər saat 9-da başladılar. Bizə isə növbə təxminən saat 10-da çatdı. Əsirlər bir-birinin ardınca irəliləyirdilər. Növbəmə təxminən 20 nəfər qalmışdı ki, peyvənd vurulan və kazarmaya qayıdan əsirlərin qolundan qan damladığını gördüm.

Özlüyümdə düşündüm ki, peyvəndi necə vururlar ki, bunların qolundan qan axır?! Əbdürrəhman iynə vuranların yanında dayanmışdı. Hər kimin növbəsi olurdusa, ona baxıb "yaxşı" və ya "pis" sözünü deyirdi. Yaxşı olanlar iraclılara problem yaratmayanlar, pislər isə, onları bezdirib başağrıya səbəb olanlar idilər. Əslində onun bu dəyərləndirməsi əsassız idi, çünki o əsirlərin hamısını tanımırdı. Məsələn pişnamaz əsirin növbəsində "yaxşı" dedikdə, hamımız az qala yüksək səslə güləcəkdik.

Əsgərlər bir an belə gözlərini əsirlərdən çəkmirdilər. Çox diqqətli idilər ki, heç kim aradan çıxmasın. Əvvəlcədən tapşırıbmışdılar ki, hətta bir nəfər də peyvənd vurdurmasa, hamının əziyyətini bada verəcək. Bir az yaxınlaşdıqda, masanın üstündə içində ağ su olan şüşələr gördüm.

Şüşələrin ağzı ağ nazik alüminium kağızla bağlanmışdı, üstündə iri və qara rəngli inək başının şəkili var idi. Altına da ərəb və ingilis dilində anlamadığım şeylər yazılmışdı. Başa düşmədim ki, bu peyvəndi inəkdən düzəldiblər, yoxsa inəklər üçün?! İraqlının əlindəki iynə o qədər böyük idi ki, şüşənin içindəki iynəyə tamamilə yerləşirdi və iynə vuran şəxsin əlində çətin qalırdı. Mənim növbəm çatanda, Əbdürrəhman hiddətlə boynuma şillə vurub dedi: "Pis". İynə vuran şəxs qıyıqdan qalın olan iynəni üzünün önünə tutub, əli ilə onun əyilmiş hissəsini

düzəltdi. İynənin başı çöp kimi əyri idi və deşiyi aydın bir şəkildə görünürdü. Dostların qolundan niyə qan axdığını indi başa düşdüm. Məlum idi ki, bu iynə qalınlığı və kütlüyü ilə bədənin harasına vurulsaydı, qan çıxacaqdı. Eyni iynə ilə peyvənd olunan neçənci əsir olduğumu bilmirdim. Ağ geyimli iraqılı quru pambığı qoluma sürtdü, iynəni maili şəkildə qoluma dirəyib ani hərəkətlə dərmanı qoluma boşaltdı.

Bu elə bil iynə yox, mismar idi, çəkilə qoluma vurulan mismar. Qışqırmaq istədim, amma bilirdim ki, iraqılılar ah-nalə səsimizi eşitməyə can atırlar. Buna görə də, səsimi boğdum. İynəni qolumdan çəkəndə, peyvəndin yerini sıxan barmağımın altından qoluma və dirsəyimə qan axmağa başladı. Yeri o qədər göynəyirdi ki, sanki güllə dəymişdi. Kazarmaya qayıtdıq. Hər birimizin bu peyvəndlə bağlı müxtəlif fərziyyələri var idi. Nələr olacağını gözləyirdik.

Bir-iki saatdan sonra, hamımızda əvvəl peyvəndin yeri, ardınca da bütün qolumuz gizildəyib keyidi. İynənin yeri şişib qızarmışdı. Bu, arıq olanların qolunda daha tez görünməyə başladı. Bəziləri deyirdilər ki, peyvənd qızdırmaya səbəb olsa, daha təsirli olar. İynənin yerinə əl vurduqda, qızarmış bir közə əl vurduğumu hiss edirdim. Qolum və hətta qoltuğumun altı qızdırmanın şiddətindən elə zoqquldayırdı ki, dözə bilmirdim.

Hamının vəziyyəti eyni idi. Bəziləri az, bəziləri isə çox ağrıyırdı, amma ağrısı olmayan yox idi. Bir neçə nəfərdən eşitmişdim ki, yumruğu açıb-bağlayanda, qan daha yaxşı işləyir. Digərləri ilə müqayisədə daha az ağrı hiss edən bir-iki nəfər kazarmanın ortasında idman edirdi, qalanlar isə qızdırmalı halda uzanmışdılar. Hər an bədənimizin hərarəti çoxalardı. Axşamçağına kimi hamımız halsız vəziyyətdə sərilib qalmışdıq. Əvvəlcə hamı qolunun tərpənməməsi üçün bir parçanı boyunundan asıb qolunu onun içərisinə qoydu. Qızma qalxıb, ağrı çoxaldıqda isə, nazik bir parçanın da qollarına dəyməsinə döz bilməyənlər, onu çıxarıb atdılar.

Hamımız tərləmişdik. O dərəcədə ağrıyırdıq ki, kimsə bizə tərəf üfürsə və ya qolumuzdan bir tük tərpənsə, dözə bilməzdik. İlk saatlarda bir neçə nəfərin vəziyyəti yaxşı idi, hətta digərlərinin ayaqlarını su ləyəninə qoyurdular, bir qədər keçdikdən sonra isə, onların da vəziyyəti pisləşdi. Artıq heç kəs, başqasına kömək edəcək halda deyildi.

Kazarmada hamı ah-nalə edir, sayıqlayırdı. Bir tərəfdən hamıya acıyır, bir yandan da dostların sayıqlamağına gülməyim gəlirdi. Bədənimin əzələlərinin tərpənməsinə səbəb olan hər bir şey, ağrını daha da artırırdı. Qəribə səhnə yaranmışdı. Bəziləri belə bir ağır vəziyyətdə də zarafatlarından geri qalmır,

ağrı çəkənlərin hərəkətlərini yamsılayırdılar. Bilmirdik, bu səhnələrə ağlayaq, yoxsa gülək.

Qolumuzun dirsəkdən yuxarısı iflic olmuş, buna görə də ağırlaşmışdı. Günorta namazında halımız bir az yaxşı idi, axşam namazında nə edəcəyimizi bilmirdik. Qolumuza su dəyəndə, ah-naləməz göyə ucalırdı. Ağrının şiddətindən həтта təyəmmüm üçün də əlimizi alnımıza qaldıra biləcək gücümüz yox idi. Axşam yeməyində əsgərlər yemək almaq üçün bizi səslədilər, amma heç kim yerindən tərpənə bilmirdi. Qorxurduq ki, hansımızsa yüksək qızmaya görə sudurğa keçirər. Stəkanlarımıza su doldurur, kiçik parça və ya köynəyimizin qolunu isladaraq alnımıza və boğazımızın altına qoyurduq.

O vəziyyətdə yatmaq da ayrı bir dərd idi. Bu müddətdə kazarmalardakı əsirlərin sayı artmışdı. Hər birimizə, uzağı bir 30-40 sm. kv. yer çatırdı. Məcburi halda bir adyalda beş nəfər yatırdı. Bu vəziyyətdə də, bir-birimizin yanında uzanmağa cəsəət etmirdik. Biri azacıq tərpənib yanında uzanana dəysəydi, həmin anda hər ikisi ağrıdan qovrulacaqdı.

Min cür çətinliklə olsa da, səhərə çıxdıq. Sübh çağı qızmamız daha da yüksəldi, amma Allahın lütfü ilə heç kim sudurğa keçirmədi. Gün çıxdıqda, məğlub olmuş qoşun kimi darmadağın halda idik. Gecə qızdırma və ağrı o dərəcədə təqətimizi tükətmışdi ki,

“çölə” komandasını eşitdikdə, heç kim reaksiya vermədi.

Bu problemlərin başında Mahmudinin dayandığı məlum idi. And içə bilərdim ki, o, bu lənətə gəlmiş peyvəndi qəsdən həssas günlərdə işlətmək üçün, bizim üstümüzdə sınaqdan keçirirdi. Əmin idim ki, burada bir məqsədi var. Normal həyata qayıtmağımız iki həftə çəkdi. Gündəlik işlərimiz də bir-birinə dəymişdi, heç nə edə bilmirdik.

Kiməsə demişdi ki, bacıların “Məfatihul-cinan” adlı kitabı var. Neçə vaxt idi ki, dostlar bir yolla o kitabı alıb bəzi duaları köçürmək istəyirdilər. Məfatih dualarından əlimizdə yalnız “Kumeyl” və “Təvəssül” duası, bir də namazdan sonrakı bəzi təqibatlar varımız idi. Buna görə də, yeni dua və minacat eşitmək üçün çox darıxırdıq.

Bacıları korpusumuzdan aparmışdılar, amma onlarla bir təhər əlaqə yaratmaq istəyirdim. Bir neçə gün sonra, mətbəxdən yemək alarkən, onlardan Məfatih kitabını istədiyimizi bildirdim. Uzun müddət idi ki, bacıları gözətləmiş, məqsədlərini öyrənmişdim. Yemək alarkən heç nə edə bilməzdik, çünki həmişə mütləq bir əsgər bizi izləyirdi. Bacıların otağına tək adamlı kameraların hamamından yol var idi. İraqlılar bacıların otağı ilə hamamın arasındakı yerə çör-çöplə hasar çəkib, orada onlar üçün kiçik bir həyət düzəltmişdilər. Hamamların tavanına yaxın olan yer

kərpicsiz idi və damla divarın arasında boş bir yer qalmışdı. Buradan bacıların otağına getməyim mümkün idi.

Tək adamlı kameraların hamamı o qədər soyuq idi ki, orada heç kim yuyunmurdu. Yalnız bəzi şəxslər təmizlik üçün oraya gedirdilər. Buna görə də, tənəffüs vaxtı orada get-gəl etmək qadağan deyildi. Bir gün səhər özümü toplayıb necə olursa olsun, Məfatihə bacılardan almaq qərarına gəldim. Saat 10-da hamamın ətrafını güdməyə başladım. İçində heç kim yox idi. Diqqət çəkmədən, yavaşca hamama doğru yola düşdüm və içəri girdim. Təxminim düz idi, orada heç kəs yox idi. Qəlbimin döyüntüləri hamamın boş fəzasında əks-səda verirdi. Boğazım qurumuşdu, diqqətlə ətrafa baxırdım. Bir ağcaqanad da gözümdən yayınmırdı. Məfatihə dostlara verə bilsəydim, əla olacaqdı. Belə bir müvəffəqiyyəti düşünmək məni irəliyə sövq edirdi. Divara tərəf getdim. Hündürlüyü təxminən üç metr olardı. Onu dırmanmaq asan olmasa da, bir yolla bu işi görməli idim. Dodaqaltı "Bismillah" deyib, işə başladım. Əlim divarın başına çatdıqda, nəfəsimi dərib yuxarıya çıxmağa başladım.

Bacıları gördüm. Dördü də həyətin ortasındakı hovuzun kənarında oturub, paltar yuyurdular. Yubanmadan divarla tavanın arasındakı açıq yerdən aşağı atıldım. Yerə düşdükdə, dördü də dönüb mənə tərəf baxdılar. Ayağa qalxdılar. Bu qədər irəli

gedəcəyimə inana bilmirdilər. Onlardan biri mənə tərəf qaçıb dedi:

-Sən burada nə gəzirsən?¹

-Salam, Məfatihinizi almağa gəlmişəm.

Mat-məttəl baxan, təəccübdən donub qalmış o biri qızların yanına gedib dedi: "Məfatihi aparmağa gəldiyini deyir".

Dördü də yanıma gəldi. Bir an əsirliyi unudtum. Sanki öz bacılarım hovuzun kənarında oturub paltar yuyurdular. Elə bil yuxu görürdüm. Həmişə imamın mesajlarını alan bacı dedi: "Salam. Necəsən? Adın nədir? Haralısən?"

-Salam, adım Mehdidir, isfahanlıyam.

Onlardan biri dedi: "Bilmirsən ki, əsgərlər səni görsələr, başına oyun açacaqlar? Sən Mahmudini tanımırısan?"

-Tanıyıram, inşallah, heç nə olmaz.

Mənimlə danışdırlar, amma fikirləri başqa yerdə idi. Kiminsə məni orada görməsindən qorxurdular. Buna rəğmən üzlərindəki sevinc hissi aydın görünürdü. Yenə dedilər: "Niyə risk etdin? Niyə özünü təhlükəyə atdın?"

-Allaha təvəkkül, heç nə olmaz - deyə cavab verdim.

Məfatihi yaxın bir yerə qoymuşdular. Qızlardan biri cəld onu gətirib mənə verdi, mən də onu paltarımın

¹ Sonralar Bəhrami xanım olduğunu öyrəndim.

altında görünməyəcək şəkildə gizlətdim. Sonra isə məndən oranı tez tərk etməyimi xahiş etdilər. Onlarla sağıllaşdım, gözləri önündə divarı dırmanaraq aşağı atıldım. Aşağı tullanan kimi xəbərçilərdən biri ilə rastlaşdım. Yerimdə donub qalmışdım. Hamama nə vaxt gəldiyini bilmirdim. Bəlkə də məni görüb ardımca düşmüşdü, yoxsa onun hamamda nə işi var idi. Allaha şükür etdim ki, Məfatih paltarımın altından görünmürdü, əks halda bütün əziyyətlərim bada gedəcəkdi. Yubanmadan hamamdan çıxdım. O da heç nə demədi. Xəbərçilər adətən digər əsirlərin önündə özlərini ifşa etmir, gizlicə məlumat ötürürdülər. Amma yenə də qorxurdum ki, o, bir anlığa hirslənib hay-küy salar, əsgərləri oraya toplayar. Mənim qorxduğum yeganə şey, əmanəti dostlara vermədən ifşa olunmağım idi.

Kazarmaya necə gedib çatdığımı, yalnız Allah bilir. Çatan kimi Məfatihə təəccübdən donub qalan başçıya verdim. Elə bil üstümdən böyük bir yük götürüldü. Bundan sonra nə baş verəcəyinin mənim üçün heç bir əhəmiyyəti yox idi. Hətta bir anlığa düşündüm ki, həmin xəbərçi həmvətənimdir, atamla yaşıddır, bəlkə də qəlbindəki mərhəmət hissi məni iraqlılara satmağa qoymaz. Amma xəbərim yox idi ki, o namərd başıma nə oyun açmışdır!

Axşamçağı tənəffüs zamanı, Həmidlə Tofiq yanıma gəlib soruşdular:

-Mehdi, sən səhər hamamın önündə nə edirdin?

-Hamamın önündə?! - deyə özümü bilməməmzliyə vurdum.

-Hə, hamamın önündə!

-Kim deyir ki, mən orada idim?!

-Dostlarından biri səni orada görüb.

-Yəqin ki, səhv salır, mənim orada işim yox idi!

-Düzünü desən, sənün üçün daha yaxşı olar, səni oraya kim göndərmişdi?

-Heç kim!

-Uzunqulaq olduğumuzu düşünürsən?

Heç nə demədim, davranışlarından aydın idi ki, onları Mahmudi göndərüb. Özlüyündə bu yolla nə isə öyrənə biləcəyini düşünüb. Tofiqlə Həmid məndən söz ala bilməyəcəklərini gördükdə, çarəsiz qalıb getdilər.

Axşamçağı Mahmudi əsgərlərindən bir neçəsi ilə düşərgəyə gəlib düz bizim korpusa girdi. Heç nə demədən, hər kazarmadan bir-iki nəfəri çölə çıxarıb bacıların otağının yanındakı həyətdə cərgəyə düzdü. Sonra bizim kazarmaya gəlib məni sürüyərək digərlərinin yanında dayandırdı.

Mahmudinin çıxardığı əsirlər düşərgənin etiqad və düşüncə baxımından seçilmiş şəxsləri sayılırdılar. Birdən boks əlcəyi geyinərək canımıza daraşdı. Bu dinsiz əclaf, idmançı idi. Hər zərbəsi ilə birimiz yerə sərildik. Dostların ah-nalə səsi ucalmağa başladı. Hirsini boşaltdıqdan sonra, əl atıb yaxamdan yapışdı

və mənə özünə tərəf çəkib dedi: "Mehdi! İndiyədək sənə çox dözmüşəm! Sənsə adam olmaq yerinə hər gün daha da qudurursan. İndiyə kimi əsgərlər yüz dəfə mənə deyiblər ki, Mehdi belə etdi, Mehdi elə etdi, heç nə deməyib, səni rahat buraxmışam. Sudanlı müxbirlərin yanında bizi rüsvay etdin, heç nə demədim. Düzələcəyini düşündüm, uşaqsan dedim. Amma düzəlmədin, Mehdi! Adam olmadın! İndi özüm səni adam edəcəyəm! Canını elə alacağam ki, nəyin necə olduğunu anlamayacaqsan".

Nərə səsi düşərgənin hər tərəfindən eşidilirdi. O qədər əsəbi idi ki, infarkt keçirəcəyini düşünürdüm. Dayanmadan bağırırdı: "Yalla, lənətə gəlmiş, səni o tərəfə kim göndərmişdi". Boynumu çətinliklə düz saxlamışdım. Bacıların yanına özümün getdiyinə və kiminsə mənə nəsə tapşırmadığına inana bilmirdi. Başımı tutub yerə sərilməmiş əsirlərin önünə sürüyərək yenə eyni şeyləri təkrar etməyə başladı: "Yalla, danış! Ya adam balası kimi etiraf et, ya da özüm səni danışdıracağam. Bunlardan hansı biri sənə tapşırıq vermişdi?" Nə qədər "heç biri" desəm də, əl çəkmir, yalan danışdığımı düşünürdü. Yaxamdan tutub bacıların həyətinin çubuqlu hasarının yanına gətirdi. Bacılar otaqlarının pəncərəsindən baxırdılar. O, bilirdi ki, mənə döyməklə həm bacılara, həm də digər əsirlərə ruhi işgəncə vermiş olur. Əvvəlcə üzümə bir neçə möhkəm sillə vurdu. Üzümün dərisi qalın

barmaqlarının altında yanıb gizildəyirdi. Birdən əllərini çiynimə qoyub itələyərək məni yerə otuzdurdu.

Nə etmək istədiyini bilmirdim. Bu dəlidən hər şey gözləmək olardı. Qəfil ayaqlarını çiynimə atıb boynumda oturdu. Dizlərim üstə əyilib, bükülmüşdüm. 100 kiloqramlıq bədəninin ağırlığına çiyinlərimlə dözürdüm. Siqaretini yandırıb tez-tez çəkir, əsəbi halda deyirdi: "Lənətə gəlmiş, burda nə edirdin sən, hə? Niyə demirsən axı?!"

Onurğa sütunum dağılırdı. Az qala ikiyə bölünəcəkdim. Sanki dizlərimə isti alov basırdılar. Quduz it kimi canıma daraşmışdı, əl çəkmək bilmirdi. Bir-iki dəqiqəlik susur, sonra təkrar-təkrar yenə eyni sualları verirdi. Axırda cavab vermədiyimi gördükdə, siqaretini ağızından çıxardı, qulağıma yaxınlaşdıraraq dedi: "Deyəcəksən, ya səni siqaretimlə yandırım?!"

Başımı əlinin altından çəkməyə çalışırdım, amma macal vermir, siqareti bir az da başıma yaxınlaşdırıb qorxudurdu. Axırda bunun da fayda verməyəcəyini görüb, mənə yeriməyi əmr etdi.

Sözünə gülməyim gəlirdi. Yolamı düşüm?! Hara?! Mən sanki bir tonluq yük altında əzilirdim, o isə elə bil belimdə səyahətə çıxmışdı. Tərpənmədiyimi gördükdə qışqırdı: "Tez ol, tərpən, ay uşaq! Tez ol!" Bacardığı qədər ağırlığını üstümə salmışdı. Bilirdim ki, nalə çəkib ağlamağımı və bununla da bacılara işgəncə

verməyi istəyirdi. Bacardığım qədər səsimi çıxarmamağa çalışırdım. Ayaqları yerdə ikən çəkisinə dözmək mümkün idi, amma ayaqlarını yerdən qaldırıqda gözümlün qarası itirdi. Danışmayıb inad etdiyimi gördükdə, bağırdı: “Mehdi! Bütün bu əsirlərin buradan getməsinə icazə versəm də, Allaha and olsun, səni heç vaxt buraxmayacağam. Qocalıb saçların ağaranadək, səni burada saxlayacağam. İflic etməyincə səndən əl çəkməyəcəyəm”.

O qədər döydü ki, axırda taqətdən düşüb əsgərləri ilə birgə öz otağına qayıtdı. Yerə sərilmişdik. Yeriməyə taqətimiz yox idi. Təpədən dırnağa qədər bədənimin hər yeri zoqquldayırdı. Boynumla belimin əzələləri keyimişdi. Bir qədər keçdikdən sonra, nəhayət, yerimizdən qalxa bildik. Azana yaxın alnımı barmaqlığa yapışdırıb dinləməyə başladım. Gözlərimi yumub həmin gün olanları düşünürdüm. Hamımız bilirdik ki, Məfatihə əldə etməyin belə bir bədəli olacaqdı. Amma mənə görə dostların belə döyülməsini heç istəməzdim. Allaha şükür edirdim ki, Mahmudi mənim bacıların yanına nə üçün getdiyimi başa düşməmişdi. Çünki o, bu işi anlasaydı hamımızı “Məfatih” edəcəkdilər...

Axşam yeməyindən sonra, Əbdürrəhmanla bir neçə əsgər korpusumuza doğru gəldilər. Çox təəccübləndik, çünki onlar sonuncu dəfə Rzanın belinə tikanlı məftil batdıqda yanımıza gəlmişdilər. Normal vaxtlarda isə

düşərgənin həyatində gəzişərdilər. Birdən kazarmanın qapısı açıldı və Əbdülrəhman içəri daxil oldu. Ardınca da, mənimlə Zamini səsləyib özü ilə apardı.

Zamin dezfəllü bəsicilərdən idi. Hamıdan kiçik olsa da, məndən böyük idi. Məni niyə apardıqları məlum idi, amma Zaminlə nə işləri olduğunu bilmirdik. Düşərgənin qapısından çıxıb iraqlıların qərargahına doğru yola düşdük. İlk dəfə idi ki, düşərgədən çıxırdım. Qərargah düşərgədən çox fərqli idi. Bir komandanlıq binası və çox sayda əsgərlə gözətçisi var idi. Binaların ətrafında çoxlu ağac əkilmişdi. Düşərgənin çölündə nəfəs almaq, doğrudan da, insana ləzzət verirdi.

Mahmudinin məni çağırdığına nigaran olmaq yerinə, davamlı ətrafıma baxıb yenilik axtarırdım.

Hava artıq soyuyurdu. Sərin külək mehribanlıqla şillələnmiş üzümü sıgallayır, sanki Mahmudinin etdiklərini unutturmaq istəyirdi. Komandanlıq binasının gözətçiləri qapını açdılar. İçəri girib uzun bir koridora daxil olduq. Koridorun axırından sola gedib böyük bir zala girdik. Zalda bir neçə otaq var idi. Əbdürrəhman otaqlardan birinin qapısını döydü. Bir az dayanıb gözlədikdən sonra, otağa girdi. Mahmudi bir stulda oturmuş və ayağını önündəki masaya qoymuşdu. Səddamın şəklini də divardan asmışdı. Otağı böyük idi. Böyük bir miz və bir neçə bahalı stul var idi. Məni görəən kimi dedi: "Salam, xoş gördük,

Mehdi!" İçəri girib qarşısında dayandıq. Sakit görünürdü. Gözümün içinə baxıb dedi: "Bax, Mehdi, mən səni azad etmək istəyirdim, amma sənin hərəkətlərin nəticəsində qanlı-bıçaqlı düşməne çevrildik. Sən özün hər şeyi korladın! Mən hələ də seyyidül-rəislə danışib səni uşaqlarımın yanına aparmaq istəyirəm. Axı sən niyə məni bu qədər incidirsən? Məgər biz səndən nə istəyirik?! Bir sözü sənə neçə dəfə deməliyəm?!"

Necə də səfeh insan idi! Bir neçə saat öncə belimdə oturmuşdu. Az qala məni öldürəcəkdi, indi isə azad etməkdən danışdı. Danışa-danışa arada belimə və çiynimə yavaşca vururdu. Bununla səmimiyyətini göstərməyə çalışıb deyirdi: "Mehdi, nə dediyimi anladın? Bundan sonra diqqətli ol, hələ sən mənim o biri üzümü görməmişən, elə et ki, səni yaşadığına peşman etməyim". O, bu sözləri deyib otağın küncündə qoyulan kiçik soyuducuya tərəf getdi. Bir selofan kisə tapıb soyuducuya baxdı. Kisəyə bir şüşə turşu, bir neçə qutu qatılaşıdırılmış süd, pendir və bir neçə yeməli şey atıb tənə ilə dedi: "Al görüm!" Aydın idi ki, öncədən plan cızıb soyuducusunu ərzaqla doldurmuşdu. Çünki iraqılı komandirlərin vəziyyəti çox yaxşı idi və heç vaxt soyuducularını xurma şirəsi kimi ucuz şeylərlə doldurmazdılar.

-İstəmirəm, lazım deyil.

-Sənə dedim ki, al, ay uşaq!

Buradan nəşə aparmaq istəmirdim. Gecə yarısı mənə otağına çağırmış, indi də əli dolu geri qaytarmaq istəyirdi. Bilirdim ki, tülkü kimi hiyləgərdir. Bununla o, digər əsirlərdə mənə qarşı şübhə yaratmaq istəyir. Niyəti bu idi ki, dostlarım mənim kimisə satıb əvəzində mükafat aldığımı düşünsünlər. Kisəni Əbdürrəhmana verib dedi: "Yalla, bunları buradan apar, bunu da ver əllərinə".

Çölə çıxdıq. Əbdürrəhman hirslə ərzaq kisəsini üstümə atıb, mənə kazarmamıza itələdi. Yenə də Allaha şükür edirdim ki, Zamin mənimlə idi və hər şeyi görmüşdü. Onu niyə çağırdıqlarını da heç anlamadım. Bəlkə də, hikməti elə tək olmamağım idi.

Beləliklə, Məfatih macərəsi başa çatdı. Allahın işi idi ki, iraclılar bir neçə gün təftişə gəlmədilər, nəticədə dostlar da onu gizlətməyə uyğun fürsəti tapmışdılar. Elə bir yerdə idi ki, hətta mənim də xəbərim yox idi.

Qış fəslə gəlib çatdı. Kəskin hava çətin qışın göstəricisi idi. Kazarmamızı qızdırmaq üçün heç nə yox idi. İraqlıların bir şey fikirləşib ocaq gətirəcəklərini düşünürdük. Bir-iki həftə keçdi, amma bir xəbər olmadı. Veclərinə almırdılar. Nəhayət, bir gün kazarmamın qapısını döyüb neftlə yanan kiçik əl sobası verdilər. Bununla özünüzü isidin – deyə hələ minnət də qoydular. Sanki bizi ələ salırdılar. Böyük kazarma, bu qədər əsir və kiçik əl sobası?! Bununla nə etmək olardı? Özü də verilən neft payından məlum idi ki,

onu iki-üç gündən çox işlədə bilməyəcəydik. Sobanı kazarmanın ortasına qoyub yandırdıqdan sonra, ətrafında oturduq. Hələlik günümüzü bununla keçirməli idik.

Bir neçə gün sonra, düşərgənin qapısına bir yük maşını gəldi və iraclılar bizi apardılar ki, onu boşaldaq. Maşının yükü palto və şineldən ibarət idi. Mən bu geyim formasını İkinci Dünya Müharibəsinə aid filmlərdə rus əsgər və zabitlərinin əynində görmüşdüm.

Başçı əsirləri çağırıb yükləri onlara təhvil verdilər. Şinelləri kazarmanın ortasına tökdük. Hamısının rəngi qəhvəyi, materialları isə daranmış yundan idi. Hələ geyinməmiş, qaşınma tutduq. Hamısı da çox böyük idi. yalnız, bir neçəsi əsirlərin əyninə uyğun gəlirdi. Ən kiçik şinel belə əynimə həddən artıq böyük idi. İçində itib-batmışdım. Qolları dizimə çatırdı. Özü də yerlə sürünürdü. İçində astar olmasına baxmayaraq, bədənimi dəhşətli qaşındırırdı. Onu ölçümə uyğun düzəltməsi üçün İrənməneş qardaşa verməli idim. Şinellər əzəmətli İraq ordusuna Sovet hökumətinin töhfəsi idi! Bu geyimlər üçün Səddamın bir qəpik də vermədiyinə əmin idik. Çox qalın olduqları üçün, əsirlər gecə yatan vaxtı onları adyal əvəzi üstlərinə atırdılar. Bir müddət sonra, şinelləri bit basdı. Gecələrin kəskin soyuğu bir yandan, şinellərimizin dəvətsiz qonağı da digər yandan canımızı alırdı. Artıq

səbrimiz tükənirdi. Çarə yox idi, necə olursa olsun, qışın axırına kimi Sovet hədiyyələrinə dözməli idik¹.

¹ Yaz fəslində həmin ağır şinelləri saxlamaq problemə çevrilmişdi. Çantalarımıza yerləşmirdi, yumaq istədikdə də, o qədər ağır olurdu ki, tərpətmək mümkün olmurdu. Əsirlər buna görə həmin şinelləri kəsib qayçılamağa başladılar. Şinellərin tikələrindən müxtəlif məqsədlər üçün istifadə edirdilər. İraqlılar bunu gördükdə geri qalan bütün şinelləri yığıb apardılar.

On birinci fəsil

Kimsəsizlərin dadına çatan

Xəbər gəldi ki, düşərgəyə jurnalist qrupu gəlmişdir. Onlar gəlmədən öncə, Mahmudi kazarmamızın başçısı ilə söhbət edib diqqətli olmağımızı və səhvə yol verməməyimizi tapşırmış, əks halda başımıza nələr gətirəcəyini söyləmişdi. Demişdi ki, müsahibə üçün yalnız bizim kazarmanı seçib. Yalan deyirdi, öncədən azyaşlı əsirləri məhz bu məqsədlər üçün bir araya toplamışdı. Bilirdi ki, yeniyetmə əsirlər jurnalistlər üçün maraqlı mövzu obyektidir. Səhərdən axşamadək radio və qəzetlərdə deyirdilər ki, Xomeyni öz əsgərlərini məktəblərdən cəbhəyə zorla gətirir. Buna görə də yeniyetmə əsirlərin şəkillərini çəkib xəbərlərini yayımlamaq ən yaxşı üsul idi. Bu vəziyyətdə bizdən necə bəhrələnməyə bilərdilər?! Sudanlı müxbirlərlə

görüşüm şirin və yadda qalan xatirə oldu. Mahmudini əsəbiləşdirib ondan şillə yesəm də, həmin anları xatırladıqda, özümü çox gözəl hiss edirdim.

Bu dəfə Mahmudi qərara gəlmişdi ki, jurnalistləri düşərgəyə gətirmək əvəzinə, bizi öz qərargahına aparsın. Təxminən 150 nəfər idik. Düşərgədən çıxıb qərargaha daxil olduq. Öncədən amfiteatr zalı olsa da, indi əsgərlərin kazarması kimi istifadə olunurdu. Zalın iki tərəfində pəncərə, qarşıda isə kiçik səhnə yeri var idi. Ardıcıl düzülən yataqlardan məlum idi ki, ora əsgərlərin istirahət yeridir. Yataqların üstündə oturduq. Mənimlə kimi kiçik görünənləri isə ön sırada oturdular.

Bir neçə dəqiqə sonra iki qadınla bir neçə kişi içəri girdi. Qadınlardan biri kosmetikadan o qədər istifadə etmişdi ki, elə bil toya gəlmişdi. Kiçik görünən digər qadın isə, nisbətən sadə geyinmişdi. Hamısı səhnəyə çıxdılar. Operator kameranın arxasına keçdi, digərləri də masaların arxasında oturdular. Mahmudi bizdən iki metr aralıda divara söykənib zala göz gəzdirirdi. İztirablı baxışından gün kimi aydın idi ki, həyəcanlıdır. Axırınıcı dəfə sudanlı müxbirlərin yanında utandığından ölüb yerə girmişdi.

Müxbir qadının 25 yaşı olardı. Ağ uzunqol köynəklə cins şalvar geyinmiş, saçını da arxadan atquyruğu yığmışdı. Yanında orta yaşlı bir kişi oturmuşdu. Dayanmadan bir-biriləri ilə pıçılşaşırdılar. Bir qədər

keçmişdi ki, qızın gözü mənə sataşdı və təəccüblü baxışlarla hamının diqqətini cəlb etdi. Ona baxmamağa çalışırdım, gözünü mənə zilləməsini başa düşdüyümü hiss etdirmirdim. Jurnalist qız heç nə demədən yerindən qalxdı və düz mənim yanına gəldi. Dizi üstə oturub gözümün içinə baxırdı. Gözləri yaşarmışdı. Uduqduqdan sonra dedi: "Mənim adım İrandoxtdur. Yanımda oturan şəxs də atamdır. Digərləri də misirli müxbir dostlarımızdır. Sənin adın nədir?"

Çox təəccübləndim, iranlı idilərsə, bəs burada nə gəzirdilər? Yəni münafiq idilər? Əgər satqın düşmən deyildilərsə, bəs Mahmudi onları necə düşərgəyə gətirə bilmişdi? Hər nə isə, həmvətənimiz idilər. İstəsəydilər Mahmudiyə problem yarada bilərdilər. Zehnimdə çoxlu suallar yaranmışdı. Yenə də cavabını verib dedim:

-Mehdi.

-Neçə yaşın var Mehdi?

-On dörd.

-Hansı şəhərdənsən?

-İsfahan vilayətinin Ərdistan şəhərindən.

-Mehdi! Axı səni bu yaşda hansı insafsız cəbhəyə göndərib? Nəyə görə sən bu yaşda əsir düşməli idin?

Mənimlə digər azyaşlı əsirləri gördüyünə o qədər məyus olmuşdu ki, indicə hönkürtü ilə ağlayacağını düşünürdüm. Yavaşca dönüb Mahmudiyə baxdım. Ovuna göz zilləyən leşyeyən quş kimi gözünü mənə

bərəltmiş, nə deyəcəyimi gözləyirdi. Digər əsirlərə problem yaratmaq istəmirdim, amma nə etsə də, bu qızın sualını cavabsız qoya bilməzdim. Hər nə olsa da iranlı idi. Beynini necə doldurmuşdularsa, bizim müharibəyə zorla gətirildiyimizi düşünür, halımıza çox acıyırdı. Gecikdirmədən sualına cavab verdim.

-Məni heç kim cəbhəyə göndərməyib, özüm yalvar-yaxarla gəlmişəm.

-Necə yəni yalvar-yaxarla gəlmisən? Açıq danış, başa düşüm.

-Yəni yaşım 18-dən az olduğu üçün, cəbhəyə gəlməyimə icazə vermirdilər.

-Bəs necə gəlmisən?

-Mən Basic təşkilatında iki il təlim almışam. Komandirləri razı salmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxmışam. Şükürlər olsun ki, cəbhəyə getmək üçün onları birtəhər razı sala bilmişəm.

-Doğrudan, kimsə səni cəbhəyə zorla göndərməyib?!

-Zor nədir xanım?! Deyirəm ki, çoxlu yalvar-yaxar və ağlayıb-sızladıqdan sonra cəbhəyə gəlmək üçün icazə ala bilmişəm.

-Axı niyə? Nə üçün bu yaşda məktəbi tərk etdin?!

-Çünki döyüşmək daha vacib idi. İnkilabımızı qorumaq üçün, İslamı müdafiə etmək üçün gəldim. Bunlar dərstdən daha önəmlidir.

İrandox t nigaran baxışlarla məni dinləyirdi. Şübhəsiz, bu sözləri dedikdən sonra, Mahmudi başıma elə bir bəla gətirəcəkdi ki, Ənbər düşərgəsi tarixi boyu belə bəla görməyib! Uzaq başı məni öldürəcəkdi, gicgahıma bir güllə vuracaqdı. Mahmudi əsgərlərinə əsirləri düşərgəyə aparmaq əmrini verdi. İrandox t bir küncdə dayanıb gedişimizi həsrətlə izləyirdi. Hiss edirdim ki, sözlərim ona öz təsirini qoyub.

Kazarmaya qayıtdıq. Heç kim danışmırdı. Qüruba kimi heç nə olmadı. Axşam yeməyimizi yedik, yenə xəbər olmadı. Yuxum gəlirdi. Yerimdə uzandım. Ürəyimdə dua edirdim ki, Mahmudi digər əsirlərə toxunmasın. Səhərə yaxın kazarmaların qapısını təpiklə açıb kabel və səvəndə ilə barmaqlıqlara vuran əsgərlərin bağırmaq səsləri ilə yuxudan oyandım. Mahmudinin bağırması hamamdan gəlirdi. Hamama tərəf qaçdıq. Kabel və səvəndə zərbələri arasında, birdən əsgərlərin biri arxadan belimə təpik vurdu. Üzü üstə yerə dəydim, amma cəld ayağa qalxdım. Yubansaydım məni pis vəziyyətə salacaqdılar.

Hamamda qiyamət qopmuşdu. Mahmudi yaralı canavar kimi əsirlərin canına daraşib bir-bir onları düşün altına itələyirdi. Paltarları islanmışdı. O, əsirlərə ruhi işgəncə vermək üçün, özündən şeir qoşmuş, onun misralarının birində İmam Xomeyniyə nalayiq sözlər işlətmişdi. İndi də bağıraraq həmin şeiri oxuyur, bizdən də onu təkrarlamamızı istəyirdi. Amma heç

kim təkrarlamırdı. Mahmudi dinmədiyimizi gördükdə, daha da əsəbiləşib bağırırdı ki, deməsəniz, hamınızı öldürəcəyəm.

On dəqiqə sonra, yorğun və qeyzli halda hamamdan çıxdı. Əsgərlərdən bir neçəsini də səslədi ki, onunla getsinlər.

Bədənim od tutub yanırdı. Əsgərlərin səs-küyü ah-nalə səslərimizə qarışmışdı. Beş dəqiqə sonra mayorla gələn Tofiq, Lətif, Xəmis, Yasin və Tahir hamama girib məni digər əsirlərin içərisindən ayırdılar. Xəmislə Tofiq əllərimdən, Lətiflə Tahir də ayaqlarımdan yapışdı, çabalamağıma fikir verməyib korpustan apardılar. Yolda dayanmadan məni söyən Yasin bir tərəfdən də üzümə kabellə zərbə endirirdi. Üzümün dərisi yanırdı. Kabel dəydikdə yanan göz qırıntılarının üzümə səpildiyini hiss edirdim. Məni yerə qoymaları üçün nə qədər çabalasam da, xeyri yox idi. Əl-ayağımı möhkəm tutmuşdular. Digər əsirləri kazarmalara göndərərkən, məni tək adamlıq hamamlara çatdırdılar. Mahmudi məni orada gözləyirdi. Əsgərlərinə dedi: "Buraxın".

Məni yerə atıb təpik və kabellə canıma daraşdılar. O, gözünü mənə zilləmişdi, amma heç nə demirdi. Bir neçə dəqiqə sonra, başı ilə dayanmaqlarını istədi. Əsgərlər məni qaldırıb mayorun qarşısına apardılar. Arxamda hamamın kərpicdən hörülmüş divarı var idi. Mayor əli ilə sinəmə vurub məni divara çırpdı. Sonra

tək əllə boğazımdan yapışdı. O qədər sıxdı ki, gözümün qarası itdi və artıq boğulmağa başladım. Belə bir hala düşdüyümü görüb əlini buraxdı, yaxamdan yapışaraq məni özünə tərəf çəkdi. Sonra yenidən divara çırpdı. Başım gicəllənirdi. Bütün bədənım zoqquldayırdı. Hamamdakı kötəklərin ağrısı yadımdan çıxmışdı. Yenə də dözüb yalvarmırdım. Sükutumu gördükdə, fəryad çəkib dedi: “Mehdi, bu gecə səni ölümdən daha pis vəziyyətə salacağam. Səni iflic etməmiş buraxsam, mənə Mahmudi deməsinlər. Bu qapıdan sağ çıxmıyacaqsan. Sənə nə qədər dedim ki, bəsdir? Nə qədər dözmək olar? Daha bəsdir”.

Ayaq üstə durmağa taqətim yox idi. Başımın neçə dəfə böyüyüb ağırlaşdığını hiss edirdim. Boynumu düz saxlaya bilmirdim. Elə bil üstümdən maşın keçmişdi. Mahmudinin ağır söyüşlərinin səsi başıma düşürdü. Məqsədini bilirdim, istəyirdi ki, əl-ayağına düşüb yalvarım. Amma o, bu istəyini özü ilə gora aparmalı idi. Birdən ayağını geri çəkib qıçımın sümüyünə təpik vurdu. Sanki kimsə əlini salıb mədəmi iki əli ilə sıxdı. Əlimi ayağıma qoymaq üçün əyiləndə belimə və boynuma unudamayacağım dərəcədə ağır zərbələr endirdi. Əyilmiş vəziyyətdə qaldım. Artıq belimin sındığını, bir daha ayağa qalxa bilməyəcəyimi düşünürdüm.

Çox çətinliklə yerə oturdum. Mahmudi çənəmdən yapışdı, başımı qaldıraraq dedi: “Mehdi, daha sənın

Oyunun qaydasına görə o, məni belinə mindirməli idi. Belinə mindirib qalxmaq istədikdə, ikimiz də yerə sərildik. Mən üzü üstə yerə yıxıldığım üçün, qabaq dişimin biri sındı. O gündən sonra nə zaman danışıb gülmək istəsəydim, həmin sınıq dişim görünür və məlum hadisə yadıma düşürdü. Mürtəza üçün çox darıxmışdım. Atam-anamı, bacılarımı, ümumiyyətlə, bütün qohum-əqrabanı arzulayırdım. Görəsən, indi nə iş görürlər? Məni xatırlayırlarmı?!

Mahmudi nəərə çəkib çomağını başının üstünə qaldırdı. Ürəyimdə fırtına qopdu. Gözlərimi yumub, özümü Allaha tapşırdım. Əllərini aşağı endirdiyini hiss etdiyim an, ən yüksək səslə qeyri-ixtiyari olaraq qışqırdım: “Ya Sahibəz-Zaman (əc)!”

Bəs niyə vurmadı? Əyilmiş vəziyyətdə qalıb çomağın belimə dəyməsini gözləyirdim. Mayorun nəriltisi boğazındaca ilişib qalmışdı. Ona tərəf dönüb baxdım. Gördüyüm şeyə inana bilmirdim. Görəsən nə olmuşdu?! Mahmudinin çomağı niyə bu vəziyyətə düşmüşdü?! Bəs niyə mən heç nə hiss etmədim? Hətta yavaş bir toxunuş da duymadım! Gözümü mayorun iki hissəyə bölünmüş çomağına zilləmişdim. Dəstəyi süpürgə kimi saçaq-saçaq olmuş və əlində qalmışdı.

Kimi səslədiyim yadıma düşdü, göz yaşlarımı saxlaya bilmirdim. Həqiqətən, heç vaxt bilərəkdən imamın mübarək adını səsləməzdim. Mahmudini tanıdığıma görə, ağanın adını çəkməyim mümkünsüz

idi. Bilirdim ki, belə şeyləri lağa qoyur. Amma bilmədim nə oldusa, bütün vücudumla imamı səsləmişdim? Hamısı lal olmuşdu. Yalnız tez-tez nəfəs alıb-vermələrini duyurdum. Bir neçə dəqiqə keçdi. Əsgərlər məni buraxmışdılar. Heç nə demədiklərinə görə, yavaşca başımı qaldırıb dikəldim, bu an mayorla göz-gözə gəldim. Yalnız o yox, digər altı nəfər də yerində donub qalmışdı, gözlərini qırpmadan mənə baxırdılar.

Sanki kimsə mayorun çomağını götürmüş, aylarla üzərində işləyib onu bu hala salmışdı. Bu cür möhkəm çubuğu saçaq-saçaq edən zərbə, belimə dəysəydi, yerindəcə onurğa sütunum qırılırdı. Qırılmamışdısa, bəs nə olmuşdu?!

Bir neçə dəqiqə sonra, mayor özünə gəlib danışdı. Sehirlənmiş insan kimi çətinliklə də olsa, əsgərlərinə bir neçə kəlmə deyə bildi. Tahirlə Tofiq gəlib əllərimi çiyinlərinə atıb ayaqlarımı da qolları ilə tutub heç nə demədən məni kazarmaya apardılar. Sürünə-sürünə gedib yerimə çatdım. Hamının vəziyyəti pis olduğu üçün, heç kim yanıma gəlmədi. Birtəhər yerə uzandım. Bir neçə dəqiqə öncəki hadisələr bir-bir gözümün önündə canlandı. Sanki nələr olduğunu təzəcə anlayırdım. Ağa necə də zamanında dadıma çatmışdı... Nə qədər çox düşünürdüm, bir o qədər çox kövrəlirdim. Başımı adyalın altına salıb doyunca

ağladım. Səhərə kimi yatmadım. Bilmirdim niyə, amma olanları heç kimə danışmaq istəmirdim.

Ağlımdan da keçməzdi ki, Mahmudinin hamamdakı heyrətlənmiş siması, onun zehnimdəki son təsviri olacaqdı. Bunu iki-üç həftə keçdikdə və o müddətdə mayordan xəbər-ətər olmadıqda anladım. Əsirlərdən əl çəkən deyildi. Heç olmasa gündə bir dəfə düşərgəyə gəlib bizə nəzarət edirdi. Onun şərinə qurtaracağımıza inana bilmirdik. Şükür Allaha ki, artıq rahat olmuşduq. Düşərgənin yeni rəisi hər kim olsaydı yəqin ki, qəlbində Mahmudi qədər iranlılara kin-küdurəti olmazdı. Mahmudi SAVAK-da təlim aldığı müddətdə iranlıları yaxşı tanımışdı. Bir növ rahatlıq hiss edirdik, necə deyərlər, əsirlər səması onsuz daha mavi görünürdü.

“Vəfəcr hazırlıq” əməliyyatı¹ əsirlərini Ənbər düşərgəsinə gətirmişdilər. Onların gəlişi ilə düşərgənin atmosferi dəyişildi. Yeni gələnlər İrandan və cəbhədən təzə xəbərlər gətirmişdilər. Gündüzlər yanlarına

¹ Məhərrəm əməliyyatının uğurla nəticələnməsinə rəğmən, Fəkkə bölgəsi hələ də düşmənin işğalı altında idi. Bu bölgəni azad edib düşməni oradan çıxarmaq üçün, 1983-cü ilin fevral ayının 6-da, “Ya Allah” rəmzi ilə “Vəfəcr hazırlıq” əməliyyatı həyata keçirildi. Bu əməliyyatda korpusdan 148 və ordudan 16 batalyon döyüşçü düşmənin 80 batalyonu ilə döyüşmüşdü. Baxmayaraq ki, İran qüvvələri düşmən mövqelərini yardılar, amma onların istehkamlarının çoxluğu və maneələr nəticəsində irəliləmək mümkün olmadı. Bu əməliyyatda düşmənin iki briqadası zərərsizləşdi, 113 nəfər əsir alındı.

gedirdim. Çoxu yaralı idi və xəstəxanada yatırdılar. Hamısından yaşca balaca və üstəlik bir illik əsir olduğumu bildikləri zaman çox təəccüblənirdilər. Onlarla hər şeydən, xüsusilə də əsirlik və düşərgə barədə danışmaq istəyirdim. Aylarca orada yaşadığım təcrübələri çatdırmağa çalışırdım. Yaralılardan biri, Əlirza Rəhimli adlı bir şəxs idi. Dezfıllu idi və sağ ayağı dizdən yuxarı kəsilmişdi. Budu o qədər çox şişmişdi ki, oturmaq istədikdə bir tərəfi hündürdə qalırdı. O, ağ uzun paltar geyinərdi. Doktor Məcid onun ayağının sarğısını dəyişmək istədikdə, paltarı yuxarı çəkib işini görürdü. Budu dəvənin boğazı boyda şişmişdi. Təəssüf ki, Əlirza kimiləri az deyildi. Onu kimi olanların vəziyyəti o dərəcədə pis idi ki, digərləri onlara kömək etməsə, hətta xörək yemək də onlar üçün çətin olurdu.

“Vəlfəcr hazırlıq” əməliyyatının döyüşçüləri gəldikdən sonra, kazarmamızda iynə atsaydın, yerə düşməzdı. Yatmağa yer tapa bilmirdik. Bunlara baxmayaraq, bir-birimizlə o qədər səmimi idik ki, ağır vəziyyətə etiraz etmək yerinə, birlikdə olmaqdan zövq alırdıq.

Səhərlər üçüncü korpusun on doqquzuncu kazarmasının önünə gedib Əhməd Əli Qurçını¹ çağırır

¹ Əhməd Əli Qurçı “Vəlfəcr hazırlıq” əməliyyatının əsirlərindən idi. Ucaboyle, idmançı görkəmli bu döyüşçü bir neçə yerdən yaralanmışdı

və birlikdə həyətdə gəzişirdik. Zarafatçı olmağı mənim xoşuma gəlirdi. Qoltuq ağacı ilə güclə gəzib dolanan bu insan, o ağır vəziyyətdə də özünü ruhiyyəli göstərməyə çalışırdı. Düşünürdük ki, həyatımız əsirliklə keçəcəksə, ona qalib gəlib yaşamağı bacarmalıyıq.¹

1983-cü ilin Novruz bayramı, ailəmdən və vətənimdən kilometrərlə uzaq olduğum ilk bahar idi. Hər kazarmanın əsirləri bayramlaşmaq üçün digər kazarmalara gedirdilər.

Əsirlikdə olanda insanın düşünməyə daha çox vaxtı olur. Ayın tarixini xatırlayanda yadıma düşdü ki, keçən ilin bu vaxtı Bəsic təşkilatının ofisində idim. Atanama, onların mehriban simalarını görməyə çox darıxmışdım. Sağollaşarkən anamın nə əlindən, nə də üzündən öpə bilmişdim. Bu həsrət ürəyimdə qalmışdı. Yəni onları bir daha görmək mümkün idimi?!

¹ Azad edilmiş əsir Əhməd Əli Qurçı ilə müsahibənin bir hissəsi: Mehdi çox şirin və istiqanlı yeniyetmə idi. Onunla danışmaqdan doymurdum. Düşərgəyə gəldiyim ilk günlərdə yanıma gəlib mənimlə söhbət edir, təsəlli verirdi. Çox təəccüblənirdim və deyirdim ki, bu boyda uşaq hara, bu sözlər hara? 10 il əsirlik həyatını yaşamış və həyatın hər üzünü görmüş ahıl bir şəxs kimi deyirdi: "Heç vaxt ailə üzvlərin üçün darıxma! İraqlılar səni və digərlərini işgəncəyə aparsalar, narahat olma. Çünki onlar bizim düşmənimizdir. Düşmənin üzümüzə gülüb mehriban davranmasını gözləməməliyik." Sözləri çox xoşuma gəlirdi.

Bu hisslərin hamısına rəğmən, müharibə mənə heç kimə və heç nəyə bağlanmamağı öyrətmişdi, hər şeydən keçmək lazım idi...

DÖRDÜNCÜ HISSƏ

On ikinci fəsil

Xudahafiz Ənbər

1983-cü ilin aprel ayının axırları idi. Günortadan qabaq həyətdə gəzişərkən əsgərlər fit çalıb “içəri” komandası verdilər. Kazarmalara girdik. Bir neçə dəqiqə sonra əsgərlər siyahı ilə kazarmaya girib cəld şəkildə çölə çıxmağa əmr etdilər. O qədər tələsdirdilər ki, əşyalarımдан başqa heç nəyi götürməyə fürsət tapmadım. Tez adyallarımızı qoltuğumuza vurduq və çantaları götürüb kazarmadan çıxdıq.

Bizim kazarmadan, yəni yeniyetmələr bölümündən təxminən bütün əsirləri səslədilər. Cəmi bir neçə nəfər qaldı. Niyə belə etdiklərini anlamırdıq. Bu neçə gündə xüsusi bir hadisə baş verməmişdi ki, bəzilərini cəzalandırmağa aparsınlar. Əllərində siyahı

kazarmaları gəzib bəzi əsirlərin adını oxuyur və onları çölə çıxarırdılar. Çağırılanların hamısı arıq və balaca cüssəli əsirlər idi. Əksəriyyət azyaşlı olsalar da, aralarında evli əsirlər də var idi. Düşərgənin önündəki maşınları gördükdə, bir müddət öncə Ənbərdən Mosula göndərilən əsirlər yadıma düşdü. Bizi başqa düşərgəyə aparmaq istəyirdilər.

Təxminən 200 nəfər olardıq. Hamımızı düşərgənin önünə gətirdilər. Ənbərdən getdiyimə inana bilmirdim. Mahmudi məni çox incitsə də, oradan getmək istəmirdim. Mirseyidlə düşərgədəki digər dostlarım yadıma düşdükdə, gözlərim doldu. Onlarla sağollaşmadan getmək çox çətin olsa da, başqa çarəm yox idi. Orada olduğum bir illik xatirələr bir-bir gözümün önündə canlandı. Ayrılıq necə də çətin imiş...

Maşına mindim. Düşərgəyə gəldiyimiz kimi, yenə maşının yarısı iraqılı silahlı əsgərlər, digər yarısı isə əsirlərlə dolmuşdu. Əli-qolu bağlı və silahsız əsirlərdən nə dərəcədə qorxduqlarını, yalnız Allah bilirdi. Digər əsirlərin də halı mənim kimi idi.

Bizi Mosula aparacaqlarını düşünürdüm. Yola düşdükdən bir qədər sonra, maşınlar bir yerdə dayandılar. Orada olan gözətçi əsgərlər maşınlardakı əsirlərin sayları ilə adlarını gözdən keçirdilər. Yenə yola düşdük. Çox keçmədi ki, maşınlar yenə dayandı. Nəsə problem olduğunu düşündük. Amma pəncərənin

pərdəsini yavaşca kənara çəkib öz düşərgəmizdə olan tikintilərə bənzəyən binalar gördükdə, məqsədə çatdığımızı bildim. Cəmi on dəqiqə yol getmişdik. Gülməyim tutmuşdu, yəni bu qədər qoruyucu maşınlar və təchizatlar elə bu yaxın məsafəni qət etmək üçün idimi? Bu yolu piyada da gələ bilərdik!

Əsgərlərdən biri maşından düşüb qapının ağzında dayandı və bir-bir adları oxumağa başladı. Əsirləri 100 dəfə yoxlamasaydılar, dincəlməzdilər. Bir-bir maşından düşdük. Təzə düşərgə ilk baxışda zahiri görünüş baxımından Ənbərə oxşayırdı. Buranın da ağ boyalı divarlarına qırmızı rənglə “əsirlər qəfəsi” sözü yazılmışdı.

Düşərgənin əsgərləri yeni əsirləri içəri almaq istəyərkən, qəfildən Mahmudinin mənə tərəf gəldiyini gördüm. Onu gördükdə, yerimdə donub qaldım. Atamı orada görsəydim bu qədər heyrətlənməzdim. Onun vecinə deyildi və hətta yolunu gözləyirmiş kimi görünürdü. Həmin gecəki hadisədən sonra, onu yenə görəcəyimə inanmazdım. O hadisə kimin başına gələsəydi, ömrünün axırına kimi əsirlərə yaxınlaşmazdı. Amma Mahmudi normal insan olmadığını sübut etmişdi. Rütbəsi də yüksəlmişdi, artıq mayor deyil, polkovnik leytenant idi.

Qaşlarımı çatdım. Hövsələsiz idim. Gözümü korpuslardan birinin yazısına zillədim. Gəlib önümdə dayandı. Həmişəki kimi üst-başına diqqət yetirmiş və

qısaqol köynək geyinmişdi. Qalın səsini ucaldıb dedi: “Mehdi! Diqqətli ol, bura Ənbər düşərgəsi deyil. Mən burada nə istəsəm, edə bilərəm. Çünki seyyidül-rəisdən icazəm var. Yəni sözümü dinləməyən uşaqların atasını yandırırım!”

Deyəcək söz yox idi. Mən həmin Mehdi idim; məqsədi, etiqadı və iradəsi dəyişməyən Mehdi. Gözünü bərəldib digər əsirlərə də dedi: “Burada hər şey fərqlidir. Diqqətli olun. Burada kimsə qanunu tapdasa, diri qalmasına imkan verməyəcəyəm. Çünki sizi öldürmək üçün seyyidül-rəisdən icazə almışam. Yəni sizi öldürmək su içmək qədər asandır”.

Mahmudinin hədə-qorxuları mənə təsir etmirdi. Bəlkə də bu təhdidlər onunla mübahisəsi olmayanlar üçün bir qədər qorxulu görünərdi. Amma o belə danışdıqca mənim nəzərimdə daha da alçalırdı. Xasiyyətini bilirdim. Jest-mimikası ilə hamının canına qorxu salmağı bacarırdı. Kimsə qarşısında dik dayanıb onun vahiməsindən qorxmasaydı, əsəbləri pozulardı. Göz işarəsi ilə əsgərlərinə bildirdi ki, bizi saydıqdan sonra kazarmalara aparsınlar. Yola düşdük. Əmin idim ki, yeniyetmələrə məxsus düşərgə təsis etmək Mahmudinin ideyasıdır. Çünki o Ənbərdə də azyaşlıların kazarmasını ayırmışdı və onlardan sui-istifadə etməyə çalışırdı.

Rəmədi düşərgəsinə gəlişimizdən bir müddət sonra, Mahmudi başçı əsirlərlə düşərgənin komandirini

davamlı olaraq bir araya yığıb hədə-qorxu gəlirdi. Hər dəfə də başçılar kazarmaya döndükdə, yalnız müxbirlərin gəlişi və onlarla necə davranmaq haqda danışardılar. Mənim kimi onu tanıyan əsirlər də artıq bilirdilər ki, Mahmudi nə isə yenə bir plan hazırlayır.

Düşərgədə əsirlər içərisindən seçilən başçı Əli Rəhməti adlı bir şəxs idi. Uca boy, arıq, qalın bıqlı və ağ saçlı yaşlı bir kişi idi.

Rəhməti bizim inad etmədən iraqlıların əmrlərini yerinə yetirməyimizi istəyirdi.

Rəmədiyə gəlişimizdən iki həftə sonra, Mahmudi başçılara qadağalar listi verib kazarmanın divarına yapışdırmağımızı istədi. Camaat namazı, üç nəfərdən artıq bir yerə yığılmaq və s. Farsca yazılan bu siyahıda hər şey qadağan edilmişdi. Altına da yazılmışdı ki, müxbirlər gəlib sizinlə müsahibə edərkən ad və yaşınızdan əlavə bir şey soruşsalar - "Biz əsirik və heç nədən xəbərimiz yoxdur. Sizin siyasi suallarınıza da cavab verə bilmərik" – sözlərini deyəcəksiz.

Axırncı qadağa çox maraqlı idi Bizi nə gözlədiyini bilmirdik. Yenə də şükür etməli idik. Bundan öncə müxbirlər gəldikdə Mahmudi və adamları ya dövləti söyərək, ya da ağlayaraq zorla cəbhəyə gətirildiyimizi deməyimizi istəyirdi. İndi isə xeyli kötək, işgəncə və təhdiddən sonra, bizdən belə sözlər çıxmayacağını anlamışdı. Buna görə də; "sualınız siyasidir və biz ona cavab verməməliyik" sözünü deməyimizlə

kifayətlənmişdi. Bu, əlbəttə, özünə görə böyük qələbə sayılırdı.

İyun ayının əvvəlləri idi. Həyətdə gəzişirdik. Səhər tənəffüsü idi. Bu dəfə içəri komandası bir saat tez verildi. Adətən, zibil maşınları gəldikdə bizi vaxtından tez içəri salardılar. Lakin həmin gün zibilqabılar hələ dolmamışdı. Kazarmalara girdik. Dostlar dedilər ki, düşərgəyə jurnalistlər gəlib. Həmin anda əsirlərdən bir neçəsi digərlərinə tapşırırdılar ki, çox diqqətli olun, problem yaratmayın. Yəni jurnalistlərlə söhbət edib iraqlıların əlinə bəhanə verməyin.

Bu heç xoşuma gəlmədi. Mahmudinin hədə-qorxularının heç də faydasız olmadığını gördüm. Artıq iraqlıların media yalanlarının qarşısını almaq mümkün deyildi.

İçəri komandasından 20 dəqiqə sonra, iraqlılar digər kazarmaların xırda cüssəli əsirlərindən 20-30 nəfəri bizim yanımıza gətirdilər və əşyalarımızı səliqəyə salıb yığcam oturmağımızı istədilər. Artıq jurnalistlərlə birgə çəkiliş aparılacağı da məlum idi. Bir qədər sonra, Mahmudi Əli Rəhməti və bir neçə istixbarətçi ilə içəri girdi. Onlardan sonra da çəkiliş qrupu daxil oldu. Sarı saçları, açıq rəngli dəriləri və göy gözləri, onların avropalı olduqlarını göstərirdi. Yanlarında geyimindən və çöhrəsindən hindistan və ya pakistanlılara oxşayan bir qadın da var idi. Onu gördükdə Ərdistan xəstəxanasındakı hindistanlı həkim yadıma düşdü.

Həmin həkim günortadan sonra xəstəxanadan çıxıb, alış-veriş edirdi.

Jurnalist qadının 30 yaşı olardı. Qısaqol, dar köynək geyinmişdi və bu geyim əsirlər düşərgəsinə qətiyyən uyğun deyildi. Tez ayaq altında olan ağ-qara adyallarımızı qatlayıb yığdıq ki, onların ayaqqabıları ilə çirkəlməsin. Həmin qadın bu qədər azyaşlı əsir gördüyü üçün təəccüblənmişdi və dayanmadan var-gəl edirdi.

Mahmudi bir tərəfdə dayanıb siqaret çəkə-çəkə yaranmış bu vəziyyətə tamaşa edirdi. Mən kazarmanın küncündə Məhəmməd Salehi ilə başqa bir neçə nəfərin yanında oturmuşdum. İki balışı da önümdəki qatlanmış adyalın üstünə qoymuşdum ki, görünməyim. Allaha yalvarırdım ki, məni görməsinlər. Müsahibə verib dostlarıma problem yaratmaq istəmirdim. Məndən bir şey soruşsaydılar, cavab vermək məcburiyyətində qalacaqdım.

Kişi jurnalistlərdən biri kameranı zəlin ortasına qoyub çəkiliş aparmağa başladı. Başqa birisi də mikrofonu götürüb qadının ardınca getdi. Jurnalist qadın kazarmanın əvvəlindən başladı. İki-üç nəfərdən ad, yaş və əsir düşmə məkanını soruşdu. Cəbhəyə gəlməkdən məqsədlərinin nə olduğunu soruşduqda isə, hamısı deyirdi: "Sizin sualınız siyasi sualdır, biz də əsirik və cavab verə bilmərik!" Həmin vaxtda Mahmudi özünü video çəkənin yanına çatdırıb göz-

qaş edir, dostlardan artıq-əskik danışmalarını istəyirdi. O, əsirlərin sözüne təsdiq olaraq başını yuxarı-aşağı edib kazarmanın ortasında gəzişirdi. Halım yaxşı deyildi, nəfəsim çatmırdı. Hamımız səliqəli oturmuşduq, operator rahat şəkildə çəkilişlə məşğul idi. Bu filmlərə hansı yalanları əlavə edib dünyaya yayacaqları məlum deyildi!

Üzüm qızarmışdı. Əsirlərin danışmağa cəsarətlərinin olmamasını görmək, ölməkdən çətin idi. Jurnalistlərin əsirlərlə dördüncü və beşinci müsahibəsi də Mahmudinin istədiyi kimi oldu. Polkovnik istixbaratçılara mənalı baxışlarla baxırdı. Hər şey istədiyi kimi həyata keçdiyinə görə, şən görünürdü. Dostlardan inciməmişdim, onlar məcburiyyət qarşısında qısa və konkret cavablar verməli idilər. Polkovnik elə bir vahimə yaratmışdı ki, ağılı olan hər bir şəxs susmalı idi, amma...

Ürəyim partlayırdı, içimdə olan sıxıntı getdikcə artırdı. Bir yandan danışmaq istəmirdim, bir yandan da dostlarımla sükutuna görə əzab çəkirdim. Nə edəcəyimi götür-qoy etdiyim halda, birdən jurnalist qadının gözü mənə sataşdı. Mahmudi onun haraya baxdığını gördükdə, əvvəlcə donub qaldı, sonra tez özünü toparladı və onun qarşısına keçərək dedi: "Yox, yox... Bununla işin olmasın!"

Qadın özünəməxsus ləhcəylə dedi:

-Niyə? O çox balacadır, mən onunla danışmaq istəyirəm!

-Bununla işin olmasın. Bundan da kiçik əsirlərim var. Gəl başqa kazarmaya gedək, sənə bundan da balacalarını göstərəcəyəm!"¹

Qadın əl çəkmək istəmirdi, israrla mənimlə danışmaq istədiyini bildirirdi. Davamlı olaraq deyirdi: "Bu uşaqdan cəmi bir sual soruşacaq, daha sonra digər uşaqların yanına gedəcəyik!" Mahmudi onun qarşısını almaq üçün əlindən gələni etsə də, bacarmadı. Jurnalist qadın işini yaxşı bacarırdı, inadından dönmürdü. Mahmudi nə qədər çalışıb onu durdurmaq istəsə də, xeyri olmadı. Əksinə, onda mənimlə müsahibəyə maraq artırdı. Əli Rəhməti bu vəziyyəti gördükdə dərhal yanıma gəlib dedi: "Mehdi, çox diqqətli ol! Bundan sonra da səhvə yol versən, başına nə gələcəyi məlum deyil!"

Sonra da əlini saqqalına qoyub acıqla dedi: "Mən sənə görə Mahmudinin yanında saqqalımı girov qoymuşam. Səni qoruya bilmək üçün heç nəyim yoxdur. Bunu bil ki, bu dəfə də artıq-əskik sözlər danışsan, heç kim səni xilas edə bilməyəcək!"

Bir anlıq fikrə daldım, o mənim nə etmək istədiyimi haradan bilirdi? Mənim buraya gəlişimdən cəmi ay

¹ Yazar: Mehdi Təhəniyan döyüşçü idi, amma işğal olunmuş şəhərlərin dinc əhalisindən əsir düşənlər arasında azyaşlılar da var idi.

yarım keçirdi, bu müddətdə də bunları bilməsi üçün nə isə bir hadisə baş verməmişdi. Deməli, bunları ona Mahmudi danışmışdı. Mənim əlimdən o qədər əsəbi idi ki, hətta baş verənləri Əli Rəhmətiyə də çatdırmışdı. Bu mənfur insan məndən nə dərəcədə bezmişdisə, hər şeyi düşərgənin iranlı əsirlərin başçısına danışmışdı ki, bir çarə qılsın. Yəqin ki, Rəhməti də demişdi: “O uşaqdır, nə etdiyini bilmir. Siz onu bağışlayın!” Belə deyildisə, bəs niyə saqqalını girov qoyduğunu deyirdi?! Mahmudi qadını durdurmağın faydasız olduğunu gördükdə, ovu üstə çömbələn çaqqal kimi başımın üstünü kəsdirdi. Hiss edirdim ki, təhdidlərinin faydalı olduğunu və mənim dəyişildiyimi düşünür. Çünki Mahmudi bunun əksini düşünsəydi, qadınla mübahisə etmək bahasına olsaydı da, mənimlə danışmasına icazə verməzdi.

Operator kamerasını mənim üzərimə fokuslayanadək Əli Rəhməti yenə həmin sözlərini təkrarladı və and-aman etdi ki, girov qoyacaq başqa heç nəyi yoxdur! Deyirdi: “Buraya kimi problem yaranmayıb, xahiş edirəm bundan sonra da öz başına oyun açma!”

Məhəllat rayonundan olan Mehdi Əmiri kazarmamızın başçısı idi. Mübariz və dindar oğlan idi, bütün çətinliklərə baxmayaraq, başçı olmaq məsuliyyətini öz üzərinə götürmüşdü. O vaxta qədər Mahmudinin onu və digər başçıları jurnalistlər

məsələsinə görə nə qədər hədələdiyini Allah bilirdi. Belə vaxtlarda əvvəlcə başçılar tənbeh olunub döyülərdilər. Bir yandan kazarma ilə digər əsirlərin məsuliyyətini daşdığına görə, düşərgənin qanunlarına diqqət yetirməli idi, bir yandan da özü mübariz insanı olduğu üçün geri çəkilməyimizi istəmirdi. Buna görə də heç nə demədən nigaran və mənalı baxışlarla özümü və digər əsirləri nəzərə almağımı istəyirdi. Orayadək hamı Mahmudinin istədiyi kimi danışmış, heç kim artıq- əskik söz deməmişdi.

Az qalırdı polkovnikin gözləri hədəqəsindən çıxsın. Baxışlarından iztirab yağırdı. Bu günə qədər qoruyub saxladığı nüfuzunu əldən vermək istəmirdi. Gözünü məndən çəkmirdi. Hindistanlı jurnalist qadın yanıma gəlib adımı soruşdu. Cavabını vermədim. Özümə də maraqlı idi, bir az öncə əsirlərin məcburi sükutunun cəhənnəmində çabalayırdım, indi isə imkan yarandığı təqdirdə onunla danışmaq istəmirdim. Əslində həmin qadın ayağını kazarmaya qoyandan bəri geyimi çox acığıma gəlmişdi. Sanki içimdən bir səs məni danlayıb deyirdi: “Mehdi, sən İmam Zamanla (əc) İmam Xomeyni əsgərisən! Hicabsız bir qadının qarşında bu qədər rahat oturub səninlə söhbət etməsinə necə icazə verirsən?”

Sualını bir daha təkrarladı və cavab vermədiyimi gördükdə, təəccüblə ətrafa baxdı. Dilə gəlib dedim:

“Hicabınız yoxdur deyə, sizinlə danışmayacağam!”
Dərhal cavab verdi: “Axı mən sizin bacınızam!”

Həm hazırcavablğına təəccübləndim, həm də gülməyim tutdu.

-Mənim bacımsansa, bəs niyə hicabsızsan?

O vaxta qədər sakit dayanan Mahmudi yerindən sıçrayıb dedi: “Axı bunun sənə nə aidiyyatı var, ay uşaq!? Burada bu qədər adam var, heç kəs etiraz etmədi. Mütləq sən nə isə bir şey deməlisən?!” Qadın Mahmudiyə dedi: “Yox, səbr edin”. Ardınca mənə baxıb əlavə etdi: “Yəni mən hicablı olsam, mənimlə danışarsan?”

-Bəli - deyə cavab verdim.

Çiyindəki şalı başına atıb uzun saçlarını örtdükdən sonra, dedi: “Mən bu hicabı götürmüşdüm ki, Ayətullah Xomeyni ilə görüşə gedəndə, başıma bağlayım. Sən hicabsız olduğuma görə mənimlə danışmadığın üçün, onu buradaca bağlayıram”.

Bir qədər ədəblə oturub dedi: “İndi mənimlə danışarsan?”

-Bəli.

-Neçə yaşın var?

Cavab vermək istədikdə Mahmudi yüksək səslə dedi: “Niyə cavab vermirsən, Mehdi, cavab ver!” Onun bu sözü “Mehdi, lal ol” anlamını verirdi! Onun nə demək istədiyini vecimə almadan dedim: “16 yaşım var”.

16 deyən kimi Mahmudini həyəcan bürüdü. Bir zaman öz həqiqi yaşımı dediyim üçün əsəbdən partlayırdı, indi isə qəsdən yaşımı olduğundan da çox demişdim. Həmişə mənə deyirdi: “Sənin uzağı 9 yaşın var!” Qadın ingiliscə yaşımı dostlarına tərcümə etdikdən sonra soruşdu: “Sən cəbhəyə haradan gəldin?”

-İsfahandan.

-Səddam Hüseyin humanist adamdır. Onun sizə çox yazığı gəlir. Hətta bir neçə dəfə sizi İrana qaytarmaq istəsə də, Ayətullah Xomeyni deyib ki, “bu uşaqlar bizim deyil, hətta bunlar iranlı belə deyillər”.

İmamın adı çəkildikdə qanım cuşa gəlirdi. Öz əlimdə deyildi. Öncə özlüyümdə nurlu simasını xatırlayıb fərəhləndim. Məlum idi ki, İmam belə bir söz deməyib, amma bir faiz də demiş olsa, düz deyib. Çünki biz “uşaq” deyilik, onun əsgərləriyik. Əgər İmam belə şey söyləyibsə, məqsədi bizə dəyər vermək olub. O, çox yaxşı bilir ki, cəbhəyə “uşaq” yox “kişi” göndərib. Bundan böyük başucalığı və izzətmi olar?!”

Bu müddətdə iraqılarda insansevərlikdən başqa hər şey görmüşdük. Bu boyda yalanı görməzdən gəlmək üçün, vicdanımı necə razı sala bilərdim?! Bilirdim ki, sussam peşman olacağam. Amma cavab da versəm, Mahmudi və digər əsirlər üçün nə etməli idim?! Bu qorxuların hamısına rəğmən, macəranın ilk və son qurbanlığının özüm olacağını bilirdim. Hətta

Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin qanunları da iraqlılara bu icazəni verir ki, əgər onların milli mənafeinə təhlükə sayılırsa, mənə istədikləri cəzanı verə bilərlər. Özlüyümdə düşündüm ki, məgər mənim canım nə qədər dəyərlidir ki, ona xatir ömrümün sonuna kimi susmağımın əzabını çəkməliyəm?! İnsan cəlladı olan Səddama humanist demələrinə necə göz yuma bilərdim? Sükutumla o jurnalistin sözünü təsdiqləsəydim, ömrümün sonuna kimi bu səhvimi düzəldə bilməyəcəkdim. Allah özü şahiddir ki, cavab vermək istədikdə, canımı Allaha əmanət edib hər şeyi göz önünə aldım. Qadına dedim: “Baxın, əvvəla, sizin sualınız siyasi sualdır”. Bu sözü deyən kimi Mahmudi güldü. Zavallı bu dəfə yola gəldiyimi düşünürdü. Yarımçıq cavabıma sevinməyinə imkan verməyib dedim: “Mən bilirəm ki, İmam Xomeyni belə bir söz deməyib. Əgər deyibsə də, o mənim rəhbərimdir, hər nə deyirsə düz deyir. “Gedin” - desə, gedəcəyik, “qalın” - desə, qalacağıq. Yəni o nə buyurursa, düz buyurur”.

Bir an kazarmaya ölümçül sükut çökdü. Mahmudi gözünü ağzıma zilləmişdi. Bu qədər təhdidlərə baxmayaraq, belə cavab verəcəyimi gözləmirdi. İlk dəfə idi ki, onu bu vəziyyətdə görürdüm.

Allaha təvəkkül etmişdim, O da mənə lazımınca tutum və dirəniş ruhiyyəsi vermişdi. Təzyiq və stress altında ikən qorxmadan sözümü deməyə cəsarət

vermişdi. Özümü qəribə hiss edirdim. Sabahı görməyəcəyimi düşünmək mənə qəribə gəlirdi. Mahmudi kazarmanın axırında dayanıb dodağını çeynəyir, qəribə hərəkətlərlə o yan-bu yana var-gəl edirdi. O, qəfildən əsgərlərin üstünə sıçradı, sinələrindən itələyərək onları divara yapışdırdı. Dəqiqəbaşı çəkməsi ilə əsgərlərin ayağına vururdu. Zavallılar qorxudan donub qalmışdılar. Onlar hətta nəfəs almağa belə cəsarət etmirdilər.

Mahmudi bu hərəkətləri ilə istixbarətçılardan və jurnalistlərin önündə özünü gözdən salırdı. Onun kimi peşəkar bir insandan belə davranışlar gözlənilməz idi. O, qadının suallarının qurtardığını düşünürdü, amma jurnalistin başqa bir sual vermək istədiyini eşitdikdə, bağıra-bağıra dedi: "Yalla, yalla qurtarın daha! Bəsdir, bəsdir".

Ardınca da mənə baxıb əlavə etdi: "Lənətə gəlmiş! Səsinə kəsəcəksən, ya yox?! Gözlə, özüm öldürəcəyəm səni. Sadəcə bir az gözlə. Səni sağ buraxsam".

Qadın yalvar-yaxarla Mahmudinin qarşısını alıb dedi: "Cənab Mahmudi, xahiş edirəm özünüzü ələ alın. Mən bir sual da soruşub buradan gedəcəm, sizdən xahiş edirəm!"

Mahmudi əsəbi halda operatorundan kameraları söndürmələri istədi. Qadın jurnalist isə, əl çəkmək bilmirdi. Öz işini tamamlamaq istəyirdi. Arada da mənə baxırdı ki, görsün, qorxub geri çəkilirəm ya yox.

Allah özü şahid idi ki, canımda zərrəcə belə qorxu hissi yox idi. Sonda Mahmudi qadının israrlarından bezərək bağırdı: “Bu qədər adam var, get başqası ilə danış. Bu, dediği sözlərlə öz ölümünə imza atdı, sən də vəziyyəti bundan artıq mürəkkəbləşdirmə!”

Jurnalist qadın Mahmudinin təhdidlərinə etina etmədən deyirdi: “Yalnız bir sual!”

Polkovnik əsəbi və çarəsiz halda kazarmadan çıxdı. Jurnalist vaxt itirmədən yanıma gəlib soruşdu: “Siz bu yolu seçdiniz və indi də burada əsirsiniz, bəs məqsədiniz nə idi?”

Sualını öncədən bilirmiş kimi dərhal cavab verim: “Məqsədiniz İslamı qorumaqdır. İslam təhlükədə idi və onu qorumağı özümüzə vəzifə bildik”.

Qadın sözlərimi tərcümə etdi. Bu anda Mahmudi içəri girdi. Sözüm qurtan kimi, anasını istəyən uşaqlar kimi, ayağını yerə çırpmağa başladı! Hərəkətləri normal deyildi. Doğrudan da, aqlını itirmişdi. Rəhməti də gözünü yerə zilləmişdi. Yəqin ki, yerdə girov qoymağa saqqal axtarırdı! Danışarkən nə vaxt başımı qaldırsam, Mehdi Əmiri ilə göz-gözə gəlirdim. Reaksiya göstərmədən, yalnız mənə baxırdı. Yəqin ki, aqlında mənimlə digər əsirlərin başına gələcək müsibətlər haqda düşünürdü. Qadın bu hərəkəti ilə məni necə bir ölümcül vəziyyətə salmasına fikir vermədən sonuncu sualını da soruşdu: “Müharibə barəsində nə düşünürsən? Atəşkəs istəyirsənmi?”

Bu an qeybdən mənə bir yardım, güc-qüvvət gəldiyini hiss etdim. Yoxsa bu təzyiqin öhdəsindən gələ bilməzdim. Dilləndim: “Yox, biz atəşkəs istəmirik. Biz haqqın batil üzərində qələbə çalmasını istəyirik”.

Mahmudi kazarmadan çıxmışdı. Ardıcıl siqaret çəkərək əsgərlərini söyürdü. Əli Rəhməti də əsəbi şəkildə üstümə çıxmırdı: “Mehdi, öz başına bəla açdın, ömrünü fənaya verdin”.

Qadın, çətinliklə bitirdiyi müsahibədən sevinərək dedi: “Mehdi, sən çox şücaətli sən. Mən bu videonu mütləq Ayətullah Xomeyniyə göstərəcəyəm. Qoy bilsin ki, onun necə də qorxmaz əsgərləri var!”

Mən də təbəssümlə cavab verdim: “Əvvəla, sizi bu geyimlə İrana buraxmayacaqlar. İkincisi də, bu filmi düşərgədən çıxarmanıza icazə verməyəcəklər”.

Sözümü düz-əməlli anlamayıb dedi: “Sizin Ayətullah Xomeyniyə və İran xalqına çatdırılacaq nəse sözünüz var?”

Bunların hamısının hiylə və oyun olduğunu düşünürdüm. Bu video və müsahibələrin heç birinin buradan çıxmayacağını düşünürdüm, amma yenə də bununla jurnalistləri məlumatlandırmaq istəyirdim. Kameraya baxaraq dedim: “İran xalqına sözüm budur ki, öz rəhbərlərinin qədrini bilsinlər, onun sözünü yerə salmasınlar. Cəbhələri haqqın batil üzərində qələbəsinə qədər tərək etməsinlər, orada biz əsirlərin yerini doldursunlar”.

Qadın başını yelləyib digər əsirlərin yanına getdi. Doğrudan da, onun iradəsi təqdirə layiq idi. Polkovnik Mahmudi dəridən qabıqdan çıxırdı ki, bunlar mümkün qədər işlərini tez bitirib oranı tərk etsinlər! O isə heç bir şeyə məhəl qoymadan, soyuqqanlıqla digər əsirlərin yanına gedirdi. Əlirza Rəhimi və Məhəmməd Sarduyinin yanına getdi. Mahmudi yenə içəri girdi. Qadın onların önündə oturduqda Əlirza dedi: "Ey qadın, sənə Fatimədən xitabdır, ən dəyərlı zınət sənə hicabdır!"

Qadın fars dilini bilirdi, amma Əlirzanın oxuduğu şeiri anlamayıb dedi: "Siz nə dediniz?"

Əlirza "Bismillahir-rəhmanir-rəhim" deyib, şeirini bir daha oxudu. Qadın yenə heç nə anlamadı. Əlirza əlavə edib dedi: "Bütün əsirlərin istəyi budur ki, siz düşərgəyə gəldikdə, əsirlərin sizinlə danışa bilməsi üçün hicabınıza diqqət edəsiz". Qadın əhəmiyyət verməyib soruşdu:

-Siz müharibənin qurtarmasını istəyirsiniz?

-Allah nə vaxt istəsə, müharibə o zaman qurtaracaq, Allahın məsləhəti nədirsə, o olsun.

Mahmudi nələr olduğunu görməzlikdən gələrək, əsirlərə baxıb dedi: "İndi bir salavat çəkin!"

Salavat çəkədikdən sonra hiddətlə yenə dedi: "Birini də!"

Onun əmri ilə ikinci və üçüncü salavatı da çəkdik. Bir az öncə etdiyi axmaqlıqlara düzəliş verməyə,

halının yaxşı və hər şeyin qaydasında olduğunu göstərməyə çalışırdı. Jurnalistlər tez əşyalarını yığıb çölə çıxdılar. Onlar gedərkən elə baxdılar ki, sanki mən ömrümün son dəqiqələrini yaşayıram.¹ Əli Rəhməti, Mahmudi və istixbarat məmurları jurnalistlərlə birgə çıxdılar. Yasin kazarmadan çıxarkən gözlərini bərəldib dedi: “Əkbər kəluçi!” Çox əsəbi idi. İraqlılar hoqqabaz və fırlıdaq olan şəxsə kəluçi deyərtilər. “Əkbər kəluçi” də ən böyük hoqqabaz mənasına gəlirdi.

Əsirlərin simasında iztirab və qorxu hissi aydın görünürdü. Onlardan biri dözməyib dedi: “Ağ elədin, Mehdi. Bu qədər şişirtməyə ehtiyac yox idi!” Onun ardınca iki-üç nəfər də həmin əsirin sözünü təsdiqləyib dedilər: “Sən də hamı kimi “mən əsirəm” - deyə cavab verə bilərdin. Nəyə görə bu qədər əsirə problem yaratmalı idin?”

Heç nə demədim. Bu sözləri eşidəcəyimi bilməzdim. Yalnız ürəyimdə dua edirdim ki, məndən başqa heç kimi incitməsinlər. Bir neçə dəqiqə sonra, Əli Rəhməti gəlib dedi: “Mahmudi deyir ki, əşyalarını yığ hazır vəziyyətdə dayan. O, istixbarat mərkəzinə zəng edib olanları danışıb. Onlar da danışdığı sözlərin ölkənin

¹ Sonra bildim ki, hindistanlı jurnalist qadının adı Nasirə Şarmadır. Yeni Dehli Universitetinin iranşünaslıq müəlliməsi idi. O, Fransanın beşinci televiziya kanalının çəkiliş qrupu ilə reportaj hazırlamaq üçün Rəmədi düşərgəsinə gəlmişdi. Nasirənin əməkdaşlarının dediyinə əsasən, Xomeyni bəsicilərinin ən böyük narahatçılığı onların cəbhədən uzaq düşməsi idi.

ümumi təhlükəsizliyinə zidd olduğunu deyiblər. Səni aparmaq üçün maşın göndəriblər. Daha heç kim sənə yardım edə bilməz, hətta mən də! Həm Əli Aminin payını, həm də əziyyət və nəsihətlərimin cavabını çox gözəl verdin!”

Əşyalarımın yanına getdim. Onsuz da xüsusi bir şeyim yox idi. Paltarlarım əynimdə idi, yalnız çanta və adyalımı götürməli idim. İdman ayaqqabımı geyinib hazır vəziyyətdə bir küncdə oturdum. Heç kim danışmırdı. Hamı heyrətlə Mahmudinin reaksiyasını gözləyirdi. Jurnalistlərin gedişindən bir saat keçdikdən sonra, kazarmanın qapıları açıldı və “çölə” komandası verildi.

Çölə çıxdım, diqqətlə istixbarət maşınının gəlişini gözləyiirdim. Əslində onlar məni düşərgədə olan istixbarət məmurları ilə Bağdada göndərməli idilər. Mahmudinin zəng edib, məni aparmaq üçün maşın istəməsini başa düşmürdüm. Həyətdə gəzirdim, arada boylanıb maşının gəlib-gəlmədiyinə baxırdım.

Etdiklərimə görə zərrə qədər peşmançılıq hissi keçirmirdim. 100 dəfə də zaman geri qayıtsaydı və mən o vəziyyətdə danışmalı olsaydım, yenə həmin sözləri deyərdim. Allah o qədər yardım etmişdi ki, xatırladıqca sözlərimdə düzəliş etmək istəsəydim, bundan yaxşı cavab tapa bilməzdim. Bilirdim ki, hər şey Allahın əlindədir; insanların həyatı da, ölümü də, izzət və zilləti də Onun əlindədir. Buna görə də

qətiyyən nigaran deyildim. Ən önəmli məsələ mənim niyyətim, hədəfim və nəticədə çatmaq istədiyim məqsəd idi.

Bir küncdə oturub Quran oxumağa başladım. Azan oldu. Namazımızı qılıb günorta yeməyimizi yedik. Günortadan sonra tənəffüs olmadı. Bu qədər gözləmək cansıxıcı idi. Məgər Bağdaddan Rəmədiyə nə qədər yol var idi ki, kəşfiyyat maşını bu qədər geciksin?! Gözləməkdən acığım gəlirdi, nələr olacağını tez bilmək istəyirdim.

Bu düşərgəyə təzə gəldiyim üçün ayrılmaq elə də çətin deyildi. Ənbər düşərgəsindən çıxarkən çox qəmlənmişdim, amma indi elə deyildim. İndiyədək qəlbimdə Mirseyid və ənbərli dostlarımla görüşməyə azacıq imkan var idisə, bu hadisədən sonra ümidlərim tamamilə yox olmuşdu. Bu fikirlərlə ikinci tənəffüs də keçdi. Həmin müddətdə bir neçə nəfər gəlib, tənəli sözlərlə müsahibədə ifrata vardığını xatırladırdılar. Bəlkə də onlar əsəbi olmaqda haqlı idilər. Cavablarını verməyib susurdum. Məqsədimə xələl gəlməsini və mübahisə yaranmasını istəmirdim. Sükut edib, özümü Allaha tapşırırdım.

Gecəni səhərə kimi göz qırpmayıb xəbər gözlədim, yenə heç kim gəlmədi. Gecə yarısı kazarmaya soxulub kabel və səvəndə ilə məni aparacaqlarını düşünürdüm.

Həmin günün sabahı da, gündəlik proqramımızda heç bir dəyişiklik olmadı. Bu qədər gecikmənin

səbəbini anlamırdım. Tikanlı məftillərin o tərəfində, iraqlıların qərargahında nələr baş verdiyini bilmək istəyirdim.

İki-üç gün keçsə də Mahmudi və istixbarət məmurlarından xəbər çıxmadı. Bu məsələni unutmaları mümkün deyildi. Keçən bir neçə gün ərzində ölümlə bağlı müxtəlif fərziyələr hazırlamışdım. Gülləbaran olunmaq, işgəncə altında ölmək, edam və s. Özümü hər şeyə hazırlamışdım. Əsirlər mənə yaxın durmurdular. Kazarmaya ağır atmosfer hakim idi. Bəzilərinin nifrət dolub baxışlarını üzərimdə hiss edirdim. Onların əksəri müsahibəyə görə narahat idilər. Belə bir işə görə, bütün əsirlərə ciddi problem yarana bilərdi. Yalnız qalmaq təbiətimə yad xüsusiyyət idi, lakin vəziyyət mənə belə bir duruma salmışdı.

Heç vaxt belə tək qalmamışdım. Müsahibəyə görə dostlara problem yaransaydı, onların yanında xəcalətli qalacaqdım, amma bu məsələ o qədər önəmli idi ki, nələr olacağını düşünmək istəmirdim. Bu iki-üç gün ərzində, cəmi bir dəfə həyətdə gəzişərkən Hüseyn Şəhsəvari adlı bir əsir yanıma gəlib soruşdu:

-Niyə bikefsən Mehdi?

-Heç, elə belə.

-Kefini pozma!

-Narahat deyiləm, çox sağ ol.

Ənbər düşərgəsində müsahibədən sonra, dostlar məni əhatəyə alıb alqışlayırdılar. Biri deyərdi: “Əhsən sənə, öhdələrindən yaxşı gəldin!” Digəri deyərdi: “Halaldır!” Lakin burada bilmirəm, azyaşlı və təcrübəsiz olduqlarına görə idi, ya başqa səbəbdən təşviq və dəstək görməməyimlə yanaşı, bəzilərinin ağır və mənalı baxışlarından nə dərəcədə narahat olduqlarını anlayırdım.

Bu arada ağımdan keçməyən yeganə məsələ Mahmudi ilə görüşümün qiyamətə qalması idi! Müsahibədən bir həftə sonrayadək xəbər gözlədim. Mahmudinin o vaxta qədər dözüb istixbarət məmurlarından öncə məni gəbərtməməsi, heyrətləndirici idi. Ağıma gəlməmişdi ki, onun jurnalistlərin qarşısında hay-küy salması, özünün düşərgədən qovulması ilə nəticələnibmiş.

O, məni öldürəcəyini deyəndə bu işdə tamamilə ciddi olduğunu və sözünün üstündə duracağını bilirdim. Həmin təhdiddən sonra, doğrudan da əlimi hər şeydən üzümüsdüm. Bəlkə də, əsəbi olmasının səbəbi məhz bu idi. Heç kim bilməsə də, mən onun öz hədələrində nə qədər ciddi olduğunu bilirdim.

Nə qədər çox düşünürdüm, Allaha inamım bir o qədər artırdı. Kimin ağına gələrdi ki, Mahmudi son intiqamını alacağı bir zamanda düşərgədən qovulsun və arzusu ürəyində qalsın?! Kim inanardı ki, hətta o, üzümə bir şillə vurmağa da macal tapmayacaq?! Onun

atılıb-düşməsi yadıma düşəndə, halına acıyırdım. O vaxta kimi heç kimin mənim qədər onu incitmədiyinə əmin idim. Başına nə gəldiyini bilmirdim. Düşərgədə baş verən rəzalətdən sonra yəqin ki, ön cəbhəyə göndərilmişdi. Bütün səyi düşərgənin komandanlığında yerini qorumaq üçün idi, amma Allaha şükürlər olsun ki, heç kimdən bir damla belə qan axmadan, Mahmudinin nəhs varlığı düşərgədən uzaqlaşdı.

Düşərgədə, onun gedişinə bəlkə də, heç kim mənim qədər sevinmədi. Doğrudan da, heç kim onu mənim qədər tanımadığı üçün varlığının necə əzabverici olduğunu bilmirdi. Demək olar ki, Mahmudinin gedişinə məndən və Ənbərdə tanıdığım əsirlərdən başqa heç kim bu dərəcədə şənlik etmirdi.

Adını xatırlamadığım yeni komandir düşərgəyə gəldiyi ilk gün həyəətə daxil olan kimi danışmağa başladı. Kobud və çətin adama oxşayırdı. Hər şeydən öncə qadağaları izah etdi. İzahatından aydın oldu ki, camaat namazı qılmaq qadağandır. Kim bu qanunları pozsa, qarşısında komandiri görəcək.

Həmin günlərdə bir dəfə camaat namazı qılarkən qəfildən kazarmanın qapısı açıldı və yeddi-səkkiz əsgər, əllərində dəyənəklə içəri soxulub camaat namazı qılanlara hücum çəkdi. Bədənimizə və üzümü zərbələr endirirdilər. Bir neçə saniyə sonra üzgözümüz al-qana boyandı, dəyənəklər də qırılıb

kazarmanın künc-bucağına düşdü. Hər şeyə dözərək namazı axıra çatdırmağa çalışırdıq. Əsgərlər kabel və dəyənəyin namazımızı kəsməkdə təsiri olmadığını gördükdə, təpiklə itələyib yıxmağa başladılar. Həmin gündən sonra, namaz qılarkən eyni şey təkrar olmasın deyə, daha diqqətli olmağa başladıq.

On üçüncü fəsil

Tasua və Aşura peyvəndi

Əsirliyin ikinci payızı yaxınlaşır, məhərrəmin ətri gəlirdi. Məhərrəm ayının ilk 8 gecəsində heç bir hadisə baş vermədi.

Aşuraya iki gün qalmış, düşərgədə bir xəbər dolaşmağa başladı. Deyirdilər ki, iraclılar kazarma-kazarma gəzib keçən ilki peyvənddən vururlar. Bunu xəbəri eşitdikdə sanki məni ildırım vurdu. Həmin gecənin qızdırması və həftələrlə keçib getməyən qol ağrısını xatırladım. Müsibət görənlər kimi mat-məəttəl bir-birimizə baxırdıq. Yeni gələn əsirlər hələ bu peyvəndin nə olduğunu bilmədiyi üçün, nəyə görə bu dərəcədə yasa batdığımızı başa düşmürdülər.

Bizim kazarmanın növbəsi çatdı. Qapını açıb əsirləri cərgəyə düzdülər. Başçılar yalvar-yaxarla zabit müavinindən bu peyvənddən iki-üç nəfərin istisna olmasını istəyirdilər. Deyirdilər ki, heç olmasa bir neçə nəfər salamat qalıb digərlərinə yardım edə bilsinlər. Onlar razılaşmayıb deyirdilər ki, bu peyvənd vərəm və qarayara xəstəliyi üçündür, bir nəfər vurdurmasa, digərlərinin də zəhmətini bada verəcək!

Necə də mənasız bir izah idi! Keçən il bit və ishal üçün istifadə olunan bu peyvənd, bu il tam ayrı xəstəliklər üçün işlədiləcəkdi. Keçən dəfəki kimi koridorun başına üzərində peyvənd şüşələri yığılmış masa qoymuşdular. Hamımız sıra ilə dayanmışdıq. Yeni gələn əsirlər peyvəndin yerindən qan axdığını gördükdə nə baş verdiyini anlamağa başladılar.

Mənim növbəm çatdı. Təcrübəmə əsasən ikrahla sol qolumu uzatdım. Ağ xalatlı iraqılı üzümə baxıb, acıqla iynəni qolumun sümüyünə qədər batırdı. Sağ əlimlə iynənin yerini sıxanadək, qan dirsəyimə kimi çıxdı. Peyvənddən xilas olmaq üçün, bir həftə gecə-gündüz kabel və səvəndə ilə kötək yeməyə də razı idim, amma bu... Hər nə isə, artıq iş işdən keçmişdi. Bundan sonra başlayacaq ağrı, qızdırma və sayıqlamanı gözləməli idim.

Keçən ilə nisbətən bu il qızdırma çox tez başladı. Bəlkə də keçən bu bir ildə daha çox zəiflədiyimiz üçün belə bir hala düşdük. Keçən il təzə əsir alındığımız

üçün canımızda qüvvə var idi. Qolum çox şişməmişdi, amma mənə elə gəlirdi ki, peyvəndin yeri şar boyda olub. Qoluma üfürən olsaydı, ağrının şiddətindən yerə yığılardım. Kazarmanın epilepsiyalı əsirlərindən bir neçə nəfəri sudurğa keçirdilər. Çətinliklə onları böyrü üstə uzadıb boğulmamaları və ya dillərini dişləməmələri üçün, ağızlarına bir şey qoyduq. Ağızlarından ağ köpük çıxırdı. Onlara çox yazığım gəldi. Həmin gecəni bir təhər yola verə bilsəydik, səhərə qədər qızdırma keçib gedəcəkdi.

Ertəsi gün səhər, artıq qoltuğumuzun altı da zoqquldayırdı. Sanki iflic olmuşduq.

O vəziyyətlə sübh namazımızı bir təhər qıldıq. Namaz üstə bir neçə nəfərin əli bir-birinə dəydiyi üçün, ağrıdan namazlarını bitirə bilmədilər. Qolumuz bir kiloqramlıq çəki daşı kimi olmuşdu. Nə edəcəyimizi bilmirdik. İraqlılar o vəziyyətimizə etina etmədən səhər say yoxlanışı üçün hamımız sıraya düzdülər. Səhər yeməyində halı bir qədər yaxşı olanlar yemək almağa getdilər. Çox çətinliklə də olsa vəziyyətimizin bundan da ağırlaşmaması üçün, səhər yeməyini yedik. Axşama kimi hərəməz bir tərəfə sərilmişdik. Hamını ayaqdan salan bu lənətə gəlmiş peyvəndin nə olduğu bilinmirdi. Hələ də bir neçə nəfər qızdırmalı idi.

Tasua gecəsi idi. İraqlıların oxu hədəfə dəymişdi. Əsirləri elə bir hala salmışdılar ki, heç kimin

tərpənməyə taqəti yox idi. Namərdlər Tasua və Aşura gecələrində əzadarlıq edib rövzə oxuyub, sinə vurmaq həsrətini ürəyimizdə qoydular. Əli Əbdal, kazarmanın isfahanlı məddahı idi. Riyasız insan olduğu üçün onunla söhbətləşməyi sevirdim. Hətta bəzi vaxtlarda onunla eyni qabda yemək yeyirdik. Çox vaxt yemək yeyərkən özünü iştahsız göstərib doyduğunu deyir, payını mənim payımın üstünə tökürdü. İldə bir-iki dəfə meyvə veriləndə hamı meyvənin dadına baxmaq üçün can atdığı bir halda, o, öz payını yeməyib zorla mənə verərdi. Mənə həmişə deyərdi ki, sən çox dəcəllik edirsən, məndən daha çox vitaminə ehtiyacın var. Halbuki özü də 18 yaş içərisində idi və hamı kimi fiziki cəhətdən inkişaf dövrünü yaşayırdı. Paltar yuyarkən də münaqişəmiz olurdu. Onsuz da öz paltarlarımı yuyuram, ver səninkiləri də yuyum deyər inad göstərərdi. Mərsiyə oxuduğuna görə iraqılılar ona “Əbul-məşakil”¹ deyərdilər. Bu dəfə də halının yaxşı olmamasına baxmayaraq, oturduğu yerdə oxumağa başladı.

O, rövzə oxuyur, uşaqlar da ardınca yaz yağışı kimi göz yaşı tökürdülər. Tasua gecəsində bu vəziyyətə düşəcəyimizi düşünməmişdik. Birdən Mahmudinin sözü yadıma düşdü: “Siz məcus balalarının İmam Hüseyinlə (ə) nə işi var? Onu biz öldürmüşük, biz də

¹ Problemlərin əsas mənşəyi.

əza saxlayacağıq!” Hamımızın qəlbi qırılmışdı. Əli Həzrət Əbəlfəzli-Abbasın (ə) rövzəsini oxuyurdu. Halımız qəribə idi. Sanki kazarmanın qapı-pencərəsi də bizlə birgə ağlayırdı. Qızdırmamız olmasa da, halımız pis idi və bilirdik ki, bir-iki həftə belə ağırlara dözməliyik.

İraqlılar başımıza açdıqları oyundan sevinir, ətrafımızda rahat-rahat gəzib, bizi lağa qoyurdular.

Aşura gecəsi ağır gecə idi. Namazdan və axşam yeməyindən sonra, kazarmada daiərvə şəkildə yan-yanə oturduq. Əli yenə oxumağa başladı. Səsindəki yanğı dünənkindən daha şiddətli idi.

Çirkli paltarlarımı qoltuğuma vurub ayaqyoluna doğru getdim. Ləyəndən istifadə etmək üçün növbəyə dayanmışdım. Suyu ləyənə töküb paltarlarımı isladan kimi, yaxın dostum olan İsa gəldi. Narahat oldum. Mənə baxıb dedi:

-Dur, Mehdi, dur. Özüm hamısını yuyacağam.

-Çox sağ ol, özüm yuyuram. Axı sən niyə əziyyət çəkəsən? Bir dəqiqəyə qurtaracaq.

-Bir dəqiqəyə qurtaracaqsa, mən özüm yuyuram. Öz paltarlarım da var. Get, başqa işlə məşğul ol.

Bilirdim ki, əl çəkməyəcək. İsa İranın şimal rayonlarından idi. Sadə və mehribanlığı ilə hamıdan fərqlənirdi. Qab yuyanda da belə edərdi. Mənim növbəm çatanda İsa ilə qarşılaşsaydım, işimi davam etməyə imkan verməzdi. Ümumiyyətlə, hamı ilə belə

davranardı. Paltarları ona həvalə edib təşəkkür etdikdən sonra, həyəətə getdim. Təxminən iki-üç gün olardı ki, düşərgəyə “4-cü Vəl-fəcr” əməliyyatının əsirlərini gətirmişdilər. Onlarla danışmaq üçün fürsət axtarırdım. Deyiləsi çox sözüümüz var idi. Onlar vətənimizdən və cəbhədən, mən isə əsirlik şəraitindən danışmalı idim. Çox vaxt yaralıların yanına gedərdim, onlara təsəlli verərdim. Bəzən sarğılarını dəyişməsinə, bəzən də qollarına girib həyətdə gəzmələrinə yardım edərdim. Onlardan iki nəfəri həyətdə gəzirdi. Yaxınlaşıb salam verdim. Son əməliyyat barəsində danışmalarını istədim. Onlardan biri sözümə etina etməyib birdən-birə dedi: “Mehdi, sənin hindistanlı qadınla düşərgədəki müsahibənin videosunu görmüşəm!” Əvvəlcə nə dediyini anlamadım. Söylədiyi cümləni bir daha beynimdə təhlil edib hansı video olduğunu soruşdum.

-Müsahibə almaq istəyən qadın yadıncadırmı? Hicabsız olduğu üçün onunla danışmadın, başına bir şey atdıqdan sonra suallarını cavablandırdın.

İnana bilmirdim. Bu mümkün deyildi. Heyrət içində qadının nə sual verdiyini soruşdum. O da belə cavab verdi:

-Heç nə, səndən yaşını və haralı olduğunu soruşdu. Sonra da bir neçə sual verdi. Əlbəttə sənin verdiyin cavab da çox tutarlı idi! Hindistanlı qadınla danışdıqlarımızın təxminən çoxunu dedi. Xüsusi

intanasiya ilə bu cümləni təkrar edib deyirdi: “Allah tərəfi deyim, səni düşərgədə sağ-sağlamat gördüyümə görə, çox təəccübləndim. İranda bu müsahibədən sonra edam edildiyini deyirdilər!”

Nə qədər fikirləşsəm də, müsahibə videosunun müsadirə edilməməsini qəbul edə bilmirdim. Mahmudi və istixbarat məmurları belə bir videonun düşərgədən çıxmasına necə icazə vermişdilər. Zavallı qadın müsahibəmi Ayətullah Xomeyniyə göstərəcəyini, necə də şüacətli əsgərlərinin olduğunu söyləyəcəyini dedikdə, onu ələ salıb bu videonu buradan çıxara bilməyəcəyini demişdim. Təzə gələndən əsirdən aldığım məlumata görə, sən demə bu video, dəfələrlə televizorda yayımlanıb. Qeyd edirdilər ki, bu müsahibənin yayımlanması xalqın müqavimət əhval ruhiyyəsinə çox müsbət təsir göstərüb.

Bu müsahibənin İrana necə çatdığını soruşdum. Deyirdi ki, Fransada təhsil alan iranlı tələbələrdən bir neçəsi onu həmin ölkə televiziyasında yayımlanan zaman qeydə almış, daha sonra İran tele-radio şirkətinə göndərmişlər.

Həqiqətən də, Allah bir şeyi həyata keçirmək istəsə, heç bir qüvvə onun qarşısını ala bilməz. Heç ağılımdan da keçməzdi ki, bu qalmaqallı müsahibə düşərgədən çıxıb İrana çata bilər.

Bir neçə gün sonra, yenə də məlum müsahibəni görəndə digər əsirlər yanıma gəlib, başıma nələr

gəldiyini və iraqlıların nələr etdiyini soruşurdular. Deyirdilər ki, ön cəbhədə vuruşan döyüşçülərimiz belə bir videonu gördükdən sonra, ruhlandılar. Onların mübarizə və müqavimət ruhiyyəsi qat-qat çoxaldı. Allaha şükür edirdim. Baxmayaraq ki, o sözləri deyərkən düşərgədən çöldə yayılmasını düşünməzdim, amma indi sözlərimin ölkəmdə müsbət təsir buraxdığını eşitdikdə sevinirdim.¹

¹ Azad olduqdan sonra, bacım Zəhra mənə dedi ki, onları bələdiyyəyə çağırıb müsahibəni göstərdikdə, çox nigaran olduq. İraqlıların səni öldürmələrindən qorxurduq, amma bizə dedilər ki, iranlılar iraqlılara xəbərdarlıq ediblər ki, bu əsirin başına bir iş gəlsə, əlmizdə olan iraqlı əsir generalların sağ qalmasına ümid bəsləməyin! Bir neçə gündən sonra, İmam Xomeyninin dəftərxanasından zəng edib, imamın bizimlə görüşmək istədiyini bildirdilər. İmamla unudulmaz xatirə görüşündə, o ilahi şəxsiyyət bir neçə dəfə buyurdu ki; Allah oğlunuzu qorusun. Biz həmişə ona dua edəcəyik və heç vaxt onu unutmayacağıq. Siz də ondan ötrü nigaran qalmayın, inşallah, Allah özü onu qoruyacaq.

BEŞİNCİ HİSSƏ

On dördüncü fəsil

Uçmaq üçün qəfəs

1984-cü ilin novruz bayramı gəlib çatdı. Tikanlı məftillərin arasından çıxan yabanı kolların ağ və xırda çiçəklərindən, baharın gəlişini hiss etmək olurdu. Bu il də ötən ilki kimi dostlarla bir araya toplaşib yeni il duasını oxuduqdan sonra, əzizlərimizə dua etdik.

Novruz bayramından bir ay keçirdi. Bir gün səhər kazarmada oturarkən, düşərgəyə dörd-beş minik maşınının gəldiyini gördük. İraqlılar hələ heç nə deməmişdilər, amma əsirlərin yerini dəyişmək istədikləri aydın idi. Çünki kazarmalarda əsirlərin sayı həddən artıq çox idi, onların başqa yerə aparılacağı məlum idi. Bir qədər sonra, kazarmaları bir-bir gəzib bəzilərimizin adını oxuduqdan sonra, əşyalarımızı yığıb həyəətə çıxmağımızı əmr etdilər. Həyətdə

toplandıqda, 24 nömrəli kazarmadan olan 60-70 nəfərdən başqa, korpusun bütün əsirlərini səslədilər.

Minik maşınında bir söz gəzirdi. Deyirdilər ki, iraclılar bizi yeni düşərgəyə, yəni uşaq və yeniyetmə düşərgəsinə aparacaqlar. Bir müddət idi ki, iraclılar Ənbərlə Rəmədi arasında yeni düşərgə tikirdilər. Amma aqlımıza gəlməzdi ki, həmin düşərgəni bizim üçün inşa edirmişlər. Bir tərəfdən də fikirləşirdim ki, əgər yeni düşərgə uşaqlar üçündürsə və bütün azyaşlı əsirləri oraya toplayacaqlarsa, bəs nəyə görə onlardan bəzilərini Rəmadidə saxladılar?!

Təxminən 400 nəfər idik. Yeni düşərgənin Rəmədi ilə məsafəsi çox deyildi, amma yenə də hər maşına çox sayda gözətçi əsgər yerləşdirmişdilər. Yeni düşərgə eynilə Ənbər və Rəmədi kimi idi. Tikanlı məftillərin quruluşu, korpusların həyəti, pəncərələri və s. Bu düşərgə ilə digər iki düşərgədəki yeganə fərq bu idi ki, burda üç korpus var idi, dördüncü korpus isə hələ tikilib qurtarmamışdı.

Əsirləri birinci və ikinci korpuslara böldülər. Mən ikinci korpusa düşdüm. Bilmirəm, kimsə yeni düşərgənin adının Beynəl-qəfəsəyn¹ adlandırdı. Mənalı ad idi. İki qəfəsin arasındakı qəfəs mənasını verirdi. Elə özü də Ənbərlə Rəmədinin arasında tikilmiş yeni

¹ İraqlılar həbsxanaya qəfəs deyirdilər və "Beynəl-qəfəsəyn" - iki həbsxananı arası deməkdir.

düşərgə idi. Allah şahiddir ki, əsirlik həyatı yaşadığım hər iki düşərgə, heç vaxt mənim üçün qəfəs olmadı. İndi də Allahdan tək istəyim burada qalacağım müddətdəki çətinliklərimi Ona olan ümidim və təvəkkülümlə arxada qoya bilməyim idi.

On beşinci fəsil

Düşərgədən qaçmağa cəhd

Rəhim İraqın Samirra şəhərindən olan bir əsgər idi. Uca boylu olsa da, arıq cüssəli idi. O dərəcədə arıq idi ki, düşərgənin kök və boy-buxunlu əsgərlərinin arasında diqqəti cəlb edirdi. O, əsirlərə əzab verməkdən zövq alırdı. Hətta o əsirlərin işlərindən baş çıxarmaq üçün, fars dilini öyrənməyə başlamışdı.

Bir müddət sonra, Rəhim fars dilinin atalar sözlərini, kürd, lor və azəri ləhcələrini öyrənməyə başladı! Yavaş-yavaş bütün ləhcələri seçə bilir, hər dildə bir neçə cümlə danışmağı bacarırdı. Yaxşı xatırlamıram, bir dəfə nə olmuşdusa, qəfildən gəlib “özünə umac ova bilmir, özgəyə əriştə kəsir” demək yerinə, “özünə əriştə ova bilmir, özgəyə umac kəsir” dedi. Gülməməkdən ötrü özümüzü zorla sıxıb saxlamışdıq.

Sir-sifətimizdən nə isə işi korladığını anlasa da, özünü bilməməzliyə vurub getdi!

Rəhim mənim əlimdən çox yanıqlı idi. Deyəsən kimsə mənim məlum mü sahibəmin İranda yayınlanmasını ona çatdırmışdı. Məni görməyə gözü yox idi. Bir neçə dəfə təklidə dedmişdi: "Fikirləşmə ki, sənin necə bir məxluq olduğunu və bu vaxta qədər hansı qələtləri etdiyini bilmirik. Yuxarılardan göstəriş olmasaydı, elə buradaca səni o dünyaya göndərərdim. Heyif ki, icazəmiz yoxdur!"

Gecə yarısı idi. Təzəcə yuxuya getmişdim ki, qəfil atışma səsi ilə yerimdən sıçradım. İraqlıları atəş açmağa nə vadar etmişdi? Pəncərəyə tərəf qaçdıq. Düşərgədə əsgərlərin arasında vəlvələ qopmuşdu. Qaçaraq yarımçıq tikilən üçüncü korpusa girdilər. Hamımız pəncərədən baxarkən dostlardan biri kazarmanın ayaqyolusu tərəfindən yüksək səslə dedi: "Buraya baxın! Kimsə buradan qaçıb! Qapının barmaqlıqları kəsilib, şüşəsi də yerindən çıxarılıb!" Kazarmanın əsirlərindən iki nəfər qaçmışdı. Qapının barmaqlıqlarını kəsmək üçün nə qədər vaxt sərf etdiklərini Allah bilirdi. Ən maraqlısı da bu idi ki, bu müddətdə heç kim onların planlarından xəbər tutmamışdı. Millərin məsafəsi təxminən 15 santimetr oldadı və birini kəsib şüşəni yerindən çıxardıqda, qapıdan çıxıb qaçmaq oldadı. Həmin hissə ayaqyolu olduğu üçün önünə pərdə çəkmişdik ki, görünməsin.

Buna görə də həmin iki nəfərin yetərincə vaxtları var idi ki, gecələr hamı yatanda növbə ilə dəmiri kəssinlər. Çöldən də iraclılar şüşəni boyadıqlarına görə heç nə görünmürdü.

Onlar qaçdıqdan sonra, korpusun axırına gedib hamamla ayaq yolunun arasında olan əl yuyan yerin divarından yuxarı qalxmışdılar. Orada hamamla ayaqyolunun damında yerə uzanıbmışlar ki, uyğun fürsətdə oradan tullanıb üçüncü korpusa girsinlər. Planlarında var imiş ki, oradan korpusun arxasına keçib düşərgədən bayıra çıxsınlar. Ayaqyolunun damında uzanarkən, təsadüfən otaqda olan iraclı gözətçi onları görmüş və hamını səsləmişdi. Bunların hamısını görməzlikdən gəlsək də, onlar üçüncü korpusa çatanda, uzun və qarışıq tikanlı məftil təpəsindən necə keçəcəkdilər?!

Ertəsi günün səhəri, korpusumuzun kazarmalarının başçılarını çağırdılar. Bir neçə saat sonra, hamısını yaralı və al-qan içində geri gətirdilər. Dinsizlər başçımızı elə bir hala salmışdılar ki, köynəyini çıxarmaq istədikdə, bədəninə qaralıb göyərmiş dərisi də onunla birgə qopdu. Bir neçə gün belə keçdi və demək olar ki, hər gün əsgərlər kazarmalara soxulub bizi haldan düşənə qədər döyürdülər.

Tənəffüs vaxtımızı o qədər azaltmışdılar ki, yalnız ayaqyoluna getməyə fürsət tapır, sonra yenə kabel və səvəndə şallaqlarının müşayiəti ilə kazarmalarımıza

qayırdırdıq. Bu dəfə həqiqətən də çox əzab çəkdik. Özü də nə üçün? Kazarma yoldaşlarımızdan iki nəfərin mümkün olmayan bir işi həyata keçirmək cəhdlərinə görə. Onlar həm bizə, həm də özlərinə problem yaratdılar. O iki nəfəri bir daha bizim korpusa gətirmədilər. Sonradan onları görənlər deyirdi: “Bu iki nəfər etiraf edirdilər ki, bu işin mümkün olmadığını bilirdik. Amma iraclılara göstərmək istəyirdik ki, nə zaman istəsək sizə problem yarada bilərik”.

O macəradan sonra, iraclılar kazarmaların pəncərə və qapılarının dəmir barmaqlıqlarına qarşı daha həssas oldular. Bu hadisədən sonra, gün ərzində iki dəfə səhər və axşam səvəndə ilə barmaqlıqlara möhkəm vururdular ki, hansısa dəmirin yerindən qopub qopmamasını bilsinlər. İraqlılar bir neçə gün sonra qaynaqçı gətirdilər ki, dəmir millərin məsafəsini azaltsınlar.

Artıq müharibənin dördüncü ili idi. İranın ardıcıl əməliyyatları müharibədə qələbə çalmaq və qəlbimizdə Kərbəlanı fəth etmək ümidini çoxaldırdı. Uzaqda olsaq da, bilirdik ki, xalqımız və dövlətimiz müharibəyə görə çox çətinlik çəkir. Həddən artıq ağır şəraitə baxmayaraq, insanlar qələbə üçün Allaha dua edir, rəhbərimizə dərin məhəbbət bəsləyir və onun bütün əmrlərini can-başla yerinə yetirirlər.

İraq xalqını və Səddamın qoşununun vəziyyəti fərqli idi. Hər gün qəzetlərində Səddamın qərb və Avropa

ölkələrinin hərbi və qeyri-hərbi başçıları ilə görüşlərinin məzmununu oxuyurduq. Bu görüşlərdən sonra, digər ölkələrdən İraqa axın edən silah və digər yardımlarının xəbəri də, böyük şriftli başlıqlarla yazılırdı.

İraqda artıq hamı bu nəticəyə gəlmişdi ki, sağ qalıb yaşamaq istəyirsə, mütləq orduya qoşulmadır.

On altıncı fəsil

Çarəsizlikdən yaradıcılıq

1985-ci ilin qış fəslı yaxınlaşırdı. Ötən illərin təcrübəsinə əsasən, özümüzü kəskin soyuğa hazırlamalı idik. Qış gələndə kiçik neft sobası ilə isinərdik. Qışdan iki-üç həftə öncə, bizə bir yük maşını dolu sviter gətirdilər. Hər birimizə bir iri toxunma sviter verildi. Pis deyildi. Baxmayaraq ki, bununla havanın soyuqluğuna çarə qılmaq mümkün deyildi, amma hər nə olsa da, ikinci dünya müharibəsindən miras qalan şinellərdən daha yaxşı idi.

Canımızı alan kəskin soyuğa dözmək məcburiyyətində idik. Amma bu soyuqda buz kimi su ilə çimmək, həqiqətən mümkün deyildi. Hələ yaxşı havada çimərkən az qalırdı ki, soyuqdan ürəyimiz getsin. Səhərin kəskin soyuğunda boruların donması

bir ayrı problem idi. Buna görə də, bacardığımız qədər hamama getməyi azaltmışdıq.

Çarə tapmaq lazım idi. Dostlar qərara gəldilər ki, soyuq su problemini həll etmək üçün bir qədər su qaynatsınlar və çimmək məcburiyyətində olanlar arasında bölünsünlər. İki ədəd tomat qutusunu götürüb ortasına çubuq qoyub iplə bərkitdik. Sonra kazarmanın alətlər qutusundan bir cərəyan simi götürüb, onu soyduqdan sonra tomat qutusunun metal qapağına qoşar, sonra su vedrəsinin içinə atırdıq. Tomat qutusu vedrədə olduğu müddətdə suya əl vurmurduq, çünki elektrik cərəyanı adamı oradaca qurudardı. Bəzi vaxtlar, səhər tənəffüsündən öncə, dostlar gizlicə bir vedrə qaynar su gətirib hamamda olanlara verirdilər. Hamama su gətirməyə sidik vedrələrini boşaltdığımız yoldan gedərdik. Vedrələrin qapağı olduğu üçün, iraqqlılar suyun buxarını görə bilmir və içində nə olduğunu anlamırdılar. Su gətirənlər guya sidik vedrəsini boşaldırdılar. Hamama yaxınlaşdıqda yollarını dəyişib, cəld qaynar suyu hamamda olanlara çatdırırdılar.

Baxmayaraq ki, hər birimizə cəmi bir kasa isti su çatırdı, amma həmin isti su da bizim üçün dəyərli idi və işimizi onunla görə bilirdik.

İsti suyumuz olan günlərdə çox həyəcan keçirərdik. Əgər hansısa əsgər şübhələnib hamama tərəf gəlsəydi

və isti suyun buxarını görsəydi, əsirlərin başına nə bəla gələcəyini Allah bilirdi!

Tomat qutusu ilə cəmi 10-12 dəfə su isitmişdik ki, bir dəfə Rəhim sidik üçün istifadə olunan vedrələrdən birindən şübhələndi. Dərhal gəlib vedrənin qapağını götürməyi əmr etdi. İçində qaynar suyu gördükdə, istehza ilə gülüb təpiklə suyu yerə dağıtdı.

Artıq başa düşmüşdülər. Əsgərlər dərhal əsirləri kazarmalardan çölə çıxarıb, təftişə başladılar. Bir qədər sonra, əllərində tomat qabları ilə çölə çıxdılar. Sadə bir şeylə suyu qaynatdığımızı inana bilmirdilər. Tomat qablarından baş açmadıqda, arasındakı çubuğu qırdılar. Çubuğun içində nəsə gizlətdiyimizi düşündülər.

Bir yandan qəribə sir-sifətlə bir-birinə qaş-göz edib pıçıldalaşmalarına gülməyimiz tutmuş, bir yandan da tomat qabının ifşa olması qanımız qaraltmışdı. Yenə həmin cihazı düzəltmək çətin deyildi, amma artıq irəqlilər həssas olmuşdular. Yəqin ki, bundan sonra dəqiqə başı əşyalarımızı yoxlayıb, hamama getmək istədikdə, burnumuzdan gətirəcəkdilər.

Həmin gün, yağlı-duzlu kötək nuş etdikdən sonra, əsir olduğumuz üçün buzlanmış bədənimizi bir kasa isti suya qonaq etməyə haqqımızın olduğunu unutmadıq. Həssaslıqlarının azalması üçün bir az vaxt keçməli idi ki, yenə də tomat qabı ilə su qızdırıla bilək. Belə də oldu, bir ay keçdikdən sonra, yenə özümü zə

həmin cihazdan düzəlttik. Lakin bu dəfə yeni bir problemlə qarşılaşdıq. Bu cihazdan istifadə edəndə, düşərgənin elektrik sistemi qapanırdı. Məsələn düşərgənin və proyektorların işığı zəifləyirdi. Əvvəllər bu məsələ iraqlıların diqqətini çəkmirdi, amma bir müddət sonra, bu məsələ bir neçə dəfə təkrarlandıqda, şübhələnib təftişə başladılar.

Tomat qablarını kazarmadan çöldə gizlətdik. Koridorun axırında iraqlılar pəncərənin qarşısını örtmək üçün, kərpicləri tavana kimi düzmüşdülər. Pəncərələrlə kərpiclərin arasında toz-torpaqlı bir yer düzəlmişdi. Qadağan olan əşyalarımızı orada gizlədirdik. Oranı axtarmaq iraqlıların ağına belə gəlmirdi. Kimsə də xəbərçilik etsəydi, bu əşyaların hansı kazarma və ya şəxsə aid olduğu bilinməyəcəkdi.

On yeddinci fəsil

Uşaqlar məktəbi

1985-ci ildə, üçüncü korpus hazır oldu. İraqlılar üçüncü kameranın əsirlərini oraya köçürdülər. Beynəlxalq qəfəseyn düşərgəsinin üçüncü korpusu, iranlı yeniyetmə əsirlərin ilk korpusu idi və onu tikdirən Raid Əli Beynəlxalq qəfəseyn düşərgəsinin komandiri idi.

Daha çox çörək, xörək və tənəffüs saati, televiziya, şahmat, nərd taxtası, yataq, top, idman paltarları və s... Əsirlikdə bunlar heç də adi şeylər deyildi. Özü də həyatının ilk çağında dörd divar arasında əsir düşən bir yeniyetmə üçün. Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi televizor gətirmək istəsə də, imtina edib lazım olduğunu bildirdik. Onun yerinə futbol, voleybol və basketbol oyunları oynaya bilmək üçün, aylarla növbəsini gözlədiyimiz "top" daha dəyərli idi.

1986-cı ilin fevral ayının axırları idi. İraq mətbuatında həngamə qopmuşdu. Yayım ladiqları hərbi marşlardan cəbhələrdə nə isə önəmli bir hadisə baş verdiyini anlamaq olurdu. Bir neçə gün sonra, macəranın nədən ibarət olduğu üzə çıxdı: “Fav süqut etmişdi!” Fav yarımadası İraqın önəmli bölgələrindən biri idi.

İraqın fars dilli radiosundan öyrəndik ki, Favı fəth edən əməliyyatın adı “8-ci Vəl-fəcr” əməliyyatıdır. Deyilənlərə və qəzetlərdə oxuduqlarımıza əsasən, iranlılar Ərvənd çayından keçərək Favı ələ keçirmişdilər. İraq ordusunun komandirlərilə aparılan müsahibələrdə, bunun çətin əməliyyat olduğunu bildirirdilər. Nə qədər çalışsalar da, gözlənilməz və ağır zərbə aldıklarını gizlədə bilmirdilər. Sözlərində dəfələrlə etiraf edirdilər ki, İrandan belə bir hərbi taktika və hücum gözləmirdik. “8-ci Vəl-fəcr” əməliyyatı gözlədiyimizdən daha uzun çəkdi. Təxminən iki aya qədər İraqla İranın hücum və əks hücumlarının xəbərləri gəlirdi. Favın İranın əlinə keçməsi, Səddama baha başa gəlmişdi. Özünü ərəb dünyasının Şərqi darvazalarını qoruyan sərkərdə hesab edib, həmin bəhanə ilə ərəb ölkələrindən döyüşçü və maddi yardımlar tələb edən Səddam üçün bu məğlubiyyət, biabırçılıq sayılırdı. Həmin ağır vəziyyətdə o günə kimi Səddama ən çox yardım edən Küveyt, İraqın köhnə yarasına toxunub yenidən İraqla

Küveytin sərhəddinin müəyyənləşməsinə tələb etdi. Səddam da Küveytin vaxtsız dilə gətirilən istəyindən əsəbiləşərək, sərhədlərin müəyyənləşməsinə razılıq vermirdi. Küveyt isə inad edərək, sərhədlərin müəyyənləşməsi şərt ilə növbəti yardımların olunacağını bildirirdi.

Qarşıdan növbəti novruz bayramı gəlirdi. 1986-cı ilin baharı müharibənin 7-ci, əsirliyimin isə 5-ci ilinə təsadüf edirdi. Adəti üzrə bu il də tənəffüs saatında bayram görüşünə getdik. Bir-bir korpusumuzun kazarmalarını gəzib dostlarla bayramlaşdıq. Baxmayaraq ki, yaz İraqa bir ay öncə gəlmişdi, amma İran baharının dadını vermirdi. Yeni il üçün çoxlu işlər planlaşdırmışdım. Vaxtın çoxluğundan mümkün qədər bəhrələnib Quran, Nəhcül-bəlağə kitablarını və ərəb dilini təmiz öyrənmək istəyirdim. Bu müddətdə Kamal Xoşpeyman, Əhməd Həmid və Əhəd Tizçəngin vasitəsilə “Camiul-durus əl-ərəbiyyə” və “Məbadiul-durus əl-ərəbiyyə” dərslərini öyrəndim. Baxmayaraq ki, bu şəxslərin hər üçü azəri dilli idi, amma ərəb dilini də səlis bilirdilər.

Adətən, ərəb dilini yaxşı bilənlər Quran və Nəhcül-bəlağəni də öyrədirdilər. Amma bu üç nəfər, xüsusilə də Kamal vaxtının çoxunu ərəb dili tədris etməklə keçirir, Quranın tərcüməsi ilə Nəhcül-bəlağə dərslərini digər dostlara tapşırırdı.

Nadir Sadiqi 40 yaşlı ruhani idi. O, həm Quran tərcüməsi dərslərini keçir, həm də Nəhcül-bəlağəni öyrədirdi. Qırmızı Xaç Komitəsinin düşərgəyə gətirdiyi Nəhcül-bəlağələr ərəb dilində idi və farsca tərcüməsi yox idi. Nadir dərslərə İmam Əlinin (ə) hikmətli ifadələri və qısa xütbələri ilə başladı. İlk dərslər Nəhcül-bəlağənin 1-ci hikməti idi. Həzrət (ə) buyururdu:

كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابِنِ اللَّبُونِ لَا ظَهْرٌ فَيُرَكَّبُ وَلَا ضَرْعٌ فَيُخَلَّبُ.

Yəni - fitnə zamanı iki yaşlı dəvə kimi ol, nə miniləcək belin, nə də sağılacaq südüün olsun.

Nadir hikmətli kəlmələrin mənalərini izah etməklə yanaşı, onların təfsirini də bəyan edirdi. Mən susuzluqdan amanı kəsilən insanlar kimi Nəhcül-bəlağənin sözlərini nuş edib, onları hafizəmdə həkk edirdim. Həmin gündən sonra tənəffüs vaxtımı yalnız Nəhcül-bəlağənin qısa sözlərini əzbərləməyə həsr edirdim. Hər kazarmaya cəmi bir cild Nəhcül-bəlağə vermişdilər. Buna görə də, İmam Əlinin (ə) hikmətli sözlərini yaddaşımda mümkün olduğu qədər çox saxlamaq istəyirdim. Allaha şükürlər olsun ki, Nəhcül-bəlağənin nadir inçlərini düşündüyümdən də tez əzbərləyə bildim.

Yalnız Allah bilir ki, imamın xütbələrini oxuduqda qəlbimə necə güc-qüvvət gəlirdi. Yeni müəllimim

Həbib Fəriduni və Nadirdən öyrəndiyim qısa xütbələr arasında Nəhcül-bəlağənin 11-ci xütbəsinin başqa yeri var idi. Bu xütbəni İmam Əli (ə) Cəməl döyüşündə bayrağı öz oğlu Məhəmməd Hənəfiyyəyə verərkən buyurmuşdu. Xütbənin sözləri ruhumu oxşayırdı. İmam oğluna necə döyüşməli olduğunu o qədər gözəl öyrətmişdi ki, üstündən min ildən artıq keçsə də, hələ də öz hikmətini saxlaya bilmişdi. Həbib xütbəni mənim üçün diqqətlə belə tərcümə etdi:

تَزُولُ الْجِبَالُ وَ لَا تَزُولُ عِضٌّ عَلَى نَاجِذِكَ أَعْرَ اللَّهُ جُمُوعَتَكَ تَذُ فِي الْأَرْضِ
قَدَمَكَ أَرْمَ بِبَصْرِكَ أَقْصَى الْقَوْمِ وَ عِضٌّ بِبَصْرِكَ وَ اعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
سُبْحَانَهُ.

Dağlar yerindən sarsılma da, sən sarsılma. Dişlərini bir-birinə sıx. Başını Allah yolunda qurban ver. Ayağını yerə mıx kimi möhkəm bas. Düşmənin toplumunun sonuna diqqət elə. Düşmənin qılıncının itiliyinə baxma və bil ki, qələbə, yalnız nöqsanlardan uzaq olan Allahdandır!

Dəfələrlə eşitmişdim ki, Allah-Taala islam ümmətinin düşmənlərini hər zaman ən axmaq, ən rəzil insanlardan seçmişdir. Baxmayaraq ki, əsirlikdə dəfələrlə bunu görmüşdüm, amma heç vaxt bu dərəcə dərindən anlamamışdım. İraqlılar təftiş zamanı həmişə əşyalarımızı axtarırdılar ki, bir hədis tapıb başımıza

oyun açsınlar. İndi isə düşərgəyə Nəhcül-bəlağə gətirmişdilər. Əmin idim ki, Nəhcül-bəlağə ilə əhval-ruhiyyəimizin yüksəldiyini və mübarizə ilə cihad barəsində nə qədər şey öyrəndiyimizi bilsəydilər, onun kazarmalarda qalmasına bir saniyə belə icazə verməzdilər.

Bir gün, bir neçə nəfərlə birlikdə Həbibdən yeni dərs alarkən kazarmanın qapısı açıldı və Ədnanla, Məcid qəfildən içəri girib Həbibini özləri ilə apardılar. Tez pəncərəyə doğru qaçdım. Onu hara apardıqlarını görmək istəyirdim. Həbibini tikanlı məftillərin yanına aparıb yerə yıxdılar. O günə kimi həyətdə kiməsə işgəncə edildiyini görməmişdim. Düşündüm ki, bəlkə də onu öldürüb, sonra da qaçmaq istədiyini deyəcəklər. Çünki digər düşərgələrdən gələn əsirlərdən eşitmişdim ki, iraclılar bir nəfəri öldürmək istədikdə onu tikanlı məftillərin üstünə atıb güllələyir, sonra da Qırmızı Xaç Komitəsinə qaçmaq istədikləri üçün icbari atəş açdıqlarını deyirdilər!¹

¹ 1987-ci ilin yay fəslə idə, ramazan ayının gəlişini gözləyirdik. İraqın isti və alovlu havası əsirliyi daha da dözülməz etmişdi. Əsirlər bir yolla günlərini yola verib problemlərinə sinə gərməyə çalışırdılar. Bu arada əsirlərin bir-biriləri ilə əlaqələri daha da güclənir, səmimiyyətləri artır, birlikləri çoxalardı. Lakin aramızda əsirlərin rahatlığını pozan və düşərgəni bir-birinə vuran şəxslər də var idi. Onlar iraclı gözətçilərə yanlış məlumat ötürərək, bizi incitmək istəyirdilər. Bir gün onlardan iki nəfər bir əsirlə bağlı düşərgənin rütbəli şəxslərinə xəbərçilik etdilər və bununla da düşərgə məmurlarının yeni cinayət səhifəsinin açılmasına səbəb oldular. Onlar

cəbhədə bir neçə iraqılı zabiti öldürən Məhəmməd Rizayini ifşa edib bu namərd hərəkətlə onun şəhadətinə bais oldular.

Düşərgənin bir hissəsində yarımçıq tikilmiş kiçik otaq var idi. Oranı iraqılılar özləri üçün hazırlamışdılar. Onlar Məhəmmədi oraya aparıb kabel, zopa və şlanqla canına daraşdılar. Sonra isə hamama gətirib sinəsi üstə uzadaraq belində şüşə qırdılar. Ardınca yenə kabel və zopa ilə üstünə şğıdılar. Belinin yarası dərin idi və qanaxma verirdi. Həmin vəziyyətdə yarılan bədəninə yerlə sürüyərək, əvvəlki otağa apardılar. Orada Ədnan adlı vəhşi cəllad, Məhəmmədin arıq və zəif canını almaq üçün gözləyirdi. O Rizayini daha çox incitmək üçün bir qab duzlu su düzəldib bədəninə üstünə tökdü. Ardınca əlində olan süpürgə ilə belindəki şüşə qırıntılarını süpürdü. Məhəmməd ağrıdan can verirdi, amma nalə çəkməyə təqəti qalmamışdı. O, işgəncə altında dəfələrlə huşunu itirsə də, hər dəfəsində bir yolla onu ayıldırıdılar. Axırınıcı dəfə onu ayılmaq üçün hamama aparıb isti suyun altına tutdular. Məhəmməd çox dəhşətli bir nalə çəkərək oyandı. Nalə səsi düşərgəyə yayılmışdı. Biz yerimizdə donub qalmışdıq, onun üçün dua etməkdən başqa əlimizdən heç nə gəlmirdi. İraqlı əsgərlər səsinə kəsmək üçün bir neçə sabunu dəlicəsinə onun ağızına saldılar, sabunların bir neçəsi onun boğazına getdi.

Onu şiddətlə döydükdən sonra, bədəninə sürüyərək hamamdan çıxarıb əsgərlərlə əlaqəsi olan Müctəbadan ona süni nəfəs verməsini istədilər. Müctəba deyirdi: “Ona süni nəfəs vermək istədikdə ağızının sabunla dolu olduğunu gördüm. Sabunları ağızından çıxardım, amma bir sabun boğazında ilişmişdi. Onu da çıxara bilmək üçün ayaqlarını qaldırıb bədəninə maili etmək istədikdə, Məhəmmədin bədəninə salamat bir sümüyün qalmadığını anladım. Bədəninə tərptmək istədikdə, sümüklərinin səsinə aydın şəkildə eşidirdim. Təəssüflər olsun ki, ona yardım edə bilmədim”.

Bir qədər sonra, Məhəmməd Rizayi məzlumcasına şəhadət məqamına nail oldu. İraqlılar Məhəmmədin pak cəsədini tikanlı məfillərin üstünə atıb bir neçə şəkil çəkдилər, Qırmızı Xaç Komitəsinin nümayəndələrinə düşərgədən qaçarkən öldürdükələrini bildirdilər.

Məhəmmədi adyala bürüyüb düşərgədən apardılar. Biz hətta onun tikə-tikə doğranmış bədəninə harada basdırıldığını da bilmədik. Hamamı təmizləməyə getdikdə, ürək ağrıdıcı səhnə ilə qarşılaşdıq. Məhəmmədin dərisi və əti divara yapışmışdı, su yolundan da qanı axırdı...

Əbu Casim qaçaraq Həbibin və əsgərlərin yanına gəldi. Əlində çox qalın bir ip var idi. Onlar ipi Həbibin qolu və qıçının arasından keçirdilər. Bir qədər sonra Həbibin bütün bədənini iplə bağlandı. Baxmayaraq ki, düşərgədə indiyədək heç kimə belə işgəncə verməmişdilər, amma digər yerlərdə bu növ işgəncənin olduğunu bilirdik. İşgəncə vermək üçün əsirin əl-ayağını iplə bağlayıb, tavandakı sərinksədən asırdılar. Sonra qan üzünə yetərincə yığışdıqda kabellə döyməyə başlayırdılar. Bu vəziyyətdə əsirin başına gələnələr aydın idi. Pörtmüş üzünə dəyən hər zərbə dərisini yarıb üzünü al-qana boyayırdı. Həbib yeganə əsir idi ki, boy və cüssə baxımından iraqqlılarla eyni idi. Təzə olsa da, əsirlik hələ onu zəiflədib qüvvədən salmamışdı. İraqqlılar onun bədən quruluşuna baxıb qıcıqlanırdılar, amma bu görkəm onun belə vəziyyətə salınmasına yetərli səbəb deyildi. Bu dərəcədə kinli olduqlarına inana bilmirdik. Onu bu cüssə ilə assaydılar, çox əziyyət çəkəcəkdi.

Əbu Casim pəncərəyə doğru qaçıb səvəndəsi ilə barmaqlıqlara vurur və qışqırdı ki, kənara çəkilin. Pəncərənin önündə dayananlar dağıldılar. Bir az sonra yenidən pəncərəyə doğru gedib çölə baxdım. Həbib yerə sərilməmişdi. Bədənini bağlanan ipin ucu topuğundan sallanmışdı. Həmin dörd nəfərdən başqa, beş əsgər də Həbibə əhatəyə almışdı. Birdən hamısı Həbibin ayağının yaxınlığına toplanıb ipdən yapışdılar

və həyətdə qaçmağa başladılar! Həbib maşının arxasına bağlanan adamlar kimi həyətin bərk yerində sürünərək fəryad edirdi. Bir an gözlərimi yumdum. Əsgərlər də həmişəki kimi nərə çəkib söyüş söyürdülər. Gözlərimi açdım. Lənətə gəlmişlər onu yerdə sürüməklə kifayətlənməyib, Sairlə Ədnana ardınca qaçıb kabellə üzünə vurmağı tapşırdılar. Bu iki nəfərdən başqa şey də gözləmirdim.

Onların hər ikisi Məcidlə birgə düşərgənin ən qəddar əsgərləri idi. Üçü də uzun boylu, gövdəli və idmançı bədən quruluşuna malik idilər. Qalın qara bıqları və qırmızı papaqları ilə quldurlara bənzəyirdilər. Adam üzlərinə baxmaq istəmirdi. Sairin əli hamısından ağır idi. Kazarmaya gəldikdə, tez özümüzü yığışdırıb elə bir yerdə dayanırdıq ki, arxamızda divar olmasın. Çünki bir zərbəni o vursaydı, digər zərbəni də divardan alırdıq! Çox murdar insan idi və həmişə bizi döyməyə bəhanə axtarırdı. İraq kürdlərindən olan Ədnan isə Məcid və Sairdən daha arıq idi. Sanki onların üçü də insanlara işgəncə vermək üçün yaranmışdılar. Məcid digərləri ilə müqayisədə rəhmli idi, əsirləri azacıq nəzərə alırdı. Mümkün olduqca əsirlərlə dəyib dolaşmırdı, yəni Sairlə Ədnan kimi əsirləri döyməyə can atmırdı.

Həbibin əzab çəkməsinə baxmağa ürəyim gəlmirdi, amma bu səhnələrə laqeyd qalıb gözümü də ondan çəkə bilmirdim. Həbib gözünü və ağızını zərbələrdən

qorumaq üçün arada özünü tərpedirdi. Bu hərəkət bağlı əl-ayaqla edə biləcəyi yeganə şey idi. Onu kazarmadan çıxarmalarından 10 dəqiqə keçmişdi. Əsgərlər də yorulmuşdular. Buna görə də Həbib bir kənara tullayıb siqaret çəkməyə başladılar. Hamısı ləhləyirdi. Həbib ağrıdan iki qat olub ah-nalə çəkir, əsgərlər də yüksək səslə bir-biriləri ilə danışıb gülürdülər.

Yorğunluqları çıxdıqdan sonra, yenə Həbibin canına daraşib yerlə sürüməyə başladılar. Namərdlər yazığı qorxutmaq üçün arada bir onu tikanlı məftillərə yaxınlaşdırırdılar. O da tikanlı məftillərə dəyməmək üçün çevrilməyə cəhd göstərirdi. Biz uzaq məsafədən onun üzündə olan yaraları və şişləri görə bilirdik. Həbibin nalə səsləri fəryaddan çox qışqırtıya bənzəyirdi. Az qala dəli olacaqdıq. Bilirdik ki, ən kiçik etirazımız Həbibin canı bahasına başa gələcəkdir. Buna görə də, ona qəsdən həyətdə, hamının gözü önündə işgəncə verirdilər. Bu yolla bizə əzab verib səs-küy salmağımızı istəyirdilər. Hamımız dua edirdik. Həbib müəllimimiz olduğu üçün, boynumuzda çox haqqı var idi. İndi isə səbəbsizcə gözümüz önündə döyülür, can verirdi. İraqlıların başına nə daş düşdüyünü, onu niyə vəhşicəsinə döydüklərini bilmirdik. Üçüncü korpusun əsirləri müəyyənləşdikdən sonra, aramızda casus olmadığına əmin idik. Kazarmamızla korpusumuzun bütün əsirləri əxlaqlı insanlar idilər. Buna görə də,

iraqlılar Həbibin Quran və Nəhcül-bəlağə müəllimi olduğunu heç yerdən öyrənə bilməzdilər. Deməli, yeganə səbəb yalnız Həbibin cüssəli olması idi. Yenə də inana bilmirdik ki, bu səbəbə görə onu bu günə salırlar.

Hərəmiz bir tərəfdə oturub, bundan sonra nələrin olacağını düşünürdük. Daha Həbibin səsi çıxmırdı, arada bir zəif və qısa nalə səsləri eşidilirdi. Hamımızın bağı qan olmuşdu. Bir az dincəldikdən sonra, əsgərlər yenə də ipdən yapışb onu korpusun axırına qədər sürüdülər və ayaqyolunun arxasına apardılar. Daha nələr etmək istədiklərini Allah bilirdi. Bir neçə dəqiqə sonra kazarmanın qapısı açıldı və Həbibin yarıcan bədənini içəri atdılar. Hər yerindən çirkli su axırdı. Namərdlər onu kanalizasiyaya atmışdılar. Rəmədi torpağının növünə görə, düşərgədə kanalizasiya quyusu qazmaq mümkün deyildi. Buna görə də iraqqlılar korpusun axırında ayaqyoluya yaxın kanalizasiya üçün kiçik otaqlar düzəltmişdilər. Hər gün kanalizasiyanı boşaltmaq üçün düşərgəyə böyük tanker maşınlar gəlirdi.

Həbibini əhatəyə aldıq. Nə edəcəyimizi bilmirdik. O, ovucda boğulan sərçə kimi tez-tez nəfəs alırdı. Qaralıb şişmiş üzünü və boynunu gördükdə ürəyim çox yandı. Başını üstə oturub ona baxırdım. Yavaşca başını sığalladım. Əclaflar onu bir hala salmışdılar ki, tanıya

bilmirdim. Dostlardan bir-iki nəfər qanlı və çikrli köynəyinin düymələrini açdılar.

Sinəsi ilə qarnı da eynilə üzü kimi idi. Dostların əli yaralı bədəninə dəydikdə, həmin halsızlıqla özünü kənara çəkirdi. Üz-gözündəki şişlərdən ayaq barmaqlarına kimi, hər yerində var idi. Bədəninə salamat yer qalmamışdı. Alt paltarı əyninə yapışmışdı. Dostlar Həbibin maykasını cırıb çıxarmaq istədikdə, əlləri titrəyirdi. Paltarlarını çıxardıqdan sonra, onun bədəninə yalnız qulaqlarının arxası ilə qoltuğunun altının sağ qalıb göyərmediyini gördük. Çiyini, beli və budunun dərisi yerdə sürtülməkdən qopmuşdu. Həbibin möhkəm canı buna necə dözmüşdü? Onun yerinə kim olsaydı, can verib ölərdi. Hər şeyə rəğmən nə vaxt sağalacağını isə yalnız Allah bilirdi. Qidalanma şəraitimizə görə, adicə dırnağımız belə qopsaydı, sağalması çox uzun çəkirdi. Amma bu qədər yara sınıq və əzik yerlərinin nə zaman sağalacağı məlum deyildi...

On səkkizinci fəsil

Bir hadisənin başağrıları

Həbibin başına gələn macəradan iki ay keçirdi. Allaha şükür, bu müddətdə bir az özünə gəlmişdi. Yaraları da get-gedə sağalırdı. Bu müddətdə iraqqlılar səbəbsiz yerə mövcud qadağaları artırmışdılar. Onsuz da çox çətinlik çəkirdik, buna tənəffüs vaxtı istirahət qadağasının əlavə olunması mənasız idi. Hamımız birlikdə iraqqlılara etiraz etmək qərarına gəldik. Etiraz olaraq idman etməyəcəyimizi bildirdik. İraqqlılar buna “qələyan” deyirdilər.

Bundan öncə, oyun zamanı bizim topla üçüncü korpusun topu bir-birimizin həyətinə düşərdi. Belə olduqda, topun tikanlı məftillərə düşməsindən qorxmayaaraq möhkəm zərbə ilə qarşıdakı korpusa atardıq. Həmin günlərdən birində, günorta

radələrində, üçüncü korpusun əsirlərinin topu bizim həyəətə düşdü. Həmişəkinin əksinə, bu dəfə topu atmağa heç kim getmədi. Rəhim xəstəxananın önündə oturub gözünün ucu ilə bizi güdür, nə edəcəyimizi bilmək istəyirdi. Biz də etina etmədən həyətdə gəzişirdik. “Xeybər” əməliyyatının iştirakçılarından olan 21 yaşlı Əli Dərugəri o tərəfə gedib acıqla topu götürdü. Əlində nəsə vardı, diqqətlə baxdıqda tikanlı məftillə topu tikə-tikə etdiyini gördük. Niyə belə etdiyini bilmək istədikdə, Rəhim ayağa qalxıb qışqırdı: “Nə edirsən, axmaq!? Buraya gəl”. Əli Rəhimin səsini eşitdikdə, həmin əsəbi vəziyyətlə ona doğru getməyə başladı. Rəhimin yanına çatdıqda, qəfildən əlindəkini Rəhimin boynuna saldı. Rəhimin nalə səsi ucaldı. Onun boynunun sol hissəsindən qan axmağa başladı və bir göz qırpımında yaxası ilə çiyini al-qana boyandı. Rəhim möhkəm əli ilə qan axan yerə basıb fit çaldı. Üzü təbaşir kimi ağarmışdı. Ardıcıl fit səsini eşidən əsgərlər həyəətə qaçdılar. Həyətin izdihamında Əli yoldaşları ilə birgə kazarmaya getdi. O yuxarı mərtəbədə olan 8 nömrəli kazarmada qalırdı. Heç kim danışmırdı. Hamımız donub qalmışdıq. Başımıza nə oyun açacaqlarını bilmirdik. O günədək əllərinə bəhanə verməməyimizə rəğmən, gecə yarısı kazarmalara soxulub bizi ölənədək döyürdilər, indi isə qırmızı xətti adlamışdıq, bu dəqiqədən sonra bizə yalnız Allah kömək ola bilərdi.

Pəncərə arxasında dayanıb iztirabla çölə baxırdım. Ürək döyüntülərimin səsini eşidə bilirdim. Heç kimin səsi çıxmırdı. Kazarmanın fəzası qorxu və iztirabla dolmuşdu. Bizim düşərgədən olmayan əsgərlərdən bir-iki nəfəri korpusun pillələrini qalxanda məni görüb əsəbiləşdi və səvəndəni barmaqlıqlara vurub nərə çəkməyə başladı.

Düşərgənin qapısından girib yuxarı çıxan əsgərlərin əlində hər şey var idi. Kabel, səvəndə, dəyənək, güclü elektrik şoku və s. Dayanmadan da qışqırıb deyirdilər: "Hamısını məhv edin, boyunlarını sındırın, bu mürdarlara nəfəs almağa imkan verməyin!"

Əsgərlər ikici mərtəbəyə çatan kimi 8 nömrəli kazarmanın əsirlərinin səsi hər tərəfdən eşidildi. Əsirlərin bağırtıları nə qədər ucalırdısa, əsgərlərin kötkləmə səsi də bir o qədər yüksəlirdi. Sanki kabellə dəyənək deyil, güzrlə divara vururdular. Əsirlərin ah-nalə səsi çoxaldıqca, bizim də iztirabımız artırdı. Yarım saatdan sonra, əsirlərin səsi kəsildi. Yuxarıda nələr baş verdiyi gün kimi aydın idi. Yəqin ki, əsirlər taqətsiz və yarıcan halda yerə yıxılmışdılar. Hər tərəfi bürüyən ölümcül səssizlikdən sonra, bir neçə əsgər söyüş söyə-söyə pillələri aşağı endilər. Əsgərlərin ayaq səsləri ilə birgə qəribə taqqıltı səsi də eşidilirdi. Dörd əsgər halsız və qan içində gözlərini yummuş Əlinin əl-ayağından yapışib onu həyəətə apardılar. Başının yellənməsindən anladım ki, taqqıltı səsi Əlinin başının pillələrə dəymə

səsi imiş. Əsəblərim pozulmuşdu. Yazığı necə döymüşdülersə, belə bir vəziyyətə düşmüşdü. Onu koridora, bizimlə üçüncü kazarmanın arasına atdılar. Gözümü sinəsindən çəkmirdim. Nəfəs alıb-almadığını görmək istəyirdim. Nə qədər baxdımsa, heç nə duya bilmədim. Bir neçə dəqiqə sonra 20-30 əsgər əllərində metal borularla korpusumuza doğru qaçmağa başladılar. Əllərindəki metalları gördükdə, dünya başıma fırlandı. Əsgərlər Əliyə çatdıqda, öncə beş-altı dəfə onu möhkəm təpiklədilər, sonra da üzünə tüpürüb ağır söyüslərlə yuxarı çıxardılar. Yazığın üzünə, sinəsinə, qarnına çəkmə ilə elə vururdular ki, sanki Əli Səddam Hüseyini öldürmüşdü! Bunu edirdilər ki, bizə ibrət dərsi olsun. Onlara əl uzadan şəxsin sonunun dəhşətli ölüm olduğunu bizə göstərmək istəyirdilər. Əli artıq tərپənmirdi. Bir anlığa ətrafıma baxdım. Məndən başqa pəncərənin önündə heç kim yox idi. Ürəyimdə korpusun qarşısında uzanan Əli ilə danışırıdım: “Məgər sən bu vəhşi və Allahdan xəbərsizləri tanımırdın ki, belə bir iş gördün?! Bu işlə başına nə gələcəyini düşünmədinmi?! Rəhimə görə öz canını və digərlərinin həyatını təhlükəyə salmaq rəva idimi?”

Rəhimin başına nə gəldiyini bilmək istəyirdim. Bir gün ürəyimin dərinliyindən bu adamın sağ qalmasını arzulayacağım heç ağıma gəlməzdi. Rəhimin ölümü ilə iraqılılar bizdən ən az 20 nəfəri öldürəcəkdilər.

Sonra da Qırmızı Xaç Komitəsinə deyəcəkdilər ki, həmin 20 nəfər hücum edib əsgərimizi öldürmək istəyiblər. Artıq bütün kazarmalardan əsirlərin ah-nalə səsi eşidilirdi. Əsirləri döyərkən arada əsgərlərdən 2-3 nəfər aşağı gəlib Əlinin başı üstə gedir, sonra da iri cüssələri ilə onun sinəsinə və boynuna çıxıb, atılıb-düşürdülər. Hərəkətləri normal deyildi. O qədər qəzəbli idilər ki, nə etdiklərini bilmirdilər. Acıqlarını tökdükdən sonra, yenə digər əsirlərin yanına qayıdırdılar. Əli ilə məsafəm 6-7 metr olardı, amma əsgərlər sinəsinin üstünə çıxdıqda, sümüklərinin sınma səsi beynimdə əks-səda verirdi. Onun üçün ürəyim ağrayırdı. Səssiz halda koridora uzanmışdı, qətiyyətlə tərənəmirdi. Əlinin dünyasını dəyişdiyinə əmin olduqdan sonra, dostlara baxıb dedim: “Əlini öldürdülər, inanırsız? Onu tapdalayaraq əzdilər! Daha nəfəs almır”.

Biri dilləndi: “Axı o hansı ağılla belə bir iş tutdu?!” Başqa birisi dedi: “Hamının yerinə qərar çıxarıb, belə bir müsibət yaranmasına necə razı oldu?”

Haqlı idilər. Əlinin bu hərəkəti ilə iraqqlıların qarşısında çətin duruma düşmüşdük. Əliyə heç cürə haqq qazandırmaq olmurdu. İndi bizdən necə əvəz çıxacaqlarını Allah bilirdi. Bilirdim ki, onlar məni pəncərə önündə görsələr, tikə-tikə edəcəklər, amma yenə də Əlinin cansız cəsədinin başına nə oyun açacaqlarını görmək istəyirdim. Yavaşca çölə baxdım.

İki əsgər Əlinin qollarından yapışıb yerdə sürüməyə başladı. Onu yuxarı çıxarmaq istəyirdilər. Cənazəsindən əl çəkməyib daha nələr etmək istədikləri məlum deyildi. Yəqin ki, yenə kazarma yoldaşlarının yanında onun sinəsinin üstünə çıxacaqdılar. Elə bu fikirdə idim ki, qəfildən tappılı səs eşitdim. Əvvəlcə nə baş verdiyini anlamadım. Amma iraclıların yuxarıdan birini atdığıni gördükdə, sanki məni ilan sancdı. Yerimdəcə donub qalmışdım. İraqlıların ikinci mərtəbədən kimi atdıqlarına baxmağa cəsəət edə bilmirdim.

Bir-iki nəfər pəncərəyə doğru qaçdı. Onlardan biri dedi: “Namərdlər Əlini aşağı tulladılar”.

Düşənin Əli olduğunu bidikdə bir az rahatlaşdım. O yazığın başına gətirdikləri bəlalardan sonra əmin idik ki, artıq şəhid olub. Amma digər əsirlərə görə nigaran idim. Bir an düşündüm ki, əsgərlər əsəblərindən digər əsirləri də aşağı atırlar. Onlar dostlarımızın bütün pullarını toplayaraq aldıkları şəkər kisələrini yuxarıdan Əlinin cənazəsi üstə atırdılar.

Pəncərələr açıq idi, amma nəfəs ala bilmirdim. Əsirlərdən bəziləri kazarmanın küncündə başlarına adyal atıb qış sviterlərini geyinirdilər. Əyinləri qalın olduqda, zərbələrə dözmək bir az asan olurdu. Bu dəfə əsgərlər doğrudan da qan-qan deyirdilər. Təxminən bir saat olardı ki, Əlinin cəsədi günün altında qalmışdı. Bu

vəziyyətdə əsgərlərdən biri adyal gətirib onun üstünə atdı.

Cəfər Dəyyer limanından idi. Sadə insan olduğu üçün özünəməxsus dünyası vardı. Camaata qarışıb nəsə danışmaq istədikdə də, bir zaman limandakı balıqçılıq xatirələrini söyləyərdi. Əlinin üstünə adyal atdıqlarını eşidən Cəfər başını qaldıraraq dedi: “Ay Allah! Yəqin ki, günün altında əziyyət çəkməsin deyə belə etdilər!”

Cəfər bu sözü deyən kimi, dostları gülmək tutdu. O vəziyyətdə gülmək əsla düz iş deyildi, amma heç kim özünü saxlaya bilmirdi. Dostlardan biri qalxıb dedi: “Cəfər, bəs Allah sənə nə vaxt ağıl verəcək?!”

Cəfərin sözündən sonra bir az nəfəs ala bildik. Amma Kərəməli üstümə çımxıraraq dedi: “Get, otur yerində! Bu qalmaqalda dayanıb hesabat verməyin lazım deyil! Səni orada görsələr, canını alacaqlar! Necə vəhşiləşdiklərini görmürsən?”

Bəziləri Əli üçün fatihə oxuyurdu. İndiyədək şəhidlərimizdən heç kim işgəncə altında ölməmişdi. Bu ilk acı təcrübəmiz idi. Özlüyümdə düşünürdüm ki, niyə vəziyyət birdən-birə bu yerə gəlib çıxdı ki, əsgərlər qəfildən yanımızdakı kazarmaya şığıdılar. Görünürdü, yuxarıdakı əsirlərin payını verib qurtarmışdılar və indi növbə bizə çatmışdı. Həmin əsnada bir neçə əsgər adyalı Əlinin üstündən götürdü və cənazəni onun içinə qoyub koridora apardı. Nə

qədər boylandımsa görə bilmədim. Onu görə bilməyəcəyim bir yerə aparmışdılar. Qaçıb çantamdan güzgümü götürüb pəncərənin yanına gəldim. Oralarda əsgər olmadığına əmin olduqdan sonra güzgünü pəncərədən çölə çıxarıb koridorun axırına baxdım. Əsgərlər cəsədi adyala bürüyüb xəstəxananın yanına qoymuşdular. Əlinin qürbət eldə sona yetən gəncliyinə ürəyim yanırdı. Əlinin son bir-iki saatda nələr yaşadığını Allah bilirdi. Bu mərəkədən sağ çıxa biləcəyimizə ümid yox idi. Namərdlərdən hər şey gözləyirdik. Yaxınlıqdakı kazarmadan gələn əsirlərin nalə səslərini eşidəndə, halımız daha da pisləşirdi. Bir nəfər quyunun dibindən danışmış kimi zəif səslə dedi: “Boş yerə həm özünü məhv etdi, həm bizi bədbəxt günə qoydu!”

Bir neçə dəqiqə sonra yaxınlıqdakı səs kəsildi və bizim kazarmanın qapısı açıldı. Qapıda dayanan əsgərlər ac canavar kimi cilov gəmirirdilər.

Başçı əsir Əli Əbdal cəld “qalx” komandası verdi. Kazarmaya girən 15 nəfər vəhşidən üçü Əliyə doğru şığıyıb tələm-tələsik onu çölə çıxardılar. O qədər cəld idilər ki, bir an qapının çərçivəsi yerinə, Əlini metal barmaqlıqların arasından keçirdiklərini sandım! Hamımız bilirdik ki, bizim başımıza nə bəla gələcəksə, onun on qatını başçımızın başına gətirəcəkdilər. Belə hallarda iraclılar günahı başçının boynuna atırdılar ki, nəyə görə kazarmanı düzgün idarə edə bilmirsən.

Başçı əsir tənbeh olunmaq üçün çölə aparıldıqda, dərhal özümüz üçün yeni bir başçı seçməli idik. Amma bu dəfə belə bir iş görməyə fürsət yaranmadı.

Qəhtan saçlarını İraq ordusunda ağartmış ortayaşlı əsgər idi. Uzun boyulu və gövdəli hərbiçi idi. Həmişə çuğundur kimi qıp-qırmızı olurdu. Qara çatma qaşu ilə qalın bığı səbəb olmuşdu ki, onu görənlər heç vaxt çöhrəsini unutmasınlar. Öncədən onu tanıyırdım, amma indi onu Beynəl-qəfəseyndə gördükdə, çox təəccüblənmişdim. Əslən Rəmədi əhalisindən olan bu insan, çox avam idi. Hətta yazıb-oxumaq da bacarmırdı. O, mətbəxdə işləyən əsirlərlə münasibətdə olduğu üçün azacıq farsca bilirdi.

Sinəsini önə verən Qəhtan yüksək səslə “otur” komandası verdi. Oturduq. Sayımızı yoxlamaq istəyirdi. “Başlar yuxarı” - deyə ikinci əmri verdi. Təəccüblə başımızı qaldırdıq. Həmişə say vaxtı başlar aşağı olmalı idi. Mən sıranın ortalarında oturmuşdum. Əsirlərə baxa-baxa gəlib mənə çatanda dedi: “Mehdi, bura gəl”. Əsirlər arasında, məndən başqa tanıdığı yox idi. Əsirliyin ilk günlərini xatırladım, o vaxtlar yemək alarkən məni mətbəxdə görürdü. Kiçik cüssəmə o qədər təəccüblənirdi ki, əlimdəki qabla yanına getdikdə, bir neçə saniyə gözünü mənə zilləyib baxırdı. Məni niyə çağırıldığını bilmirdim. Yerimdən qalxıb tərəddüdlə dedim: “Mən?!”

Əli ilə sağ tərəfini göstərdi. Başçılarının həmişə dayandığı yerə işarə edərək dedi: “Hə! Gəl, sən başçısən”. Bir an düşündüm ki, bu bir-iki saatda o qədər stress keçirmişəm ki, artıq qulaqlarım səhv eşidir. Məndən hər cəhətdən böyük olan bu qədər əsirin içərisindən nəyə görə məhz məni seçmişdi?¹ Əsgərlər elektrik şoklarının dəstəyini sarğılı əllərində yerləşdirirdilər. Əlləri al-qana boyanmışdı. Dinsizlərin özlərinə də yazıqları gəlmirdi. Əsirləri o qədər vurmuşdular ki, əllərinin içindən qan gəlirdi. Bir neçə dəqiqə sonra, Qəhtanın işarəsi ilə əsirlərin üstünə hücum etdilər. Bir göz qırpmında sıra dağıldı. İki əlləri ilə kabelləri qaldırıb qardaşların belinin ortasına endirirdilər. Sanki süngü ilə yer qazırdılar! Canımdan əziz olan şəxslərin döyüldüyünü, fəryad etdiyini gördükdə, bədənimə titrəmə gəlir, damarlarımın bir-birindən ayrıldığını hiss edirdim.

Əsgərlər yorulub ləhləsələr də, əl çəkmək istəmirdilər. Əlləri ilə vurub ayaqları ilə itələyir, yerə sərdikdən sonra, çəkmələri ilə qarınlarına və böyürlərinə zərbələr endirirdilər. Qəribə səhnə idi. Bu neçə il müddətində, ilk dəfə idi ki, bir küncdə dayanıb dostlarımdan döyülməsinə tamaşa edirdim. O vaxta qədər bilmirdim ki, tamaşaçı olmağın əzab-əziyyəti, döyülməkdən daha pis imiş. Sanki əsgərlər zərbələri

¹ Bu başçı olduğum ilk və son dəfə idi.

dostlara yox, mənə endirirdilər. Qəhtan bu işi ilə mənə lütf edib canımı xilas etmək istəmişdi, amma bilmirdi ki, bu vəziyyət mənə daha ağır idi.

Dodaqlarım əsirdi. Görəsən, dostlarımı yenə sağlam görə biləcəkdimmimi?! Əsirlərin üzündəki və bədənindəki qaralmış yaralar, elektrik şokunun metaldan daha güclü olduğunun göstəricisi idi. Olmayan şəraitimizlə dostlarımı necə sağaldacağımı düşündükdə, ürəyim partlayırdı.

Hamı yerə yıxılmışdı, heç kim tərpənmirdi. Əsgərlər səsi çıxan şəxsin üstünə qırğı kimi şığıyıb, səsi kəsilməyə qədər döydülər. Bu ilk dəfə idi ki, iraclılar əsirləri döydükdə heç nəyi veclərinə almırdılar. Onların bu qədər cəsarətli olması nə isə ciddi bir hadisənin baş verməsindən xəbər verirdi. Əsirlərin nəfəs almaqdan başqa heç bir şeyə qadir olmadıqlarına əmin olduqdan sonra, çıxıb getdilər. Əsgərlərin üçü çölə çıxarkən mənə doğru gəldilər. Biri tənə ilə dedi: “Deməli, sən başçı oldun, hə?!” Sonra da əlini qaldıraraq üzümə möhkəm şillə vurdu. Divara yapışdım. Mənə doğru addımlayıb yenə bir neçə zərbə endirdi. Dostu da bekar qalmamaq üçün məni yumruqlamağa başladı. Mən də dostlarımı kimi döyüldüyümə görə sevinirdim. Kazarmadan çıxan Qəhtan əsgərlərin şillə-təpik səsinə dönüb uca səslə dedi: “Niyə vurursuz? Buraxın”.

Onlar məndən əl çəkib deyinə-deyinə kazarmadan çıxdılar. Özümə gəlmək üçün üz-gözümə əl

gəzdirdim. Dostlarıma yardım etməli idim, amma necə? Sanki ayağıma bir tonluq çəki daşı bağlamışdılar, yerə yapışmışdım. Addım ata bilmirdim. Çətinliklə də olsa, onlara doğru yola düşdüm. Bəziləri halsızlıqdan bir-birinin üstünə sərilmışdilər. Qardaşların çoxunun qarın və bel nahiyələrində suluqlar əmələ gəlmişdi. Səvəndə zərbələri nəticəsində yaranan bu suluqların bəziləri partlamış və paltarlarını islatmışdı. Kazarmanın divarları da qan ləkələrinə boyanmışdı. Bəzi uşaqların əl-ayaq dırnaqları tamamilə yerindən qopmuşdu. Altdan sviter geyinənlərin vəziyyəti digərlərinə nisbət daha yaxşı idi. Onlar yavaş-yavaş yerlərindən qalxıb digərlərinə yardım etmək üçün yanıma gəldilər.

Pillələri iki-iki çıxan əsgərlərin ayaq səslərindən yenə yuxarı çıxdıqları anlaşılırdı. Sanki hələ əsəbləri soyumamışdı. Kimisə yaddan çıxarmaqdan qorxurdular. Öncə vəziyyəti digərlərindən ağır olanları qaldırıb otuzdurdum. Bədənlərinə yapışan maykalarını yavaşca çıxardım. Əl vuran kimi ağrıdan qışqırırdılar. Bəzilərinə su içirdim. Bəzilərinin əl-üzündəki qanı nəmli dəsmalla sildim. Onlara yardım etsəm də, fikrim çöldə idi. Bir yandan Əli Əbdalın dərdsini çəkir, bir yandan da digər əsirlər haqda düşünürdüm. Əmin idim ki, əsgərlər yenə qayıdıb əsirləri döymək istəsələr, bir neçə nəfər öləcək. Əsirləri sahmana saldıqdan sonra, pəncərəyə gedib nələr

olduğuna baxırdım ki, qəfildən Rəhimi gördüm. Əlini sarğılı yarasına qoyub, sallana-sallana korpusta gəzirdi. Onu görən kimi dərindən ah çəkdim. Əli yersiz bir hərəkətlə canından keçmişdi və cəsədi ortalıqda qalmışdı. Rəhim isə, heç nə olmamış kimi əlini-qolunu sallaya-sallaya gəzirdi. Onun korpusa gəlməsi xəbərini dostlara çatdırdım. Heç kim bir söz demədi, yalnız dostlardan biri tutqun və dolğun səslə Quran oxumağa başladı:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الرَّحْمَنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾ الشَّمْسُ
 وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ ...¹

Səsini yüksəltdikcə, əsirlərin qanlı gözlərindən yaş axmağa başladı. Özümüzə yazığımız gəlirdi. Günahsız müsəlman balaları səhranın ortasında, insanlıqdan və şərəfdən pay götürməmiş düşmənin ovcunda giriftar olub qalmışdı. Quran qurtardıqdan sonra, dostlar həmin vəziyyətlə Əli üçün Fatihə oxudular.

Axşam namazı üçün dəstəmaz almağa getdim. Sulu əlimi üzümə çəkəndə, əsgərlərin şillə vurduqları yer göynədi. Dostlarım yadıma düşdü, görəsən, onlar nə çəkirdilər?! Qüruba bir saat qalmışdı. Əlinin cənazəsi hələ də adyalın içində, xəstəxananın yanında idi.

¹ "Ər-Rəhman" surəsi, 1-5-ci ayələr.

Birdən kazarmanın qapısı açıldı. Rəhim, Qəhtan və bir neçə əsgər içəri girdi. Rəhimin əli hələ də boğazında idi. “Qalx” komandası verdikdə, o, mənim başçı təyin edildiyimi anladı. Bir anlığa duruxub qaldı. Məni başçı təyin etdiklərinə inana bilmirdi. Kifayət qədər döyülmədiyimi gördükdə, qanı qaraldı. Hiddətlə əsgərlərə baxıb dedi: “Hansı axmaq bu əclafı başçı seçib?!”

Bütün əsgərlər dünyadan xəbərsiz şəkildə Rəhimin arxasında dayanan Qəhtana baxdılar. Qəhtanın rəngi qaçmışdı. Rəhim qəzəblə onun başına qışqıraraq dedi: “Sən bilmirsən, ən böyük hoqqabaz məhz bunun özüdür?! Niyə bunu başçı etdin, adam qıtlığı idi?”

Əsgərlərin biri Rəhimin əsəbi olduğunu görüb məni sıraya itələdi. Rəhim əsirlərin üzünə baxmırdı. Bəlkə də, hələ necə davranacağına dair qərar çıxarmadığı üçün belə edirdi. Heç nə danışmadan sayımıza baxıb digər əsgərlərlə birgə çıxdı. Nə günorta yeməyi verildi, nə də axşam. Bir neçə dəqiqə sonra, təcili yardım maşını gəlib Əlinin cəsədini apardı.

Səhər açıldı, amma iraclılar qapıları açmadılar. Su vedrələri boşalmış, əvəzində sidik vedrələri isə dolmuşdu. Hətta iki nəfərin çölə çıxıb vedrələri boşaltmasına da icazə vermirdilər. Yalnız özləri sayımızı bilmək üçün gəlib yoxlayır, sonra gedirdilər. Belə getsəydi vəziyyətimiz dözülməz hala çevriləcəkdi. Əsgərlərdən biri pəncərənin önünə gəlib dedi: “Yemək

və çörək işinə baxanlar çıxsınlar". Dostlardan bir neçə nəfər bayıra çıxdı. Çörəklə şorbani gətirsək də, yeyib yeməməkdə qərarlı idik. İraqlıların təzyiqinə görə, nə vaxt ayaqyoluna gedəcəyimiz məlum deyildi. Səhər yeməyi də yeyib ayaqyoluna ehtiyacımız olsaydı, nə edəcəkdik? Hər halda dünən səhərdən ac olduğumuza görə yeməyi yedik. Yeməkdən sonra üç-dörd nəfərin çölə çıxıb qabları yumasına və su gətirməsinə icazə verdilər. Qablardan bir neçəsini götürüb iki nəfərlə birgə bayıra çıxdım. Digər iki nəfər də sidik və su vedrələrini götürüb çıxdılar. Düşərgəyə qərribə sükut çökmüşdü. Bilinmirdi, tufandan öncəki sakitçilikdir, yoxsa sonrakı.

Kazarmaya qayıtdıq. Günorta radələrində başçı əsirləri geri qaytardılar. Ötən gecə onları koridorun axırındakı otaqlarda saxlamış, başlarına müsibət gətirmişdilər. Hamımız Əli Əbdalı əhatəyə aldığımızda qışqırırdı. Onu o qədər döymüşdülər ki, kiminsə ona əl vurmasını istəmirdi. Paltarları qurumuş qan və suluq ləkələri ilə dolu idi. Köynəyini çıxarmaq çox uzun çəkdi. Maykasının bəzi hissələri yaraya bitişən sargı kimi, bədəninə yapışmışdı. Gözlərinin üstü də yumurta boyda şişib göyərmişdi. Qırıq-qırıq sözlərlə bildirdi ki, əsgərlər onları döydükdən sonra, kanalizasiya hovuzuna atıblar. Deyirdi ki, bizə ip bağlayıb kanalizasiyaya atdılar. Sonra da çəkmələri ilə başımızı suya batırdılar. Bayıra

çıxdıqda da, çəkələklərini nəcisin içinə salıb ağzımıza soxurdular. Ardınca da həmin çəkələyi üzümüzə vururdular. Onun söylədiklərinə görə, dünəndən bu vaxta qədər heç bir mürdərçılığı əsirgəməmişdilər. Buna görə də, yaralarının üfunət edib çirklənməsindən qorxurduq.

Günortadan sonraya kimi çölə çıxmağımıza icazə vermədilər. Boğulmağa qalmışdıq. Günortadan sonra isə qapıları açıb kötəkləyə-kötəkləyə çölə çıxmağımıza icazə verdilər. Ayaqyoluna doğru qaçdıq. Çölə çıxmağımızdan bir neçə dəqiqə sonra "içəri" komandası verildi. Hələ əsirlərin yarısı ayaqyolu növbəsini gözləyirdilər. İçəri qayıtmaq məcburiyyətində idik. Əsgərlər qapıların ağzında dayanmış, əsirləri yumruq-təpiklə qarşılayırdılar. Bir müddət qabaq düşərgəni tərk edən Sair getməzdən öncə yeni bir işgəncə növü yaratmışdı. O iki əlilə eyni zamanda əsirin qulaqlarına şillə vururdu. Sonralar əsgərlərdən biri məni belə cəzalandırırdıqdan sonra, neçə saat düz-əməlli eşidə bilmədim. Çox adamın qulağının pərdəsi beləcə yırtıldı və eşitmə qabiliyyətini həmişəlik itirdi.

Başçı ilə danışdıq və qərara gəldik ki, ayaqyoluna həddən artıq ehtiyacı olanlar növbəti tənəffüsə qədər sidik vedrəsindən ağır iş üçün istifadə etsinlər. Bilirdik ki, bu işlə kazarmanın havası dözülməz olacaq, amma çarə yox idi. Ertəsi günün səhəri Rəhim öz dəstəsilə

sayımızı yoxlamaq üçün qapını açdıqda, pis qoxuya dözə bilməyib tez sayımızı yoxlayıb getdi. Saat 10 radələrində yenə çölə çıxmağımıza bir neçə dəqiqəlik icazə verildi. Bir neçə nəfər cəld nəcislə sidik vedrələrini götürüb çölə çıxdı. Bəziləri də çimməli olduqları üçün tez hamama və digərləri də ayaqyoluna tərəf qaçdılar. Ayaqyolu növbəsini gözləyərkən, digər kazarmaların yaralı əsirləri ilə öz vəziyyətimiz barədə danışmağa başladıq. Əsirlərdən biri olan Əmirin danışığından məlum oldu ki, səhər vaxtı yoxlanışa gələn Rəhim hamıya başını aşağı salmağı tapşırmış, ardınca da sidik vedrələrini aşırıb bütün yeri murdarlayıbmiş.

Bu dəfə də hələ hamımız ayaqyoluna getməmişdən qabaq “içəri” komandası verildi. Bilirdik ki, heç kimə rəhm etmirlər, bir az geciksəydik, yumruq-təpiklə əziləcəkdik. İkinci gün də yalnız günorta və axşam yeməyi üçün bir neçə nəfəri səslədilər və axşamçağı çölə çıxmağa imkan vermədilər. Üçüncü gün də eyni minvalla keçdi. Yeganə fərq bu idi ki, bu iki-üç gündə əsgərlər bir az özlərinə gəlmiş, sarğılı əlləri sağalmışdı. Elə buna görə də səhər kazarmalara soxulub bizi yenə döyməyə başladılar. Əsgərlərin kabel və səvəndə zərbələri nəticəsində əsirlərin göyərmiş və suluqlamış yaralı bədənələrindən qan axırdı.

Hadisənin dördüncü günü idi. İraqlılar kazarmaların dözülməz vəziyyətini və üfunətli qoxusunu hiss edib,

nəhayət gündə bir saat səhər çağı çölə çıxmağımıza icazə verdilər. Bir saat ayaqyoluna və hamama gedib kazarmanı təmizləmək üçün yetərli vaxt deyildi. Amma onu da qənimət bilib əl-ələ verdik, bu müddətdə hər tərəfi yuyub sulamağa başladıq. Bu bir saat bizim üçün qızıla çevrilmişdi. Yerimizə qayıdarkən iraqlılar qarşılarna çıxan hər kəsin çəkəliyini alıb başına vururdular. Bu iki-üç gündə işgəncə məsələsində yaradıcılığa başlamışdılar. Plastik çəkələk üzümüzə dəydikdə, elə bil sifətimizi ülgüc ilə kəsirdilər. Həmin gün Əli üçün yas mərasimi təşkil etdik. Bir araya toplanıb onun üçün Quran və Fatihə oxuduq, savabını ruhuna hədiyyə etdik.

Sonrakı günlərdə əsgərlər əsirləri çıxarıb döydükdən sonra, kanalizasiya hovuzuna atırdılar. Bu cəza növünü Həbibin işgəncəsindən sonra öyrənmişdilər. Görünür, bu metod çox xoşlarına gəlibmiş. Bilirdilər ki, əsirlər paklıq və nəcasət məsələsinə qarşı çox həssasdırlar. Buna görə də qəsdən belə edib onları islanmış vəziyyətdə yerlərinə göndərirdilər ki, hər tərəfi murdarlasın.

Məlum hadisədən sonra, əvvəlki vəziyyətə qayıtmağımız üç-dörd ay çəkdi. Bu müddətdə nələrlə yaşadığımızı yalnız Allah bilir. Yerimizdə həbs olub piyada yol getməkdən məhrum olduğumuz üçün, hamımızda qəbizlik yarandı. Bəzilərimizin vəziyyəti daha ağır idi. Bu müddətdə dostlardan çoxu babasil

xəstəliyinə düçar oldular¹. Artıq tənəffüs saatımız da yarıya enmişdi, idman məşğələsini də məhdudlaşdırmışdılar. Əsgərlər kiminsə əlbəyaxa döyüş idmanı ilə məşğul olduğunu görsəydilər, vayını verirdilər. Bu neçə ildə nə əkmışdiksə, rəhmətlik Əli hamısını korlamışdı. Onun başımıza açdığı işlə əsirliyin yeni fəslə başlamışdı. Yeni fəsildə iraclıların kin-küdurəti öncəkindən qat-qat artmışdı.

Altı ay sonra, Qırmızı Xaç Komitəsinin nümayəndələrindən eşitdik ki, Əli Dərugəri sağdır! Təəccübdən gözümüz kəlləmizə çıxmışdı. Bu mümkünsüz görünsə də, nümayəndələr Bağdadda onun əleyhinə Rəhimin şikayəti əsasında təşkil olunan məhkəmədən o qədər əminliklə danışdılar ki, hamımız Əlinin sağ olduğuna əmin olduq.²

¹ Uzun illər keçsə də, dostlarımın bu xəstəliklə əlbəyaxa olma səhnələri hələ də yadımdan çıxmayıb. Qardaşlar qəbizlikdən xilas olmaq üçün burada izah edə bilməyəcəyim şeylər edirdilər.

² Müəllif: Kitabı yazarkən Əli Dərugəri ilə təxminən iki saat telefonda danışdım. O həmin günün hadisələrini və ondan sonra baş verənləri xırdalıqları ilə mənə danışdı. Həmin düşərgədə və ondan sonra Bağdadın ər-Rəşid həbsxanasında gördüyü işkəncələr, onda şiddətli sinir və ruhi xəstəliklərə səbəb olmuşdu. Həmin xəstəliklərə qarşı çox güclü dərmanlar qəbul edir. Elə bir vəziyyətdədir ki, bir gün dərman qəbul etməsə, şiddətli unutulmuşluğa düçar olur, evini və məhəlləsini tapa bilməyib sərgərdan qalır.

On doqquzuncu fəsil

Əl-Hüseyn raketi

Artıq ramazan ayına təsadüf edən 1987-ci ilin yaz fəslilə xudahafizləşirdik. Fitr bayramının namazını kazarmada qıldırıq. Sonra isə korpusların qapısı açıldı və bir ildən sonra dostlarımızı və şəhərimizdən olan əsirləri görə bildik. Hər il Fitr bayramında digər korpuslara getməyimizə icazə verirdilər. Başçılara bir miqdar şokolad vermişdilər ki, əsirlər arasında bölşünlər. Gözəl gün idi. Bu bir ayda arıqlayıb zəifləsək də, qəlblərimizi aydınlaşdırən mənəviyyat nuru zəiflik hissini bildirmirdi.

Axırınıcı dəfə diş həkiminə getməyimdən iki il keçirdi. Dişimi doldurmağın vahiməli anları o qədər dəhşətli idi ki, bütöün xırdalıqlarını xatırlayırdım. Bir müddət olardı ki, yuxarı dişlərin sol tərəfində olan bir

diş çox ağrıyırđı. Dözməyə çalışırdım, amma mümkün deyildi. Buna görə də diş həkiminə getmək qərarına gəldim. Bu müddətdə dişərgənin diş həkimi bir neçə dəfə dəyişilmişdi, hamısı da bir-birindən daha savadsız və kobud idilər.

Dostlardan dörd-beş nəfərlə diş həkiminin yanına getdik. Növbədə məndən qabaq bir-iki nəfər var idi. İşlərinin qurtarmasını gözlədim. Növbəm çatdıqda oturacaqda həkimlə üz-üzə əyləşdim. Ağzımı açıb barmağımla ağrıyan dişimi göstərdim. Gedib bir iynə gətirib damağıma vurdu. Beş dəqiqə sonra quyruğa bənzəyən bir şeylə yanıma gəldi. Əlindəkini dişimə vurduqda ağrıdan atılıb düşdüm. Dişim hələ keyiməmişdi. İşarə ilə dayanmasını göstərib dedim: "Ağrı! Ağrı!" O da cavab verdi:

-Ağrı yoxdur! Ağrı yoxdur!

Az qalmışdı ki, əngimi yerindən çıxarsın. Başım gicəllənirdi. Gəldiyimə peşman oldum. Bilirdim ki, bu cəlladlarda insaf deyilən bir şey yoxdur. Həkim heç düşünmə fürsəti vermədən əl atıb dişimi yerindən qopardı. Paslanmış dəmir dadı ilə ürəyim bulandı. Həkim həyasızcasına baxaraq, dişimi gözümün önünə tutmuşdu. Zalım həkim dişimlə birgə əngimdən bir parça ət də qoparmışdı. Gördüyüm diş sağ-salamat görünürdü. Ağzım qanla dolmuşdu. Qanı boşaltdıqdan sonra, həkim bir sarğı götürüb dişimin üstünə qoydu və artıq gedə biləcəyimi dedi.

Dişimin qanaxması dayanmırdı. Xatırlayırdım ki, uşaq vaxtı kimsə dişini çəkdirsəydi, tünd çayın içinə bir az duz töküb ağzını yaxalayar və beləcə qanaxmasını dayandırardı. Bundan əlavə bir tikə əti kabab edib yumşaq hissəsini çəkilən dişin yerinə qoymaq da olardı. Bizə çay verilmə saati olmadığı üçün bu işi görə bilməzdim.

Bir neçə gün keçdi, amma dişimin ağrısı hələ toxtamamışdı. Əvvəlcə düşünürdüm ki, çıxarılan dişimin yeri ağrıyır, amma güzgüyə baxdıqda dəhşətə gəldim. İnsafsız həkim çürük dişimin əvəzinə sağ dişimi çıxarmışdı. Sən demə, bu neçə gündə həmin çürük dişim ağrıyırmiş. Ölsəm də, bir daha o həkimin yanına getməyəcəyəyimə söz verdim. Çox incitsəydi, özüm bir yolla müalicə üsulu tapacaqdım.

Tasua və Aşura gecələrində iraclılar gecənin yarısına kimi bizi narahat etmək üçün şən mahnılar səsləndirdilər. İlk dəfə idi ki, belə bir hadisə baş verirdi. Qürub vaxtı səsləndirilən Quran və azandan başqa, sabah səhərə kimi mikrofonlardan heç bir səs çıxmazdı. Bu dəfə isə gecə saat 10-u keçmişdi, amma səsgücləndiricilər hələ də işləyirdi. Aparıcı hərbi marşlar arasında bir neçə dəqiqədən sonra, önəmli bir xəbəri çatdıracağını bildirdi. Əhəmiyyətli olduğunu göstərmək üçün də tez-tez "önəmli" sözünü işlədirdi. Bu vaxta qədər o qədər yalan xəbərlər söyləmişdilər ki, indi insanları inandırmaq üçün "önəmli" sözünü

işlətməyə məcbur idilər. Diktor deyirdi: “Bu xəbər mütləq İraq xalqının, bütünlükdə ərəb ümmətinin sevincinə səbəb olacaqdır”. Kazarmada cansıxıcı sükut yaranmışdı. Heç kim bürüzə verməsə də, hamımız eyni hissləri keçirirdik. Bunu əsirlərin əsəbi halda kazarmada gəzişmələrindən anlamaq olurdu. Allaha yalvarırdıq ki, ağlımıza gələnlər düz olmasın. Pis hadisənin baş verməsindən çox qorxurduq. Əsgərlər o qədər həyəcanla var-gəl edirdilər ki, mütləq mühüm bir hadisənin baş verdiyi duyulurdu.

İztirab amanımızı kəsmişdi. Bilirdik ki, İmam Xomeyni bir müddətdir ürək xəstəliyindən əziyyət çəkir. Hətta inqilabın qələbəsindən sonra, Qumdan Cəmarana gəlmə səbəbi də həmin xəstəliklə əlaqədar idi. Həkimlər ağanın uyğun havada qalmasını tövsiyə etmişdilər.

İraqlılar da arada bu məsələni xatırladaraq əsəblərimizlə oynayırdılar. Bu müddətdə bir neçə dəfə imamın sağlığı üçün Kumeyl və Təvəssül duaları mərasimini təşkil etmişdik. Qorxurduq ki, bu dəfəki hay-küyləri doğru olsun və arzulamadığımız bir xəbəri eşidək.

Mart ayının axırları olmasına baxmayaraq, kazarmanın havası hamam kimi idi. Pəncərələr açıq olsa da, kazarmanın havasını dəyişəcək azacıq bir külək də əsmirdi. Bilmirdik, həyəcandan isti basmışdı, yoxsa bu gecə digər gecələrdən daha mı isti idi? Yenə

xəbər aparıcısı İraq xalqına səsləndi: “Ey əzəmətli İraq xalqı! Ey dəyərli iraclılar!”

Bir-iki saatlıq hay-küydən sonra, təfərrüatı belə olan bir xəbər yayımlandı: “İraq ordusu uzun mənzilli raket texnologiyasına nail olduqdan sonra, “əl-Hüseyn” adlı raket kompleksini qurdu. Vətəndə istehsal edilmiş bu raketdən ilk dəfə olaraq dünən səhər düşmən torpaqlarına atəş açıldı və İran paytaxtını hədəf alaraq insanlara, evlərə və binalara saysız tələfatlar verdi”.

Bir anlığa beynimin donduğunu hiss etdim. Eşitdiklərimin yalan olmasını istəyirdim, amma Səddamın baş nazirinin müavini Taha Yasin Ramazan, xarici işlər naziri Tariq Əziz və müdafiə nazirinin müşaviri General Əbdülcəbbar Şənşəllə Moskvaya hərbi məsləhətləşmə üçün getdiklərini xatırladıqda, xəbərin yalan olmadığına əmin oldum. Onların bu səfərlərdən heç vaxt əli boş qayıtmadıqlarını bilirdik. Bəlkə də tələfat onların dedikləri qədər deyildi, amma uzun mənzilli raket əldə edən Səddam kimi bir cinayətkardan da qorxmaq lazım idi. Səddam etik və humanist prinsipləri nəzərə alan biri deyildi.

Tehranlı əsirlərin halı hamıdan daha pis idi. Bəziləri onları əhatəyə alıb təsəlli verirdilər. Görəsən, neçə ailə məhv olmuş və dünyaları başlarına uçmuşdu? Neçə məscid, neçə məktəb məhv olmuşdu? Tehranla İraq sərhədinin məsafəsi çox olduğu üçün, İraq raketləri partlayıcı maddələrdən çox yanacaq la yüklənməli

idilər və bu o demək idi ki, bu partlayışların dağıdıcı gücü çox olmamalıdır. Amma biz bilirdik ki, bu bombardmanın səbəb olduğu vahimə, camaatı qorxudacaq. Bu hadisələrin təkrarı nəticəsində, xalqla dövlət arasında narazılığa və daxili çaxnaşmaya səbəb olacağından qorxurduq. Bunlarla yanaşı, İranın beynəlxalq təşkilatlardakı siyasi və hərbi mövqeyi üçün də nıgaran idik. Qorxurduq ki, bu şəraitdə İran öncəki kimi güclü mövqe ilə çıxış edə bilməsin. Bilirdik ki, bu vəziyyətdə dövlətlərin hər ikisi də önəmli qərar qəbul etsələr, üstünlük mövqeyi güclü olan ölkəndir.

Hamının qanı qara idi. Elə həmin vəziyyətdə idik ki, İraq radiosu yeni mahnı yayımladı: “Hüseyn raket¹ paytaxtı vurdu, İraq üzüağ oldu”.

Aydın idi ki, əvvəlcədən özlərini bu xəbərə və ardınca yayımlayacaqları şeylərə hazırlamışdılar. Bir neçə qadınla kişinin xorla oxuduğu həmin coşqulu mahnı İraq əsgərləri arasında şənliyə səbəb olmuşdu. Gecə yarısı idi və adi rejimə əsasən, öz otaqlarında və ya qərargahda olmalı idilər, amma hamısı çölə çıxıb silahları ilə Yəzlə² rəqsi edirdilər. Bu sevinc və şadlıq yalnız düşərgənin əsgərlərinə məxsus deyildi. Bir neçə

¹ Ertəsi gün, üzərinə “əl-Hüseyn” yazılan raketin şəkilini qəzetlərdə gördüm, növbəti günlərdə də “əl-Abbas” raketini gördüm.

² Bir növ ayaq rəqsidir, həm əza məclislərində, həm də şadlıqlarda oynanılır. Bu oyunda bir əli havada yumruq edib ayaqları möhkəm şəkildə yerə vururlar.

kilometr aralıda Rəmədi şəhərinin səmasını aydınlandıran işıqlandırıcı fişənglərdən iraqlıların necə sevindiklərini anlamaq olurdu¹.

¹ İraq ordusu məcburi müharibəni başlatmadan öncə, “skad-B” raketlərinin uzun mənzilli olması üçün çox çalışmışdı. Bu proses müharibə müddətində Misir, Çin, Fransa və s. ölkələrin dəstəkləri ilə davam etdi. Nəhayət, 1987-ci ildə, 630 km mənzilli ilk “skad-B” raketini sınaqdan keçirildi. Adı “əl-Hüseyn” olan bu raketin uğurlu sınağından sonra, İraq ordusu 1988-ci ilin mart ayından etibarən İran əleyhinə daha geniş şəkildə istifadə etməyə başladı. 1985-ci ildə İran tərəfindən İraq şəhərləri, xüsusilə də Bağdad əks-hücumla məruz qalmışdı. Buna görə də, İraq İrana raket hücumlarını azaltma məcburiyyətində qaldı və 1987-ci ilin aprel ayından, 1988-ci ilin mart ayına kimi, İranın şəhərləri raket hücumuna məruz qalmadı. Lakin İraqın “əl-Hüseyn” raketinin icadı ilə, İrana raket hücumlarına yenidən başlandı və İranın mərkəzində olan Tehran, İsfahan və Qum şəhərləri hədəfə alındı.

1988-ci ilin fevral ayının 29-u, İraq Tehrana 5 ədəd “əl-Hüseyn” raketinin atəşi ilə, şəhərlər arası raket hücumlarına başladı. 20 gün ərzində 88 ədəd “əl-Hüseyn” raketini ilə İrana atəş açıldı. Bu raketlərdən 4 ədədi sənaye və hərbi bölgələrə tuş gəldi, 3 ədədi çöllüyə düşdü. Yerdə qalan 81 raketin 23 ədədi hədəf alınan şəhərlərin səmasında partladı. Bu partlayışlar nəticəsində Tehrandə 239 nəfər, İsfahanda 23 nəfər şəhid oldu. Həmçinin 930 nəfər Tehran, İsfahan və Qum şəhərində yaralandı. Bu hücumlarda 205 ev, 100 ticarət mərkəzi və 120 mağaza xəsərət aldı.

İyirminci fəsil

Kərbəla-Kərbəla, biz gəlirik

Əl-Sovrə qəzeti Səddamın şəkilini vurub altına iri şriftlə yazmışdı: “İraqlılar üçün qeyri-mümkün yoxdur”.

Məqələnin əvvəlində, BMT Təhlükəsizlik Şurasının İraqa Favın geri alınmasında istifadə etdiyi kimyəvi silahlara görə etirazına, ötəri işarə edilmişdi. Sonra da bir iraqılı yazar bu etiraza uzun tənqid yazaraq, içində Səddamın bu sözünü də qeyd etmişdi: “İraqlılar üçün mümkünsüz heç nə yoxdur və müharibədə məqsədlərinə nail olmaq üçün, bütün silahlardan istifadə edəcəklər”.

Favı geri aldıqdan sonra, nə etdiklərini yalnız Allah bilirdi. Radio və televiziyaalarında o qədər səs-küy salmışdılar ki, sanki, Tehranı ələ keçiriblər. Demək

olardı ki, Səddam gözdən düşdükdən sonra, özünü doğrultmuşdu. Elə danışırdılar ki, guya özləri qəsdən Favı geri alma əməliyyatını gecikdiriblər. Yəni əslində bu, onlar üçün su içmək qədər asan imiş.

Həmin günlərdə qanımız tamamilə qaralmışdı. Cəbhədən və müharibədən xəbərsiz qalmaqdan bezmişdik. İyul ayının axırları idi. İraqda havanın istiliyi elə bir həddə çatmışdı ki, göydən alov yağırdı. Xuzistanlı dostlar buna “xurma bişirən vaxt” deyərdilər. Gündüzlər hava o qədər isti olurdu ki, xurmadan öncə bizim bişəcəyimiz güman edirdi. Səhərdən Nəhcül-bəlağə növbəsində idim. Növbəm çatdıqda kitabı götürüb pəncərə kənarında oturdum. Kitabı açdım. Qarşıma İmamın 228-ci hikməti çıxdı:

مَنْ أَصْبَحَ عَلَى الدُّنْيَا حَزِينًا فَقَدْ أَصْبَحَ لِقَضَاءِ اللَّهِ سَاطِئًا وَ مَنْ أَصْبَحَ يَشْكُو
مُصِيبَةً نَزَلَتْ بِهِ فَإِنَّمَا يَشْكُو رَبَّهُ¹

Hələ axıra kimi oxumamışdım ki, İraq radiosu hərbi marş yayımladı. Nəhcül-bəlağəni bağladım. Hərəsi bir işlə məşğul olan digər əsirlər də pəncərələrə doğru qaçdılar. İki-üç dəqiqə sonra xəbər aparıcısı: “Silahlı qüvvələrin baş komandanlığından verilən önəmli xəbəri, az sonra sizlərlə paylaşacağıq” - deyə bildirdi.

¹ Kim dünyaya görə qəmlənsə, Allahın qismətinə qəzəblənmişdir. Kim düşər olduğu müsibətdən şikayət edib gileylənsə, Rəbbindən şikayət etmişdir

Bunu dedikdə, xəbər çox önəmli olduğunu anladıq. Bilirdik ki, xəbəri İraqın silahlı qüvvələr komandanı bildirmişdir. Canıma səbəbini bilmədiyim şiddətli təlatüm düşdü. Dərhal ürəyimdə niyyət etdim: “İlahi! İmam Xomeyninin salamatlığına bir günlük oruc nəzir edirəm!”

Radionun xəbərində deyilirdi: “İslam Respublikası, nəhayət, Təhlükəsizlik Şurasının 598 sayılı qətnaməsini qəbul etdi”. Səsi beynimdə əks-səda verirdi. Nə dediyini eşitsəm də, mənasını sanki anlamırdım. Xəbər on dəfə təkrarlandıqdan sonra, anlamağa başladım. Nəhcül-bəlağənin cildinə əl çəkdim. Bilmirəm niyə, udqunmaq istəyirdim, amma udquna bilmirdim. Xəbər aparıcısı “İmam Xomeyni qətnaməni qəbul etməyi zəhər içməyə bənzətdiyini” - dedikdə, dodaqlarım titrəməyə başladı, ayaqlarım boşaldı. Kazarma ilə əsirlər sanki ətrafıma fırlanırdı. Gözlərimi yumdum. Kiminsə çiyinə 100 kq-lıq çəki daşı qoyduğunu hiss edirdim. Halım pis idi. Əllərim də əsirdi. Nəfəs ala bilmirdim, sanki boğulurdum. Üzüm pörtmüşdü. Göz yaşım qızarmış yanaqlarımı yuyur, Nəhcül-bəlağənin üzərində xatirə yazırdı.

İçimdən bir səs bunun yuxu olduğunu deyirdi. İnanı bilmirdim. İmam üçün çox darıxmışdım. Kaş Cəmaranda olaydım, yanındakı bəsicilərdən birinin yerinə çıxıb, imamın dizinin üstə başımı qoyaraq cənnət ətrini canıma çəkə biləydim. Bu neçə ilin

həsərinin əvəzini yanında doyunca ağlayaraq çıxardım. O, isti əlini başıma çəkib; “ağlama, mənə kiçik əsgərim” - deyər, mən isə dayanmayıb doyunca ağlayardım.

Kaş kazarmada heç kim olmayaydı, tək olardım. Ürəyim o qədər dolu idi ki, yüksək səslə hönkürüb ağlamaq istəyirdim. 598 sayılı qətnamənin qəbul edilməsi ilə İmamın buyurduğu söz rahatlığımızı pozmuşdu. Müharibənin bu yerə gəlib çıxacağını yuxuda da görməzdim. Dünənə kimi qəlblərimiz ümid və arzu ilə dolu idi, indi isə... Qanım qaralmışdı. Artıq iraqqların yalanlarını düzdən ayıra bilirdik. Bu xəbər yalan ola bilməzdi. Son bir il müddətində belə xəbərlər qəzetlərdə qarşımıza çox çıxırdı. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının baş katibi Xavyer Peres de Kuelyarın adı çəkildikdə, əsirlərin çoxu diqqətlə dinləyirdilər. Verilən məlumatlara görə, bir müddət idi ki, Təhlükəsizlik Şurası ilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı qətnamə və atəşkəs məsələsini irəli sürsələr də, İran bunu qəbul etmirdi.

Xarici işlər naziri Doktor Əliəkbər Vilayətinin sözlərini eşitmişdik. O deyirdi: “Bu qətnamənin maddələrində İranın milli mənafeyi nəzərdə tutulmayıb, İraq dövləti də təcavüzkar olaraq tanınmadığı üçün onu qəbul etmirik”. Bu qalmaqalda İraq heç vaxt şərəfli bir sülh istəmirdi. Səddam o qədər təkəbbürlü idi ki, öz təcavüzkarlığını etiraf etməsi

mümkün deyildi. Çox vaxt qəzetlərdə oxuyurduq ki, İran qətnaməyə bəzi şeylərin əlavə olunmasını tələb edir, amma iraqılı, iordaniyalı və digər ekspertlərin düşüncəsinə görə, guya İran bəhanə gətirərək müharibənin uzanmasına səbəb olur.

Məlumatsızlıq çox pis dərddir. Görəsən İranda nə hadisə baş vermişdi ki, İmam Xomeyni qətnaməni qəbul etmək məcburiyyətində qalmışdı. Aqlımızda çoxlu suallar yaranmışdı. Cəbhədə nələr baş verib?! Olmaya xalqımız müharibəyə lazımı diqqəti göstərimirlər, bəlkə də dövlət başçılarımızın müharibəni idarə etmə məsələsində fikirləri bir-biriləri ilə düz gəlməyib? Bəlkə... Bəlkə...

Başım şişmişdi, gicgahım döyünürdü, ürəyim çırpınırdı. Hərərətım də çoxalmışdı. Ayaqlarımı qarnıma büküb qucaqladım. Sanki canım bədənimdən ayrılırdı. Əsirlərin reaksiyaları bir-birindən fərqli idi. Heyrətli çöhrələrlə hədəqədən çıxmış gözlər dostlarımızın bu xəbərdən dəhşətə gəldiyinin göstəricisi idi. Bəziləri də başlarını aşağı salıb səssizcə həyalı göz yaşları tökürdülər. Onların nəcibliyinə ürəyim ağrıyırdı. Bütün bu illər ərzində əsirliyə sərf etdikləri mərdliklərinə və mənim kimi bada gedən arzuları ilə vidalaşmalarına acıyırdım. Bu müddətdə bir dəfə də olsun, mücahidlərimizin “Əllahu əkbər” bayrağı ilə gəlib Kərbəla yolunu açacağı ümidini itirməmişdik.

Dünənə kimi qarşı-qarşıya gəldikdə, hətta salamlaşmayan iraqlı əsgərlər, indi bir-birləri ilə qucaqlaşib öpüşür, əl-ələ verib rəqs edir, papaqlarını havada fırladaraq şənlənirdilər. Onların səsi kazarmamızadək gəlirdi.

Günorta yeməyində əsirlərin çoxunun yeməyə hövsələləri yox idi. Yemək boğazımızdan aşağı keçmirdi. Kazarmanın qapısının tez açılmasını və çölə çıxmağımızı istəyirdim. İçəridəki havada boğulduğumu hiss edirdim. Bilirdim ki, mənim halım yaxşı deyil, yoxsa həyətin havası ilə kazarmanın havası bir-birindən çox fərqlənmirdi. Tənəffüs vaxtı elə sakitçilik idi ki, sanki korpusumuza ölüm toxumu səpmişdilər! Əsirlər yasa batmış halda heç nə demədən bir-birinin yanından keçib gedirdilər. Heç kimin danışmağa hövsələsi yox idi. Əsgərlər əsirləri bu vəziyyətdə gördükdə, az qalırdı təəccübdən gözləri yerindən çıxsın. Bəziləri sevinclə dostlarımızı müharibənin qurtarması ilə təbrik edir, onlardan heç bir reaksiya görmədikdə isə, yerlərində donub qalırdılar. Zavallılar gic olmuşdular. Özləri sevinərkən bizim matəmə qərq olmağımıza heyrətlənirdilər. Bu illər ərzində düşüncə və əqidəmizə bələd olmuşdular, amma yenə də onlardan bundan artığını gözləmək olmazdı. Hər ağıllı insan ölkəsində müharibənin sona çatmasına sevinməli idi. Lakin biz...

Axşam yatmaq istəsək də, yuxumuz ərsə çəkilməmişdi. Virusa yoluxan insanlar kimi idim. Başım bədənim ağırlıq edirdi. Həmişəkindən daha tez yerimə girdim. İki-üç saat yerimdə çabaladım. Gözlərimi yumduqda, xəyalımdan müxtəlif fikirlər keçirdi. Bir yandan imamın buyurduğu əmrlərə mütləq tabe idim və bütün vücudumla o ilahi şəxsiyyətin ən doğru qərarı çıxardığını bilirdim. Bir yandan da bu sülhü qəbul etməyin “zəhər içmək qədər çətin olduğu” sözünü xatırlayıb qəhərlənirdim. Öz-özümə o qədər götür-qoy etdim ki, axırda bezdim. İməkləyərək bel çantamın yanına gedib səccadəmi çıxardım. Namaza başladım. Namazdan sonra 30-cu cüzün bəzi surələrini bir-bir dodaqaltı oxudum. Allahdan istədim ki, bu olanları başa düşüb qəbul etmək üçün, Özü mənə səbir versin.

Namazdan sonra pəncərəyə tərəf baxdım. Orada güclü projektorlar işıq saçdığına görə, gecənin qaranlığından əsər-əlamət yox idi. Dərin nəfəs alıb “İlahi, Sən nəyə razısansa, mən də ona razıyam. Mütləq Sən mənə yardım edəcəksən” – deyib Allaha təvəkkül etdim.

Günorta yeməyində yenə qurdalanırdıq. Qablarımıza çəkdikləri yemək o qədər az idi ki, öncə doyunca baxmalı idin, sonra yeməyə başlamalı idin. Uzağı dörd-beşinci qaşıqda yemək qurtarırdı. Əlbəttə, bu bizi doyurmurdu. Hələ tənəffüsü demirəm. Əsgərlərin kefi istəsəydi, “çölə” komandası verirdilər,

istəməsəydilər məcbur idik ki, oturub gözləyək! Rəhimin bıçaqlanma macərəsindən iki il keçirdi və bu müddətdə iraclılar daha da həyasızlaşmışdılar. Bizi kazarmalarda həbs edib o qədər döydükdən sonra, sanki hələ də hirsləri soyumamışdı. Kötəkləmək üçün davamlı bəhanə axtarırdılar. Hətta işgəncə kolleksiyasını tamamlamaq üçün, bir müddət idi ki, elektrik şoku verən zopa gətirmişdilər. İlk dəfə döyülmə zamanı bu zopanı mənə vurduqlarında, kiminsə məni qaldırıb bir neçə metr aralıya çırpdığı hiss etdim. Halım çox pis idi. Bağırsaqlarımın bir-birinə dolaşdığını düşünürdüm. İlk günlərdə iraclılar elektrik zopanı oyuncaqla səhv salmışdılar. Kimsə gözlərinə xoş görünməsəydi, zopaya vurub ləzzət alırdılar.

1988-ci ilin sentyabr ayı idi. Bir gün səhər həyətdə gəzişərkən, üç minik maşını gəlib düşərgənin qapısı önündə dayandı. Nələr olduğunu anlamaq istədikdə isə, əsgərlər “içəri” komandası verdilər.

Sakitcə pəncərələrin önündə dayanıb çölə baxırdıq. Həmin an bir nəfər əlində mikrofonla tikanlı məftillərin arxasında dayanıb dedi: “Mən Mehdi Əbrişəmçi, İran xalq mücahidlər təşkilatının kəşfiyyat komandiriyəm”. Bunu eşitdikdə nələr olduğunu anlamağa başladıq! Səsi yüksək və aydın idi, sanki pəncərənin arxasından danışırdı. Sinəsini önə verib dedi: “Artıq hər birinizin azadlıq bəxş edən qoşuna

qoşulub düşərgədəki acınacaqlı vəziyyətinizə son verməyin vaxtı gəlib çatmışdır”.

Təəccübdən gözüümüz kəlləmizə çıxmışdı. Xalqımıza və dövlətimizə xəyanət edərək minlərlə həmvətənimizi şəhid edən bu xain, buraya gəlməyə necə cəsərət etmişdi. Hansı cürətlə bizi öz təşkilatına qoşulmağa dəvət edir, bu murdar və mənfur dəstədən söz açırdı? Yenə utanmaz-utanmaz dedi: “Bu dəqiqə iraqılı qardaşlar bizə qoşulmaq istəyənləri əsir düşərgəsindən çıxarıb azad etməyə hazırdırlar. Şübhəniliz olmasın ki, azadlığa və arzularınıza gedən yol, məhz bizə qoşulmaqla başlayır”.

Xeyli yalvar-yaxardan sonra, iki min nəfərlik camaatdan cəmi üçüncü korpusdan, özü də az sayda əsirin onlara qoşulduğunu görüb, hiddətdən başını itirdi və son şansını da yoxlamağa cəhd edərək dedi: “Bizə qoşulsanız, şəhərdə sizə hər bir şərait yaradacağıq. Axı nə vaxta qədər bu düşərgədə qalmaq istəyirsiniz?! Hansı ağılı başında olan adam arvad-uşağından və yaşayışdan imtina edər?! Nə vaxta qədər yalançı rejimin başçılarınin oyuncağı olacaqsız?!”

Artıq son iki ildə düşərgədəki təzyiqin artma səbəbini anlamışdım. Demək, hər gün çoxalan basqılar bizi bunlara qoşmaq üçün nəzərdə tutulubmuş. Bizə bilərəkdən təzyiq edirlərmiş ki, bezib əsirliyi buraxaq. Buna görə də, hamının onlara pənah gətirməsi üçün iraqılılarla əlbir olmuşdular. Amma bunu yalnız

yuxuda görə bilərdilər. Hələ bizi yaxşı tanımırdılar. Birdən düşərgənin səsgücləndiricisindən münafıqlərin adrenalini marşları yayımlandı:

Ey azad döyüşçü, bizə doğru yönəlsən

Ayağının altında min lələ gülü görərsən

Hazırlıqlı gəlmişdilər. Mahnı qurtardıqdan sonra, Əbrişəmçi dedi: "Bizim yanımızda qalmaq istəməsəniz də, hansı ölkədən sığınacaq istəməsəniz, sizi onlara təhvil verə bilərik. Siz anlamırsınız, Vallah, həyatdan payınız bu olmamalıdır".

Əbrişəmçinin hiyləgər israrlarını eşidəndə, Nəhcül-bələğənin bəzi sətirlərini xatırlamağa başladım. İmam Əli (ə) münafıqləri tanıtdırmaq məqsədilə 194-cü xütbədə buyurur: "Ey Allahın bəndələri, sizə Allahdan qorxmağı tövsiyə edirəm və münafıqlərdən uzaq durmağı tapşırıram. Çünki onlar azğın azdırıcıdılar və".

Əsirlər bu şəxsin utanmazlığına və həyasızlıq dərəcəsinə görə, heyrət içində idilər. Dostlarımız artıq dözməyib söyməyə başladılar. Biri deyirdi: "Kəs səsini, əclaf!" Digəri fəryad edirdi: "Rədd ol, yalançı münafıq!"

Əbrişəmçi isə özünü karlığa vurmuşdu. Onu söyüş atəşinə tutan qardaşlarımıza etina etmədən sözüne davam edir, boş-boşuna çərənləyirdi. Görəsən, bizi nə hesab edirdi?! Yəqin ki, bu illər ərzində düşərgədə yaydıqları nəşriyyələrlə əsirlər üzərində təsir

qoyduqlarını düşünürdülər. Xalq Mücahidləri Təşkilatının yayımı olan “Mücahid” jurnalı digər nəşriyyələrdən daha böyük ölçüdə çap olurdu.

Əbrişəmçinin gəlişindən təxminən bir saat keçirdi. Bu müddətdə nə qədər dil töksə də, könüllü olan həmin bir neçə nəfərdən başqa, korpuslardan heç kim çölə çıxmadı. Əbrişəmçi onları düşərgədən çölə çıxarıb tikanlı məftillərin arxasında dayandırdı. Sonra da işçilərinə minik maşınlarından nəsə gətirmələrini dedi. Bir neçə dəqiqə sonra, çöldəkilər paltarlarını dəyişdilər. Hər birinə bir hərbi forma dəsti, çəkmə, papaq və bir Kalaşnikov verdilər. Ardınca da vaxt itirmədən Əbrişəmçinin başçılığı altında düşərgədən getdilər!

Münafıqlərə qoşulmalarından bir ay keçirdi. Bir gün düşərgəyə bir minik maşını gəldi və sarı paltarlı bir əsir maşından düşdü. Öncə düşərgəyə yeni əsir gəldiyini düşündük, amma bir neçə saat sonra başçılar xəbər gətirdilər ki, Əbrişəmçinin yalvar-yaxarla apardığı əsirlərin yarısından çoxu qayıtmışdır! Başçının dediklərindən belə başa düşüldü ki, onları düşərgədən apardıqdan sonra, onlara hərbi təlimlər keçməyə başlayıblar. Ciddi şəkildə tapşırıblar ki, yaxın günlərdə iranlılara qarşı keçiriləcək əməliyyata lazımınca hazırlaşmalısınız. Elə həmin axşam onlara silah verib iranlıların zastavasını ələ keçirmək əməliyyatına başlayıblar.

Hücum başlayan kimi, düşmən qarşı tərəfdən atəş açarkən əsirlər silahlarını yerə atıb; “vurmayın, vurmayın! Biz iranlıyıq, təslim olmaq istəyirik!” - deyə fəryad ediblər.

Bunların hamısının bir plan olduğu və münafıqların onları sınamaq istəmələri, əsirlərin ağına gəlməyibmiş. Xəyanət etdikləri üçün, bəs qədər döyülüb deportasiya olunsalar da, sadıq qalan əsirlər təşkilatın vəfalı döyüşçüləri kimi münafıqlərlə birgə qayıtmışdılar.

Başçı əsirin gedib qayıtması bir saat çəkdi. Kazarmaya girərkən yanaqları qızarmışdı.

Qayıdan kimi hamını bir araya toplayıb dedi: “Səddamın əmri ilə bizi Kərbəlaya aparacaqlar”. Heç kimdən səs çıxmırdı. Hamımız mat-məəttəl bir birimizə baxırdıq. Dostlardan biri dözməyib dedi: “Məgər Səddam bizim qara qaşımıza, qara gözümüzə aşıq olub ki, bizi Kərbəlaya göndərsin? Həm də dünənə kimi iraclılar bizə gündə yüz dəfə deyirdilər ki, siz məcusi balalarının İmam Hüseyinə (ə) nə aidiyyəti var? İmam Hüseyin (ə) ərəbdir və bizə aiddir!”

Bir həftə keçdi. Hələ bizim düşərgənin növbəsi çatmamışdı. Əslində hələ gedib-getməyəcəyimiz barədə də qərara gəlməmişdik. Ziyarət söhbəti əsirlər arasında vəlvələ salmışdı. Hər yerdə, gedib-getməmək barədə danışmışdılar. Həmin ərəfədə bir gün Qırmızı

Xaç Komitəsinin nümayəndələri düşərgəyə gəldi. Səhərdən günortaya kimi korpusda gəzib məktubları payladılar, cavab yazılmasını gözlədilər. Başçı əsirlərlə bir neçə nəfər komitənin nümayəndəsini əhatəyə alıb çoxlu suallar verirdilər. Nədən danışdıqlarını bilmək üçün yanlarına getdim. Digər düşərgələrin əsirlərinin ziyarətə getmələrindən danışdılar. Bu arada nümayəndələrdən biri dedi: “Bu heç də rekalam xarakteri daşımır, yalnız ziyarət və bir günlük gəzintidir. Bu illər ərzində düşərgədən heç vaxt çıxmadığınıza görə, sizin üçün yaxşı fürsət yaranıb. Özü də bu tədbir sizin ziyanınıza olsaydı, heç vaxt cənab Əbu Turabi öz istəyi ilə ziyarətə getməyə razı olmazdı”.

Hacının adını eşitdikdə, vəziyyət bir az dəyişdi. Az da olsa, hamımız təskinlik tapdıq. Nə vaxt ziyarətə gedəcəyimiz məlum deyildi. Növbəmizin nə zaman gəlib çatacağını öyrənmək mümkünsüz idi. Bir neçə gündən sonra, səhər tezdən düşərgənin önünə maşınlar dayandı. Onlar üçüncü korpus əsirlərini mindirib apardılar. Bu korpusun əsirlərini böyük ehtimalla ziyarətə apardıqlarını bilirdik, amma qüruba kimi düşərgəyə qayıtmadıqlarını gördükdə, bizim düşərgənin də ziyarət növbəsinin çatdığına əmin olduq.

Axşam iraclılar say yoxlanması üçün gəldikdə, sabah ziyarətə gedəcəyimizi dedilər. Tapşurdılar ki, sabah

səhər gün çıxmazdan öncə hamımız hazır vəziyyətdə olaq.

Ürək döyüntülərimin səsini eşidirdim. O qədər həyəcanlı idim ki, infarkt keçirib səhərə çıxmamaqdan qorxurdum. Elə digər əsirlər də mənim kimi idilər.

Hələ hava işıqlanmamış minik maşınları və ardınca da əsgərlər gəlib çıxdılar. Sevincdən qanad açıb uçmağa qalmışdıq. Yoxlanışdan sonra cərgəyə düzüldük. Hər 15-20 nəfəri bir maşına mindirdilər.

Artıq səhər idi. Minik maşını səhralıqdan keçəndə çölə baxmaq istədik, amma əsgərlər icazə vermədilər. Yalnız gizli şəkildə də olsa, pərdələrin arasından çölə baxmağa başladıq. Bir az irəlidə qoyun və inək sürüləri ilə çadırdə yaşayan iraqılı köçərilər görünürdü. Əsirlər işarə ilə onları bir-birinə göstərirdilər. Qardaşlar o qədər təəccüblə baxırdılar ki, sanki ömürlərində heç bir heyvan və canlı görməmişdilər.

Yarım saat keçdi. Uzaqdan kiçik bir şəhər göründü. Şəhərə daxil olub əhalini görmək bizim üçün çox həyəcanlı idi. Şəhər o qədər balaca idi ki, küçələrinə baxmaq istədikdə, artıq sonuna çatmışdıq. Bağdada yaxınlaşdığımızı bildirən lövhələr göründü. Şəhərin çölündə, yol kənarında Bağdada 20 km qaldığımızı bildirən bir lövhə var idi.

Maşın sürətini azaltdı. Pəncərələrin pərdəsini kənara çəkmiş əsgərlər, şəhərə acgöz kimi baxırdılar.

Yol davam etdikcə, mənzərələr də dəyişilirdi. Çatdığımız şəhərdə hündür və gözəl binalardan əsər-ələmət yox idi. Məhəllələr darmadağın və xarabalığa bənzər vəziyyətə düşmüşdü.

Artıq Bağdaddan çıxmışdıq. Sonu Kərbəla, ya Nəcəf olduğunu bilmədiyimiz bir yolda irəliləyirdik. Təxminən səhər saat 8 olardı. Ziyarətə görə çox səbirsizlənirdik. Uzaqdan xurma bağları görünürdü. Maşınlar gözləmədiyimiz bir yerdə dayandı və əsgərlər aşağı düşdülər. Pərdəni aralayıb çölə baxdım. “Bura haradır?! Bəlkə başımıza oyun açmaq istəyirlər, bəlkə, ziyarət məsələsi yalandır?”-deyə fikirləşməyə başladım.

Əsgərlərin əmri ilə maşınlardan düşüb təkərlərin yanında oturduq. Qarşımızda olan tikinti kompleksini gördükdə, Ərdistandakı cümə məscidi yadıma düşdü. Oranın məscid və ya sadə bir ziyarətgah olduğunu düşünürdüm. Bu zaman əsgərlərdən biri farsca dedi: “Bura Nəcəfdir, bu da İmam Əlinin (ə) hərəmidir”.

İnana bilmirdim, yəni, doğrudan da, bura İmam Əlinin (ə) məqbərəsidir?! İmamımız bu diyarda nə qədər qərib və məzlum idi?! Gözlərim doldu. Özümdən asılı olmayaraq, gözlərimdən yaş süzülürdü. Hamı danışmadan ağlayırdı. Başımı qaldırıqda, gözümə hərəmin ətrafındakı evlərin üstündə olan qara şeylər göründü. Göz yaşımı sildikdən sonra, damlarda qara çarşablı və qara geyimli qadınların bizə

baxdıqlarını gördüm. Çoxu qara niqab, bəziləri isə ağ niqabla üzünü örtmüşdü. Hərəmin ətrafına göz gəzdirdim. Nə axtardığımı özüm də bilmirdim. Buranın Xeybər qalasını fəth edən Həzrət Əmirin (ə) hərəmi olduğunu qəbul etmək mənə çətin gəlirdi.

Bütün əsirlər hərəmə girdikdən sonra, əsgərlər qapıları bağlayıb bizi əhatəyə aldılar. Hamının ağlamaq və ah-nalə səsi asimana ucalırdı. Əsgərlər əsirləri qızıl eyvana doğru yönəltdilər. Öncədən İmam Əlinin (ə) hərəminin şəkilini dəfələrlə görmüşdüm. Qızıl eyvanı gördükdə ürəyim əsdi, özlüyümdə dedim: “İlahi, doğrudan da, mən İmam Əlinin (ə) hərəminə gəlmişəm?” O həzrətə yalvarıb göz yaşsı tökməyə başladım. Sayımız çox, vaxtımız isə az idi. Əsgərlər qorxa-qorxa ətrafa baxıb, bizi tələsdirməyə başladılar. Bir neçə dəqiqəliyinə belə olsa, öz aləmimizdə olmağa imkan vermirdilər. Ayaq barmaqlarım üstə boylanıb əlimi zirehə tərəf uzatdım. Göz yaşlarımı saxlaya bilmirdim.

Tez bir zamanda hərəmin çölündə topladıq. Amma hələ də gözümüz günbəzdə idi. Gözümü qırpmaq istəmirdim. Elə bilirdim ki, gözümü yumub açsam, hər şeyin yuxu olduğunu görəcəyəm. Əsgərlər sayımızı yoxladılar. Ardınca da maşınlara mindik. Göz yaşlarımız dayanmırdı. Maşınlar yola düşdü. Ürəyim İmamın (ə) müqəddəs məqbərəsində qaldı.

İki saat yol getdikdən sonra maşınlar Nəcəfdən Kərbəlaya çatdı. Əsgərlər dedilər: “Yalla düşün, bura Kərbəladır”.

Qəribə əhval-ruhiyyədə idik. Ürək döyüntülərimizin səsinə eşidə bilirdik. Maşınlardan düşüb həmin ətrafda sıra ilə oturduq. Önümüzdəki böyük qırmızı bayraq, Kərbəla küləyinin təsiri ilə həzin-həzin dalğalanırdı. Fərqli hisslər keçirirdim. Əllərim də soyuyub buza dönmüşdü. Sanki mənim üçün 100 nəfər rövzə oxuyurdu. Mərhum Kafinin Əli Əsgər rövzəsinin səsi ilə kazarmanın əsirlərinin ağlaşma səsi və bir az sonra zopaların belimizdə və başımızda sınma səsləri bədənimə titrədirdi.

Məqbərənin ətrafında insanı gözəlliyi ilə heyran edən mavi kafelli palatalar var idi. Orada bir nəfər hərəmin giriş qapısında dayanıb uca səslə dua oxuyurdu.

Duadan sonra yavaşca üç dəfə dedim: “Əssəlamu əleykə ya Əba-Əbdilləh”.

İmam Əlinin (ə) hərəmindəki ziyarət təcrübəmizə əsasən, vaxtımızın çox olmadığını bilirdik. Dostlar tələm-tələsik yanımdan keçib getdilər. Onlarla birgə ziyarətə gəldiyimi düşündükdə həyəcanım daha da artırdı. Bir an dayanıb başımı göyə qaldıraraq “İlahi ölməyib bu günü gördüyümüzdə görə Sənə şükürlər olsun!” - dedim.

Zirehin ətrafında bir neçə dəfə təvaf etdim, əl-üzümü ona sürtüb İmamla astadan danışib dərdləşdim. Bu zaman, bir neçə nəfərin zirehin yanındakı koridordan aşağı düşdüklərini gördüm. Orada nə olduğunu bilmək istəyirdim. Hərəmin həmin hissəsinin dəhlizə kimi aşağı yolu var idi. Bir neçə addım atdıqdan sonra, divarın sol tərəfinin içində bir yer olduğunu gördüm. Həmin divarın üstündəki lövhədə yazılmışdı:

هَذَا مَذْبَحُ الْحُسَيْنِ

(Bura İmam Hüseyin (ə) qətlgahıdır)

Həmin yer qətlgah idi; lənətə gəlmiş Şimrin İmam Hüseyin (ə) başını kəsdiyi yer. Özümü qətlgahın daşı üstə atdım. Daş, üstündə qan rəngini göstərən qırmızı damarlı ağ mərmər idi. Məndən başqa heç kim qətlgahı görməmişdi. Dostlar mənim oranı ziyarət etdiyimi gördükdə, yanıma gəlib nə olduğunu anladılar.

Qəribə ab-hava var idi. Vaxtın necə keçdiyini hiss etmirdim və nə qədər keçdiyini anlamadım. Yuxarıda əsgərlərin səsi ucalmışdı. Əsirləri hərəmin ətrafından və zirzəmidən toplayırdılar. Mən də bir tərəfə çəkilib günbəz altında iki rükət namaz qıldım. Hamıya dua

elədim. İmam Xomeyni, ata-anam, bacılarım, qardaşlarım və dostlarımın hamısına...

Hərəmdə olduğumuz müddətdə iraclılar qapıları bağlamışdılar. Qapılar açıldıqda getmək vaxtı olduğunu anladıq. Bir dəfə də zirehə baxdım. Dözə bilmədim, cəld ona doğru qaçdım əllərimi açaraq son dəfə zirehi qucaqladım. Əsgərlər vidalaşmağımıza imkan vermədilər. Oranın İmamın hərəmi olduğunu veclərinə almayıb hörmətsizlik edir, bizi zorla zirehdən ayırmaq istəyirdilər. Bu işin xoşluqla həyata keçmədiyini görüb təpik və zopa ilə canımıza darışdılar.

Yoxlama vaxtı gəlib çatdı. Hələ də bayrağa baxırdım. Əsirləri saydıqdan sonra, fərqli bir qapıdan çölə çıxdıq. Önümüzdə iki tərəfində də xurma ağacları olan enli prospekt var idi. Ağacların qarşısı üstübağlı bir yer idi. Otağa bənzəyən həmin yerin arxasında ziyarətə gələnlər izdiham yaratmışdı. Camaatın reaksiyalarına fikir vermirdim. Dostlar yolun "Beynəl-hərəmeyn" olduğunu dedilər. Birdən gözüm yolun axırına sataşdı. Günəş Həzrət Əbəlfəzlin (ə) məqbərəsinin qızıl günbəzinə saçır və heybətə öz cazibədarlığını neçə qat artırırdı.

Beynəl-hərəmeynin hər iki tərəfində çarşablı və niqablı qadınlar bizi görüb hönkürtü ilə ağlamağa başladılar. Bizi əhatəyə alan əsgərlər kimsənin yaxınlaşmasına imkan vermirdilər.

İnsanların bir-biriləri ilə danışib alver etmələri, ağ uzun paltarlı analarının əl-ayağına dolaşan balaca uşaqların ərəb dilində danışmaları mənə qəribə gəlirdi. Sanki ömrümdə nə bazar, nə balaca uşaq, nə də küçə və yol görmüşdüm! Əsirlər balaca uşaqları gördükdə, təəccüblə baxırdılar. Çox şirin və sevimli idilər. Əsgərlər Həzrət Əbəlfəzlin (ə) hərəminə gedən hissəni boşaltdılar və yola düşdük. Hərəmin girişində ağ bir lövhəyə yaşıl xətlə yazılmışdı: “Salam olsun sənə, Kərbəla susuzlarının saqisi!”

Bu ad ona necə də yaraşır! Bir az yaxınlaşdıqda, hərəmin girişindəki əsgərlər başlarını aşağı salıb əlləri sinələrində aram və yavaş səslə əsirlərə dedilər: “Buyurun içəri, buyurun, qardaş!”

Həyəcandan qulaqlarımın səhv eşitdiyini düşündüm. Qulaqlarımı şəkleyib diqqətlə dinlədim, düz eşitmişdim! İki dəqiqə öncəyə kimi heç bir söyüş və kötəyi əsirgəməyən həmin əsgərlər, indi Həzrət Abbasın (ə) hərəmi önündə ədəbli və başı aşağı dayanmışdılar və bizi hörmətlə qarşılayırdılar! Özlüyümdə düşündüm ki, o hərəmdən bu hərəmə çatınca nə hadisə baş verdi ki, biz qardaş olduq?! Keçmişdə eşitmişdim ki, ərəblər Həzrət Əbəlfəzə (ə) çox hörmət edir və ondan çəkinirlər, amma doğrudan da düşərgənin qəddar əsgərlərinin də belə olduqlarını düşünməzdim. Bu illər ərzində onlardan o qədər namərdlik və vəhşilik görmüşdüm ki, belə şeylərə

zərrə qədər inandıqlarını təsəvvür etmirdim. Amma onların Həzrət Əbəlfəzldən (ə) necə qorxub çəkindikləri aydın idi.

Burada da əvvəl giriş üçün icazə duasını oxuduq. Duadan sonra hamımız müqəddəs zirehə doğru getdik. Qəməri Bəni-Haşimin (ə) zirehi gül kimi xoş ətirli idi. Ətrafına fırlanıb şövqlə zirehin millərini öpürdüm. Barmaqlarımı şəbəkələrə keçirib alnımı zirehə yapışdırdım. Yenə ürəyim şiddətlə döyünməyə başladı. Göz yaşım bir an da olsun dayanmırdı. Əsgərlərdən yalnız üç-dörd nəfəri içəri girməyə cürət etdi. Onların içəri girmədiklərini və ziyarətimizin uzanmaması üçün hətta xəbərdarlıq da etmədiklərini gördükdə, fürsəti qənimət bildik, arxayın şəkildə ziyarətnamə oxuyub namaz qıldıq. Təxminən 45 dəqiqə qaldıqdan sonra, yola düşmək vaxtı gəlib çatdı. Əsgərlər yavaş-yavaş cəsərlərini toplayıb “tez olun qardaşlar, bir az tez” - deyə bizi tələsdirməyə başladılar.

Orayadək hansı hərəmdən çıxsaq, başqa hərəmə gedəcəyimizi bilirdik. Amma bundan sonra Kazimeyn və Sammirraya aparacaqlarını, yoxsa buranın axırını ziyarətə gah olacağını bilmirdik.

Artıq günorta idi. Gəldiyimiz yolla geri qayıtdıq. Yenə İmam Hüseyin (ə) hərəminə daxil olduq. Zirehə baxan qapılar açıq idi və həyətdən İmamın insanı məftun edən pak qəbri görünürdü. Əsgərlər bizi

əhatəyə almışdılar. Bir yerə getməyə imkan vermirdilər. Hərəmin ətrafında bir-birinə sıx yapışmış hücrələr var idi. Əsgərlər hücrələrin yanındakı qapılardan birini açıb bizi içəri göndərdilər. Pillələri yuxarı çıxdıq, böyük və uzun bir zala girdik. Zalın içində uzun bir masa, ətrafında da iki sıra oturacaq var idi. Üstünə xurma, tərəvəz, çörək, qatıq və ayran düzmüş masanın arxasında oturduq. 14-15 yaşlı qaradərili bir neçə gənc bizə xidmət edirdilər. Gənclərin başında araçqın, əyinlərində isə uzun ağ paltarlar var idi. Onlarla göz-gözə gəldikdə, bizi doğma təbəssümlə salamlayırdılar. Görünür, onlara bizlə danışmağı qadağan etmişdilər. Heç birinin səsi çıxmırdı.

Nə olduğunu xatırlamadığım yeməkdən sonra, əsgərlər sürətlə əsirləri hərəmin həyətinə topladılar. Məqbərənin qarşısındakı prospektdə sıra ilə düzülən minik maşınlarına tərəf yollandıq. Çölə çıxarkən həsrətlə hərəmin saatına baxdım, saat iki idi. Maşınlara çatdıqda, yenə əsgərlər say yoxlanışı üçün bizi dayandırdılar.

Maşınlara mindik. Yola düşdükdə, hamımız qəm dəryasına batmışdıq. Gəldiyimiz zamankı sevincimiz hara və indi yasa batmağımız hara... Hərəmdən uzaqlaşdıqca, qəm-kədərimiz artırdı. Nə qədər yol getdiyimizi anlamadım. Amma bir an maşının içindən iki gözəl və parlaq günbəz gördük. Böyük bir

prospektdə idik və yolun axırında, düz qarşımızda İmam Kazim (ə) ilə İmam Cavadın (ə) məqbərəsi görünürdü. Əsirliyin bütün illərində, xüsusilə də çətin anlarımızda, heç vaxt İmam Musa Kazim (ə) yadımızdan çıxmamışdı. O əzəmətli imamla oxşar taleyimiz, çox qəribə bir yaxınlığımız və sıx ünsiyyətimiz var idi.

İmamın əsirlik macərəsi uzun illər boyu məşəqqətli günlərimizdə məlhəməmiz olmuşdu. Ona olunan zülm və hörmətsizliklər dəfələrlə yadımıza düşüb, dözümlü olmaqda iradəmizə güc qatmışdı. Maşınlardan düşmək istədikdə əsgərlərdən biri yüksək səslə dedi: “Ziyarət yalnız maşının içindən olacaq!”

Bu qədər yolu gəlib yalnız uzaqdan salam verəcəyimizə, ziyarət edə bilməyib gözü yaşlı qayıdacağımıza inana bilmirdik. Hamımız ayağa qalxdıq. Əlimizi sinəməizə qoyub dodaqaltı salam verdik. Hələ doyunca günbəz və hərəmə baxmamışdıq ki, maşınlar qaz verib hərəmədən uzaqlaşdılar.

Hava qaralana yaxın düşərgəyə çatdıq. İraqlılar həmin günün boyat olmuş günorta yeməyini şam yeməyi əvəzinə verdilər. Yemək bir neçə saat mətbəxdə isti havada qalmış və qıvcırmışdı. Biz də məcburən onu yeməli idik. Ertəsi günün səhəri hamımız pis vəziyyətə düşdük. Dünən günortadan qalmış yemək öz işini görmüşdü. Səhər radələrində hamımız ayaqyolunun önündə sıraya dayanmışdıq.

İki-üç gün bu minvalla keçdi. Hələ özümüə gəlməmişdik. Namərdlər ziyarətin dadının bir neçə gün damağımızda qalmasına imkan vermədilər.

Bir gün həyətdə gəzişərkən iraqılılar səsgücləndiricidən şən mahnı səsləndirirdilər. Halım yaxşı deyildi. Bir neçə gün qabaq, İmam Xomeyninin xəstəxanada yatdığını eşitmişdim. Əvvəlcə iraqılıların oyun çıxardıqlarını və qanımızı qaraltmaq üçün yalan xəbər dediklərini düşünmüşdük. Amma bu barədə müxtəlif qəzetlərdə oxuyub Radio Farsi ilə İraq radiosundan xəbərlər eşitdikdən sonra, yalan olmadığını və doğrudan da imamın xəstə yatdığını anladıq. Bir həftə olardı ki, axşamlar düşərgədə dua və Quran mərasimi təşkil edib imamın sağlamlığına dua edirdik. Əsirlərin çoxu müxtəlif nəzirlər boyun almışdılar. Hamımız bikef idik.

Ürəyimə pis fikirlər gəlirdi, imama nəsə olmasından qorxurdum. Yüz dəfə ölməyə hazır idim, amma onun barmağına bir tikan da batmasını rəva bilmirdim. Namazdan sonra dostlarla birgə oxuyurduq: “İlahi, İlahi, imam Mehəinin (ə.f.) zühuruna kimi Xomeynini qoru, bizim ömrümüzədən al, onun ömrünə cala”. Qətnamədən sonra yeganə ümidimiz İmamı görə bilmək idi. Dostlar deyirdilər ki, Hacı ağa Əbu Turabi belə deyib: “Kim əsirlikdə Quranı əzbərləsə, söz verirəm ki, azad olub İrana qayıtdıqdan sonra, özüm onu imamla görüşdürəcəyəm”. Bu söz əsirlərin

arasında canlanma yaratmışdı. Çox adam ciddi şəkildə Quran əzbərləməyə başlamışdı.

Əsir idik və əlimiz heç yerə çatmırdı. Gözümüz qəzetlərdə idi ki, bəlkə, imamdan və onun vəziyyətindən yeni bir xəbər alağ. İraqın Fars dilli radiosu ilə digər kanallar imamın vəziyyətinin ağırlığından o qədər danışıbmışdılar ki, iztirab keçirməyən əsir qalmamışdı. Onlar Cəmarandan əldə etdikləri ən kiçik xəbəri belə ötürmüşdülər. İran televiziyası imamın vəziyyəti barədə xəbər yayımlayan kimi, bu radiolar dərhal onu təkrar-təkrar paylaşdılar. Deyirdilər: “İran İslam Respublikasının radio-televiziyası günlük proqramlarını dayandırıb camaatdan Ayətullah Xomeyninin sağlması üçün dua etmələrini istəyiblər”. Dediklərindən anlamaq olurdu ki, bu dəfəki vəziyyət öncəkindən daha ağırdır. Məqsədlərinin nə olduğu bilinmirdi. Müharibə də qurtarmışdı. Əgər döyüşlər davam etsəydi, onların İranı fəth etmək istədiklərini düşünərdik, amma indi...

1989-cu ilin iyun ayının 3-ü idi. Əsirlər yemək yeyə-yeyə göz yaşları tökürdülər. Heç nəyə həvəsimiz yox idi. Çox adam yeməyini yeməyib kənara çəkildi. Kazarmada yalnız qalmağ istəyirdim. Əsirlik həyatı boyu heç vaxt tək qalıb özümə qapılmamışdım. İndi isə sakit bir yerdə tək oturub dua etmək istəyirdim. Nə etsəm də, rahat nəfəs ala bilmirdim. Sanki boğazımda bir şey ilişib qalmışdı. Axşam yeməyindən sonra,

Təvəssül duasına başladıq. “Bismillah” deyən kimi hamı hönkür-hönkür ağladı. Hamının ürəyi dolu olduğundan heç kimin rövzəyə ehtiyacı yox idi. Sanki bütün bu illərin sıxıntıları və qəm-qüssəsi toplanıb həmin gecə gözümüzdən yaş olaraq süzülürdü. Duadan sonra bir az yüngülləşmişdim, amma yuxum gəlmirdi. Gözümü yuman kimi, imamın mehriban siması təsəvvürümdə canlanırdı.

Səhər namazdan və gündəlik işlərdən sonra kazarmaya qayıtdıq. Yemək üçün bir neçə nəfər mətbəxə getmək istədikdə, cəld əlimə bir qab götürüb çölə çıxdım. Yemək işinə baxan əsirlər düşərgənin dörd korpusunun önündə toplanmışdılar ki, mətbəxə getsinlər. Bizim korpusdan səhər yeməyini almağa təxminən 35 nəfər gəlmişdi, yəni 7 kazarmanın hər birindən 5 nəfər. Birinci korpusa yemək verilib qurtarmasını gözləməli idik. Bizim korpusu yandakı korpusdan ayıran tikanlı məftillərin yanında oturduq. Düşərgənin hər tərəfinə göz gəzdirdim. Hava həmişəki kimi deyildi. Bilmirəm niyə hava gözümə bu qədər qəmli və tozlu görünürdü?! Bir neçə dəqiqə sonra, İraq radiosu saat 8 xəbərlərini yayımlamağa başladı. Hamı sakitləşdi. İmamın vəziyyəti barədə bir xəbər eşitmək ümidi ilə gözümüzü tikanlı məftillərin arxasındakı proyektor dirəyində olan səsgücləndiriciyə zillədik. Diktor salam və sabahınız xeyir dedikdən sonra, gözləmədiyimiz bir xəbəri elan etdi.

Bədənim titrədi qab əlimdən yerə düşdü. Sanki mənə güclü elektrik şoku verdilər. Donub qalmışdım. Heç kimin səsi çıxmırdı. Güclə udqundum. Bilmirəm niyə amma eşitdiyim sözə dərhal inandım. İraqlılar o vaxta qədər imam barəsində bizi çox incitmişdilər, amma heç vaxt açıq şəkildə deməmişdilər ki, Ayətullah Xomeyni öldü!

Gözlərimi səsgücləndiricidən ayırıb göyə tərəf baxdım. Havanın alatoranlıq olduğunu hiss edirdim. Öncədən eşitmişdim ki, kimsə pis xəbər eşitdikdə, “dünya gözümdə qaraldı” deyir. Heç vaxt bu sözün mənasını düzgün anlamamışdım. İndi isə iyun ayının 4-ü, səhər çağı sanki gün batırdı. Ürəyim əsdi, belim sındı. Öz-özümə dedim: “Mən daha niyə yaşamalıyam?!”

Ətrafımda olan əsirlərin ağlamaq səsi ilə özümə gəldim. Nə vaxt göz yaşı ilə üzümün islandığını hiss etmədim. Əsirlər arasında bir neçə nəfər mənim kimi donub qalmışdı. Kimsə onları silkələməli idi ki, şokdan çıxsınlar. Ayağa qalxmaq istədikdə, bədənimin keyidiyini hiss etdim. Yavaş-yavaş özümə gəlib yuxuda gəzənlər kimi kazarmaya doğru yola düşdüm. Bir göz qırpımında düşərgədən əsirlərin ağlaşma və nalə səsləri ucaldı. Hamımız bu müsibətə ölmək istəyirmiş kimi ağlayırıq. Ürəkdən ağlayıb imamla görüşümüzün axirət dünyasına qaldığını xatırladıq. Artıq bizim üçün heç bir şeyin əhəmiyyəti yox idi.

Bundan sonra əsgərlər kabel və dəyənək yerinə əllərinə silah alıb hamını öldürsəydilər belə, heç kimin vecinə olmazdı.

Kazarmaya girdikdə, mən də ucadan ağlamağa başladım. Əsirlər otaqlarından tələm-tələsik çıxıb düşərgəyə doğru qaçan gözətçiləri nəzərə almadan uca səslə ağlayır, ah-nalə edirdilər. Biri deyirdi: “İlahi! Kaş ki, bütün əzizlərimi alıb, imamı saxlayaydın!” Yanındakı isə iki əli ilə başına vurub deyirdi: “İlahi! Yeganə arzum imamı görə bilmək idi, indi başıma nə daş salım?!” Sanki güclü bir zəlzələ gəlmiş və düşərgəni əsirlər qarışıq alt-üst etmişdi. Heç kəs özündə deyildi.

Düşərgənin komandiri “içəri” əmri verdi. Hər kəs özünəməxsus bir qaydada ağlayırdı. Bu vaxta qədər məktub vasitəsilə hansısa əsirə ata, ana və ya qardaşının şəhid olma xəbərini vermişdilər, amma heç kəs indiki kimi üz-gözüne vurub ağlamamışdı. Uzun və dözülməz döyüşdən sonra, ön cəbhəni görməyə gedənlər kimi olmuşdum. Maraqlı idi, sanki bu döyüşdə mərmilər və güllələr əsirlərin yalnız bellərinə dəymişdi! Hamı belini bir yerə söykəmişdi. Biri uzanıb belini yerə dirəmiş, digəri divara söykənmiş, o biri isə əlini belinə qoyub əyilmiş vəziyyətdə qalmışdı. Bir neçə nəfər də ağırlıqlarını salıb dizləri üstə çökmüşdülər. Hərəməz bir tərəfə düşmüşdük.

Əsgərlər çox qorxmışdular. Onlar bu müddətdə imamın əsirlərə nə dərəcədə əziz olduğunu bilirdilər. Amma təşvişlə qaçıb səs-küy salmalarından məlum idi ki, belə bir səhnə ilə qarşılaşacaqlarını düşünməmişdilər. Artıq əsirliyin qorxusu yoxa çıxmışdı. İraqlıların nə reaksiya verəcəkləri heç kimin vecinə deyildi. Bu qəmin yükü o qədər ağır idi ki, daha heç kim öz canının hayında deyildi. Bundan öncə əsirlərin əzadarlıq zirvəsi Tasua və Aşurada olurdu. O da çox ehtiyatla keçirilirdi. Məhərrəmlikdən bir müddət öncə başçılarımız bir araya toplanıb əsirlərə zərər yetirməyən əzadarlığın necə keçirilməsini müzakirə edirdilər. Çox vaxt da düşərgənin şəraiti dəyişilir və əzadarlıq proqramımız bir-birinə dəyirdi. Belə hallarda biz ən az əzadarlığa da qane olurduq.

Süfrə kazarmanın ortasında açıq halda qalmışdı. Bir-birinə yaxın olanlar atalarını əldən vermiş iki qardaş kimi bir-birini qucaqlayıb, başlarını bir-birinin çiyninə qoyub ağlayırdılar. Ayaqlarımın taqəti qalmamışdı. Gedib bir küncdə oturdum, dizlərimi qucaqlayıb başımı dizimə qoydum. Göz yaşsı amanımı kəsmişdi. Sanki ailə üzvlərimdən birini əldən vermişdim. İmamı hətta bir dəfə də olsun yaxından görə bilməmişdim. Düşərgəni bürüyən ağlamaq səsi, əsgərləri olduqca qorxutmuşdu. İlk dəfə idi ki, iraqlılar əsirlərin belə şivən qopardıqlarını görürdülər. Komandir əsirləri

həyətə toplama əmri vermişdi. Düşündük ki, yəqin yenə təzə qadağalar tətbiq edib, hədə-qorxu gələcək!

Həyətdə toplaşdıqdan sonra, komandir gəlib dedi: “Ölüm haqdır, bütün insanlar bir gün dünyaya gəlir, bir gün də ölürlər. Heç kim bu dünyada əbədi deyil. Bu gün də rəhbəriniz Ayətullah Xomeyni dünyasını dəyişib. Hamımız bilirik ki, o adi insan deyildi. Amma Allahın istəyi belə idi, biz də onun məsləhətinə razı olmalıyıq! Biz bilirik ki, bu sizin üçün çox ağırdır. Onun kimi əzəmətli və mənəvi insanı əldən verdiyinizə narahat olmağınızda haqlısınız, amma çarə nədir?! Səbir etmək lazımdır”.

Təəccübdən yerimizdə donub qalmışdıq. Yaşlı gözlərlə bir-birimizə heyrətlə baxırdıq. Düşərgənin komandiri hara, bu sözlər hara?! O vaxta kimi iraqılılar ildə bir-iki dəfə imamın xəstəliyi ilə əlaqədar şayiələr yayırdılar və bu bəhanə ilə başımıza hər bir oyun açırdılar. Dəyərli imamımıza etmədikləri hörmətsizlik və tərbiyəsizlik qalmamışdı. İndi isə o rəhmətə getdikdən sonra böyüklük və əzəmətindən danışdı. Aydın idi ki, komandir əsirlərin reaksiyasından qorxmışdu. Əsirlərin bu həddə narahat olub heç nəyi gözə almadan ağladıqlarına görə, düşərgəsinə nizam-intizamı necə qaytaracağını bilmirdi. Bəlkə də, mənim bu ehtimallarım yanlış idi. Ola bilsin komandirin belə davranışına yuxarıdan əmr verilmişdir.

Komandir sözlərini belə sona çatdırdı: “Hər şeyə rəğmən bizə də haqq verin. Hər halda mən bu düşərgənin komandiriyəm. Biz buranı idarə etməliyik və necə olursa olsun, vəziyyəti nəzarətdə saxlamalıyıq. Bu düşərgə İraq ordusuna məxsusdur və siz də bizim ölkədə qonaq olduğunuz üçün buranın qanunlarına riayət etməlisiz. Buna görə də, bu gün özüm şəxsən gəlib sizə bildirirəm ki, rəhbərinizə necə əza saxlamaq istəyirsinizsə, saxlayın. Yalnız özünü həkim olun və düşərgənin nizam-intizamını pozmayın”.

Düşərgə komandirinin bizimlə ehtiramla danışması ilk dəfə idi. Bilirdik ki, komandir əsirlərlə azacıq da olsa yaxşı rəftar etsəydi, onu dəyişib yerinə qəddar birisini təyin edəcəkdi. Bütün bunlara baxmayaraq, o, bizimlə mülayim danışib özümüzü ələ almağa çağırırdı.

Bu, ilk və son dəfə idi ki, iraqlı komandir əsirlərlə mülayim davranırdı. Dünənə kimi rəhbərimizi təhqir etməkdə bir-birləri ilə yarışırdılar. Bu gün isə imamın yaxşılığından danışib sakitləşməyimizi istəyirdilər. Kazarmaya qayıtdıqdan sonra başçımız bizimlə bir qədər söhbət edib. sonda əzadarlıq proqramımızı izah etdi. Tapşırıldı ki, iraqlılara problem yaratmayaq.

İmama (rə) əzadarlıq etməkdən heç kim yorulmurdu. Gündəlik proqramımız öz-özünə dəyişmişdi. Əsirlər əsgərlərə etina etmədən, öz işlərini görüb heç bir şeydən çəkinmirdilər. Çoxlu

nigaranlıqlarımız var idi. Əlimiz heç yerə çatmırdı. Min çətinliklə düşmənin müxtəlif xəbərlərinin arasında yalanı doğrudan seçib, ölkəmizdə nələr olduğunu anlamalı idik. Bilirdik ki, iraclılar indi sevincdən uçurlar. Yəqin düşünürdülər ki, imam rəhmətə getdikdən sonra, İrani iki əlli düşməyə verəcəklər.

Əzadarlıq əsnasında, eşitdik ki, İranda “Xübrəqan” (Dini Rəhbər Seçən Ali Şura) məclisi təşkil olunacaq. Çox səbirsizlənirdik. Bu iclasın nəticəsinin nə olacağını tez bilmək istəyirdik. Bir neçə saat sonra, Radio İraq aparıcısı, səsindən narahatlıq aydın sezilən bir şəkildə Ayətullah Xameneinin rəhbərlik məqamına seçildiyini bildirdi. Hamımız bu xəbəri eşitdikdən sonra sakitləşdik. Bu seçim, doğrudan da, ürəyimizə yatdı. Ayətullah Xamenei inqilabın tanınmış siması idi. Əsirlikdən öncə prezident olmasına rəğmən, dəfələrlə onu hərbi paltarla müxtəlif cəbhələrdə görmüşdüm. İnqilabçı və möhkəm çıxışları hələ də yadımda idi.

Xəyanətkar Bənisədr inqilab və müharibəyə problem törətdikdə, cənab Ayətullah Xamenei mücahidlərin yanına gedib onlara təsəlli verərdi. Tehranın Əbuzər məscidində terror olma macərası Bəsidə uzun müddət söhbətimizin əsas mövzusu olmuşdu. Bunların hamısı ilə yanaşı “Xübrəqan” məclisi onu seçmişdi. Bilirdik ki, bu məclis ən təqvalı insanı seçir. Seçilən şəxsin elm, düşüncə və şücaəti nəzərdə tutulandan daha üstün olurdu.

Qəmli idik, amma Ayətullah Xameneinin liderliyə seçilmə xəbəri üzərimizdən ağır bir yükü götürdü. Ayətullah Xamenei İmam Xomeyninin (rə) vəfat xəbərindən cəmi bir gün sonra seçildi və bu qəm-qüssəmizin yarısını azaldaraq, halımıza çox kömək oldu. Doğrudan da, imamın vəfatından sonra, özümüzə gəlməyə kömək edən yeganə şey məhz bu xəbər idi. İraqlılar əsəbi idilər. İmamın yerinin bu qədər tez dolduğuna inana bilmirdilər. Bu hiddətlə nifrəti, Radio İraqla Radio Farsidəki xəbərlərin deyiliş tonundan da anlamaq olurdu.

İmamın üçü ilə yeddisi mərasimi düşərgədə izdihamla keçirildi. Ayətullah Xamenei seçildikdən sonra, rövzə və mərsiyələrimizə də ümid qatıldı.

İmamın vəfatından sonra, günlər sürətlə keçirdi. İrandan eşitdiyimiz xəbərlərlə ölkədə xüsusi bir hadisə baş vermədiyinə arxayın olduq. İraqlıların atılıb-düşmə və inqilaba diluzunluq etmələrindən, xalq və dövlətin İslam Respublikasına və İmama öncəki kimi vəfalı olmalarını və Allahın lütfü ilə inqilabın təhlükədə olmadığını anlayırdıq. Bilirdik ki, belə olmasa və ölkəmizdə problem yaransa, iraqlılar onu car çəkərək bu tezliklə əl çəkməyəcəkdilər.

Bağdad, Abzaror, əl-Sovrə, əl-Cumhuriyyə və əl-Qadisiyyə qəzetlərinin xəbərlərinə əsasən, Küveyt gözlənilməz bir addımla dünya bazarının tələbindən artıq nefti, həm də bir bareli 14 dollardan dünya

bazarına çıxarmışdır. Halbuki İranla İraq müharibəsindən sonra, İraq dövlətinin iqtisadiyyatı ancaq neftdən asılı idi, özü də hər bareli 19 dollara satılırdı. Səddam Hüseyin Küveytin bu işindən əsəbi və nigaran idi və bu problemdən çıxış yolunu hələ tapa bilməmişdi. Bu vəziyyətdə, Küveyt İraq ölkəsi ilə köhnə sərhəd status məsələsini açmışdır.

Kirman şəhərinin Anar rayonundan olan Əli Gənci ingilis dilini səlis bilirdi, ərəbcəsi də pis deyildi. Həftə boyu Bağdad, Abzaror, əl-Sovrə, əl-Cumhuriyyə və əl-Qadisiyyə qəzetlərindən birini oxuyub dünyanın ən önəmli və ən maraqlı xəbərlərini seçib bir yerə yazdıqdan sonra, bir gecədə hamısını bizə oxuyardı. Xəbərlər vaxtı çatdıqda, Əli üçün qatlanmış adyallarla bir masa düzəlttik və o da xəbərləri oxumağa başladı. Onun oxuduğu xəbərlər o qədər maraqlı və müxtəlif idi ki, əvvəldən axırına kimi səsimiz çıxmırdı. Əlinin xəbərlərində hər şey var idi. Ginnes rekordlarından tutmuş, doktor Vilayətinin Xavyer Peres de Kuelyarla görüşlərinə kimi hər şey. Amma bu gecə oxuduğu xəbər çox önəmli idi.

Müharibə başa çatdıqdan sonra, qəzetlərdə İraqla Küveyt əlaqələri haqqında və onun son iki-üç il ərzində pisləşdiyi barədə məlumatlara rast gəlmək olardı. Səddam dəfələrlə müxtəlif yerlərdə Küveytin

İraqın 19-cu mühafazası¹ olduğunu və bir gün İraqın özünə qayıdacağını demişdi. Küveyt dövləti də səssiz qalmayıb bu çıxışların və İraqın İranla müharibəsində Küveytdən yardım ala bilmək və verdiyi yalan sözlərin acığını çıxmaq üçün, İraq iqtisadiyyatına zərbə vurmaqla məşğul idi.

Nəhayət, günlərin birində İraq radiosundan Səddamın Küveytə hücum etməsi xəbərini eşitdik. Bu xəbəri eşitdikdən 1-2 gün sonra, müalicə üçün düşərgədən çöldə olan xəstəxanalardan birinə göndərilən əsirlərdən biri: “Xəstəxanada Küveytlə döyüşdə yaralanan bir neçə iraqılı əsgər gördüm” - deyərək bizə xəbər verdi.

Həmin gündən sonra, qəzetlər hər gün İraq ordusunun Küveytdəki fəthləri barədə yazırdılar. Görünürdü ki, Küveyti lazımınca qarət etmişdilər. Bu qarətə görə, o qədər sevinmişdilər ki, hər il Aşura günü bir neçə saat rövzə yayımladıqlarının əksinə, bu il yalnız oyun havaları yayımladılar.

İraqın Küveytə hücumundan bir neçə gün sonra, Səddam ABŞ-dan ağır zərbə aldı. Amerikanın İran-İraq müharibəsi boyunca dəfələrlə Səddamı himayə etməsinə və müxtəlif vədlərlə müharibənin şiddətlənməsinə səbəb olmasına baxmayaraq, indi ordusunu Fars körfəzi sularında Səddam əleyhinə

¹ İraqda inzibati ərazi bölgüsü.

döyüşməyə gətirmişdi. Baş verən bu hadisələr düşərgənin əsgərləri ilə komandirlərini təsirləndirmişdi. Bir dəfə düşərgə komandiri iranlı başçı əsirə demişdi: “Siz daim Amerikaya ölüm arzulayırsız. Bizim Amerika ilə döyüşümüz şiddətlənsə, bizlə birgə Amerikaya qarşı döyüşməyə razısınız mı?” O da cavabında “Rəhbərimiz buna icazə versə, əlbəttə edərək” - demişdi.

İraqla Küveyt müharibəsi qızıl mağazaları, banklar və maşın salonlarının qarət edilməsinə səbəb oldu. Lakin Amerikanın müdaxiləsi ilə, İraqın istəyi həyata keçmədiyi üçün, 19-cu mühafaza arzusu Səddamın ürəyində qaldı.

ALTINCI HISSƏ

İyirmi birinci fəsil

Əsirliklə vidalaşma

İranla İraqın atəşkəs imzalamasından iki il keçirdi. Həmin iki ildə əsirliyin fəzası xeyli dəyişilmişdi. Sanki müharibə davam edərkən bizim də vəziyyətimiz məlum idi, amma qətnamə qəbul edildikdən sonra, aqibətimizin necə olacağını bilmirdik. Müharibənin başa çatmasından iki il keçsə də, Səddam hələ də söhbətlərində hədə-qorxu gələrək əsirləri azad etmək üçün özündən müxtəlif şərtlər çıxarırdı.

Son dəfə bir ay öncə Səddam söhbətlərində demişdi ki, İsrail Fələstindən çıxsa və Cənubi Afrika Respublikasındakı Aparteid irqçi rejim ağlarla qaraların hüquqlarını bərabər etsə, biz də o vaxt İranla sülh edərik! Bunu eşitdikdən sonra, Səddamın bizi azad etməyəcəyi qənaətinə gəldik.

1990-cı ilin 15 avqustu, yay fəslinin isti günlərindən idi, sanki Rəmədinin səmasından köz yağırdı. Təxminən səhər saat 10 radələrində, həyətdə gəzərkən birdən İraq radiosunun səsi ucaldı. Müxbir dedi: “Ali lider Səddam Hüseyn tərəfindən sizlərə bildirmək istədiyim çox önəmli bəyanat var”.

Yəqin ki, İraqla Küveyt müharibəsi barədə bir xəbər olacaq, deyə düşündüm. Yarım saat sonrayadək radiodan ardıcıl mahnı yayımlanır və müxbirin öncəki sözləri təkrarlanırdı. Əsgərlərin suallı baxışlarından onların da yeni bəyanatdan bixəbər olduqları məlum olurdu. Hamımız diqqətlə dinləyirdik. Nəhayət, müxbir bir qədər sonra yenə sözünə davam etməyə başladı: “İraqın prezidenti Səddam Hüseyn Ayətullah Haşimiyə məktub yazaraq, bir neçə önəmli məsələni vurğulamışdır. Həmin məsələlərdən ən önəmlisi, iranlı əsirlərin azad edilməsidir”. Sonra da Səddamın yazdığı məktubun xülasəsini oxudu: “Biz İran İslam Respublikasına xoş niyyət və nikbinliyimizi göstərir, həmişə sülh və dostluq istədiyimizi bildirmək üçün, iki gün sonra, yəni cümə günü, iranlı əsirlərin min nəfərlik ilk qrupunu Xosrəvi keçid məntəqəsindən azad edəcəyik”.

Həyətin ortasındaca keyiyib qaldıq. Ərəb dilini yaxşı anlamayan əsirlər, dili səlis bilənləri əhatəyə almış, xəbərin tam olaraq nə olduğunu anlamaq istəyirdilər. Xəbər qurtardıqdan sonra, hamı bir-birini qucaqlayıb

öpdü. Gülmək səsləri ucalmışdı. Bəziləri də təəccübdən heyrləndiyi üçün heç nə danışmırdı. Nəzarət otağında olan əsgərlər, pillələri iki-iki düşüb düşərgənin önündəki yolda sevincdən rəqs edir, fit çalırdılar. Əsgərlərin bir neçəsi də, bir-birinin boynuna qol salıb, birgə oynayıb havaya güllə atırdılar. Digərləri də yolun ortasında atılıb-düşüb bir-birinin belinə çıxırdılar. Sanki, uzun illər biz yox, onlar əsirmişlər! Yadlarından çıxmışdı ki, heç olmasa bizim yanımızda bu hərəkətləri etməməlidirlər.

Tikanlı məftillərin yanında donmuş vəziyyətdə durmuşdum. Sanki bir şey boğazımda ilişmişdi. Bir gün azadlıq xəbərini eşitdikdə, kədərlənəcəyim ağlımın ucundan da keçmirdi. Qərribə hisslər keçirirdim. Dostlarımla sevincinə xatir hətta kiçik bir təbəssüm də edə bilmirdim. Hamının sevindiyini görəndə bir nəfər dedi: "Ay bala, boşuna sevinməyin. Səddam fırlıdağın biridir. Dediği heç bir sözə etibar yoxdur. Bunların bir oyun olmadığını haradan bilirsiniz?!"

Əslində düz deyirdi. Səddam bu dediği sözlərlə bir gündə fikrini 180 dərəcə dəyişmiş olmalı idi. Doğrudan da, Səddam özünü bu qədər alçatmağa necə razı olmuşdu?! Onun hiyləgərliyinin misli bərabəri yox idi. Nəsə planının olması mümkün idi. Hər şeyə rəğmən, bu iddianın həqiqət olmasına ümid verən yeganə şey, yenəcə baş vermiş Küveyt-İraq müharibəsi

idi. 8 il müharibə ilə əlbəyaxa olub yenicə rahatlığa çıxmış bir millət üçün, Küveytlə müharibə başlamaq Səddamın düşündüyü qədər asan deyildi. Həmin gündən sonra, əsirlər bir-birinə ünvan və telefon nömrəsi verməyə başladılar. Azad olduqdan sonra, əlaqədə ola bilmək üçün, ailələrimizin göndərdikləri şəkillərin arxasına dostlarımızın ünvan və telefon nömrələrini qeyd edirdik. Bəziləri mənim kimi hələ də bikiş idilər. Azad olmağa sevinirdik, amma əsirlik illərindəki gözəlliklər və mənəvi nemətləri əldən verəcəyimizə kədərlənmişdik. Qərribə hiss idi. Cümə gününə qədər, yəni ilk əsirlər qrupu İrana gedənədək, Səddamın vədinin düz olub olmamağı barədə şəkkimiz var idi.

Cümə günü radio çoxlu səs-küylə min nəfərlik ilk iranlı əsirlər qrupunun Xosrəvi sərhədindən İrana keçdiyini bildirdi. Həmin gündən etibarən, halallaşaraq telefon nömrəsi və ünvan vermələr daha da çoxaldı. Əsirlərin əlində ən çox səccadə, möhür, təsbəh, ətrafına güllər tikilmiş dəsmal və şəkil görünürdü. Bəzi əsirlərin ətrafı daha izdihamlı idi və əsirlər onları dövrəyə almışdılar. Onların çoxu müəllimlər, başçılar, məddahlar və teatr təşkil edən əsirlər idilər. Mirseyid və Əkbər İraqi ilə həmişə əlaqəmin olmağını istəyirdim.

Avqust ayının 18-i, şənbə günü səhər, İraq qəzetləri Səddamın iranlı əsirləri azad etməsi hadisəsindən

çoxlu şəkil və xəbər çap edərək, onun insansevərliyini xeyli tərifləmişdilər! Bazar günü, bazar ertəsi və çərşənbə axşamı günü min nəfərlik iranlı əsir qrupu azad edildi. Qəzetlərdə oxuduğumuza əsasən, İran da iraqılı əsirləri azad etməyə başlamışdı. Əsirləri azad etmə prosesi belə davam etsəydi, bu gün-sabah Beynəl-qəfəseyn, yəni yeddinci düşərgənin azad ediləcəyini bilirdik.

Avqust ayının 22-si, çərşənbə günü səhər, Qırmızı Xaç Komitəsinin minik maşınları düşərgənin önündə dayandı və adətən gələn QXK nümayəndələrindən iki-üç dəfə çoxu maşınlardan endi. Sonra da düşərgənin 4 korpusunda yayıldılar. Səhər yeməyimizi yeyib tənəffüs vaxtını gözləyirdik ki, əsgərlər başçımız olan Bəhrüz Şayqanı çölə çağırıdılar. Bir neçə dəqiqə sonra, Bəhrüz qayıdıb dedi: “Dostlar QXK kartınızı çıxarıb cərgəyə düzülün. QXK bizi siyahıya almağa gəlib. Allah qoysa, sabah bizim düşərgənin növbəsidir”.

Əsirlər arasında vəlvələ oldu. Hər şey düşündüyümüzədən daha tez irəliləyirdi. Sanki yuxu görürdük. Tez cərgəyə düzülüb çölə çıxdıq.

Həyətin ortasında, korpusun önündə iki masanı bir-birinə yapışdırıb arxasına da iki-üç ədəd stul qoymuşdular. QXK-dan gələnələr stulda oturub masanın üstünə çoxlu sual-cavab kağızı qoymuşdular. Növbə ilə irəliləyib QXK kartımızı təqdim edirdik. Onlar da karta yazılan məlumatımızı kağıza

köçürürdülər. Növbəm çatdıqda kartımı QXK nümayəndəsinə təqdim etdim. Üzümə baxıb kiçik bir təbəssüm etdi. İngiliscə bilən əsirlərdən biri onun sözlərini tərcümə etmək üçün yanında dayanmışdı. Yazıb qurtardıqdan sonra, tərcüməçiyə nəsə dedi. O da mənə dedi ki, sənin hara getmək istədiyini soruşur.

-Necə yəni hara getmək istəyirəm?! Əlbəttə ki, hamı kimi İrana getmək istəyirəm! - deyə cavab verdim. Tərcüməçi dedi: “QXK nümayəndəsi Qırmızı Xaç Komitəsi qanunlarına əsasən, hər bir əsirin qayıdacağı yeri özü müəyyənləşdirə biləcəyini deyir. Qırmızı Xaç Komitəsi də lazımi işləri görməlidir. Buna görə də, haraya getmək istədiyini soruşur” - deyə cavabladı.

Xoşuma gəlmədi. Biz onun düşündüyü kimi olsaydıq, Əbrişəmçi düşərgəyə gəlib o qədər yalvardıqda, onunla gedərdik. İndi azadlıq ətri düşərgəni bürüyüb, İranla çox məsafəmiz yoxkən onlaramı gedəcəkdik?! Qaşlarımı çatıb dedim: “Ona de ki, öz vətənimə gedəcəyəm!”

Qırmızı Xaç Komitəsinin işi günortaya kimi çəkdi. Əsirlərin baxışlarında iztirab və həyəcan dalğalanırdı. Ruhanimiz və illər boyu Beynəl-qəfəseyndə pişnamazımız olan Seyid Məhəmməd Rza Əbtəhi, namazdan sonra bir qədər danışdı: “Allahın lütfü ilə indi vətənə qayıdırıqsa, Allah göstərməsin, əsirliyimizə görə, qürurlanıb camaat və dövlətdən yersiz şeylər gözləməməliyik. Biz ötən illərdə nə qədər çətinlik və

müsbətə dözdüksə, yalnız Allahımızla öz aramızda olan bir müamələdir. Allah göstərməsin, təkəbbürə qapılıb ayağımız altına qırmızı xalça sərilməsini gözləyək. Gəlin, Allahın lütfü və Əhli-beytin (ə) köməyi ilə bu illərdə əldə etdiyimiz gözəl mənəvi hissləri qoruyaq. Bu günləri və uğrunda uzun illər müqavimət göstərib düşməni bezdirdiyimiz məqsədi unutmağımız heyifdir”.

Axşam yaxınlaşdıqca, əsirlərin həyəcan və sevinci də artırdı. Əsirlərin hay-küyü arasında, birdən bəziləri digərlərinin ürəyi ilə oynayıb deyirdilər: “Ay camaat boşuna özünüzü həvəsləndirməyin! Sabah bizim növbəmiz olana qədər nələr olacağı bilinmir! Bir də gördün məhz bu gecə Səddam peşman olub qalan əsirləri göndərmə fikrindən daşındı! Ayağınızı İran torpaqlarına basmadan öncə, özünüzü boşuna ümidləndirməyin”.

Halım vəsfedilməz idi. Dərin həsrətlə düşərgə və kazarmanın qapı-pəncərəsinə baxırdım, sanki mənə cənnətdən qoparırdılar. Düşərgənin tikanlı məftilləri mənə gül-çiçək bağı kimi görünürdü. Buradan getməklə çox şeyi itirməkdən qorxurdum. Hələ getməmiş düşərgədəki bütün acı və şirin xatirələrimizə görə darıxırdım. Qardaşdan da yaxın əziz dostlarıma həsrətlə baxırdım. Bunları düşündükdə, gözlərimdən leysan yağdı. Aldığım hər nəfəs sinəmə dağ basırdı. Əsirliyin son saatlarının həsrət dağını... Bu gözəl

hisslərlə şirin xatirələrdən ayrılmaq, həqiqətən, asan iş deyildi. Çox adam mənim kimi idi. Uzun-uzadı sükutları və ətrafı diqqətlə izləmələrindən, ürəklərindən keçəni anlamaq olurdu. Onlar qətnamənin qəbul olduğunu eşitdikdə də, başlarını aşağı salıb səssizcə ağlamışdılar. Həmin 2-3 gündə onlarla bir küncdə oturub ürək sözlərimizi və qəlbimizdəki bizə əzab verən tufandan danışmağa heç fürsətimiz olmadı. Bəlkə də, bu qədər qəm-qüssəli ildən sonra, digər dostların sevincini pozmaq istəmirdik. Bilmirəm...

Əsirliyin sonuncu qürubu da gəlib çatdı. Bütün kazarmaların əsirləri bir araya toplaşdı danışdılar. Ötən anlara inana bilmirdik. Bir arada oturub qorxmadan danışmaq o qədər qəribə gəlirdi ki, axırını gecə əsgərlərin bizlə işləri olmadığına inana bilmirdik.

Başçıları çağırdılar. Hər kəsi öz kazarmasına göndərəcəklərini düşündük. Amma başçılar əsgərlərlə birgə qayıtdıqda, onlara bizim üçün forma və idman ayaqqabısı verdiklərini gördük. Paltarlar özlərinin yayda geyindikləri yaşıl hərbi formalardan idi. Qolları qısa idi, çiyində də rütbəsi yox idi. Başçılar paltarlarla idman ayaqqabılarını bizə verib sabah onları geyinəcəyimizi bildirdilər.

Axşamlar kazarmanın çölündəki ayaqyoluna getmək ürəyimizdə qalmışdı. Arxayın halda korpusda gəzib, ayaqyoluna gedib əl-üzümüzü yuduqdan sonra,

dostlarımızın yanına qayıdırdıq. Çox adam da hamama gedib sabah yola çıxacaqları üçün çimirdilər.

Sübh namazını camaatla, bir dünya qəm-qüssə ilə qıldım. Namazdan bir az sonra, bizi aparmağa gələn maşınlar düşərgənin önündə cərgəyə düzüldü. İlk maşın görünsə də, axırını görünmürdü. Ötən gecə başçı əsir səhər çağı maşınların gələcəyini demişdi, amma səhər açılmadan qaranlıqda gəlmələri aqlımıza gəlmirdi. Namazdan sonra, məndən savayı hamı təzə formalarını geyinmişdi. Şalvarımı dəyişmişdim, lakin əynimdəki köynək 2-3 il öncə verilən həmin qolu uzun əsirlik köynəyi idi. Qısaqol təzə köynəyi də əlimdə tutmuşdum. Qısaqol geyinməkdən xoşum gəlmirdi. Mənə ilişmədikləri müddətdə köynəyimi dəyişməyəcəkdim. Əsirlər iraqı hərbi forması ilə gülməli görünürdülər. Bu bığ və paltarlarla, təkçə çəkmə ilə papaqları əskik idi. İraqlılarla yeganə fərqimiz cüssələrimizdə idi. Bizdən iki nəfəri üst-üstə qoysalar, bir iraqı əsgərin yarısından da balaca idik.

Hələ kazarmada ikən, Rəhim içəri girib dedi: "Sıra ilə həyəətə gəlin". Ardıcıl olaraq kazarmadan və çantalarımızdan nəsə götürməməyimizi tapşırıb, hamının əynindəki paltarla çıxmalarını deyirdi. Bizim əşyalarımızı yığmağa niyə bu qədər tələsdiklərini və gedişimizi gözlədiklərini bilmirdik. Hər halda əsgərlər gəlib xəbərdarlıq etməzdən öncə, albom, məktublar, Kərbəladan təbərrük olaraq gətirdiyimiz möhür,

səccadə və parçaları özümüzlə götürüb köynək və şalvarlarımızın ciblərinə yerləşdirmişdik.

Korpusdan çıxarkən, gözüm divarın küncündə digər kitabların yanında olan Nəhcül-bəlağəyə sataşdı. Bizim kazarmamızın darmadağın olmuş Nəhcül-bəlağəsinin əksinə, bu Nəhcül-bəlağə təzə və təmiz görünürdü. Onu götürməyə görə vəsvəsə oldum. Özlüyümdə bəxtimi sınamaq istədim. Kitablara doğru getdim və Nəhcül-bəlağəni götürdüm. Nəhcül-bəlağənin altında ərəb dili dəftəri var idi. Onu Qasim Qəyyim düzəltmişdi. Əsgərlərin heç biri ətrafımda deyildi. Cəld əl atıb onu da götürdüm. Dəftəri iraqıların verdikləri köynəyin arasına qoyub qoluma atdım, Nəhcül-bəlağəni də qoltuğumun altında gizlətdim. Onu da köynəyimin altına qoysaydım, şişib daha çox diqqət çəkəcəkdi. Onu özümlə yadigar aparmaq istəyirdim. Allaha təvəkkül edib, onu görməmələri üçün, “Yasin” surəsinin 9-cu ayəsini oxudum.

Həyətdə cərgəyə düzülmüşdük. Əsgərlər düşərgənin önündə, əllərində siyahı ilə dayanmışdılar. Kimin adını oxusalar, qapıdan keçib düşərgədən çıxırdı. Bu qapıdan çıxarkən, kimsə mənə bir şey deməsəydi, dəftərlə Nəhcül-bəlağəni özümlə apara biləcəkdim. Elə də oldu. Adımı oxudular və mən düşərgənin tikanlı məftillərlə çevrələnmiş çərçivəsindən çölə çıxdım. Qapının ağzında böyük bir maşın dayanmışdı və içi Quranla dolu idi. Çöldə

dayanan əsgər, tünd qara rəngdə cildi olan Quranlardan birini mənə verib, əli ilə qapısı açıq olan 6-cı minik maşınına işarə etdi. Öncəki 5 maşın dolmuşdu. Quranı əlimdə möhkəm tutub maşına çıxdım. Raid Əli minik maşınlarının önündə dayanmışdı. Əsirləri yola salmağa gəlmişdi. Həmişəkinin əksinə olaraq, üzündə təbəssüm var idi. Sanki bizdən xilas olduğuna çox sevinirdi.

Maşınların ətrafı əsgərlərlə dolu idi. İraqda müharibə qurtarmamışdı, amma buna çox sevindikləri aydın idi. Əsgərlərin biri ötən gün Qasimə demişdi: “Xoş halınıza! Siz ölkənizə qayıdırsınız və sizdə hər şey başa çatıb. Biz isə bu düşərgədən xilas olsaq da, başqa yerdə döyüşüb müharibədə iştirak etməliyik. Nə vaxt rahatlıq və sakitçilik üzü görəcəyimiz bilinmir”.

Səddamın Küveytə hücum edib onu qarət etməsindən sonra, Amerika da İraqa hərbi hücum edərək, namərdliyin son həddini Səddama göstərüb, onun yorğun ordusuna ağır zərbə vurmuşdu.

Yarım saat sonra, əsirlərin hamısı artıq maşınlara minmişdi. Sürücü maşını işə salıb qaz verdikdə, sanki ürəyimin telləri qopurdu. Maşının pərdələri açıq idi. Maşında dayanan əsgərlərin həmişəkinin əksinə olaraq, açıq pərdələrlə işləri yox idi. Yaşlı gözlərlə düşərgəyə baxdım. Bir anlığa hər şey qaranlıq və ürəksıxıcı göründü. Özümə sual verdim ki, doğrudan da, mən 8 il belə ürəksıxan və kədərli bir yerdə

yaşayıb, necə ayaqda qala bildim?! Baxdığım yerdən korpusa qovuşan tikanlı məftillər görünürdü. Məftillər sanki korpusu boğmaq istəyirdi. Çox təsirləndim. Həqiqətən, Allahın lütfü olmasaydı, belə bir yerdə hətta bir ay da dözə bilməzdim. O ki qaldı, darıxım!

Maşın yola düşdükdə, hava hələ qaranlıq idi. Bacardığım qədər arxaya dönüb düşərgənin təsvirini beynimə həkk etdim. Yarım saat sonra, sürücülər get-gedə daralan toz-torpaqlı bir yola çıxdılar. Səhər saat 11 radələrində, uzaqdan üstündə çoxlu bayraq olan uzun bina göründü. Olduğumuz məsafədən bayraqların İraq ya İran bayrağı olduğu bilinmirdi. Üstü günbəz olan, kərpicdən tikilmiş binanın 200-300 metrliyinə çatdıqda, bayraqların İran bayrağı olduğunu gördük. Məlum olurdu ki, sərhədə çatmışıq. İran bayraqlarını gördükdə, hamımızın qəlbi sevinclə doldu, amma yol boyu pıçıldayan və ya başını çölə çıxaranlara çoxlu söyüslə təhqir edən əsgərlərə görə, heç nə danışmayıb sükut etdik.

İranın binasından bir neçə metr aralıda, İraqın kiçik sərhəd postu var idi. Bu iki tikintinin arasında balaca meydança var idi. İraq əsirlərini daşıyan İran minik maşınları bir-bir gəlib orada dayanırdılar.

Maşınlardan düşdükdə, azad olunan iraqılı əsirlərin bizə əl yellədiklərini gördük. Maraqlı səhnə idi. Hamısı kostyum geyinmişdi. Üst başları da tər-təmiz idi. Hər birinin əlində də içində nə olduğu bilinməyən bir çanta

var idi. Görünürdü, İrannın havası onlara düşüb! Çoxunun dərisi o vaxta qədər gördüyümüz iraclılardan daha ağ idi. Bizim azacıq saqqal saxlamağa icazəmiz yoxkən, onların çoxunun saqqalı uzun idi. Geyim və görünüşləri iraclılara bənzəmirdi. Onlar iranlılara bənzəmişdilər, biz isə iraclılara! Qəribə hisslər yaşayırdım. Bir dəfə Ərdistanda, bir dəfə də Xosrəvi sərhədində dünyaya gəldiyimi hiss edirdim. Əsirlər bir-bir torpağı öpüb şükür səcdəsi edirdilər. Çoxunun ağlamaq səsi ucalmışdı. Yerə atılmış bütün varlıqları ilə ağlayıb Allaha şükür edirdilər. Vətənimin torpağında olduğuma inana bilmirdim. Həmin torpaq ki, onu qoruya bilmək üçün canımdan keçmişdim. Ayaqlarım Xosrəvi torpağının hərərətini hiss etdikdə, şəhid dostlarım yadıma düşdü. Azadlığımı onlara borclu olduğum hər kəs yadıma düşdü.

Sərhəddə çox dayanmadıq. Əsirlərin hamısı maşınlardan düşən kimi, dərhal bizi İran avtobuslarına doğru göndərdilər. Maşınlara mindikdə, ilk diqqətimizi çəkən və sevincdən ağlımızı əlimizdən alan şey, İmam Xomeyni (rə) ilə Ayətullah Xameneinin avtobusun şüşəsinə yapışdırılan şəkilləri idi. Gözümüzü radioya zilləmişdik, sanki yad planetli gəmisi görürdük. Kimsə hərəkətlərimizə fikir versə, ya heyrlənərdi, ya da gülməkdən qəşş edərdi.

Qəsri-şirin şəhərinə çatanadək, nisbətən uzun yol getdik. Şəhər əhalisi gözəl yerli geyimləri ilə, yolun iki

tərəfindən bizi qarşılamağa gəlmişdilər. Bizi belə qarşılayacaqlarını yuxuda da görməzdik. O qədər pak və riyasız məhəbbət duyurdular ki, bizi utandırırdılar. “Əsir” yerinə bizə, “azad edilmişlər” deyirdilər. Avtobuslarda olan korpus keşikçiləri, məqsədimizin Kirmanşahın “Əllahu əkbər” bazasının olduğunu deyirdilər.

Nəhayət, bazaya çatdıq. “Əllahu əkbər” bazası böyük baza idi. Əsirlər qruplarını oraya aparıb, oradan şəhərlərinə göndərirdilər. Həmin gecə dostlarla bir arada olduğumuz son gecə idi. Sabah səhər azad olmuşları şəhərlərinə əsasən qruplaşdırıb, hər birini öz ev-eşiyinə göndərəcəkdilər.

Səhər sübh azanı ilə namazından sonra, heç kim yatmadı. Azad olmuşları qruplaşdırdıran kimi, avtobuslara minib Kirmanşahın aeroportuna doğru yola düşdük. Kirmanşah aeroportundan da bir başa “Qədir” bazasına doğru yola düşdük.

Axırıncı dəfə 8 il yarım öncə bu bazaya gəlmişdik. Məni aparmayacaqlarından necə də qorxurdum! O zaman bizi bazanın həyətində düzülüş meydanında cərgəyə düzüb tez göndərmişdilər. Buna görə də bazanı gəzib hər yerini görməyə fürsətimiz olmamışdı. Amma bu dəfə hamımızı bazanın çox mərtəbəli binaları olan yerə apardılar. Bazaya çatan kimi, dərhal bizi öz rayonlarımıza göndərəcəklərini düşünürdük. Lakin 2-3 gün bazada qalıb fiziki baxımdan

yoxlanacağımızı dedilər. Buna “karantində qalmaq” deyirdilər. Azad olanları müxtəlif binalara göndərdilər. Günorta yeməyindən öncə, bazada icazəmiz olan hər yeri gəzdik. Müxtəlif yerlər arasında, binaların damı hər yerdən daha maraqlı idi. Orada olduqda, səmanın çox yaxın olduğunu hiss edirdim. O qədər yaxın idi ki, əlimi uzatsam, səmanı qucaqlaya biləcəyimi güman edirdim.

İlk gün qürub radələrində dəstəmaz alarkən, bazanın mikrofonlarından gözəl və həzin dua səsi ucaldı. Onu eşitdikdə, vücudumun bütün hüceyrələri titrədi.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْعُبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ نُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ نُذِلُّ بِهَا التَّفَاقَ وَ أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنْ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ فِي سَبِيلِكَ وَ تَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ

İlahi, biz elə bir əzəmətli dövlətin arzusundayıq ki, onun sayəsində İslam və müsəlmanlar öz izzətini geri qaytarsın, nifaq və münafıqlar zillətə düşər olsun və həmin dövlətdə bizi itaətə dəvət edənlərdən və Öz yolunda rəhbər seçəsən, onun vasitəsi ilə dünya və axirətin kəramətini bizə nəsib edəsən¹.

¹ “Əl-Kafi” c. 3, s. 422.

Uzun illərdən sonra, ilk dəfə idi ki, bu qədər yanıqlı dua eşidir və hər sözünün mənasını anlayırdım. Artıq orada qala bilməyəcəyimi və xəlvətə ehtiyac duyduğumu hiss edirdim. Binaların damından daha sakit və xəlvət yer tanımırdım. Divarın üstünə qoyulan binanın arxasındakı metal nərdivana doğru qaçdım. Pillələri iki-iki çıxıb yuxarı çətdim. Günəş qırmızı səmada batırdı. Duanın səsi bazanın hər tərəfindən eşidilirdi. Göz yaşı leysan yağışı kimi gözlərimdən axırdı. Əsirlik vaxtı qürub radələrində eşitdiyimiz Quran tilavətini xatırladım. Pəncərə kənarında oturub, iki əlimlə barmaqlıqlardan yapışb, başımı pəncərəyə qoyduğum vaxtlar yadıma düşdü. Orada və həmin anda azadlığın mənasını təzəcə hiss etdim.

Azan səsi ucaldı. Orada namaz qılmağı çox istəyirdim, amma nə möhürüm var idi, nə də iki-üç gün sonra ayrılacağım dostlarla birgə camaat namazını qılmamağa ürəyim gəlirdi. Bir qədər göyə baxıb, təmkinlə üzümü sildim və gəldiyim yolla qayıtdım.

Namazdan sonra, bizə yüngül şam yeməyi verib, sabahkı analizə qədər ac qalmağımız gərəkdiyini bildirdilər. Ertəsi günün də səhəri bizdən müxtəlif analizlər aldılar. Qandan, sidikdən, ağzın suyundan və s...

Hər gün çox sayda həkim bizi yoxlayırdı ki, heç bir xəstəliyimizin olmadığından əmin olsunlar. İkinci gün hamı gileylənməyə başladı. Artıq ailələrimizin yanına

getmək istəyirdik. Bəziləri, yarı zarafat yarı ciddi şəkildə həkimlərə deyirdilər: “Ay bala biz 7-8 il birgə yaşadıq, heç birimiz də ölmədik. Bəs axı siz niyə bizdən bu qədər qorxursunuz? Məgər bizə nə olub?! Bizdən niyə əl çəkmirsiniz?!” Həkimlər də onları sakitləşdirməyə çalışıb, bunları bizim və ailələrimizin sağlamlığı üçün etdiklərini deyirdilər.

İkinci gün İsfahandan bazaya bir jurnalist qrupu gəldi. Uzun illər jurnalist adı eşitdikdə, canımıza qorxu dolurdu. Bu ilk dəfə idi ki, jurnalistləri qarşılamağa arxayın bir şəkildə gedirdik. Jurnalistlər əsirliyimizin ili və necə əsir düşməmiş barədə soruşaraq, əsirlik xatirələrindən bəzilərini danışmağımızı istəyirdilər. Üçüncü gün analizlərimizin cavabı gəldi və Allaha şükür ki, çoxumuzun xüsusi bir xəstəliyi yox idi. Həmin gün adlarımızı siyahıya salıb korpus və bələdiyyə qərargahına göndərdilər, ertəsi gün də rayonlarımıza gedə biləcəyimizi dedilər.

Günorta radələrində dostlarla otaqların birində oturub söhbət edirdik. Birdən iki-üç nəfər gəlib mənə: “Dur gəl, qohumlarından biri gəlib, səni görmək istəyir. Yazıq səni karantində görə bilmək üçün, özünü dağa-daşa vurmuşdur” - deyə xəbər verdilər. Təəccübləndim, özlüyümdə; “görəsən, kim buraya qədər gəlmişdir” - deyə düşündüm. Onlardan soruşdum:

-Səhv etmədiyinizə əminsiz?

-Bəli, əminik.

Ayağa qalxıb onlarla birgə getdim. Təxminən 150 metr irəlidə, həyətin torlu hasarının arxasında, Əsədullah əminin nəvəsi, atamın əmisi həm də xalamın yeznəsi olan Rəhmət bəy, dostlarından bir neçə nəfərlə məni gözləyirdilər. Rəhmət bəy ordunun orkestrində işləyirdi və orduda olan tanışlarının vasitəsilə bazaya gələrək, əsirlərin karantin yerinə gələ bilmişdi. Ordunun hərbi geyimi ilə gələn Rəhmət əmi məni gördükdə, uca səslə; “sənə qurban olaram” - deyirdi. Təxminən 15 dəqiqə danışdıq, sonra isə, o və ordu əməkdaşları ilə sağollaşıb getdim. Uzun illərdən sonra, Rəhmət əmi gördüyüm ilk qohumum idi.

Dördüncü günün səhəri bazanın atmosferi artıq dəyişilmişdi. Azad olunmuş əsirləri aparmaq üçün bazaya çox sayda minik maşınları gəlmişdi. Bazada vəlvələ idi. bir-bir adlarımızı oxuyub hər birimizə bir çanta verdilər. Çantanın içində bir dəst kostyum, bir oyuncaq və bir təkərli sankə var idi. Uşaqların bir ayaqla üzərinə çıxıb, digər ayaqla özlərini itələdikləri həmin oyuncaq. Oyuncaqları gördükdə gülməyim tutdu. Bunun da haradan çıxdığı bilinmirdi. Bizim qrupda olan əsirlərin çoxu, əsir düşərkən azyaşlı idilər və hələ evlənməmişdilər ki, uşaqları da olsun və bu oyuncaqları uşaqlarına versinlər. Quran, Nəhcül-bəlağə və digər əşyalarımı çantaya qoyub, yola çıxmağa hazır vəziyyətdə dayandım. Orada olan

həkimlərin hamısı son dəqiqəyədək bizə deyirdilər: “Bəylər özünüzə diqqət yetirməlisiniz, mədələriniz öyrəşənə qədər 5-6 ay yüngül yeməklər yeməlisiniz. Buradan çıxıb getdikdə kabab yeməyin ha! Belə etsəniz hamınız xəstələnəcəksiz”.

Tanıdığımız dostlarla görüşüb sağollaşdıq. Bu əsirlik dostları ilə son vidalaşma idi. Mən Ərdistana gedən yeganə ərdistanlı əsir idim. Buna görə də, korpusdan bir Simurq maşını yalnız məni aparmağa gəlmişdi.

Maşında tək idim. Maşın bazadan çıxdı. İlk dəfə idi ki, İsfahan şəhərini yaxından görürdüm. Hər şey maraqlı və yeni görünürdü, amma İraqın şəhərlərindən keçdikdəki qədər deyil. Maşın Bəğm kəndinə çatdı. Həmin yerin yaxınlığında bir maşın qarşından gəlib bizə işıq yandırır-söndürməyə başladı. Kənardə dayandıq. Maşın korpusun idi, amma içindəkilərin kim olduqlarını bilmirdik. Mənimlə birgə gələn şəxs maşından düşüb, onların nə istədiklərini anlamaq üçün, onlara doğru getdi. Bir neçə dəqiqə sonra qayıtdıqda, üzündə təbəssümlə mənə dedi: “Mehdi bəy, atanla anan səni qarşılamağa gəlirlər”. Ürəyim əsdi. Uzun illərdən sonra, onları yenə görə biləcəyimə inana bilmirdim. Həmin an onlar üçün nə qədər çox darıxdığımı təzəcə anladım. Öncədən nə vaxt yadıma düşsəydilər, başımı bir şeylə qarışdırırdım ki, onlardan uzaq olma qəm-qüssəsi və darıxmaq canımı sıxıb ruhiyyəmi itirməyimə səbəb

olmasın. Amma indi artıq onları qucaqlamağıma az qalmışdım və məhəbbətimi qandallamığıma səbəb yox idi. Bu düşüncələrə dalmışdım ki, maşının iki tərəfindən qapıların ikisi də açıldı və anamla atam içəri girdilər. İkisi də göz yaşı tökürdülər. Anam artıq hönkürərək ağlayırdı. Atam bir tərəfdən boynuma sarılmışdı, anam da digər tərəfdən. Mən də iki əlimlə onları qucaqlayıb başlarından öpdüm. Gül-çiçək ətri verirdilər. Həmin an içimdə nə hisslər keçirdiyimi yalnız Allah bilir. Dayanmadan valideynlərimə baxırdım. Onlarla danışa bilməyimə göz yaşım aman vermirdi. Anam arada başını çiynimdən qaldırıb, üzümə baxaraq “sənə qurban” deyir, göz yaşı axıdaraq yenə başını çiynimə qoyurdu. Sanki qayıtdığıma inana bilmirdi. Atam da eynilə anam kimi idi. Bu müddətdə ikisi də olduqca yaşlanmışdılar. Allah bilirdi, uzaq olmamın dərdini nə qədər çəkmişdilər.

Bir qədər bu vəziyyətdə qaldıq. Başımı qaldırdıqda, Zarei bəyin maşının yanında dayandığını gördüm. Aşağı enib Zarei bəylə görüşə bilməyim üçün, atam maşından düşdü. Müharibədən sağ çıxdığına çox sevinmişdim. Maşallah, bu qədər ildən sonra, çox da dəyişilməmişdi. Alnımdan öpüb məni qucaqlayaraq; “xoş gəldin” - dedi. Həmişəki kimi ciddi, sevimli və enerjili görünürdü. Onunla və Bəsic işçiləri ilə olan bütün xatirələrim, bir anlığa gözümün önündə film kimi canlandı...

Salam verdim. O da başını qaldırdı və təbəssüm edərək dedi:

-Bəh, bəh... buyur, Mehdi qardaş!

-Mən... mən bir şey demək istəyirdim!" masasındakı kağızlara baxaraq dedi:

-Buyur, mən qulluğundayam.

-Mən cəbhəyə getmək istəyirəm!

-Cəbhəyə?! Hələ tezdir! Bir müddət sonra gedərsən, Mehdi can! - dedi.

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

"Səbir etdiyinizə görə sizə salam olsun! Axirət yurdu nə gözəldir!"¹

¹ "Rəd" surəsi, 24-cü ayə.

